

શ્રી પ્રલિક્ષમાણા

સૂત્ર-ચિત્ર-આલ્બમ

પ. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી
વિજયભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ

ॐ ह्रीं श्रीं सह नमः

॥ श्री आत्म-कमल-वीर-दान-प्रेम-भुवनभानुसूरिभ्यो नमः ॥

श्री प्रतिक्रमा सूत्र-चित्र-आल्बम

★ लेखक-संयोजक ★

परम पूज्य सकलसंघडितयितक
कलामर्भज्ञ युवाजनोद्धारक आचार्यदेव श्रीमद्
विजयभुवनभानुसूरीश्वरञ्च महाराज

✽ प्रकाशक ✽

दिव्यदर्शन ट्रस्ट
३९, कलिकुंड सोसायटी,
धोणका, (गुजरात)-३८७ ८१०.

✽ मार्गदर्शन ✽

वेराग्यदेशनादक्ष परम पूज्य आचार्य
श्री विजयदेभयंद्रसूरिञ्च महाराज साहेबना शिष्यरत्न
मुनिराज श्री संयमभोषिविजयञ्च महाराज

વીર સંવત ૨૫૩૪ • વિક્રમ સંવત ૨૦૬૪

મૂલ્ય રૂા. ૧૦૦/-

શ્રુતજ્ઞાનના રાગી, જાબ્યા લાભના ભાગી

પ.પૂ. વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ આચાર્ય

શ્રી વિજય હેમચંદ્રસૂરી શ્વરજી મ.સા. ના વિ.સં. ૨૦૬૩ના

પાવાપુરી તીર્થધામ (રાજસ્થાન) મધ્યે થયેલ ચાતુર્માસ દરમ્યાન

ભીષ્મ તપસ્વી શ્રમણોપાસિકા રતનબેન બાબુલાલ પૂનમચંદજી સંઘવીના

લગાતાર ચૌદમા વર્ષોત્પ દરમ્યાન ૭૫ મૌનપૂર્વક ઉપવાસની

અભૂતપૂર્વ તપશ્ચર્યાની અનુમોદનાર્યે

શ્રી કે.પી. સંઘવી પરિવાર સુરત, મુંબઈ, માલગામ (રાજ.)

મુંબઈ માટુંગા નિવાસી

જયકુંવરબેન અમૃતલાલ રામજીભાઈ શાહ-કૃતિયાણાવાળા

પ્રેરક : શ્રીમતી કલ્પનાબેન નરેશભાઈ શાહ

પ્રાપ્તિસ્થાન

દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ

કુમારપાળ વિ. શાહ

૩૯, કલિકુંડ સોસાયટી,

ધોળકા, (ગુજરાત)-૩૮૭ ૮૧૦.

ફોન-૦૨૭૧૪-૨૨૫૪૮૨

મચંકભાઈ પી. શાહ

૧૯/૨૧, બોરાબઝાર સ્ટ્રીટ,

પહેલે માળે, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૧.

ફોન-૨૨૬૬ ૬૩૬૩

દિવ્યદર્શન ભવન

કાણુશીની પોળ,

કાણુપુર,

અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧.

પ્રકાશકીય

સાધુ અને શ્રાવકના જીવનમાં નવકાર જાપ-ધ્યાન-સ્મરણ, ચોવીસ તીર્થકરદેવોની સ્તુતિ, ચૈત્યવંદન, અને પ્રતિક્રમણની ક્રિયા તેમજ કાયોત્સર્ગ વગેરે રોજના કર્તવ્ય છે. એના સૂત્રોનું સ્મરણ અને ઉચ્ચારણ અર્થના ચિંતન સાથે કરવા છતાં આપણું ભારે ચંચળ મન ગદ્ગદ્ ભાવભીનું તેમજ સ્થિર થતું નથી. મનને સ્થિર અને ભાવભીનું બનાવવા માટે એક પ્રબળ સાધન ચિત્ર છે. સૂત્રોના પદ અને ગાથાઓના પદાર્થચિત્ર મનની સામે આવતાંની સાથે મન એને જોવામાં પૂરેપૂરું તલ્લીન બની જવાથી સ્થિર થઈ જાય છે, અને આભેદૂબ ચિત્ર સામે આવવાથી મન ભાવભીનું પણ બની જાય છે.

આજના ચિત્રમય જગતમાં ચિત્રો ઉપરથી ભાવ પેદા કરવાનું કાર્ય બહુ પ્રચલિત છે. સો શબ્દ જે કામ નથી કરતા એ એક ચિત્ર કામ કરે છે. સ્કૂલોના પાઠ્યપુસ્તકોમાં ચિત્રોથી બાળકોમાં ઝટ ભાવ પેદા કરવામાં આવે છે વ્યાપારી લોકો પોતાના માલ પ્રત્યે ધરાકને આકર્ષિત કરવા માટે સચિત્ર જાહેરાતો આપે છે. એ જાહેરાતના ચિત્રોથી લોકોના મન પર ઊંડી અસર પડે છે અહિંસા, દારૂબંધી વગેરેનો પ્રચાર કરવો હોય છે તો લોકોને ચિત્રો દ્વારા પ્રભાવિત કરવામાં આવે છે અને એથી પ્રચારકાર્ય સારું થાય છે. એકલી વાર્તા સાંભળવાથી જે ભાવ પ્રગટ થતો નથી તે ભાવ એ વાર્તાનો સિનેમા-ચિત્રપટ જોવાથી પ્રગટ થતો દેખાય છે. ચિત્રપટની માત્ર વાર્તા સાંભળવાથી એની જે લાંબો કાળ અસર રહેતી નથી, એવી ઊંડી અસર એનું ચિત્રપટ-સિનેમા જોયા બાદ લાંબા ટાઈમ સુધી રહી શકે છે, એ અનુભવ સિદ્ધ છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એ જ છે કે ચિત્ર ભાવ જગાડવાનો એક અદ્ભુત ઉપાય છે.

ચૈત્યવંદન-પ્રતિક્રમણાદિની સાધનામાં પણ એ જ સિદ્ધાંત કેમ કામ ન કરે ? ચૈત્યવંદનાદિમાંય સૂત્રાર્થનો વિસ્તાર શબ્દોથી ગમે તેટલો બતાવો પરંતુ એની અપેક્ષાએ “સો શબ્દ બરાબર એક ચિત્ર” એ હિસાબે સૂત્રમાં ભરેલા અર્થનું ચિત્ર જો સામે આવી જાય તો તો તે ભાવ પેદા કરવામાં ઘણું જ અદ્ભુત કામ કરશે. આજે જ્યારે ભૌતિક તેમજ વૈષયિક ચિત્રો દ્વારા લોકોના ભાવ ભૌતિક વલણવાળા અને વિષયવિલાસી બનાવવામાં આવે છે, તો પછી લોકોમાં આધ્યાત્મિક ચિત્રો દ્વારા જોરદાર આધ્યાત્મિક ભાવો જગાવવા એ આવશ્યક નથી ? જો એમ નહિ કરવામાં આવે તો ભૌતિકતા તેમજ વિષયવિલાસના પોષક ચિત્રો દ્વારા પ્રભાવિત કરવામાં આવેલા અને ઠાંસી ઠાંસીને ભૌતિકતાથી ભરેલા લોકોના દિલમાં ધાર્મિક તેમજ આધ્યાત્મિક ભાવનું સામ્રાજ્ય સ્થાપવું મુશ્કેલ છે. એજ રીતે ધાર્મિક ક્રિયા અને સૂત્રના અર્થ માત્રથી હૃદયના તાર ઝણઝણાવી મૂકે એવું દિલચરણી સંવેદન થવું પણ મુશ્કેલ છે.

માટે જ આજના યુગમાં એકલા સૂત્રોના જ ચિત્રો નહિ, પણ આપણી ધર્મકથાઓના સુરેખ ચિત્રોનું નિર્માણ ઘણું જ આવશ્યક બની ગયું છે. જિનમંદિર અને ઉપાશ્રય ગમે તેટલા ભવ્ય હોય પરંતુ આવા ચિત્રોથી અલંકૃત કર્યા વગર આજના સિનેચિત્રો દ્વારા ભૌતિકભાવથી ભરેલા લોકોને એ આધ્યાત્મિક ભાવથી કેમ ભરી શકશે ? નાનું પણ દેરાસર જો ચિત્રોથી અલંકૃત હોય તો મનને આનંદપૂર્ણ અને ભાવોલ્લાસથી ભરપૂર બનાવી દેતું દેખાય છે. દેવદ્રવ્યનાં નાણાનો સંગ્રહ કરી રાખવા કરતાં એ દેરાસરોને એવા સોનેરી એમ્બોસ અને કાયકામની કારીગરીવાળા શ્રી તીર્થકર ભગવંતોના જીવનના ભવ્યચિત્રોથી સુશોભિત ઇન્દ્રભુવન જેવા બનાવવામાં એનો ઉપયોગ કેમ ન કરવો ? એથી જૈન સંસ્કૃતિ અને જૈન ઇતિહાસનું પણ સંરક્ષણ થશે.

બીજો પણ એક મહાન લાભ છે કે આજકાલ જૈન બાળકોને જોઈએ તેવું ધાર્મિક શિક્ષણ મળતું નથી. એથી એ બાળકો મોટા થવા છતાં પણ જૈન સંસ્કૃતિ અને જૈન પ્રાચીન મહાપુરુષોના જ્ઞાન-પરિચયથી બિલકુલ વંચિત રહે છે. એની સામે જો આવા ધાર્મિક ચિત્રો મૂકવામાં આવે, તો એ એને રસપૂર્વક દેખશે બોધ પામશે અને આધ્યાત્મિક

ભાવનો અનુભવ કરશે. આને માટે માત્ર દેરાસર-ઉપાશ્રયમાં જ ચિત્રોથી નહિ ચાલે. એને માટે કથાચિત્રોના આલ્બમ પણ જોઈશે. એ આલ્બમ ઘણા ઉપયોગી નિવડશે.

આ ચિત્રાવલિ-પુસ્તક ચૈત્યવંદનાદિ સૂત્રોના પદાર્થને આબેહુબ સ્પષ્ટ કરે છે. પ્રત્યેક ચિત્રને લક્ષમાં લાવવાથી સૂત્રનો ભાવ મનની સામે પ્રત્યક્ષ ખડો થાય છે. દા. ત. 'નમો અરિહંતાણં' પદ બોલતાં કે યાદ કરતાં એનો ભાવ જાગ્રત્ કરતી આકૃતિના રુપમાં સામે અનંતાનંત અરિહંત ભગવાન સમવસરણામાં બિરાજમાન અને અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યથી યુક્ત દેખાય. એમ 'નમો સિદ્ધાણં' પદ બોલતી વખતે સામે શુદ્ધ, બુદ્ધ, નિર્વિકાર અનંત સિદ્ધભગવંતો દેખાય...ઈત્યાદિ. ત્યાં મન તન્મય અને ભાવોલ્લાસભર્યું કેમ ન બને ? માત્ર ક્રિયાઓ જ નહિ પરંતુ અસદ્વિચારોને રોકવા માટે તેમજ ધ્યાન કરવા માટે પણ આ ચિત્રો અત્યંત ઉપયોગી છે.

પૂજ્ય પ્રભાવક પ્રવચનકાર વર્ધમાન તપોનિધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજે પોતાની ક્રિયાઓને ભાવપૂર્ણ બનાવવા માટે વિચારતાં આ ચિત્રોની કલ્પના કરી છે. તેમજ આર્ટિસ્ટ ઉદ્ધવરાવ, કેલાસ શર્મા અને શ્યામસુંદર શર્મા પાસે એ કલ્પનાને આકાર અપાવ્યો છે. પૂર્વની આવૃત્તિઓ બ્લોક પ્રિન્ટીંગથી છપાઈ તેમાં શ્રી પારસમલજી કટારિયા તથા કલકત્તાના પુષ્પા પરચ્યુમરીવાળા શ્રી જયસુખભાઈએ ખૂબ પરિશ્રમ કરેલો. પૂર્વની આવૃત્તિઓમાં પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરાજેન્દ્રસૂરિજી મહારાજ સાહેબ, પરમ પૂજ્ય પંચાસજીશ્રી પદ્મસેનવિજયજી મહારાજ સાહેબ આદિએ ખૂબ જહેમત ઉઠાવેલી. પૂર્વની તમામ આવૃત્તિઓ ખપી જવાથી, છેલ્લા કેટલા ય સમયથી તેના માટેની સતત માંગણીઓ આવવાથી નવી કોમ્પ્યુટર ટેકનોલોજીમાં તેનું પ્રિન્ટીંગ શરૂ કરાવ્યું. પૂજ્યશ્રીના વિચારોને અને કલ્પનાને સંપૂર્ણ વફાદાર રહી તે મુજબની જ સંયોજના કરી આ પુસ્તક તૈયાર કરાવ્યું છે. નવી આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં પરમ પૂજ્ય વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયહેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજ સાહેબના શિષ્યરત્ન વિદ્વદ્વર્ધ મુનિશ્રી સંયમબોધિવિજયજી મહારાજ સાહેબનો સુંદર સહકાર મળ્યો છે. પરમ પૂજ્ય વિદ્વદ્વર્ધ પંચાસજી શ્રી અજીતશેખરવિજયજી મહારાજ સાહેબના તથા અન્ય પણ અનેક મહાત્માઓનો સહકાર મળ્યો છે. આ તબક્કે અમે એમનો ઋણ સ્વીકાર કરીએ છીએ.

પુસ્તક પ્રકાશનમાં રાજુલ આર્ટ્સવાળા કીર્તિભાઈ, રાજુભાઈ તથા તેમના સહયોગીઓએ ખૂબ જહેમત ઉઠાવી છે તેના અમે ખૂબ આભારી છીએ.

નૂતન આવૃત્તિ પણ ટૂંક સમયમાં જ વાચકોએ વધાવી લેતા વંદિતુ સૂત્ર તથા ભરહેસર સૂત્રના ભાવાનુવાદ તથા ચિત્રના ઉમેરણ સહ નૂતનતમ આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવી રહી છે. બન્ને સૂત્રોના ભાવાનુવાદ તથા ચિત્રોની કલ્પના-સંકલન તથા સંપાદન પ.પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયજયધોષસૂરીશ્વરજી મહારાજના માર્ગદર્શન હેઠળ પ.પૂ. વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયહેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના શિષ્ય પૂ. મુનિશ્રી સંયમબોધિવિજયજી મહારાજ સાહેબે સુપેરે કર્યું છે. અમો તેઓના ઋણી છીએ.

દ્રવ્યક્રિયામાં પ્રાણ પૂરવા અને તેને ભાવધર્મ બનાવવા અત્યંત સહાયક આ પુસ્તક ઘર-ઘરમાં વ્યાપક પણો ફેલાય અને ચતુર્વિધ સંઘ તેનો ખૂબ લાભ ઉઠાવે એવી આશા રાખીએ છીએ. પ્રાન્તે, જિનશાસનને આવું અદ્ભૂત નજરાણું ધરનાર પૂજ્યશ્રીને કોડો વંદના કરી આ પ્રકાશન તેમની સ્મૃતિમાં તેઓશ્રીને જ સમર્પિત કરીએ છીએ.

દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ વતી

કુમારપાળ વિ. શાહ

માનવજીવન જ ધર્મ આરાધના દ્વારા જન્મ-મૃત્યુ અને કર્મની મહાવિટંબણાઓનો અંત લાવવામાં સમર્થ છે. આવો જન્મ પામ્યા પછી પણ ધર્મવિના આ વિટંબણાઓની ધારા ચાલુ રહે, પુષ્ટ બને અને વધી જાય તો તારક એવું માનવજીવન કેટલું ભયંકર મારક બની જાય ? મહાવિટંબણાનો અંત તો જ આવે કે જો જીવન ધર્મમય બને.

ધર્મ જિનાજ્ઞા સાથે સંકળાયેલો છે જિન એટલે વીતરાગ સર્વજ્ઞભગવંત. એમના વચનનો સ્વીકાર અને પાલન એ જ ધર્મ છે, કારણ કે એ સર્વજ્ઞ જ અનંતકાળના સર્વદ્રવ્ય-પર્યાયોના યથાર્થ દ્રષ્ટા હોવાથી સંસાર અને મોક્ષના ચોક્કસ કારણોને જુએ છે, તેમજ મોક્ષોપયોગી ચોક્કસ વિધિનિષેધ ફરમાવે છે. એ વચનોની (૧) અશ્રદ્ધા (૨) ઉલટું પ્રતિપાદન (૩) વચનથી નિષિદ્ધ કાર્યોનું આચરણ (૪) વચન-વિહિત કાર્યોની ઉપેક્ષા. આ ગુનાઓથી જીવ અશુભ કર્મ બાંધે છે. એનાં ફળરુપે ભવભ્રમણા, કર્મ અને જન્મમરણાદિ વિટંબણાઓ ઊભી થાય છે. એનાથી બચવા પ્રતિક્રમણા ધર્મની અતિ ઉચ્ચ ઉપયોગિતા સિદ્ધ થાય છે. પ્રતિક્રમણા એ સામાયિક આદિ છ આવશ્યકોમાંનું એક આવશ્યક છે, અને એનો અર્થ છે-‘પાપથી-અપરાધોથી પાછા હટવું. પાપની નિંદા, ગર્હા અને પશ્ચાત્તાપ કરવો’ એ પશ્ચાત્તાપ કરવા પહેલાં ‘સમભાવ’ દેવવંદન ગુરુવંદન આવશ્યક છે. ત્યારબાદ ‘પ્રતિક્રમણા કરીને પ્રતિક્રમણા’નું કાર્ય જે પાપનાશ તે સૂક્ષ્મ રીતે પણ થઈ જાય એ માટે ‘કાયોત્સર્ગ’ અને ‘પચ્ચક્ષ્માણા’ કરવું જરૂરી છે. એથી આ છ આવશ્યકોનું નામ પ્રતિક્રમણા પણ કહેવાય છે.

પ્રતિક્રમણાથી ઉપર કહેલા ચારે પ્રકારોના અપરાધોની શુદ્ધિ થાય છે. પ્રતિક્રમણાના સૂત્રોમાં આવા આવા અપરાધોના નિર્દેશની સાથે એની નિંદા-ગર્હા અને પશ્ચાત્તાપનું વર્ણન છે. પ્રતિક્રમણાના ફળાદેશમાં બીજી પણ વાતો છે.

‘પ્રતિક્રમણા’ એટલે આવશ્યક ક્રિયા. આ એક મોક્ષસાધક મહાન યોગ છે. મિથ્યાદર્શન, પાપ-વિરતિ, કષાય અને મનવચનકાયાની અશુભ પ્રવૃત્તિના કારણો જીવ અનંતકાળથી આ જન્મમરણાદિ મહાવિટંબણાથી અને દુઃખ-યાતનાથી ભરેલા સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છે. એથી સ્વાભાવિક છે કે સંસારપરિભ્રમણના આ કારણોના પ્રતિપક્ષી કારણો-સમ્યગ્દર્શન, પાપ-વિરતિ, ઉપશમ અને શુભ પ્રવૃત્તિનું જીવ આલંબન કરે તો સંસારના કારણો છૂટી જવાથી સંસાર છૂટી જાય અને મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય.

મોક્ષસાધક આ સમ્યગ્દર્શનાદિની સાધના પ્રતિક્રમણાની ક્રિયામાં ઉત્તમ પ્રકારે થાય છે કેમકે એમાં જે સામાયિકાદિ છ આવશ્યકોની આરાધના કરવાની હોય છે એમાં સમ્યગ્દર્શનાદિની સાધનાનો આ રીતે સમાવેશ થાય છે.

(૧) સામાયિક આવશ્યકમાં સર્વ સાવધ (સપાપ) યોગોના ત્યાગની અર્થાત્ પાપ-વિરતિની પ્રતિજ્ઞા કરવામાં આવે છે, એટલે વિરતિ અને ‘સમભાવ’ એટલે કે ઉપશમની સંકલ્પપૂર્વકની આરાધનામાં એનો સમાવેશ થાય છે.

(૨) ચતુર્વિંશતિ આવશ્યકમાં ચોવીસ તેમજ બીજા તીર્થંકર ભગવંતોની સ્તવના અને પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે. એથી દેવાદિતત્ત્વની સમ્યગ્ શ્રદ્ધારુપ સમ્યગ્દર્શન નિર્મળ થાય છે.

(૩) વંદન આવશ્યકમાં ગુરુમહારાજને વિસ્તારપૂર્વક સુખશાતા પૂજવાપૂર્વક ગુરુની આશાતનાની ક્ષમા માગવા સ્વરુપ વંદન કરવાથી અહંકારાદિ કષાયનાશ તેમજ શુભવૃત્તિ પણ થાય છે.

(૪) પ્રતિક્રમણા આવશ્યકમાં સઘળા ય પાપોની દોષોની નિંદા-ગર્હા-પશ્ચાત્તાપ કરવાનું થાય છે. આમાં (૧) મિથ્યાત્વાદિથી લાગેલા પૂર્વ પાપોનો નાશ (૨) ફરીથી મિથ્યાત્વાદિમાં પ્રેરક અનુબંધોનો નાશ, અને (૩) સમ્યગ્દર્શન અને સર્વવિરતિના ભાવ પ્રબળ બને છે.

(૫) કાયોત્સર્ગ આવશ્યકમાં નિયત ધ્યાન ઉપરાંત સમસ્ત મન-વચન-કાયાની પ્રવૃત્તિનો નિરોધ કરવામાં આવે છે અને તે પણ પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કરવામાં આવે છે. એથી આ આવશ્યક દ્વારા સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર અને કાંઈક અયોગ અવસ્થાની આરાધના થાય છે.

(૬) પ્રત્યાખ્યાન આવશ્યકમાં ઉપવાસાદિ તપનો સંકલ્પ કરવામાં આવે છે, એટલે આ આવશ્યકથી તપધર્મ તેમજ વિરતિની સાધના થાય છે. આ એક જ પ્રતિક્રમણામાં સમ્યગ્દર્શનાદિ મોક્ષમાર્ગની કેટલીય ઉચ્ચ સાધના થાય છે માટે આ એક મહાન યોગ સાધના છે. આ પ્રતિક્રમણાની ભાવથી સાધના થાય એ માટે જિનાગમમાં ‘‘તચ્ચિત્તે તમ્મણે તલ્લેસે-તદજ્ઞવસાણજ્ઞવસિણે તદદટ્ઠોવત્તે તદપ્પિયકરણે’’ આ છ વાતો બહુ આવશ્યક બતાવવામાં આવી છે. આમાં પ્રતિક્રમણાની જે જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે છે તે પ્રત્યેકમાં (૧-૨) ચિત્તનો સામાન્ય-વિશેષ ઉપયોગ-પ્રહિાધાન રહે, (૩-૪) સૂત્ર અને ક્રિયાનુસાર લેશ્યા અને ધ્યાન રહેવું જોઈએ. (૫) સૂત્રના પદાર્થમાં ચિત્તનો ઉપયોગ લક્ષ્ય રહે, અને (૬) સૂત્રોચ્ચાર તેમજ ક્રિયામાં જરૂરી ઉપકરણ મેળવવા જોઈએ. આ ઉપયોગ-લેશ્યા-ધ્યાનને મનમાં સુંદર રીતે લાવવા માટે એ ખાસ જરૂરી છે કે પ્રત્યેક સૂત્રનો પદાર્થ મન સામે ખડો કરવામાં આવે.

દા.ત. (૧) ‘નવકાર’ સૂત્રમાં ‘નમો અરિહંતાણં’ બોલતી વખતે અષ્ટમહાપ્રાતિહાર્યથી સહિત અનંત અરિહંત ભગવંતો મન સામે દેખાય અને એમના ચરણમાં જુકતા આપણા અનંત મસ્તક યાને દરેકના ચરણે આપણું નમતું એકેક મસ્તક દેખાય. એજ રીતે ‘નમો સિદ્ધાણં’ વગેરે પદો બોલતી વખતે સિદ્ધભગવાન આદિ દરેક પરમેષ્ઠિ ભગવંતો પોતપોતાના સ્વરુપ (Pose)માં દેખાય...દા.ત. સિદ્ધ સિદ્ધશીલા ઉપર

જ્યોતિસ્વરુપ, આચાર્ય પાટ પર બેઠેલા પ્રવચન કરતા હોય, ઉપાધ્યાય સાધુ સમુદાયને ભણાવતા હોય, સાધુ કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં ઉભા હોય.

(૨) 'લોગસ્સ' સૂત્રમાં પહેલી લાઈનના ઉચ્ચારણ વખતે સામે ૨૪ અને બીજા એમની આજુબાજુમાં તથા પાછળ બીજા અનંત તીર્થંકર લોકાલોક સ્વરુપ વિશ્વને જ્ઞાનપ્રકાશથી પ્રકાશિત કરતા સૂર્ય સમાન દેખાય. 'ધમ્મતિત્થયરે' પદથી બધા ભગવાન સમવસરણમાં બેસી ઉપદેશ આપતા દેખાય. 'જિણે' પદથી બધા ભગવાન કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રાગદ્વેષનો જય કરતા, અને 'અરિહંતે' પદથી અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય સહિત દેખાય, ૨૭-૩૭-૪થી ગાથાથી પ્રત્યેક પદમાં સૂચવેલી સંખ્યા અનુસાર ભગવાન દેખાય દા. ત. ઉસમમજિયં ગાથામાં ક્રમશઃ નીચે ૨,૩,૨,૧ એમ ૮ ભગવાન...પછી ૧-૩-૨-૨, ૩-૨-૧-૨ પ્રભુ દેખાય.

(૩) 'નમુત્થુણં' સૂત્રમાં 'અરિહંતાણં' પદ બોલતી વખતે અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય યુક્ત ભગવાન દેખાય, 'ભગવંતાણં' પદ વખતે સુવર્ણ કમળ ઉપર પગ મૂકીને ચાલતા...વગેરે એશ્વર્યવાળા ભગવાન દેખાય...

(૪) 'સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં' સૂત્રમાં 'જો દેવાણ વિ દેવો' પદથી વીરપ્રભુને દેવોના પણ દેવના રુપમાં બતાવવા છે. એ કેવી રીતે દેખાય ? આ રીતે-ભગવાન મહાવીર પરમાત્મા વિહારમાં આગળ ચાલી આવતા અને એમની સેવામાં પાછળ કોડ દેવતાઓ હાથ જોડીને ગુણગાન કરતા ચાલ્યા આવતા દેખાય. આવું દ્રશ્ય જોવાથી ખ્યાલ આવે છે કે પ્રભુ દેવોના પણ દેવ છે. 'જં દેવા પંજલિ...' માં સામે આકાશમાંથી પ્રભુની તરફ શિર ઝુકાવી હાથ જોડીને દેવતાઓ ઊતરતા દેખાય. 'તં દેવદેવ મહિયં' થી (દેવદેવ=ઈંદ્ર, અને મહિયં=પૂજાયેલા) ઇન્દ્રથી પૂજાયેલ પ્રભુ અર્થાત્ પ્રભુની બે બાજુ ઇંદ્ર ચામર ઢાળતા દેખાય.

આ રીતે ચિત્ર દ્વારા સૂત્ર-પદાર્થ સામે દેખાઈ જવાથી મન તન્મય અને ભાવથી ભરેલું બને છે. ચિત્રોનો આ મહિમા બીજી ધર્મ ક્રિયાઓમાં પણ લાગુ થાય છે. એમાં કારણ એ છે કે-

ધર્મ ચિત્રની વિશુદ્ધ પરિણતિરુપ વિશુદ્ધિરુપ છે. વિષયોના અને કષાયોના આવેશ રોકવાથી ચિત્રમાં વિશુદ્ધિ આવે છે. એટલે જીવનને ધર્મમય બનાવવા માટે આવી વિશુદ્ધિ અર્થાત્ વિશુદ્ધ પરિણતિમય ચિત્ર બનાવવું જરૂરી છે. સામાન્ય નિયમ એવો છે કે જેવા સંયોગ અને જેવી ક્રિયા, એવા ભાવવાળું મન બને છે. આ નિયમ અનુસાર દુન્યવી ધન-પરિવારાદિના સંયોગમાં અને આરંભપરિગ્રહાદિની ક્રિયામાં ચિત્ર કાષાયિક ભાવોથી યુક્ત બનશે. જ્યારે વીતરાગદેવ, ત્યાગી ગુરુ, તીર્થ વગેરેના સંયોગમાં તેમજ દેવદર્શન, પૂજન, જીવદયા, સાધુસમાગમ, શાસ્ત્રશ્રવણ અને તપ-જપ-દાનાદિ ક્રિયા વખતે મનમાં રાગદ્વેષાદિ દબાઈ જઈને વિશુદ્ધ પરિણતિ જાગ્રત્ થાય છે. માટે વિશુદ્ધ પરિણતિમાં કારણભૂત દેવદર્શનાદિ પણ ધર્મ કહેવાય છે.

પ્રશ્ન-દેવાધિદેવ આદિનો સંયોગ મળવા છતાં અને દેવદર્શનાદિની સાધનાના ટાઈમે પણ મન ચંચળ કેમ રહે છે ? બીજી બીજી બાબતોમાં પડીને એ રાગદ્વેષાદિથી યુક્ત કેમ બને છે ?

ઉત્તર-જીવને જેમાં વધારે રસ છે, એમાં મન વારંવાર જાય છે. અગર જો મનને ધર્મમાં સ્થિર કરવું હોય તો દુનિયાના વિષયોનો રસ ઘટાડવામાં આવે અને ધર્મ-સાધનાનો રસ વધારવામાં આવે એ અતિ આવશ્યક છે. વિષયરસ ઘટાડવા માટે વિષયો પ્રત્યે વૈરાગ્ય-નફરત, અવિશ્વાસ અને આત્મહિત-ઘાતકતાનું દર્શન વધારવું જોઈએ અને ધર્મસાધના અત્યંત આત્મહિતકારક હોવાથી એમાં અત્યંત ઉપયોગિતા અને ઉપાદેયતાની ભાવના દૃઢ બનાવવી જોઈએ. એને માટે હુબહુ કલ્પના-ચિત્ર મન સામે ખડું કરી દેવું જોઈએ. દા.ત. નવકારના સ્મરણ વખતે મનની સામે અનંત અરિહંત, અનંત સિદ્ધ...આદિ ક્રમશઃ દેખાય, દેવદર્શન વખતે પ્રભુને સમવસરણમાં ખિરાજમાન અને અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય આદિ સર્વ શોભાવાળા જોવામાં આવે, સ્તુતિ કરતી વખતે એને અનુસરતું ચિત્ર મન સામે ખડું કરવામાં આવે. પ્રભુને પ્રક્ષાલ આદિના સમયે મેરુપર્વત ઉપર ઇન્દ્રો અભિષેકાદિ કરતા દેખાય. ચૈત્યવંદનમાં પ્રત્યેક સૂત્ર-ગાથા એનું ચિત્ર જોઈને બોલવામાં આવે. દા.ત. 'ઈરિયા-વહિય' બોલતી વખતે કોર્ટમાં ન્યાયાધીશ સમક્ષ ખૂનીના ઇકરારનું ચિત્ર દેખાય, 'જં કિં ચિં' બોલતી વખતે જગતના તીર્થો અને જિન પ્રતિમાઓ દેખાય.

એ માટે આ ચિત્રાવલિ (આલ્બમ) પુસ્તક છે. આમાં સૂત્રોના પદે પદના અને ગાથાએ ગાથાના ચિત્રો બતાવવામાં આવ્યા છે. વારંવાર એ ચિત્રોને જોવાથી સૂત્ર બોલતી વખતે મન સામે સરળતાથી એ દ્રશ્ય ઉપસ્થિત થઈ જાય છે. એને જોવામાં મન તન્મય બની જવાથી બાહ્ય વિષયમાં મન જતું નથી. તેમ ચિત્ર અનુસાર તાદૃશ દ્રશ્ય દેખાવાથી ભાવોક્લાસ વધી જાય છે.

હે આત્મન્ ! જો તારે પાપોથી મુક્ત થવું છે તો પ્રતિક્રમણની ક્રિયા ભાવપૂર્વક અને આદરપૂર્વક કર.

સૂત્ર બોલતા જાઓ, મનથી એના ચિત્ર જોતાં જાઓ અને ભાવક્રિયા કરી આત્માને નિર્મલ કરતા જાઓ.

એ 'ભાનુ' ના કિરણોએ 'ચિત્રકલા' ના ઓરડાને પણ અજવાળ્યો હતો.

પ.પૂ. કલામર્મજ્ઞ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મ.સા. એ ૫૮-૫૮ વર્ષો સુધી અધ્યાત્મની તમામ દિશોઓમાં ખોબે ખોબા ભરીને પોતાનાં તેજકિરણો રેલાવ્યાં અને ફેલાવ્યાં. અનેક ગુમરાહ યુવાનોની હૃદયગુફામાં તિમિરને ભગાડીને આહ્લાદક તેજ પાથર્યાં. જૈનશાસનના બાગનું કોઈ એવું અંગ બાકી નહીં હોય કે જેનું મધુર સિંચન આ બાગવાને ન કર્યું હોય. એની સજાવટ એવી અનોખી હતી જેમાં કોઈ બનાવટની દુર્ગન્ધ ન હતી, હતી માત્ર રંગ-બેરંગી સુગન્ધી વર્ણોની મિલાવટ. ખરેખર પૂજ્યશ્રી કોઈ કુશળ કલાકાર-ચિત્રકાર હશે ?!! શું ન હતા એ જ સવાલ છે. પણ ચાલો, આપણે એક કુશળ ચિત્રકલા વિશારદ તરીકે પીછાણવા કોશિશ કરીએ.

જૈન કુળમાં જન્મેલા બાળકો તો ઉચ્ચ આચારોના સંસ્કારોથી સુવાસિત પુષ્પ બનવા જોઈએ. એના બદલે આધુનિક ભૌતિક સંસ્કૃતિએ દાટ વાળવા માંડ્યો એ બાલ-પુષ્પોનો ! પૂજ્યશ્રીના હૃદયમાં એ બાલ-પુષ્પોને સદાચારની સુવાસથી મધમધતા જોવાની ઉત્કંઠા જાગી. મનમાં ને મનમાં માનસચિત્રો તૈયાર કર્યાં. કુશળ ચિત્રકારને વાણીના માધ્યમે સમજાવીને એ માનસચિત્રોનું કાગળ પર રેખાંકન કરાવ્યું. સરસ મજાની 'બાલપોથી' તૈયાર થઈ ગઈ. એના એક એક પાના ઉપર દેવાધિદેવ વીતરાગ પરમાત્માનું રંગીન ચિત્ર અને નીચે લખાણ દ્વારા પ્રભુના વખાણ, સદ્ગુરુનું ચિત્ર અને નીચે લખાણ દ્વારા સુંદર એમની ઓળખાણ, સામાયિક, પ્રતિકમણ, પ્રભુપૂજા, માતા-પિતાનો વિનય, શિક્ષકનો વિનય-આવા બધા સદાચારોની સુંદર મજાનાં ચિત્રો સાથે નીચે ટુંકાણમાં બાલભોગ્ય પ્રવાહી ભાષામાં દરેકની ઓળખાણ - આ બાળપોથી જોઈ-જોઈને બાળકો નાચી ઊઠ્યા. પ્રથમ ચિત્રમય સર્જન થયું આ બાળપોથીનું, પણ ક્યાંય એમાં પૂજ્યશ્રીએ પોતાનું નામ લખેલું નહીં. હા, હજારો નકલો ગુજરાતી-હિન્દીમાં છપાઈ ને વહેંચાઈ ગઈ, બાળકોને હરખાવતી ગઈ.

એ યુગ હતો આઝાદીનો, લોકો ગાંધીને ઘેર ઘેર ઓળખતા પણ જૈનોના ઘેર ઘેર ભગવાન મહાવીરને ભૂલી બેઠેલા કે જેને ખરેખર ઓળખવાની જરૂર હતી. જે આત્માની આઝાદીનો પરમ જીવતો ને જાગતો આદર્શ હતો એ પરમેશ્વર પરમકૃપાળુ ભગવાન મહાવીરને લોકો ભૂલી જાય એ વાત દીર્ઘદ્રષ્ટા શાસન જ્યોતિર્ધર ગુરુદેવના હૈયામાં ખૂંચ્યા વિના રહે ખરી ? એક-બે કરતાં લગભગ ૫૦-૬૦ માનસચિત્રો મનમાં ચિતરાઈ ગયાં. કુશળ ચિત્રકારને બેસાડી સમજાવવાની અદ્ભુત કળાથી માર્ગદર્શન કરી કરીને કાગળ ઉપર અદ્ભુત ભગવાન મહાવીર જીવન ચરિત્ર સજીવન કરાવ્યું. આદોની (A.P.) ની જૈન સંસ્થા તરફથી પહેલી વાર એનું પ્રકાશન થયું. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના જીવનના મહત્વના કલ્યાણકારી આબેહૂબ પ્રસંગોનો અદ્ભુત ચિતાર જોઈ જૈન જગતનાં હૈયા ઠર્યાં, ભગવાન મહાવીરનાં અનેકાનેક જીવન પ્રસંગોનું આ ચિત્રમય નજરાણું પહેલવહેલા શ્રી જૈન સંઘને અર્પણ કરનારા પૂજ્યશ્રી પ્રથમ હતા. તે પછી બીજા જેટલા પણ ચિત્રસંપુટો બહાર પડ્યા હશે તે કોઈ ને કોઈ રીતે આ પ્રકાશનના ઋણી હશે.

વિરાટ પ્રતિભાસ્વામીને આટલાથી સંતોષ ક્યાંથી હોય ? લોકો નેહરુ-સરદાર જેવાને મહાપુરુષો તરીકે નવાજીને એમનાં જીવન-ચરિત્રોથી વાકેફ બને તો આપણા જૈનોએ ખરેખર જેઓને મહાપુરુષ તરીકે ઓળખવા જોઈએ એવા શાલિભદ્ર, ધન્ના અણગાર, રાજર્ષિ કુમારપાળ, હેમચન્દ્રસૂરિ, હીરવિજયસૂરિ, વજ્રસ્વામી, વસ્તુપાળ-તેજપાળની બાંધવ બેલડી, પેથ-ડશા, વિમળશા આ બધાય મહાપુરુષોને જૈનો પણ ન ઓળખે એ ખૂંચ્યા વિના રહે ? પૂજ્યશ્રીએ આ બધા મહાપુરુષોના ચિત્રમય પરિચય આપતા 12" x 18" ના મોટી સાઈઝમાં સુંદર રંગ-બેરંગી ચિત્રમય કલાકૃતિ-ઓના ૧૨ અને ૧૮ ચિત્રોના બે સંપુટ તૈયાર કરાવ્યા જે આદોની (A.P.) ની જૈન સંસ્થા તરફથી મુદ્રિત થઈને લગભગ ભારતભરના સંઘોમાં સેંકડો-હજારોની સંખ્યામાં પહોંચી ગયા. આજે અનેક જૂના ઉપાશ્રયોમાં-દેરાસરોમાં-ધર્મપ્રેમી સુશ્રાવકોના ઘરોમાં દીવાલો ઉપર કાચની ફેમમાં મઢેલાં એ ચિત્રો પૂજ્યશ્રીનું મૂક યશોગાન ગાઈ રહ્યા છે.

બે વાત આશ્ચર્યકારક છે. એક તો પૂજ્યશ્રીએ ક્યાંય એમાં પણ પોતાનું નામ પ્રેરક કે

માર્ગદર્શક રુપે છપાવ્યું નથી. બીજું આશ્ચર્ય એ બન્યું કે-શંકરરાવ નામના જે કુશળ ચિત્રકારે આ ચિત્રોને સજીવન કરેલા એ ભાઈ પૂજ્યશ્રીના સહવાસથી મહાપુરુષોના જીવનપ્રસંગોમાં આવતા ધર્મ-આદર્શોથી ધીરે ધીરે ચિત્રોનું રંગકામ કરતાં કરતાં સ્વયં રંગાવા માંડ્યા. અનંતકાય વગેરે અભક્ષ્યભક્ષણ છોડી દીધું, ઉકાળેલું પાણી પીવા માંડ્યું. પોતાની દીકરીઓને પણ દીક્ષા અપાવી અને લગભગ જૈન બની ચુકેલા આ પુણ્યાત્મા આજે બેંગલોર-દાદાવાડીના દેરાસરે રોજ પૂજા કર્યા વિના પ્રાયઃ જમતા નથી. પૂજ્યશ્રીએ આ જે જીવંત ચિત્રનું સર્જન કર્યું અને આવા બીજા અનેક યુવાનોના જીવનપટ ઉપર જે સુંદર ચિત્રાંકન કર્યું છે તે જૈનશાસનના ઇતિહાસમાં યુગોના યુગો સુધી અમર રહેશે.

આપણા જૈન તીર્થોમાં અનેક જૈનો જાપ, પૂજા-ભક્તિ કલાક-બે કલાક કરી લે, પણ પછી આખો દિવસ ધર્મશાળામાં પત્તા રમવા વગેરેમાં બગાડે એ કેમ પોષાય ? પૂજ્યશ્રી વિચારતા કે દરેકે દરેક તીર્થોમાં એક સુંદર ચિત્રશાળા હોવી જોઈએ. તીર્થયાત્રા કરવા આવનારા જૈન-જૈનેતરોનો આખો દિવસ એ ચિત્રો નિહાળવામાં ક્યાં પસાર થઈ જાય ખબર ના પડે, કંઈક સમજે, બુઝે, જીવન સુધારે-એવી ઉમદા પૂજ્યશ્રીની ભાવના. રાજસ્થાનના સિરોહી જિલ્લાના બામણવાડા-શ્રી ભગવાન મહાવીરના તીર્થમાં કંઈક અંશે આ ભાવના સાકાર થઈ. તીર્થના પ્રાંગણમાં સલાટો બેસી ગયા. બન્ને બાજુએ સુંદર સંગેમરમર ઉપર કોતરકામ દ્વારા શ્રી ભગવાન મહાવીરના જીવનપ્રસંગોનું નિર્માણ થયું, રંગો પુરાયા. હજારો યાત્રિકો આજે પણ તેનાં દર્શન કરીને ધન્યતા અનુભવે છે. હા, એ આશ્ચર્ય તો ખરું જ કે ક્યાંય પ્રેરક કે માર્ગદર્શક તરીકે પૂજ્યશ્રીએ પોતાનું નામ કોતરાવ્યું નથી.

પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રો અને એના રહસ્યમય અર્થો ઉપર ઊંડાણથી ચિંતન-મનન એ તો પૂજ્યશ્રીના પ્રાણ ! ધર્મક્રિયાઓ ભાવ વગર નકામી અને ઉપયોગ વગર ભાવ ન આવે, આવું બધું તો ઘણાંએ ઘણીવાર સાંભળ્યું-સંભળાવ્યું હશે, પણ ઉપયોગ લાવવો કઈ રીતે, ભાવ સજાવવો કઈ રીતે ? એ દિશામાં બહુમુખી પ્રતિભાના સ્વામી પૂજ્યશ્રી વિના કોણ વિચારે ? એક એક સૂત્રો-એના અર્થો-એના ભાવ-એની મુદ્રાઓ વગેરેને આબેહૂબ ઉપસાવતાં સુંદર ચિત્રો જયપુર વિ.સં. ૨૦૨૫ના યાતુર્માસમાં શ્યામસુંદર નામના ચિત્રકાર પાસે તૈયાર કરાવ્યાં. કલકત્તામાં બ્લોક બન્યા, છપાયાં. અમદાવાદમાં સૂત્ર અને અર્થ સાથે “પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ચિત્ર આલ્બમ” એ નામે દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ તરફથી પ્રકાશન થયું. જૈન સંઘોએ ઉમળકાભેર વધાવી લીધું. પાઠશાળાના બાળકોને તો અદ્ભુત નજરાણું મળ્યું. ચાર-ચાર આવૃત્તિઓ છપાઈ ગઈ.

આ બધા ચિત્રમય પ્રકાશનો પાછળ પૂજ્યશ્રીના જીવનની તપસ્યાનું તેજ, આચારની યુક્તતા, વિશિષ્ટ સૂઝ, મનોવૈજ્ઞાનિક પરખશક્તિ, અતલજ્ઞાનનો ઊંડાણથી સ્પર્શ, આવશ્યક ક્રિયાઓમાં અપ્રમાદ તથા મહાપુરુષો પ્રત્યેનો ઊંડો આદર-બહુમાન આ બધા તત્ત્વોએ અદ્ભુત યોગદાન કર્યું છે.

મુંબઈ-શ્રીપાલનગરના ઉપાશ્રયે સ્થિરતા દરમ્યાન પૂજ્યશ્રીએ નયન સોની નામના ચિત્રકાર પાસે કલિકાલ સર્વજ્ઞના મહત્વના તેમ જ ઘણે અંશે અજ્ઞાત એવા જીવન પ્રસંગોનું પણ સુંદર સુરેખ ચિત્રણ કરાવેલું, જે હજુ પ્રકાશનની રાહ જુએ છે. એવા તો અનેક ચિત્રો તૈયાર કરાવેલાં અથવા કરાવવાની ભાવના પૂજ્યશ્રીના હૈયામાં સતત રમ્યા કરતી હતી. હૃદય જિનશાસનના રંગે એવું રંગાઈ ગયેલું હતું કે સર્વત્ર પૂજ્યશ્રી આ ચિત્રોની જાદુઈ અસર માટે નેમનાથ ભગવાન અને રાજમતીના ચિત્રોનું ઉદાહરણ આપતા. “રાજમતીકું છોડકે નેમ સંજમ લીના, ચિત્રામણ જિન જોવતે વેરાગે મન ભીના” આ પાર્શ્વ-પંચ કલ્યાણક પૂજાની પંકિતનો ભાવાર્થ સમજાવતાં પૂજ્યશ્રી કહેતા કે રાજમતીને છોડીને નેમનાથ ભગવાન દીક્ષા લેવા જઈ રહ્યા છે એ ચિત્ર જોઈને પાર્શ્વકુમારના ચિત્તમાં પ્રબળ વેરાગ્યની આગ ભભૂકી ઊઠેલી.

શું વધુ કહીએ ? પૂજ્યશ્રીનું સમગ્ર સંયમજીવન જ એક મનોહર નયનરમ્ય રંગ-બેરંગી જીવંત જૈનશાસનનું છાયાચિત્ર હતું. એ પૂજ્યશ્રીના ચરણો કોટિશઃ વંદના.

પ.પૂ.આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય જયસુંદરસૂરિજી મ.સા.

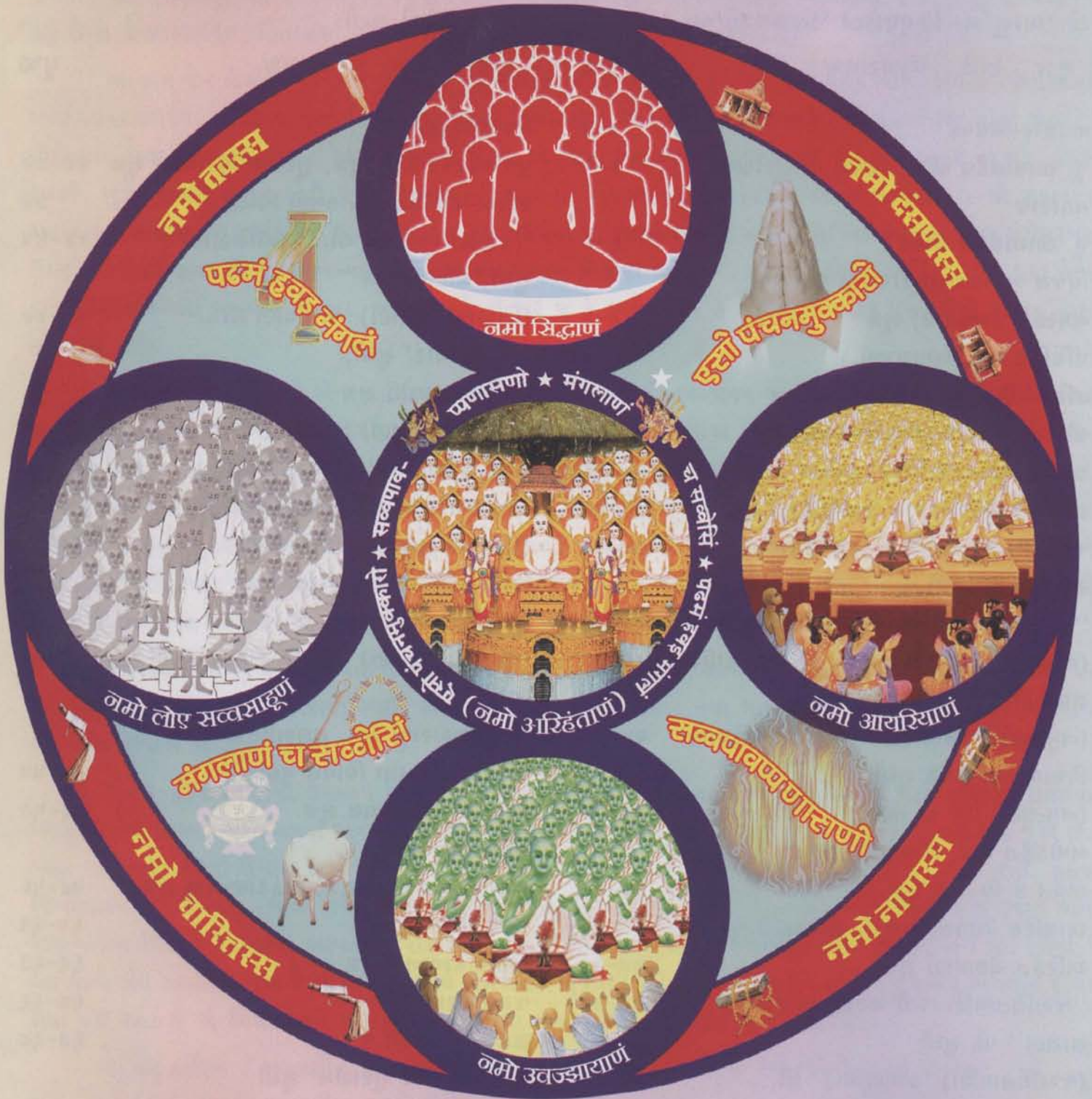
વિષયાનુક્રમ

પ્રકાશકીય
પ્રાસ્તાવિક

એ 'ભાનુ'ના કિરણોએ 'ચિત્રકલા'ના ઓરડાને પણ અજવાળ્યો હતો.

સૂત્ર	અર્થ	ચિત્રસમજ	પૃષ્ઠ	સૂત્ર	અર્થ	ચિત્રસમજ	પૃષ્ઠ
નવકાર-નવપદ			૨-૩	ઉવસગ્ગહરં સૂત્ર			
પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ			૪-૫	પુકખવર-દીવડ્ઢે સૂત્ર, સુઅસ્સ ભગવઓ સૂત્ર			૪૦-૪૨
પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ			૬-૭	રાઘઅ-દેવસિઅ પ્રતિક્રમણ વિધિ			૪૩
નમસ્કાર (નવકાર) સૂત્ર			૮-૯	'સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં' થી... 'સવ્વસિદ્ધાણં' સુધી, નાણંમિ સૂત્ર			૪૪-૪૫
પંચિંદિય સૂત્ર, ખમાસમણું			૧૦-૧૧	(સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં) 'જે દેવાણ'થી... 'વંદે મહાવીરં' સુધી,			૪૬-૪૭
ઘરિયાવહિયં સૂત્ર, તસ્સ ઉત્તરી સૂત્ર			૧૨-૧૩	દેવસિયં આલોઠિં સૂત્ર			
લોગસ્સ સૂત્ર (ચતુર્વિંશતિ સ્તવ)			૧૪-૧૫	(સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં) 'ઘક્કો વિ'થી... 'નરં વ નારિં વા' સુધી			૪૮-૪૯
અન્નત્થ સૂત્ર, કરેમિભંતે સૂત્ર			૧૬	સાતલાખ સૂત્ર, પ્રાણાતિપાત સૂત્ર			
ઘચ્છકાર સુહરાઘ સૂત્ર, અબ્ભુક્કિઓ સૂત્ર			૧૭	(સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં) 'ઉજિંત'થી 'અરિક્કનેમિં નમંસામિ' સુધી,			૫૦-૫૧
જંકિંચિ સૂત્ર, જાવંતિ સૂત્ર, સવ્વલોએ સૂત્ર			૧૮-૧૯	મન્નહજિણાણં સજ્ઝાય (સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં) 'ચત્તારિ અકુ સૂત્ર' થી સંપૂર્ણ			૫૨-૫૩
સામાઘય-વચજુતો				વેયાવચ્ચગરાણં સૂત્ર, લઘુશાંતિસ્તવ			
"નમુત્થુણં...પુરિસવરગંઘહત્થીણં" પદ સુધી			૨૦-૨૧	વાંદણા સૂત્ર તથા વિવિધ મુદ્રાઓ			૫૪-૫૫
(નમુત્થુણં) "લોગુત્તમાણં થી ઘમ્મવર-ચાઉરંત ચક્કવટ્ટીણં" પદ સુધી			૨૨-૨૩	નમોડસ્તુ વર્ધમાનાય સૂત્ર			૫૬-૫૭
(નમુત્થુણં) "અપ્પડિહય" થી "નમોજિણાણં જિઅભયાણં" પદ સુધી			૨૪-૨૫	ચઉક્કસાય સૂત્ર			
(નમુત્થુણં) "જે અ અઘયા..." થી સંપૂર્ણ,			૨૬-૨૭	વિશાલ લોચનદલ સૂત્ર, અડ્ઢાઘજ્જેસુ સૂત્ર			૫૮-૫૯
નમોડર્હત્ સૂત્ર, ભગવાનહં સૂત્ર,				કલ્લાણાકંદં સૂત્ર			૬૦-૬૧
જાવંત કે વિ સાહુ સૂત્ર,			૨૮-૨૯	સંસાર દાવાનલ સૂત્ર			૬૨-૬૩
આચરિય ઉવજ્ઝાએ સૂત્ર, સવ્વસ્સવિ સૂત્ર				જયવીચરાય સૂત્ર			૬૪-૬૬
અરિહંત ચેઘઆણં સૂત્ર			૩૦-૩૧	સકલતીર્થ ભાગ ૧			૬૭-૬૮
"જગચિંતામણિ...થી જયન્તુ અપ્પડિહય સાસણ" પદ સુધી			૩૨-૩૩	'વર્ધમાન નામે ગુણસેન' સુધી			
(જગચિંતામણિ) 'કમ્મભૂમિહિં' થી...			૩૪	સકલતીર્થ ભાગ ૨ 'સમેતશિખર'...થી સંપૂર્ણ			૬૯-૭૧
'દુહદુરિઅ-ખંડણ' પદ સુધી,			થી	વંદિતુ સૂત્ર (શ્રાવક પ્રતિક્રમણ સૂત્ર)			૭૨-૮૫
સુઅદેવયા સૂત્ર, ખિતદેવયા સૂત્ર,			૩૭	ભરહેસર ખાહુબલી સજ્ઝાય			૮૬-૧૦૩
કમલદલ સૂત્ર, વરકનક સૂત્ર				પ્રતિક્રમણ વિધિના ક્રમસર અંગોના હેતુ			૧૦૪ થી ૧૦૭
(જગચિંતામણિ) "અવરવિદેહિ" થી સંપૂર્ણ			૩૮-૩૯				

१७६-१७८ चित्र

નવકાર-નવપદ ચિત્ર-વિવરણ

‘શ્રી યોગશાસ્ત્ર’ ગ્રંથમાં કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે બતાવ્યું છે કે દૈવ્યને કમળ કલ્પી એની મધ્યકર્ણિકામાં ‘નમો અરિહંતાણાં’ પદ અને આઠ પાંખડીમાં ‘નમો સિદ્ધાણાં’ આદિ ૮ પદોનું ૧૦૮ વાર ધ્યાન, -આ ‘પદસ્થધ્યાન’ કરતાં એક ઉપવાસનું ફળ મળે, અપૂર્વ શક્તિ પ્રગટે. શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રના માત્ર અક્ષરોનું, પદોનું આટલું મહત્ત્વ, તો એના પદાર્થનું મહત્ત્વ કેટલું ?

માણસ ફરિયાદ કરે છે કે, ‘(૧) મન નવકારવાણીમાં સ્થિર નથી રહેતું, બીજા ત્રીજા વિચારમાં ચાલ્યું જાય છે, ને (૨) માળા ગણતાં દિલમાં ભાવોલ્લાસ નથી ઉછળતો.’ આ બે ફરિયાદોના નિવારણ અર્થે ઉપાય એ છે કે એક જ કમળ યા ચક્રમાં પહેલા પાંચ પદો ઉપરાંત સામે ચિત્રમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે પાંચ પરમેષ્ઠિને અનંત અનંત સંખ્યામાં આ રીતે પોતપોતાની મુદ્રા (Pose)માં કલ્પનાથી જોવાનું કરાય.

(૧) અરિહંત ભગવાનની મુદ્રા આ, કે આ ચાંદી-સોના-રત્નના ત્રણ ગઢમય સમવસરણ પર અશોકવૃક્ષ નીચે રત્ન સિંહાસને બિરાજમાન છે, માથે મોતીઓના ઝુંબખડાવાળા ત્રણ છત્ર અને મુખ પાછળ ઝાકઝમાળ ભામંડળ તથા બે બાજુ ઇન્દ્રથી ચામર વીજાતા શોભી રહ્યા છે. ઊંચું અશોકવૃક્ષ આખા સમવસરણો છાયા આપે છે. એની ઉપર ગગનમાં દેવોના આગમન તથા દેવદુંદુભિ વાગી રહી છે અને નીચે ઝરમર પુષ્પવૃષ્ટિ સુગંધી રેલાવી રહી છે. ઉપરના ત્રીજા ગઢ પર બાકીની ૩ દિશામાં પ્રભુના આબેહુબ જીવંત દેવકૃત બિંબ છે. ચારે બાજુ ૪ નિકાયના દેવ-દેવી તથા મનુષ્ય સ્ત્રી-પુરુષ અને સાધુ- સાધ્વીની ૧૨ પર્ષદા બેઠી છે. પ્રભુ ૩૫ વાણીગુણો ધર્મોપદેશ કરે છે, દેવો બંસરીના સંગીતથી એમાં દિવ્યધ્વનિ પૂરે છે. બીજા ગઢ ઉપર શહેરી જંગલી પશુઓ, પરસ્પર દુશ્મન જેવા પણ સાથે શાંત બેસી જઈ જિનવાણી સાંભળી રહ્યા છે. પહેલા ગઢ પર વાહનો છે. આવા અનંત સમવસરણ અને અનંત પ્રભુ કમળની મધ્યકર્ણિકામાં યા મહાયકના મધ્યચક્રમાં જોવાના.

૨) સિદ્ધ ભગવાનની મુદ્રા આ, કે એ અરિહંત પ્રભુની ઉપરની પાંખડી યા ચક્રમાં રત્નમય સિદ્ધશિલા ઉપર ઉજ્જવલ સ્ફટિક જેવા યા જ્યોતિસ્વરૂપ બિરાજે છે. એ પણ અનંત છે, વીતરાગ સર્વજ્ઞ છે, અષ્ટકર્મ - રહિત, અશરીરી, નિર્વિકાર, નિશ્ચળ છે.

૩) આચાર્ય મહારાજની મુદ્રા આ, કે એ કરૂણામૂર્તિ ઊંચી પાટ પર બિરાજી જનતાને સર્વજીવહિતકર પવિત્ર પંચાચારનો શાસનપ્રભાવક અણમોલ ઉપદેશ આપી રહ્યા છે, કુમતો, મિથ્યાત્વ અને શંકાઓના નિવારણ કરી રહ્યા છે, અને કેટલાયને ચારિત્ર, દેશવિરતિ તથા સમ્યગ્દર્શન માટે ઉભા કરી રહ્યાં છે, જૈનશાસનનો જયજયકાર સર્જી રહ્યા છે. આવા અનંત આચાર્ય જોવાના.

૪) ઉપાધ્યાય મહારાજની મુદ્રા આ, કે એ કરૂણાસાગર મોટા બાજોઠ પર બિરાજી સામે સાધુ મંડળીને શાસ્ત્ર ભણાવી રહ્યા છે, જેથી અભણો મહાવિદ્વાન બને છે, તપ-સંયમમાં દોટ મૂકે છે. એવી અનંત મંડળી અને અનંત ઉપાધ્યાય દેખાય.

૫) સાધુ મહારાજની મુદ્રા આ, કે એ અનંતની સંખ્યામાં કાયોત્સર્ગધ્યાને ઉભા છે. એમાં વળી કેટલાક વિવિધ ઉપસર્ગ સહતા, કેટલાક કેવળજ્ઞાન પામી દેવોથી સન્માનાતા, કેટલાક મોક્ષ પામી જ્યોતિરૂપે ઉપર જતા દેખાય.

આમ જીવંત અનંત પરમેષ્ઠિ જોતાં ભાવોલ્લાસ ખૂબ વધતો રહે છે, તથા એમની અલગ અલગ મુદ્રામાં જોવાના હોઈ મન એ જોવામાં સ્થિર પણ રહે છે. આ પિંડસ્થધ્યાન છે. બાકી ચાર ખૂણાની પાંખડી યા ચક્રોમાં નવકારના છેલ્લા ચાર પદના ભાવ યા પદના સ્પષ્ટ અક્ષર જોવાના. નવપદ-સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન કરવું હોય ત્યારે ૪ ખૂણામાં ‘નમો દંસણસ્સ’ વગેરે ચાર પદના ભાવ યા પદ જોવાના.

સિદ્ધાન્તમહોદધિ સુવિશાલગચ્છાધિપતિ ગુરુદેવ

સ્વ. પૂ. આચાર્યદેવેશ શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ

એઓશ્રી એક અપ્રતિમ જન્મસિદ્ધ વૈરાગ્યવાન યુગપુરુષ હતા. મૂળ રાજસ્થાન પિંડવાડાનિવાસી શ્રાવક ભગવાનદાસ અને શ્રીમતી કંકુબાઈના એ સુપુત્ર. એમનું જન્મથી શુભ નામ પ્રેમચંદજી હતું. જન્મ વિ.સં. ૧૯૪૦ ફા.સુ. ૧૫.

શ્રી પ્રેમચંદભાઈ સાધુદીક્ષા લેવા સુરત વ્યારાથી લગભગ ૩૬ માઈલ (૬૦ કિ.મી.) પગપાળા ચાલી રેલગાડી પકડીને પાલીતાણા પહોંચી ગયા, ને ત્યાં વિ.સં. ૧૯૫૭ કા. વદ ૬ સકલાગમ-રહસ્યવેદી પ્રોઢ ગીતાર્થ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય દાનસૂરીશ્વરજી મહારાજના દીક્ષિત શિષ્ય બની મુનિ પ્રેમવિજયજી થયા. ચારિત્ર જીવનમાં એમણે નિત્ય એકાસણાં, ગુરુજનોની સેવા, અપ્રમત્ત સાધુચર્યા, ત્યાગવૃત્તિ અને સ્વાધ્યાય-ધ્યાનને આત્મસાત્ કર્યા. પ્રકરણશાસ્ત્રો અને દર્શનશાસ્ત્રોની સાથે આગમશાસ્ત્રોનું ગંભીર ચિંતન એમનો મુખ્ય વ્યવસાય બની ગયો. આશ્ચર્ય એ થાય છે કે એઓશ્રી પંડિતો પાસે ઓછું ભણ્યા છતાં શ્રી 'સ્યાદ્વાદ રત્નાકર' 'અનેકાંતજયપતાકા' આદિ મહાન દર્શનશાસ્ત્રોનું પણ વાંચન જાતે કરતા. તેમજ સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી એઓશ્રીએ પૂર્વધરમહર્ષિ વિરચિત કમ્પપયડી, પંચસંગ્રહ જેવા ગંભીર અને જટિલ શાસ્ત્ર લગાવી, બીજાઓને ભણાવી, 'સંકમકરણ' 'માર્ગણાદ્વાર' વગેરે મહાન શાસ્ત્રોની સંસ્કૃતમાં રચના કરી. તેમજ શિષ્યો પાસે ૧૫-૧૫, ૨૦-૨૦ હજાર શ્લોક પ્રમાણ 'ખવગસેઢી' 'ઠિઈબંધો' વગેરે ગંભીર શાસ્ત્રોની રચના કરાવી. વિ.સં. ૧૯૮૦માં પંચ્યાસ, વિ.સં. ૧૯૮૭માં ઉપાધ્યાય અને ૧૯૯૧માં આચાર્ય બનેલા.

પૂ. આચાર્યદેવશ્રીનું સંયમજીવન ખૂબ પ્રશંસનીય હતું. એઓશ્રીમાં કડક બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, અંતર્મુખતા, મૌનપૂર્વક ઇર્યાસમિતિથી ગમન, વિકથાત્યાગ વગેરે કેટલીય અદ્ભુત સાધના હતી. અંતિમ સમયે શારીરિક ગાઢ અસ્વસ્થતા જોઈ સાધુ એમને હવા નાખવા ગયા તો એઓશ્રી તરત કહે 'ભાઈ ! વાયુકાય જીવો મરે ! પંખો બંધ કરો' વિહારમાં કયાંય પણ દોષિત ભિક્ષા ન લેવી પડે એ માટે ૧૫-૧૭ માઈલ પણ ચાલી નાખતા.

એઓશ્રી સમર્થ શાસનપ્રભાવક આચાર્ય શ્રી વિજયરામચંદ્રસૂરિજી મ., શ્રી વિજયજંબુસૂરિજી મ., શ્રી વિજય યશોદેવસૂરિજી મ., વગેરે લગભગ ૩૦૦ શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના ગચ્છાધિપતિ હતા, અને પરિવારને વ્યર્થ વિકલ્પો આદિ દોષોથી બચાવવા શાસ્ત્રવ્યવસાયમાં મગ્ન રાખતા.

છ'રી પાળતી સંઘયાત્રા, ઉપધાન, ઉજમણાં, પ્રતિષ્ઠા-અંજનશલાકા મહોત્સવો, દીક્ષા-ઉત્સવો, ધર્મ-સ્થાનોદ્ઘાટન વગેરે કેટલાય કાર્યો એઓશ્રીની નિશ્રામાં થયેલા. મુંબઈ દ્વિભાષી રાજ્યની વિધાનસભામાં આવેલા બાલસંન્યાસ-પ્રતિબંધક બિલના વિરોધમાં એમણે ભારે આંદોલન જગાવેલું. એના બળ પર મુખ્યમંત્રી શ્રી મોરારજી દેસાઈએ 'શું શેતાનનિર્માણ પર પ્રતિબંધ નહિ ? ને સંતનિર્માણ પર પ્રતિબંધ ?' વગેરે મુદ્દા પર ઐતિહાસિક ભાષણ કરી ભારે બહુમતીથી બિલને ઉડાવી દીધેલું.

પૂ. આચાર્યદેવશ્રીને વર્ષો સુધી છાતીમાં વાનો દુખાવો ચાલેલો, તથા છેલ્લા ૪-૫ વર્ષ પ્રોસ્ટેટગ્રંથી અને હૃદય પર દબાણની વ્યાધિ રહેતી, કેટલીક વાર અસભ્ય દરદ ઉપડતું. છતાં એમાં એઓશ્રી સહિષ્ણુતા-શાંતિ-સમાધિ અદ્ભુત જાળવતા. ખંભાતમાં વિ.સં. ૨૦૨૪માં વૈશાખ વદ ૧૧ સાંજે વ્યાધિ એકાએક વધી ગઈ. લગભગ ૮૦ મુનિઓ સાથે હતા. એમણે નવકારમંત્રની ધૂન ચલાવી, પૂજ્યશ્રી ખૂબ સમાધિમાં હતા, એ 'વીર ! વીર ! ખમાવું છું' બોલતાં રાત્રે ૧૦-૪૦ મિનિટે સ્વર્ગવાસ પામ્યા. આખા ભારતના સંઘોમાં પૂજ્યશ્રીના વિયોગથી વજ્રાઘાત જેવું દુઃખ થયું અને એઓશ્રીના અદ્ભુત સદ્ગુણ-સુકૃત-સાધનાઓની તથા શાસનરક્ષા-પ્રભાવનાની અનુમોદનાર્થે જિનેન્દ્રભક્તિ મહોત્સવો થયા.

આવા પૂ. ગુરુદેવશ્રીની અનુપમ કૃપાથી જૈન-જૈનેતર શાસ્ત્રોમાં જે યત્કિંચિત્ગતિ પ્રાપ્ત થઈ એના આધાર પર ચૈત્યવંદન-પ્રતિક્રમણ સૂત્રોને ચિત્રોમાં સાકાર કરવામાં આવ્યા.

- શિષ્યાણુ પંચ્યાસ ભાનુવિજય

(પ.પૂ. વર્ધમાનતપોનિધિ યુવાશિબિરઆદ્યપ્રણેતા આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મ.સા.)

વીસમી સદીના જિનશાસનના ગગનમાં સૂર્યની જેવું ચમકતું અને ચળકતું વ્યક્તિત્વ હતું, પ.પૂ. સકલસંઘડિતચિંતક શાસન સેવાના અનેક કાર્યોના આદ્ય પ્રણેતા, તપ-ત્યાગ-તિતિક્ષામૂર્તિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજાનું. સૂર્ય જેમ પોતાના પ્રકાશથી ગગનમંડલને દેદિપ્યમાન બનાવી અંધકાર અને ક્ષુદ્રજંતુઓથી રહિત બનાવી દે છે તેમ પોતાની ભક્તિ-વિરક્તિ અને બુદ્ધિથી સમગ્ર જિનશાસનની કાયાપલટ કરી દેનાર, હજારો જીવોને અજ્ઞાનનું અંધારું અને મિથ્યાત્વ-મોહાદિરૂપ ક્ષુદ્ર જંતુઓને દૂર કરી આત્મશુદ્ધિ અને આત્મસિદ્ધિના સોપાનો ચડાવનાર ચોથા આરાની વાનગીસમા પૂજ્યશ્રી સ્વનામને સાર્થક કરતા હતા. એક કવિએ એક જગ્યાએ લખ્યું છે કે-મૈં ઇસ ખુદા કી તલાશ મૈં હૂં મેરે યારો,

જો ખુદા હોતે હુએ ભી અપના સા લાગે...

આ પંક્તિઓને સ્હેજ ફેરવીને કહેવું હોય તો કહી શકાય-

મૈં એસે ગુરૂ કો પા ચૂકા હૂં મેરે યારો,

જો અપના સા હોતે હુએ ભી ખુદા સા લાગે.

સાચેજ આપણા જેવું જ શરીર અને બાહ્ય શક્તિ મળવા છતાં છોટી સી જિંદગાનીમાં જે શાસનના વિરાટ કાર્યો કર્યા છે, જે અકલ્પનીય સાધના માર્ગોનું ખેડાણ કર્યું છે, જે કુસંસ્કારો સામે સંઘર્ષ ખેલી તેઓને પરાસ્ત કરી આત્મશુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે તે જોતાં એવું જ લાગે કે શું વસમી ગણાતી વીસમી સદીમાં આવું ચારિત્ર, આવું સત્વ, આવો પ્રયંસ પુરૂષાર્થ, આવી સાધના શક્ય છે ? શું આ મહાપુરૂષે અમારી વચ્ચે આવીને જ મુઠ્ઠી ઉંચેરૂં નહીં, ગગન ઉંચેરૂં વ્યક્તિત્વ વિકસાવ્યું હશે ! શું આ માનવ હશે, મહામાનવ હશે કે પરમમાનવ ! પૂજ્યશ્રીના વ્યક્તિત્વને સંપૂર્ણપણે ઉપસાવવું એ તો અતિમુશ્કેલ કે અસંભવપ્રાય : છે જ, પરંતુ આંશિકપણે ઉપસાવવા પણ ગ્રંથોના ગ્રંથો નાના પડે, એટલે ચાલો, જીવન યાત્રાના કેટલાક માહલ સ્ટોનોનું ઉપરછલ્લું માત્ર દિગ્દર્શન કરી લઈએ...

સંસારી નામ : કાંતિભાઈ • માતાજી : ભૂરીબહેન • પિતાજી : ચિમનભાઈ

જન્મ : ચૈત્ર વદ ૬, વિ. સં. ૧૯૬૭, તા. ૧૯-૪-૧૯૧૧-અમદાવાદ • વ્યાવહારિક અભ્યાસ : G.D.A. - C.A. સમક્ષ

દીક્ષા : સંવત ૧૯૯૧, પોષ સુદ ૧૨, તા. ૧૬-૧૨-૧૯૭૪ યાજ્ઞસ્મા નાનાભાઈ પોપટભાઈની સાથે.

વડી દીક્ષા : સંવત ૧૯૯૧, મહા સુદ ૧૦ યાજ્ઞસ્મા. પ્રથમ શિષ્ય : પૂ. મુનિરાજશ્રી પદ્મવિજયજી મ. (પાછળથી પંચાસ)

ગુરૂદેવશ્રી : સિદ્ધાન્ત મહોદયિ પ.પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મ.સા.

ગણિપદ : સં. ૨૦૧૨, ફાગણ સુદ ૧૧, તા. ૨૨-૨-૧૯૫૬, પૂના

પંચાસપદ : સં. ૨૦૧૫, વૈશાખ સુદ ૬, તા. ૨-૫-૧૯૫૯, સુરેન્દ્રનગર

આચાર્યપદ : સં. ૨૦૨૯, માગસર સુદ ૨, તા. ૭-૧૨-૧૯૭૨, અમદાવાદ.

૧૦૦ ઓળીની પૂર્ણાહુતિ : સં. ૨૦૨૬, આસો સુદ ૧૫, તા. ૧૪-૧૦-૧૯૭૦, કલકત્તા.

૧૦૮ ઓળીની પૂર્ણાહુતિ : સં. ૨૦૩૫, ફાગણ વદ ૧૩, તા. ૨૫-૩-૧૯૭૯, મુંબઈ.

સુપ્રસિદ્ધ વિશિષ્ટ ગુણો : આજીવન ગુરૂકુલવાસ સેવન, સંયમ શુદ્ધિ, ઉછળતો વૈરાગ્ય, પરમાત્મભક્તિ, વિશુદ્ધ ક્રિયા, અપ્રમત્તતા, જ્ઞાનમગ્નતા, તપ-ત્યાગ-તિતિક્ષા, સંઘવાત્સલ્ય, શ્રમણ ઘડતર, તીક્ષ્ણ-શાસ્ત્રાનુસારી પ્રજ્ઞા.

શાસનોપયોગી અતિવિશિષ્ટ કાર્યો : ધાર્મિક શિક્ષણ શિબિર દ્વારા યુવાજનોદ્વારનો પ્રારંભ, વિશિષ્ટ અધ્યાપન-પદાર્થ સંગ્રહ શૈલીનો વિકાસ, તત્ત્વજ્ઞાન-જીવનચરિત્રોને લોકમાનસમાં દૃઢ બનાવવા દ્રશ્ય માધ્યમ (ચિત્રો)નો ઉપયોગ, બાલ-દીક્ષા પ્રતિબંધક બિલનો વિરોધ, કતલખાનાને તાળા લગાવ્યા, ૪૨ વર્ષ સુધી દિવ્યદર્શન સાપ્તાહિકના માધ્યમે જિનવચન-પ્રસાર, સંઘ-એકતા માટેનો પ્રયંસ પુરૂષાર્થ, અનેકાંતવાદ સામેના આક્રમણો સામે સંઘર્ષ, ચારિત્ર શુદ્ધિનો યજ્ઞ, અમલનેરમાં ૨૭ દીક્ષા, મલાડમાં ૧૬ દીક્ષા આદિ ૪૦૦ જેટલી સ્વહસ્તે દીક્ષા પ્રદાન, આયંબિલના તપને વ્યાપક પ્રસિદ્ધિ...

કલાત્મક સર્જન : જૈન ચિત્રાવલી, મહાવીર ચરિત્ર, પ્રતિક્રમણ-સૂત્ર-ચિત્ર આલ્બમ, ગુજરાતી-હિન્દી બાલપોથી, મહાપુરૂષોના જીવનચરિત્રના ૧૨ અને ૧૮ ફોટાના બે સેટ, કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચન્દ્રસૂરિ મ. ના જીવન ચિત્રોનો સેટ, બામણવાડજીમાં ભગવાન મહાવીર ચિત્ર ગેલેરી, પિંડવાડામાં પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના જીવન ચિત્રો, થાણા-મુનિસુવ્રત સ્વામિ જિનાલયમાં શ્રીપાળ-મયણાના જીવન ચિત્રો આદિ...

પ્રિય બાબતો : શાસ્ત્ર-સ્વાધ્યાય ઘોષ, સાધુ-વાચના, અષ્ટાપદ પૂજામાં મગ્નતા, સ્તવનોના રહસ્યાર્થની પ્રાપ્તિ, દેવદ્રવ્યાદિની શુદ્ધિ, ચાંદનીમાં લેખન, માંદગીમાં પણ ઊભા-ઊભા ઉપયોગપૂર્વક પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓ, સંયમ જીવનની પ્રેરણા, આશ્રિતો પાસે સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ગ્રંથોનું વિવેચન.

તપસાધના : વર્ધમાનતપની ૧૦૮ ઓળી, છટ્ટના પારણે છટ્ટ, પર્વતિથિએ છટ્ટ, ઉપવાસ, આયંબિલ આદિ, ફૂટ, મેવો, મિષ્ટાન્ન આદિનો જીવનભર ત્યાગ...

ચારિત્ર પર્યાય : ૫૮ વર્ષ, આચાર્યપદ પર્યાય : ૨૦ વર્ષ, કુલ આયુષ્ય : ૮૨ વર્ષ, કુલ પુસ્તકો : ૧૧૪ થી વધુ

સ્વ હસ્તે દીક્ષાપ્રદાન : ૪૦૦ થી વધુ, સ્વહસ્તે પ્રતિષ્ઠા : ૨૦, સ્વનિશ્રામાં ઉપધાન : ૨૦, સ્વહસ્તે અંજનશલાકા : ૧૨

કુલશિષ્ય-પ્રશિષ્ય આજ્ઞાવર્તી પરિવાર : ૩૫૦

કાળધર્મ : સં. ૨૦૪૯ ચૈત્ર વદ ૧૩, તા. ૧૯-૪-૧૯૯૩, અમદાવાદ.

पंच परमेष्ठी

नमो सिद्धाणं

नमो अरिहंताणं

नमो आयरियाणं

नमो उवज्झायाणं

नमो लोए सलसाहूणं

નમસ્કાર-ભવકાર સૂત્ર

નમો અરિહંતાણં
 નમો સિદ્ધાણં
 નમો આચરિયાણં
 નમો ઉવજ્ઞાયાણં
 નમો લોએ સવ્વસાહૂણં
 એસો પંચ-નમુક્કારો
 સવ્વ-પાવ-પ્પણાસણો
 મંગલાણં ચ સવ્વેસિં
 પઠમં હવહ્ મંગલં ॥

અર્થ - હું અરિહંતદેવોને નમસ્કાર કરું છું
 હું સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર કરું છું
 હું આચાર્ય મહારાજોને નમસ્કાર કરું છું
 હું ઉપાધ્યાય મહારાજોને નમસ્કાર કરું છું
 હું સાધુ મહારાજોને નમસ્કાર કરું છું.

આ પાંચ નમસ્કાર,
 સમસ્ત (રાગાદિ યા અશુભકર્મસ્વરૂપ) પાપોનો અત્યંત
 નાશક છે, અને સર્વ મંગળોમાં
 શ્રેષ્ઠ મંગળ છે.

ચિત્રસમજ - આ સૂત્ર બોલતી વખતે મનની સામે અનંતા પરમેષ્ઠી લાવવાના. ચિત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે પહેલા પાંચ પદ બોલતાં ક્રમશઃ અનંત અરિહંત, અનંત સિદ્ધ, અનંત આચાર્ય.. આવે. અનંતા એટલા માટે કે 'અરિહંતાણં' વગેરે બહુવચન પ્રયોગ છે તો ૨-૪ જ શા માટે જોવા ? અનંતા જ જોવા, અને એ દરેકના ચરણમાં આપણું મસ્તક નમેલું જોવાનું, અને નમસ્કાર કરવાનો. (જેમ ૨-૪ રત્નો કરતાં રત્નોના ઢગને જોતાં ચિત્ર વધુ પ્રહ્લાદ અનુભવે, એમ પરમેષ્ઠિ અનંતા જોવા-નમવામાં ભાવોલ્લાસ વધુ આવે.) આ પણ પાંચ પરમેષ્ઠિને એમની એમની ખાસ અવસ્થામાં જોવાના. જુઓ સામે ચિત્ર. દા.ત. દરેક શ્રી અરિહંતદેવ સમવસરણ પર રત્નમય સિંહાસને બિરાજમાન, ચામર ભામંડલ છત્ર આદિ આઠ પ્રાતિહાર્યની શોભાથી ઝગમગતા દેખાય. બીજા પદમાં (૨) અનંતા શ્રી સિદ્ધ ભગવાન સિદ્ધશિલા પર બિરાજમાન જ્યોતિસ્વરૂપ સ્ફટિકવત્ ઉજ્જવલ નિરંજન-નિર્વિકાર દેખાય, ત્રીજા પદમાં (૩) દરેક આચાર્ય મહારાજ ઉંચી પાટ પર બિરાજેલા અને પર્યદા આગળ આચાર્યનું પ્રવચન કરતા દેખાય. ચોથા પદમાં, (૪) શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ બાજોઠ પર બિરાજેલા અને સાધુ મંડળીને આગમવાચના આપતા દેખાય. (૫) શ્રી સાધુ મહારાજ કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં ઉભા (યા સાધુચર્યા પાળતા કે પરિસહ-ઉપસર્ગ સહતા) દેખાય. આ દરેક પરમેષ્ઠી અનંતા જોવાના.

દેખવામાં પણ એકેક પદના ઉચ્ચારણ કે સ્મરણ વખતે માત્ર એ જ અનંતા પરમેષ્ઠી દેખવાના, જાણે આખી પૃથ્વી અને પાછળ અનંત આકાશ એમનાથી ભરચક છે ! ત્યાં પણ માનો કે આપણે અનંતા શરીરવાળા છીએ અને દરેકે દરેક પરમેષ્ઠીના ચરણમાં આપણું મસ્તકસહિત શરીર ઝૂકેલું છે, એમ જોવાનું. (એક જ ગુરુને નમેલા શિષ્યની સામેના સો અરીસામાં એટલી જ સંખ્યામાં ગુરુચરણો એજ શિષ્ય નમેલા દેખાય ને ?)

પ્રત્યેક પદ બોલી સામે તરત આ અનંત પરમેષ્ઠી જોવાની ધારણા કરતા રહેવાય તો અભ્યાસ વધતાં, પછી ભલે ચિત્ર સામે ન હોય છતાં આંખ અર્ધ મીંચે, સ્વીચ દાબતાં જ લાઇટ થવાની માફક, પદ બોલતાં જ તે તે અનંતા પરમેષ્ઠી એમની એમની મુદ્રામાં મનની સામે આવવાના, માટે આ અભ્યાસ કેળવવાનો કે 'નમો અરિહંતાણં' બોલતાં જ અનંત અરિહંત સામે આવી જ જાય.

'એસો પંચ નમુક્કારો' બોલતાં સામે અનંત અરિહંત, એમની પાછળ પરંતુ ઉંચે અનંત સિદ્ધ, એમની નીચે પાછળ પાછળ અનંતા આચાર્ય - ઉપાધ્યાય - સાધુ એમ પાંચે પરમેષ્ઠી દેખાય ને એમને આપણે નમતા હોઈએ એ જોવાનું. એ નમસ્કાર જાણે આપણા સમસ્ત રાગાદિ પાપ નષ્ટ કરી રહ્યો છે ! તેમ જ એની નીચે રહેલા વાજિંત્ર-શ્રીફળાદિ મંગળો કરતાં ઉચ્ચ મંગળ હોઈ સર્વ અંતરાયકર્મો હટાવી રહ્યો છે ! આ પાપનાશ શ્રેષ્ઠમંગળનું દર્શન જ્વલંત શ્રદ્ધાથી કરાય. આવો નમસ્કાર એ મહાન સુકૃત છે. એની આ બે વિશેષતા મનમાં લાવી આ સુકૃતની ભારે અનુમોદના કરવાની, જેથી સુકૃતના પુણ્ય ઉપરાંત એની ભારે અનુમોદનાથી નવું જોરદાર પુણ્ય મળે.

9

माला गिन्ने
की मुद्रा

2

सुत्रोच्चारण
योगमुद्रा
से

3

पंचाङ्ग-प्रणिपात (खमासमणुं)

8

अब्जुड्डिओ खामणे-
खामेसि राइयं...

5

स्थापना - मुद्रा

6

उत्थापन
(स्थापना
ऊठाने की)
मुद्रा

8

जिन-मुद्रा
से कायोत्सर्ग
ध्यान

7

चैत्यवन्दना में
दो गोड़े भूमि पर
या बाया गोडा
खडा रख पेट पर
दो कोणी व अञ्जलि
योगमुद्रा से

मुक्ताशुक्ति मुद्रा
से जावंति।
जावंतं।
जय-वीयरायं।

પંચિંદિય (ગુરુસ્તુતિ-ગુરુસ્થાપના) સૂત્ર

- (૧) પંચિંદિય-સંવરણો,
તહ નવવિહ-બંમચેરગુત્તિધરો ।
ચહવિહ-કસાયમુક્કો,
હા અહ્વારસ-ગુણેહિં સંજુત્તો ॥
- (૨) પંચ-મહવ્ય-જુત્તો,
પંચવિહાયાર-પાલણ-સમત્થો ।
પંચ-સમિઓ તિગુત્તો,
છત્તીસ-ગુણો ગુરુ મજ્જ ॥

- (અર્થ-) ૧) પાંચ ઇન્દ્રિયોને (વિષયોથી) રોકનારા-હટા-વનારા તથા નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની વાડનું પાલન કરનારા અને ચાર પ્રકારના કષાયોથી મુક્ત, એમ ૧૮ ગુણોથી સંપન્ન, તથા
- ૨) (અહિંસાદિ) પાંચ મહાવ્રતવાળા, (જ્ઞાનાચારાદિ) પાંચ પ્રકારના આચાર પાળવામાં સમર્થ, પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિને ધરનારા, એવા ૩૬ ગુણવાળા મારા ગુરુ છે.

સમજ-આ સૂત્ર બોલતી વખતે આચાર્ય મહારાજ દેખાય અને તે ૧૮-૧૮ નિવૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ ગુણવાળા છે એમ આ રીતે જોવાનું -

૧૮ નિવૃત્તિ ગુણ

૫ ઇન્દ્રિય	નિવૃત્તિ
૯ બ્રહ્મચર્ય વાડભંગ	નિવૃત્તિ
૪ કષાય	નિવૃત્તિ
૧૮	

૧૮ પ્રવૃત્તિ ગુણ

૫ મહાવ્રત	પ્રવૃત્તિ
૫ આચાર	પ્રવૃત્તિ
૫ સમિતિ	પ્રવૃત્તિ
૩ ગુપ્તિ	પ્રવૃત્તિ
૧૮	

જૈનશાસનની મર્યાદા છે કે ધર્મનું અનુષ્ઠાન દેવાધિદેવ અથવા ગુરુની નિશ્ચા અર્થાત્ સમક્ષમાં કરાય. તેથી જ્યાં ગુરુયોગ ન હોય ત્યાં ગુરુની સ્થાપના કરાય છે. આ સ્થાપના કોઈ પુસ્તક યા માળા વગેરેની સામે સ્થાપના મુદ્રાથી (ચિત્રમાં નં. ૫) હાથ રાખીને નવકાર તથા પંચિંદિય સૂત્ર બોલીને કરાય છે. ક્રિયા સમાપ્ત થતાં ઉત્થાપન મુદ્રાથી (ચિત્રમાં નં. ૬) એક નવકાર બોલીને સ્થાપના ઉઠાવવાનું ન ભૂલાય. નહિતર સ્થાપિત આચાર્યની હાલવાથી આશાતના થાય.

ખમાસમણું-થોભવંદન સૂત્ર

इच्छामि खमासमणो वंदितुं
जावणिज्जाए निसीहियाए
मत्थएण वंदामि

અર્થ - હે ક્ષમાશ્રમણ ! હું વંદન કરવા ઇચ્છું છું.
બધી શક્તિ લગાવીને તથા દોષત્યાગ કરીને,
મસ્તક નમાવી હું વંદન કરું છું.

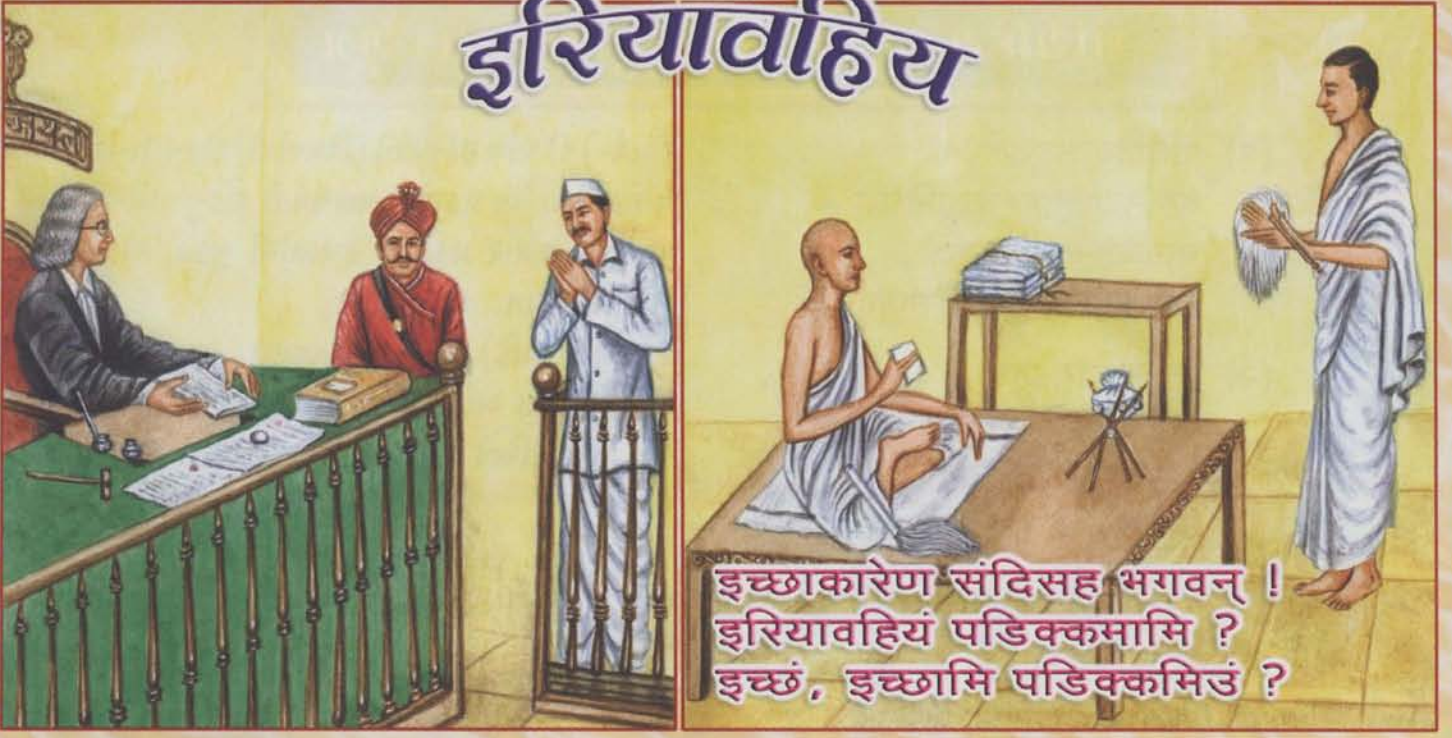
ચિત્ર સમજ - આ પ્રણિપાત વંદનમાં ધ્યાનમાં રહે કે બે હાથ, બે પગના ઢીંચણ અને મસ્તક એ પાંચ અંગ જમીનને અડે એ માટે બે હાથની અંજલિ બે ઢીંચણની વચમાં ભૂમિ પર અડાડવાથી મસ્તક સહેલાઈથી જમીનને અડે છે. (ચિત્રમાં નં. ૩) આમાં 'ઇચ્છામિ'થી વંદિઉં' એક ભાગ અને જાવણિ... નિસીં બીજો ભાગ. ઉભા ઉભા યોગમુદ્રાથી હાથ જોડીને બોલવાનું. પછી પાંચ અંગ ભૂમિને સ્પર્શતાં 'મત્થએણ વંદામિ' બોલવું.

મુદ્રા - ૩ - યોગમુદ્રા, મુક્તાશુક્તિમુદ્રા અને જિનમુદ્રા. (ચિત્રમાં નં. ૭, ૮, ૯) (૧) યોગમુદ્રામાં બે હાથ એવી રીતે જોડાય કે આંગળીના ટેરવાં સામસામે એકબીજાની પાછળ આવે. બધાં સૂત્ર, સ્તુતિ, સ્તવન યોગમુદ્રાથી બોલવાના, કેમકે જિનાશ્ચ છે થયપાઠો હોઈ જોગમુદ્રાએ । (૨) માત્ર મુક્તાશુક્તિમુદ્રાથી જાવંત ચેઈં જાવંત કેવિં અને જયવીયરાય એ ત્રણ સૂત્ર બોલવાનાં. આ મુદ્રામાં ટેરવાં એકબીજાની સામસામે આવે. તેથી હાથની અંજલિ મોતીની છીપની જેમ પોલી રહે. (૩) કાયોત્સર્ગ જિનમુદ્રાથી કરાય. આમાં ઉભા ઉભા માથું ઝૂકેલું નહિ કિંતુ સીધું પણ આંખ અર્ધ ખુલ્લી અને કીકી નીચી નાસિકાના અગ્રભાગ પર સ્થાપેલી રહે અને બે પગની વચમાં આગળ ચાર આંગળીનું અંતર અને પાછળ એથી સહેજ ઓછું અંતર રહે.

જિનેશ્વર ભગવાન ચારિત્ર-સાધનામાં મોટે ભાગે આ મુદ્રાથી ધ્યાનસ્થ રહે છે તેથી આ જિનમુદ્રા કહેવાય છે.

માળા ગણવામાં પણ આ દૃષ્ટિ રખાય છે અને જમણો હાથ હૃદયની સામે રાખી એના અંગુઠા પર માળા રાખીને એને પહેલી આંગળીથી ફેરવવામાં આવે છે. તેમજ બાકીની ત્રણ આંગળી માળા પર છત્રની જેમ આડી રહે છે. (મુદ્રા ૧)

इरियावहिय

इच्छाकारेण संदिसह भगवन् !
इरियावहियं पडिक्कमामि ?
इच्छं, इच्छामि पडिक्कमिउं ?

इरियावहियाए
विराहणाए
गमणागमणे

जे मे जीवा विराहिया

एगिंदिया

बेइंदिया

तेइंदिया

चउरिंदिया

पंचिंदिया

अभिहया

संघाइया

वत्तिया

संघट्टिया

लेसिया

परियाविया

पाणक्कमणे

बीयक्कमणे

हरियक्कमणे

ओसा-उत्तिंग

पणग-दगमट्टी

मक्कडा-संताणा

संकमणे

किलामिया

उइविया

ठाणाओ ठाणं संकामिया

जीवियाओ ववरोविया

तस्स मिच्छामि द्वक्कडं

इच्छाकारेण संदिसह भगवन्
इरियावहियं पडिक्कमामि ?
इच्छं,
इच्छामि पडिक्कमिउं
इरियावहियाए विराहणाए
गमणागमणे
पाणक्कमणे, बीयक्कमणे,
हरियक्कमणे,
ओसाउत्तिंग-पणग-दगमट्टी-
मक्कडा-संताणा-संकमणे
जे मे जीवा विराहिया
एगिदिया बेइंदिया
तेइंदिया चउरिंदिया
पंचिंदिया
अभिहया, वत्तिया, लेसिया,
संघाइया, संघट्टिया,
परियाविया, किलामिया,
उहविया,
ठाणाओ ठाणं
संकामिया,
जीवियाओ ववरोविया
तस्स मिच्छामि दुक्कडं

(અર્થ) - હે ભગવંત ! આપની ઇચ્છાથી આદેશ આપો કે હું ઇર્યાપથિકી (ગમનાગમન અને સાધ્વાચારમાં થયેલ વિરાધના)નું પ્રતિક્રમણ કરું ? (અહીં ગુરુ કહે, 'પડિક્કમેહ') ઇચ્છં (હું આપનો આદેશ ઇચ્છું યાને સ્વીકારું છું.) ઇર્યાપથિકીની વિરાધનાથી (મિચ્છામિ દુક્કડં દ્વારા) પાછો ફરવા ઇચ્છું છું. ગમનાગમનમાં, વિકલેન્દ્રિય પ્રાણીને દબાવવામાં, ધાન્યાદિ સચિત્ત (સજીવ) બીજને દબાવવામાં, લીલી (સચિત્ત) વનસ્પતિ દબાવવામાં, ઓસ (આકાશમાંથી પડતા સૂક્ષ્મ અપ્કાય જીવ), કીડીના નગરાં, પાંચે વર્ણની નિગોદ (લીલ-કુગ આદિ અનંતકાય જીવ), પાણી અને માટી (યા પાણી મિશ્રિત માટી-સચિત્ત કે મિશ્ર કીચડ), કરોળિયાદિના જાળાં દબાવવામાં.

મારાથી જે કોઈ જીવ દુઃખિત થયા, (જીવ આ પ્રકારે) એક ઇન્દ્રિયવાળા (પૃથ્વીકાયાદિ), બે ઇન્દ્રિયવાળા (શંખ-પોરા આદિ) ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા (કીડી, મંકોડા આદિ), ચાર ઇન્દ્રિયવાળા (માખી-ડાંસ આદિ) પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા (મનુષ્ય-તિર્યંચ આદિ) (વિરાધના આ પ્રકારે)- અભિહતા (સામે ધસ્યા, ગમે તેનાથી કે લાતે માર્યા, હાથ પગથી ધકેલ્યા), વર્તિતા (ધૂળથી ઢાંક્યા, ઉલટાયા), શ્લેષિતા (ભૂમિ આદિ પર ધસ્યા, કંઈક દબાયા), સંઘાતિતા (પરસ્પર ગાત્રોથી કાયાથી પિંડરૂપ [ભેગા] કર્યા) સંઘટ્ટિતા (સ્પર્શ્યા), પરિતાપિતા (સંતાપ્યા, પીડા આપી), ક્લામિતા (કિલામણા=અંગ- ભંગ કર્યા), ઉપદ્રવિતા, (મૃત્યુ જેવું દુઃખ દીધું), ઠાણાઓ ઠાણં સંકામિયા (પોતાના સ્થાનથી બીજે સ્થાન હટાવ્યા), જીવિયાઓ વવરોવિયા (જીવિતથી-પ્રાણથી રહિત કર્યા.) તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં=તેનું મારે દુષ્કૃત (જે થયું તે) મિથ્યા થાઓ.

ચિત્ર સમજ - જેમ કોર્ટમાં ખૂની માણસ ન્યાયાધીશ આગળ પોતે કરેલ ખૂનનો ભારે પશ્ચાત્તાપથી ક્ષમા માગે, એ પ્રમાણે આ સૂત્રમાં સાધક જીવ ગુરુની આગળ પોતાનાથી જાણ્યે અજાણ્યે કરાયેલ જીવવિરાધનાને ગણી બતાવી ભારે સંતાપથી એનો મિથ્યાદુષ્કૃત કરે છે. એટલે આ સૂત્ર મનમાં ખૂનીના જેવો સંતાપ લાવીને બોલવાનું. (ચિત્રમાં પદ વાર જીવની ઓળખ ને વિરાધનાનું સ્વરૂપ બતાવેલું છે)

વસ્સ ઉત્તરી સૂત્ર

तस्स
(१) उत्तरी करणेणं
(२) पायच्छित्त करणेणं
(३) विसोहिकरणेणं
(४) विसल्लीकरणेणं
पावाणं कम्माणं
निग्घायणट्ठाए
ठामि काउस्सगं ।

(અર્થ) - (જે દોષ - અતિચારનું પૂર્વ આલોચન-પ્રતિક્રમણ કર્યું) એના
^૧ઉત્તરી-કરણ (શુદ્ધિ કરવા માટે સ્મૃતિરૂપ સંસ્કાર દ્વારા ફરીથી યાદ કરી કાયોત્સર્ગ કરવા) દ્વારા, (એ પણ) ^૨પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા દ્વારા, (એ પણ અતિચારનાશથી આત્માની) ^૩નિર્મળતા કરવા દ્વારા, (ને એ પણ માયાદિ) ^૪શલ્ય દૂર કરવા દ્વારા, (સંસારભ્રમણના હેતુભૂત જ્ઞાનાવરણીયાદિ) પાપકર્મોનો ઉચ્છેદ કરવા માટે હું કાયોત્સર્ગમાં રહું છું. અર્થાત્ જે દોષનું પૂર્વ ગુરુ આગળ પ્રકાશન કર્યું તેને ફરીથી યાદ કરી પશ્ચાત્તાપ કરવા પૂર્વક આત્માને નિર્મળ કરવા અને શલ્યરહિત બનાવવા દ્વારા પાપકર્મોનો નાશ કરવા માટે હું કાયોત્સર્ગમાં રહું છું.

लोगस्स उज्जोगरे धम्मतिथ्यरे

जिणे

अरिहते कित्तइस्सं
चउवीसं पि केवली ॥

उसभ-

मजिअं च वंदे

संभव-

मभिणंदणं च
सुमइं च ।

पउमप्पहं-

सुपासं

जिणं च चंदप्पहं-

वंदे ॥

कुंथुं

अरं च मल्लिं

सुविहिं च पुप्फदंतं

सीयल
सिज्जंस
वासुपूज्जं च

वंदे मुणिसुव्वयं
नमिजिणं च ।

विमल
मणंतं
च जिणं

वंदामि
रिद्धनेमिं

धम्मं
संति च
वंदामि

पासं
तह
वद्धमाणं
च ॥

एवं नए अभिथुआ विहुयरयमला पहीणजरमरणा
कित्तिथ-वंदिय-महिया जे ए लोगस्स उत्तमा सिद्धा

चउवीसं पि जिणवरा तिथ्यरा मे पसीयंतु ॥
आरुण-बोहिलाभं समाहिवरमत्तमं दित्त ॥

चंदेसु निम्मलयरा

आइच्चेसु अहियं पयासयरा ।

सागरवरंगभीरा

सिद्धा सिद्धिं नम दिंसंतु ॥

લોગસ્સ (ચતુર્વિંશતિશ્લોક) સૂત્ર

- (૧) લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે,
ધમ્મ-તિત્થયરે જિણે ।
અરિહંતે કિત્તઙ્ગસં,
ચહવીસં પિ કેવલી ॥
- (૨) ઉસમ-મજિઅં ચ વંદે,
સંભવ-મમિણંદણં ચ સુમઙ્ગં ચ ।
પહમપ્પહં સુપાસં,
જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે ॥
- (૩) સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં,
સીયલ-સિજ્જંસ-વાસુપુજ્જં ચ ।
વિમલ-મણંતં ચ જિણં,
ધમ્મં સંતિં ચ વંદામિ ॥
- (૪) કુંથું અરં ચ મલ્લિં,
વંદે મુણિસુલ્લયં નમિજિણં ચ ।
વંદામિ રિઢ્ઢનેમિં,
પાસં તહ વહ્ધમાણં ચ ॥
- (૫) એવં મએ અમિથુઆ,
વિહુયરય-મલા પહીણજર-મરણા ।
ચહવીસં પિ જિણવરા,
તિત્થયરા મે પસીયંતુ ॥
- (૬) કિત્તિય-વંદિય-મહિયા,
જે એ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા ।
આરૂગ્ગ બોહિલામં,
સમાહિવરમુત્તમં દિંતુ ॥
- (૭) ચંદેસુ નિમ્મલયરા,
આઙ્ગલેસુ અહિયં પયાસ-યરા ।
સાગર-વરગંભીરા,
સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥

અર્થ -

૧) પંચાસ્તિકાય લોકના પ્રકાશક, ધર્મતીર્થ (શાસન)ના સ્થાપક, રાગ-દ્વેષના વિજેતા, અષ્ટપ્રાતિહાર્યની શોભાને યોગ્ય, ચોવીસ પણ સર્વ-શોનું હું કીર્તન કરીશ.

૨) શ્રી ઋષભદેવ અને શ્રી અજિતનાથને વંદન કરું છું. શ્રી સંભવનાથ, શ્રી અભિનંદન સ્વામીને, શ્રી સુમતિનાથને, શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામી, શ્રી સુપાર્શ્વનાથને તથા શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામીને વંદન કરું છું.

૩) શ્રી સુવિધિનાથ યાને શ્રી પુષ્પદંત સ્વામીને, શ્રી શીતલનાથ, શ્રી શ્રેયાંસનાથ, શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીને, શ્રી વિમળનાથ, શ્રી અનંતનાથને, અને શ્રી ધર્મનાથ, શ્રી શાંતિનાથને વંદન કરું છું.

૪) શ્રી કુંથુનાથ, શ્રી અરનાથ, શ્રી મલ્લિનાથને, શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી તથા શ્રી નમિનાથને વંદન કરું છું. શ્રી નેમનાથને તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ, શ્રી વર્ધમાનસ્વામીને વંદન કરું છું.

૫) એ પ્રમાણે મારાથી સ્તવાયેલ, કર્મરજ-રાગાદિમળથી રહિત બનેલા, અને જરાવસ્થા તથા મૃત્યુથી મુક્ત થયેલ, ચોવીસ પણ જિનેશ્વર શાસન સ્થાપકો, મારા પર અનુગ્રહ કરે.

૬) કીર્તન-વંદન-પૂજન કરાયેલ, અને લોક (મંત્રસિદ્ધાદિ અને સિદ્ધસમુહ)માં જે શ્રેષ્ઠ સિદ્ધ છે એ ભાવ આરોગ્ય-મોક્ષ માટે (યા આરોગ્ય અને) બોધિલાભ (વીતરાગતા સુધીના જૈનધર્મની પ્રાપ્તિ) અને ઉત્તમ ભાવસમાધિ આપો.

૭) ચંદ્રોથી અધિક નિર્મળ, સૂર્યો કરતાં અધિક પ્રકાશકર, સમુદ્રોથી ઉત્તમ ગાંભીર્યવાળા (યા સાગરોમાં શ્રેષ્ઠ સ્વયમ્ભૂરમણ સમુદ્ર જેવા ગાંભીર) જીવનમુક્ત સિદ્ધો (અરિહંતો) મને મોક્ષ આપો.

ચિત્રસમજ - ચિત્રમાં વચ્ચે ગાથાની લીટીવાર કુલ ૨૪ ભગવાન મૂક્યા છે. ૧લી ગાથામાં ક્રમશઃ 'લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે' આદિ પદથી જ્ઞાનાતિશય, વચનાતિશય, અપાયાપગમ (રાગાદિ-નાશ) અતિશય, ને પૂજાતિશય સૂચવ્યા, તે ચિત્રમાં વચ્ચે મથાળે દર્શાવ્યા પ્રમાણેના પ્રતિક મન સામે લાવી યાદ કરવાના. બધા ભગવાન એ પ્રમાણે સૂર્ય જેવા પંચાસ્તિકાય-પ્રકાશક, સમવસરણ પર તીર્થ-સ્થાપક, મિત્ર-શત્રુ પર રાગાદિવિજેતા, અને અષ્ટપ્રાતિહાર્યની શોભાને અર્હ=યોગ્ય જોવાના. 'ચહવીસં' પિ=૨૪ પણ એમાં 'પણ' શબ્દથી સર્વ દેશ-કાળના બીજા અનંત તીર્થકર સૂચવ્યા, તે ૨૪ની આસપાસ ને પાછળ જોવાના.

૨	૧	૩	● ગાથા-૨૭-૩૭-૪થી બોલતાં એની દરેક લીટીવાર ચિત્ર પ્રમાણે એટલાજ ભગવાન દેખવાના.
૩	૩	૨	દા.ત. 'ઉસમ-મજિઅં' તો ૧લી લીટીમાં 'ઋષભદેવ-અજિતનાથ' એ બે ભગવાન સમલેવલ પર દેખાય, એમની
૨	૨	૧	નીચે ૩જા-૪થા-૫મા ભગવાન, એમ છેલ્લે ૨૩મા-૨૪મા દેખાય. આ દરેક ભગવાન વળી પ્રાતિહાર્ય સહિત,
૧	૨	૨	અને એ દરેકના ચરણકમળે આપણું માથું નમેલું દેખાય.

● ગાથા પમીમાં 'ચઉવીસં પિ'થી ૨૪ અને બીજા અનંત જિનવર તીર્થંકર જોવાના, એ પણ હાથ જોડી નિર્મળ અને અક્ષય સ્વરૂપ જોઈ એમના પ્રસાદ-પ્રભાવની માંગણી કરવાની, અર્થાત્ પ્રભાવ આપણે ઝીલીએ એવી અભિલાષા કરવાની. પ્રસાદ-પ્રસન્નતા-કૃપા-કરૂણા બધું એમના અર્થિત્ય પ્રભાવસ્વરૂપ છે.

● ગાથા - ૬માં જોવાનું કે બધા ભગવાનનું ત્રણે લોકમાં કીર્તન-વંદન-(મૂર્તિદ્વારા) પૂજન થયેલું છે, અને એ મંત્રસિદ્ધ વિદ્યાસિદ્ધ આદિમાં શ્રેષ્ઠ શુદ્ધ-બુદ્ધ-મુક્તસિદ્ધ છે એ જોવાનું. આપણને ભાવ આરોગ્ય-મોક્ષ માટે બોધિલાભ (વીતરાગતા સુધીનો જૈનધર્મ) અને ઉત્તમ ભાવસમાધિ આપો એમ પ્રાર્થના કરવાની. ગાથા ૭મીમાં ચિત્રમાં છેક નીચે બતાવ્યા પ્રમાણે ભગવાનને ચંદ્ર-સૂર્ય-સાગર કરતાંય અધિક નિર્મળ, પ્રકાશક, અને ગંભીર તથા સિદ્ધશિલા પર બિરાજમાન સિદ્ધ તરીકે જોતાં એ મોક્ષ આપો એવી પ્રાર્થના કરવાની.

અન્નત્થ ઊસસિણં નીસસિણં ખાસિણં
છીણં જંમાહણં ઉહુણં
વાય-નિસગ્ગેણં મમલીણં પિત્ત-મુચ્છાણં
સુહુમેહિ અંગ-સંચાલેહિં
સુહુમેહિં ખેલ-સંચાલેહિં
સુહુમેહિં દિહ્ધિ-સંચાલેહિં
એવમાહ્ણેહિં આગારેહિં અમગ્ગો અવિરાહિઓ
હુજ્જ મે કાઉસ્સગ્ગો
જાવ અરિહંતાણં મગવંતાણં
નમુક્કારેણં ન પારેમિ
તાવ કાયં ઠાણેણં મોણેણં
ઝાણેણં અપ્પાણં વોસિરામિ ।

(અર્થ) સિવાય શ્વાસ લેવો, શ્વાસ છોડવો, ખાંસી ખાવી, છીંક ખાવી, બગાસુ ખાવું, ઓડકાર આવવો.
વાછૂટ થવી, ચક્કર આવવા, પિત્તવિકારથી મૂર્છા આવવી.
સૂક્ષ્મ અંગસંચાર થવો
સૂક્ષ્મ કફ સંચાર થવો
સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિસંસાર થવો
ઈત્યાદિ અપવાદો (સિવાય) મારે સર્વથા કે અંશે (પણ) અભગ્ન કાયોત્સર્ગ (કાયાના ત્યાગથી યુક્ત ધ્યાન) હો.
જ્યાં સુધી (નમો અરિહંતાણં બોલવા પૂર્વક) અરિહંત ભગવંતોને નમસ્કાર કરવા વડે (કાયોત્સર્ગ) ન પારું, ત્યાં સુધી (અપ્પાણં=) મારી પોતાની કાયાને સ્થિરતા, મૌન અને ધ્યાન રાખીને વોસિરાવું છું. (ઊભી નિશ્ચલ અવસ્થામાં છોડી દઉં છું.)

કરેમિ ભંતે ! સામાહ્યં ।
સાવજ્જં જોગં પચ્ચક્ખામિ । જાવ નિયમં
પજ્જુવાસામિ, દુવિહં તિવિહેણં,
મણેણં વાયાણં કાયેણં, ન કરેમિ,
ન કારવેમિ, તસ્સ ભંતે ! પહ્ધિક્કમામિ
નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ

(અર્થ)- હે ભગવંત ! હું સામાયિક કરું છું. પાપવાળી પ્રવૃત્તિનો પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ ત્યાગ કરું છું, (તેથી) જ્યાં સુધી હું (બે ઘડીના) નિયમનું સેવન કરું, (ત્યાં સુધી) ત્રિવિધથી મન-વચન-કાયાથી દ્વિવિધ (સાવધ પ્રવૃત્તિ) હું કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ, હે ભગવંત ! (અત્યાર સુધી કરેલ) સાવધનું પ્રતિક્રમણ કરું છું, નિંદા કરું છું, ગર્હા કરું છું. (એવા સાવધભાવવાળા મારા) આત્માનો ત્યાગ કરું છું.

(વિવેચન) 'સામાયિક' એ એક એવું અનુષ્ઠાન છે કે જેમાં 'સમાય' = સમભાવનો આય (લાભ) થાય. આ સામાયિક 'સાવધયોગ' યાને મન-વચન-કાયાથી પાપવાળી પ્રવૃત્તિના પચ્ચક્ખાણ (પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ ત્યાગ)થી થઈ શકે છે. આમાં પચ્ચક્ખાણ કેવા પ્રકારનું છે ? તો કે જ્યાં સુધી 'નિયમ' બે ઘડીનો અભિગ્રહ ચાલે ત્યાં સુધી મન-વચન-કાયાથી સાવધયોગ સ્વયં ન કરવો અને બીજા પાસે ન કરાવવો.... આ સાવધયોગનું પચ્ચક્ખાણ (ત્યાગ-પ્રતિજ્ઞા) શુદ્ધ થાય એટલા માટે આજ સુધી કરેલ સાવધયોગનું ★ 'પ્રતિક્રમણ' = 'મિથ્યામિ દુક્કંડં' કરી મનને સાવધયોગથી પાછું ફેરવવું. ★ (૨) 'નિન્દા' - એ યોગીની સ્વાત્મસાક્ષીએ ઘૃણા-દુગંછા કરવી, ★ (૩) 'ગર્હા' - ગુરુસાક્ષીએ ઘૃણા કરવી, અને ★ (૪) 'અપ્પાણં વોસિરામિ' બોલતાં પૂર્વ સાવધયોગ જે કષાયભાવથી કરેલ તે કષાયવાળા સ્વાત્માનું મમત્વ આમ મૂકી દેવું, કે 'અરે ! કેવો મારો દુષ્ટ આત્મા કે એણે આવો કષાયભાવ અને પાપપ્રવૃત્તિ કરી ?' એમ એવા દુષ્ટ સ્વાત્માની ઘૃણા કરવી. આ સૂત્રને 'સામાયિક દંડક' કહેવાય છે, એમાં 'દંડક' એટલે ફકરો, પ્રેરાગ્રાહ, આલાપક (આલાવો).

ઈચ્છકાર સુહરાઈ ? (સુહદેવસિ) સુખ તપ ? શરીર નિરાબાધ ? સુખસંજમ જાત્રા નિર્વહો છોજી ?
સ્વામિ ! શાતા છે જી ? માતપાણી નો લાભ દેશોજી ।

(વિવેચન-) પૃ. ૧૦ ચિત્ર ખાનું-૨ પ્રમાણે ઉભા રહી 'ઈચ્છકાર' સૂત્રથી ગુરુને ૧. રાત્રિ (દિવસ), ૨. તપ, ૩. શરીર, ૪. સંયમ અને ૫. શાતા, આ પાંચ સંબંધમાં સુખપૂર્વકતાના પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે છે. એમાં 'ઈચ્છકાર' = આપની ઈચ્છા હોય તો હું પૂછું કે " (૧) 'સુહરાઈ' (સુહદેવસિ) = આપની રાત્રિ (યા આપનો દિવસ) સુખરૂપે પસાર થયેલ ? ૨) આપનો તપ સુખેથી ચાલે છે ? ૩) આપના પુણ્યદેહને કોઈ બાધા પીડા નથી થઈને ? ૪) આપની સંયમ યાત્રાનો નિર્વાહ સુખરૂપે ચાલે છે ? ૫) આપને સુખશાતા વર્તે છે ?" પછી વિનંતિ કરાય છે કે "ભાતપાણીનો = સંયમોપકારક ભોજન-પાણી-વસ્ત્રપાત્ર-દવા આદિનો (સુપાત્રદાનનો) લાભ આપવા કૃપા કરશો." (આ સૂત્ર બોલતાં ધ્યાન રહે કે 'સુહરાઈ ? વગેરે પાંચે પદનું ઉચ્ચારણ પ્રશ્નના રૂપમાં થાય. મધ્યાહ્ન પહેલાં 'સુહરાઈ' ને પછી 'સુહદેવસિ' બોલાય.)

અભ્યુદ્ધિઓમિ

૧ ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્
૨ અભ્યુદ્ધિઓમિ અભિંતર
રાઙ્યં (દેવસિયં) યામેહં;
૩ ઈચ્છં યામેમિ રાઙ્યં (દેવસિયં)
૪ જં કિંચિ, ૫ અપ્પત્તિયં-પરપ્પત્તિયં,
૬ મત્તે-પાણે, ૭ વિણ્ણ-વેયાવચ્ચે,
૮ આલાવે-સંલાવે,
૯ ઉચ્ચાસણે-સમાસણે,
૧૦ અંતરમાસા-ઉવરિ માસા,
૧૧ જં કિંચિ મજ્ઙા વિણ્ણ-પરિહીણં,
૧૨ સુહમં વા, બાયરં વા,
૧૩ તુભ્મે જાણહ
અહં ન જાણામિ,
૧૪ તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કહં ।

(અર્થ -) પૃ. ૧૦ ખાનું- ૪ પ્રમાણે જમીન પર નમી પૂછવાનું - 'હે ભગવન્ ! આપની ઈચ્છા હોય તો મને આદેશ આપો (કે હું અભ્યુદ્ધિ વંદન કરું) 'અભિંતર-રાઈઅં' = રાત્રિના (દિવસના) (થયેલ અપરાધો)ની, 'ખામેહં' = ક્ષમા માગવા, 'અભ્યુદ્ધિઓમિ' = હાજર થયો છું. (અહીં ગુરુ 'ખામેહ' કહે.) 'ઈચ્છં' = હું આપનો આદેશ સ્વીકારું છું, રાત્રિક (દેવસિક) અપરાધોની ક્ષમા માગું છું. (તે આ પ્રકારે-) 'જે કાંઈ (આપને) 'અપ્રીતિકર, અત્યન્ત અપ્રીતિકર, [(અથવા સ્વાત્મનિમિત્ત કે પરનિમિત્તક) વિનય રહિત કર્યું હોય.] 'આહારમાં, પાણીમાં, વિનયમાં, વૈયાવચ્ચ (સેવા)માં, 'એકવાર બોલવામાં, અનેકવાર બોલવામાં, (આપના કરતાં) 'ઊંચા આસનમાં, સમાન આસનમાં, (આપનાથી કોઈને કરાતી વાતમાં) 'વચમાં બોલવામાં, વધારામાં બોલવામાં, 'જે કાંઈ મારો વિનયરહિત 'સૂક્ષ્મ યા મોટો (અપરાધ) થયો હોય, (તે) 'આપ જાણતા હો, હું ન જાણતો હોઉં, 'તે સંબંધી મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ. (અર્થાત્ એને હું નિંદા અને ત્યાજ્ય-અકરણીય માનું છું.)

(અનુસંધાન પૃ. ૩૯ થી ઉવસગ્ગહરં સૂત્રનું ચાલુ)

(સમજ) આ સૂત્ર બોલતાં લીલા વર્ણના પાર્શ્વ પ્રભુ અષ્ટપ્રાતિહાર્યયુક્ત જોવાના, ૧ લી ગાથામાં ઉપસર્ગહર વગેરે રૂપે જોવા. દા.ત. નાવડું ડોલવા માંડવું ને પ્રવાસીએ દિલમાં પાર્શ્વપ્રભુને લાવતાં ઉપસર્ગ હટી એ સ્થિર ચાલ્યું. એમ કર્મવાદળથી મુકાયેલા મેઘમુક્ત સૂર્ય જેવા છે. એમ સર્પથી ઉસાયેલનું બીજાએ પાર્શ્વ સ્મરણ કરી ઝેર ઉતાર્યું; એમ મંગળ એટલે અંતરાયનાશક તત્વો અને કલ્યાણોના આવાસરૂપ છે, એમ જોવાનું. ગાથા-૨ વખતે કોઈ 'વિસહર કુલિંગ મંત્ર જપે છે એના દુષ્ટ ગ્રહાદિ ટળી એ સ્વસ્થ થતો દેખાય. ત્રીજામાં 'પાર્શ્વનાથાય નમઃ' જપી પ્રણામ કરતાં દુઃખ-દુર્દશા ટળતી જોવાની. ૪થીમાં ચિંતામણિ-કલ્પવૃક્ષને સમ્યક્ત્વની હેઠ જોવાના, ને સમકિતથી જીવો મોક્ષ પામતા જોવાના. પાંચમીમાં ભક્તિભર્યા દિલે બોધિ માગવાની.

सकल तीर्थ वंदुं कर जोड

सिद्ध अनंत
नमुं निशदिस

वैमानिक देवलोक में
कुल जिनमंदिर-८४,९७,०२३
कुल जिनबिंब-१,५२,९४,४४,७६०

पांच (चैत्य)

अनुत्तरे

नवग्रैवेयके

त्रणसें अढार (३१८)

(११-१२ में ३००)
(९-१० में ४००)

८ में स्वर्गे
७ में
६ टे स्वर्गे
५ में वंदु

६०००
४०,०००
५०,०००
४ लाख

त्रीजे १२ लाख

चोथे ८ लाख

पहेले स्वर्गे लाख ३२

बीजे लाख २८

जगचिंतामणि अवरविदेहि तिथ्यरा

(जंकिंचि नामतिथं) (जावंति चेइयाइं)

व्यंतर-असंख्य मंदिर बिंब...

भवनपति में
७,७२ लाख
मंदिर
१३८९ क्रोड
६० लाख बिंब

જં કિંચિ નામતિત્થં, સગ્ગે પાયાલિ માણુસે લોએ ।
જાઈં જિણાબિમ્બાઈં, તાઈં સવ્વાઈં વંદામિ ॥

અર્થ : સ્વર્ગ, પાતાળ (અને) મનુષ્ય લોકમાં જે કોઈ તીર્થ છે, (અને ત્યાં) જેટલા જિનબિંબ છે, એ સર્વને હું વંદન કરું છું.

જાવંતિ સૂત્ર

જાવંતિ ચેઙ્ઘાઈં, ઉડ્ઢે અ અહે અ તિરિયલોએ અ ।
સવ્વાઈં તાઈં વંદે, ઇહ સંતો તત્થ સંતાઈં ॥

અર્થ : ઊર્ધ્વ (લોક)માં, અધો - (લોક)માં, અને તિર્થા-લોકમાં જેટલા ચૈત્ય (જિનમંદિર-જિનમૂર્તિ) છે, અહીં રહેલો હું ત્યાં રહેલા તે સર્વને વંદન કરું છું.

સવ્વલોએ સૂત્ર

સવ્વલોએ, અરિહંત ચેઙ્ઘાણં,
કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં...

અર્થ : સમસ્ત (ઊર્ધ્વ-અધો-તિર્થા) લોકમાં રહેલા અરિહંતદેવના ચૈત્યોના (વંદન-પૂજન-સત્કાર-સન્માન નિમિત્તે) હું કાયોત્સર્ગ કરું છું.

(ચિત્રસમજ) - સામેના ચિત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે, આપણે જાણે બહાર અલોકમાં ઊભા, સામે ૧૪ રાજલોક જોઈએ છીએ. એમાં ઉપરમાં ઠેઠ ૫ અનુત્તર વિમાનથી માંડીને ઠેઠ નીચે ૧૦ ભવનપતિ સુધીના જિનમંદિર-જિનબિંબ દેખાય.

‘જંકિંચિ’ બોલતાં ‘સગ્ગે’ એટલે ઊંચે વૈમાનિક-જ્યોતિષ દેવલોકમાં, ‘પાયાલિ’ એટલે નીચે પાતાળમાં વ્યંતર-ભવનપતિમાં, તથા ‘માણુસે લોએ’ એટલે મનુષ્યલોકમાં જંબૂદ્વીપાદિમાં, ‘તિત્થં’ = જૈન તીર્થો - મંદિરો, અને ‘જિણાબિંબાઈં’, જિનબિંબો શાશ્વતા દેખાય, માનવલોકમાં અશાશ્વતા શત્રુંજયાદિના પણ દેખાય. (અહીં મનુષ્યલોકથી મધ્યલોક લઈએ, તો જ્યોતિષી- વ્યંતર-સ્વર્ગ પણ આમાં ગણાય.) વ્યંતર-જ્યોતિષીમાં અસંખ્ય મંદિર-મૂર્તિ જોવાના, બાકીમાં સંખ્યાતા શાશ્વત બિંબ રત્નમય દેખાય. એ દરેક બિંબના ચરણમાં આપણું માથું ઝૂકેલું, એટલે અસંખ્ય માથાં ઝૂકેલા જોવાના એમ વંદના કરવાની.

‘જાવંતિ’ બોલતાં, આપણે અલોકમાં નહિ, પણ ‘ઇહસંતો’=અહીં જ બેઠા ઉંચે જ્યોતિષી-વૈમાનિકના, નીચે વ્યંતર-ભવનપતિના, અને આપણી આસપાસ મધ્યલોકના ચૈત્ય= જિનમંદિર - મૂર્તિ પર દૃષ્ટિ નાખવાની ને વંદના કરવાની.

‘સવ્વલોએ’ બોલતાં, જાણે આપણે અલોકમાં, ને સામે ૧૪ રાજલોક દેખાય, અને એમાં સમસ્ત જિનબિંબોના સર્વકાળના દેવ-મનુષ્યોથી કરાતા વંદન-પૂજન-સત્કાર-સન્માન નજરે ચડે. (જુઓ ‘અરિહંતચેઈ’ ચિત્ર પૃ. ૩૦ પર. એમાં પૂજન પુષ્પાદિથી, ‘સત્કાર’ આંગી-આભૂષણાદિથી, ‘સન્માન’ સ્તુતિ-ગુણગાનાદિથી.)

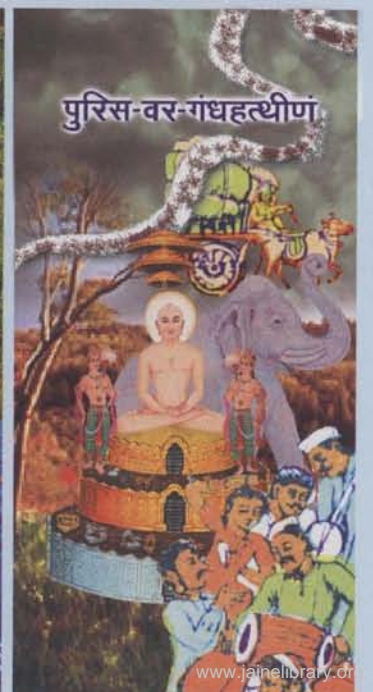
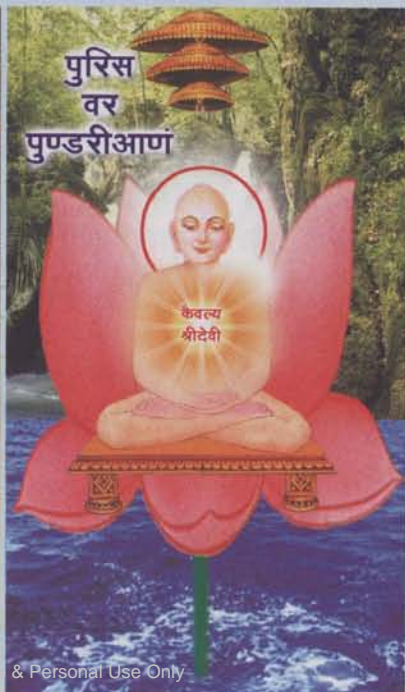
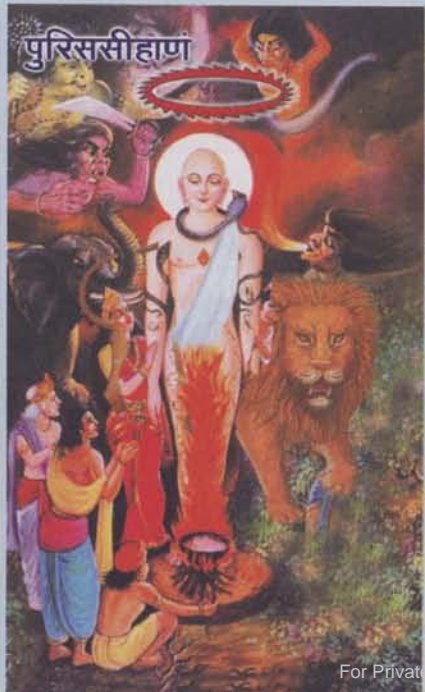
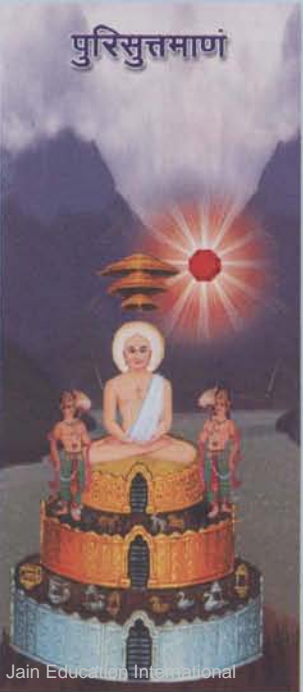
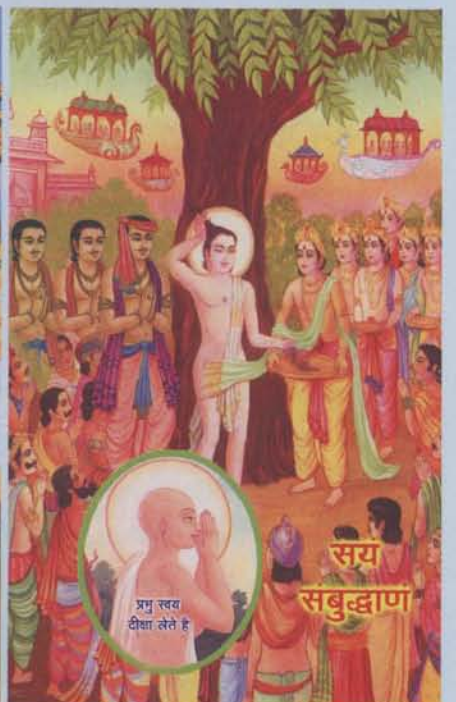
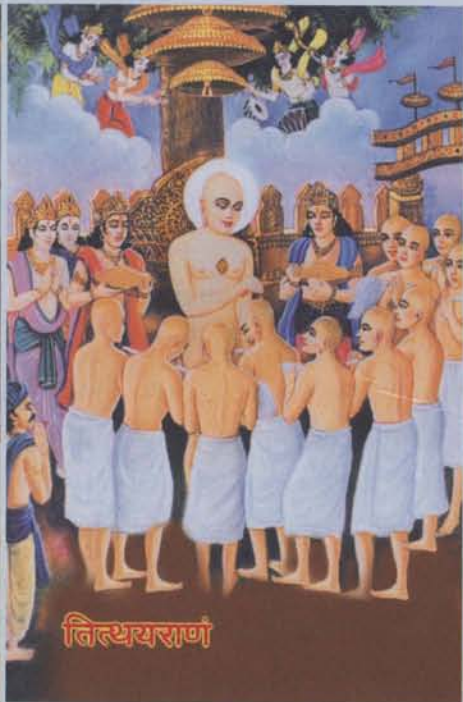
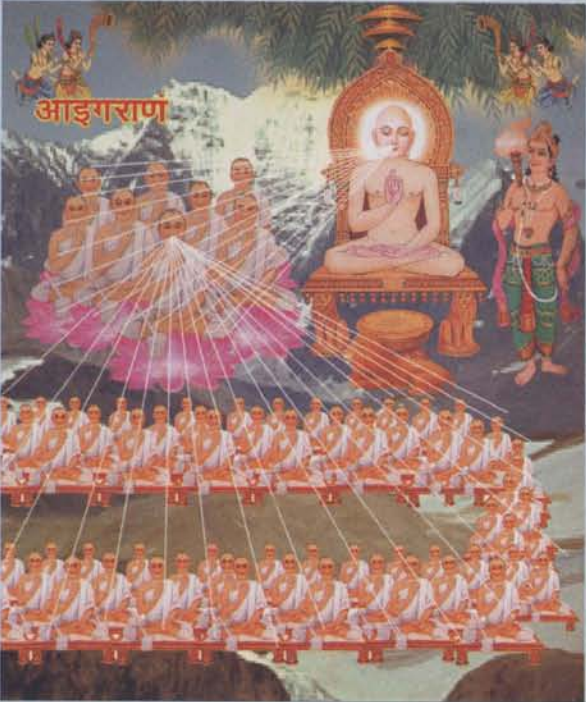
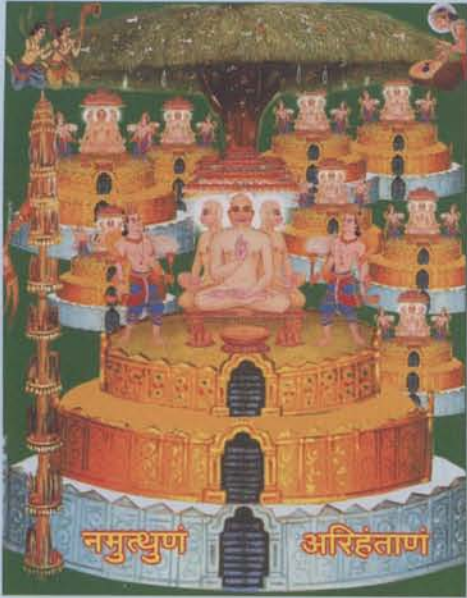
‘સામાઈય-વય-જુત્તો’ (સામાયિક-પાશ્ણ) સૂત્ર

સામાઈય-વય-જુત્તો, જાવ મણે હોઈ નિયમ-સંજુત્તો ।
છિન્નઈ અસુહં કમ્મં, સામાઈય જત્તિયા વારા ॥૧॥
સામાઈયંમિ ઉ કए, સમણો ઇવ સાવઓ હવઈ જમ્હા ।
एएण कारणेणं, बहुसो सामाईयं कुज्जा ॥२॥
સામાયિક વિધિએ લીધું, વિધિએ પાર્યું,
વિધિ કરતા જે કોઈ અવિધિ હુઓ હોય તે સવિ હુ
મન-વચન-કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કહં ।

દશ મનના, દશ વચનના, બાર કાયાના,
એ બત્રીશ દોષમાંહિ જે કોઈ દોષ લાગ્યો હોય,
તે સવિ હુ મન, વચન, કાયાએ કરી મિચ્છા મિ દુક્કહં ॥

(અર્થ-) (૧) સામાયિકવ્રતથી યુક્ત જીવ જ્યાં સુધી મનમાં નિયમસહિત હોય, (ત્યાં સુધી) તે અશુભ કર્મને છેદતો રહે છે. (આ પણ) સામાયિક જેટલી વાર થાય (તેટલી વાર). (૨) સામાયિક કરાવ એમાં શ્રાવક સાધુ જેવો થાય છે. એટલા માટે બહુવાર સામાયિક કરવા જેવું છે.

नमोत्थुणं

નમોત્યુ ણં

(૧) અરિહંતાણં

ભગવંતાણં

(અર્થ-) - નમસ્કાર હો

★ (અષ્ટ પ્રાતિહાર્યાદિ સત્કારને યોગ્ય) અરિહંતોને,

★ (ઉત્કૃષ્ટ ઐશ્વર્યાદિમાન) ભગવંતોને, (આ સૂત્રમાં 'નમોત્યુ ણં' પદ અર્થમાં દરેક વિશેષણને લાગી શકે, જેમકે, નમોત્યુષાં અરિહંતાણાં, નમોત્યુષાં ભગવંતાણાં, નમોત્યુષાં આઈગરાણાં....)

(૨) આઈગરાણં

તિત્થયરાણં

સયં-સંબુદ્ધાણં

(૩) પુરિસુત્તમાણં

પુરિસ-સીહાણં

પુરિસ-વરપુંડરીયાણં

પુરિસ-વરગંધહત્થીણં

★ (પોતપોતાના ધર્મશાસનનો) પ્રારંભ કરનારને,

★ (ચતુર્વિધ સંઘ યા પ્રથમ ગણધર સ્વરૂપ) તીર્થના સ્થાપકને,

★ (ગુરુ વિના) સ્વયં સમ્યગ્બોધ પામેલાને.

★ જીવોમાં (જાત્યરત્નની જેમ અનાદિકાળથી) ઉત્તમને,

★ (પરીસહોમાં ધૈર્ય, કર્મ પ્રત્યે કૂરતા આદિથી) જીવોમાં સિંહ જેવાને,

★ (કર્મકીચડ-ભોગજળથી અલગ રહેવા કેવલ્યલક્ષ્મીદેવીના આશ્રય હોયે,) જીવોમાં શ્રેષ્ઠ કમળ જેવાને,

★ (મારી-મરકી આદિ ઉપદ્રવ હાથીઓને દૂર રાખ્યે.) જીવોમાં શ્રેષ્ઠ ગંધ-હસ્તી જેવાને.

(સૂચન) અહીં 'નમોત્યુષાં' અને અંતે 'નમો જિણાણાં' બોલતાં બે ઠીંચણા બે હાથ જમીનને અડાડવાનું ધ્યાનમાં રહે, (જાણે પ્રભુનાં ચરણો હાથ લગાડીએ છીએ એ કલ્પનાથી) પછી સૂત્ર ભૂમિ પર ઠીંચણા, હાથ અંજલિબદ્ધ, કોણી પેટ પર રાખી બોલવાનું, દૃષ્ટિ પ્રભુ સામે જ રહે.

નવકાર સૂત્રમાં માત્ર 'નમો' પદ હોવાથી એનો અર્થ હું નમસ્કાર કરું છું થાય. અહીં 'નમો અસ્તુ' પદ હોઈ અર્થ 'મારો નમસ્કાર હો.' આમાં નમસ્કારની પ્રાર્થના છે. 'નવકાર'માં તો 'ઇચ્છાચોગ'નો (ક્ષતિવાળો પણ ઇચ્છાથી કરાતો) નમસ્કાર છે, એ કરવાના આપણે અધિકારી છીએ. કિંતુ અહીં 'નમો' પદથી 'સામર્થ્યચોગ'નો નમસ્કાર છે, જે વીતરાગભાવની નિકટપૂર્વમાં અપૂર્વ સામર્થ્યથી આવે છે. એ કરવાનો અત્યારે આપણે દાવો ન રાખી શકીએ, પરંતુ એની પ્રાર્થના-આશંસા-અભિલાષા કરી શકીએ. તેથી એ સૂચવવા અહીં 'નમો' સાથે 'ત્યુ=અસ્તુ=હો' પદ છે. આ પ્રાર્થનામાં દિલની આશંસા-ઉત્કટ અભિલાષા વ્યક્ત થાય છે અને એ ધર્મનું બીજ છે માટે તે તે ધર્મની જેમ તેની પ્રાર્થના-આશંસા પણ અવશ્ય કર્તવ્ય છે એ સૂચિત થાય છે.

(ચિત્રસમજ) - ૧) 'અરિહંતાણાં' બોલતાં, ચિત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે, અનંતા સમવસરણ પર સુરાસુરેન્દ્રપૂજિત અષ્ટપ્રાતિહાર્યયુક્ત અનંત અરિહંત જોવાના, એમના ચરણો આપણા શિર નમેલા દેખાય. ★ 'ભગવંતાણાં' બોલતાં, 'ભગ' = સર્વોત્તમ ઐશ્વર્ય-રૂપ-યશ-શ્રી-ધર્મ-પ્રયત્નવાળા પ્રભુ દેખવાના. જેમકે 'ઐશ્વર્ય'માં પ્રભુ સુવર્ણકમળ પર ચાલતા દેખાય. વળી મુખને ભામંડળ, પાછળ કોડ દેવો, ઉપર દેવદુંદુભિ, બે બાજુ ચામર, ઉપર ૩ છત્ર, ગગનમાં સિંહાસન અને પ્રદક્ષિણા દેતા પંખેરા દેખાય. નીચે બે બાજુના ઝાડ પ્રભુને નમતા, વગેરે ઐશ્વર્ય જોવાનું. એમ અનુપમ રૂપાદિના પ્રસંગો જોઈ શકાય.

૨) 'આઈગરાણાં'માં ભગવાન ગણધરોમાં શ્રુત-પ્રવચનનો પ્રારંભ કરતા દેખાય, જે શ્રુત પછી 'આચાર્યાદિ-પરંપરા'માં ચાલ્યું. 'તિત્થયરાણાં'માં પ્રભુ પ્રથમ ગણધર - ચતુર્વિધ સંઘરૂપી તીર્થની સ્થાપના કરતા દેખાય.

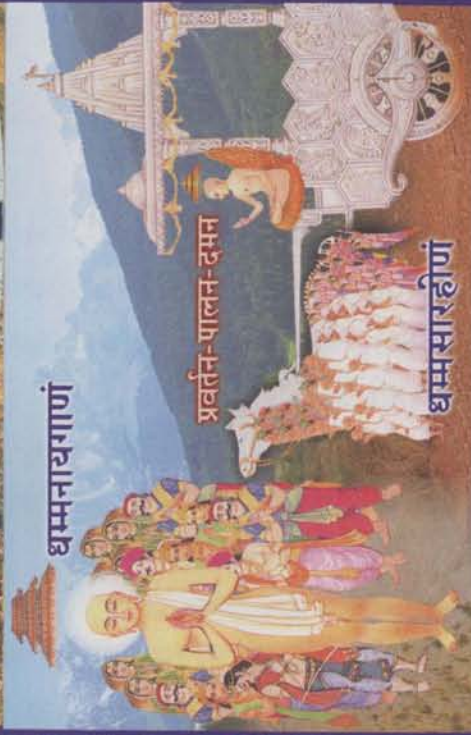
'સયંસંબુદ્ધાણાં'માં, ગુરુ વિના પ્રભુ સ્વયં-જાતે બુદ્ધ થઈ લોચ કરતા અને ચારિત્ર લેતા દેખાય.

૩) 'પુરિસુત્તમાણાં'માં, ખાણમાં પડેલા જાત્યરત્નની જેમ અનાદિ નિગોદમાં પ્રભુને ઉત્તમ જોવાના. અનાદિ ઉત્તમતા વિશિષ્ટ તથાભવ્યત્વથી, જે અંતે તીર્થકરપણામાં પરિણમે છે. 'પુરિસસીહાણાં'માં, પ્રભુ સિંહ જેવા પરાક્રમી દેખાય, તપ- ધ્યાનથી કર્મો પ્રત્યે કૂર, મોહની પ્રત્યે અસહિષ્ણુ, પરીસહ-ઉપસર્ગો પ્રત્યે ખેદરહિત... વગેરે, 'પુરિસ-વરપુંડરીયાણાં'માં, પ્રભુ કર્મકીચડમાં ઉગેલા, ભોગજળથી ઉછરેલા, કિંતુ એ બંનેથી ઊંચે રહેલા કમળ જેવા જોવાના, એ પણ કેવલ્યશ્રી (કેવળજ્ઞાનરૂપી લક્ષ્મીદેવી)ના ભવનરૂપ કમળ જેવા પ્રભુ દેખાય. 'પુરિસવરગંધહત્થીણાં'માં, જેમ ગંધહસ્તી આવતાં ક્ષુદ્ર હાથીઓ ભાગી જાય, એમ પ્રભુ પધારતાં ૧૨૫ યોજનમાંથી મારી-મરકી-દુષ્કાળ-રેલ-તીડ વગેરે દૂર ભાગી જતા દેખાય. અનાજનાં ગાડે ગાડાં આવે છે, લોક શાંતિ થવાથી નાચે-ખીલે છે, રેલ-તીડ પાછા વળી જાય છે, આકાશે વાદળ ઘેરાય છે...

धाम्मदेसयाणं

धाम्मदयाणं

धम्मनायागाणं

प्रवर्तन-पालन-दमन

धम्मसारहीणं

अपिपिच्छेदक धर्मचक्र

धम्मवर-चाउरन्त-चक्कवट्टीणं

अभयदयाणां

७ भय

चित्त

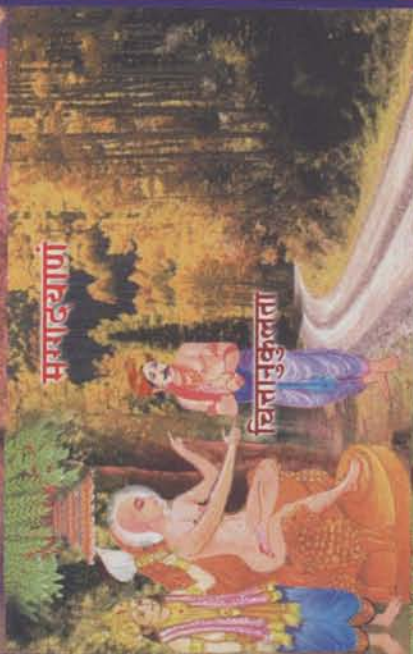
स्वस्थता

चवखुदयाणां

धर्म

प्रशसा

मर्यादयाणां

चित्तानुकुलता

सरणदयाणां

बोहदयाणां

तत्त्वज्ञासा

तत्त्वबोध

लोगुत्तमाणां

लोगानाहाणां

कषाय

लोगहियाणां

लोग-पज्जोअगाणां

लोगमईवाणां

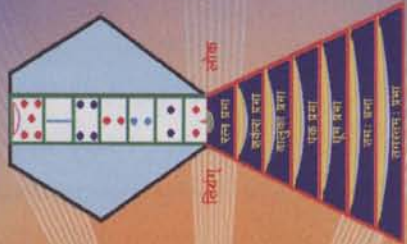
- (૪) ૧ લોગુત્તમાણં
૨ લોગનાહાણં
૩ લોગહિયાણં
૪ લોગપર્ડવાણં
૫ લોગપજ્જોઅગરાણં
- (૫) ૧ અભયદયાણં
૨ ચક્ષુદયાણં
૩ મર્ગદયાણં
૪ સરણદયાણં
૫ બોહિદયાણં
- (૬) ૧ ધમ્મદયાણં
૨ ધમ્મ દેસયાણં
૩ ધમ્મ નાયગાણં
૪. ધમ્મ સારહીણં
૫ ધમ્મ-વરચાઉરંત
ચક્કવટ્ટીણં
- (અર્થ) - ૧) સકલ ભવ્યલોકમાં (વિશિષ્ટ તથાભવ્યત્વથી) ઉત્તમને,
૨) ચરમાવર્તપ્રાપ્ત જીવોના નાથને, (માર્ગના યોગ-ક્ષેમ=પ્રાપ્તિ-સંરક્ષણ કરાવવાથી),
૩) પંચાસ્તિકાય લોકના હિત-રૂપ. (યથાર્થ નિરૂપણથી),
૪) પ્રભુવચનથી બોધ પામનારા સંજ્ઞી લોકોને દીવારૂપ,
૪) ઉત્કૃષ્ટ ૧૪-પૂર્વી ગણધર લોકોને ઉત્કૃષ્ટ પ્રકાશ કરનારને...
૧) 'અભય' = ચિત્તનું સ્વાસ્થ્ય દેનારને,
૨) 'ચક્ષુ' = ધર્મદૃષ્ટિ, ધર્મ - આકર્ષણ દેનારને,
૩) 'માર્ગ' = સરણ ચિત્ત દેનારને,
૪) 'શરણ' = તત્ત્વજિજ્ઞાસા દેનારને,
૫) 'બોધિ' = તત્ત્વબોધ (દર્શન-શ્રુતજ્ઞાન) દેનારને.
૧) ચારિત્રધર્મના દાતાને,
૨) ધર્મના ઉપદેશકને (આ સંસાર બળતા ઘરના મધ્યભાગ જેવો છે, ધર્મમેઘ જ એ આગ બૂઝવે' ઇત્યાદિ ઉપદેશકર્તાને)
૩) ધર્મના નાયકને, (સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ ધર્મસિદ્ધ કરીને જ ધર્મ ઉપદેશવાથી),
૪) ધર્મના સારથિને (જીવરૂપી અશ્વને ધર્મમાં દમન- પાલન-પ્રવર્તન કરાવવાથી)
૫) ચતુર્ગતિ-ચૂરક શ્રેષ્ઠ ધર્મચક્રવાળાને.

(ચિત્રસમજ)- ૪ થી સંપદામાં, પાંચે 'લોક' શબ્દના જુદા જુદા અર્થ છે. 'લોગુત્તમાણં' થી અભવ્યોને બાદ રાખી ચિત્રાનુસાર સકલ ભવ્યલોકમાં ઉત્તમ તરીકે પ્રભુને જોવાના. અભવ્યો કરતાં ઉત્તમ કહેવાનો કોઈ અર્થ નથી. ૨) 'લોકનાથ' તે ચરમાવર્તપ્રાપ્ત જીવોના જ નાથ, (ચિત્ર મુજબ) એવા જ જીવોને પ્રભુ ધર્મનો યોગ કરાવનારા અને કષાયથી સંરક્ષનારા જોવાના. અચરમાવર્તીને ધર્મયોગ થાય જ નહિ. ૩) 'લોકહિતરૂપ' તરીકે પ્રભુ પંચાસ્તિકાયભર્યા વિશ્વ (૧૪ રાજલોક) ના યથાર્થ પ્રરૂપક દેખાય. ૪) 'લોકપ્રદીપ' માં પ્રભુની વાણી ઝીલનાર લોક જોવાના. એવા લોકોને દીવારૂપ પ્રભુ છે. ૫) 'લોકપ્રદ્યોતકર'માં ચિત્રાનુસાર ગણધરલોકોને જ્ઞાનપ્રદ્યોત (ઉત્કૃષ્ટ પ્રકાશ)કારી પ્રભુ જોવાના.

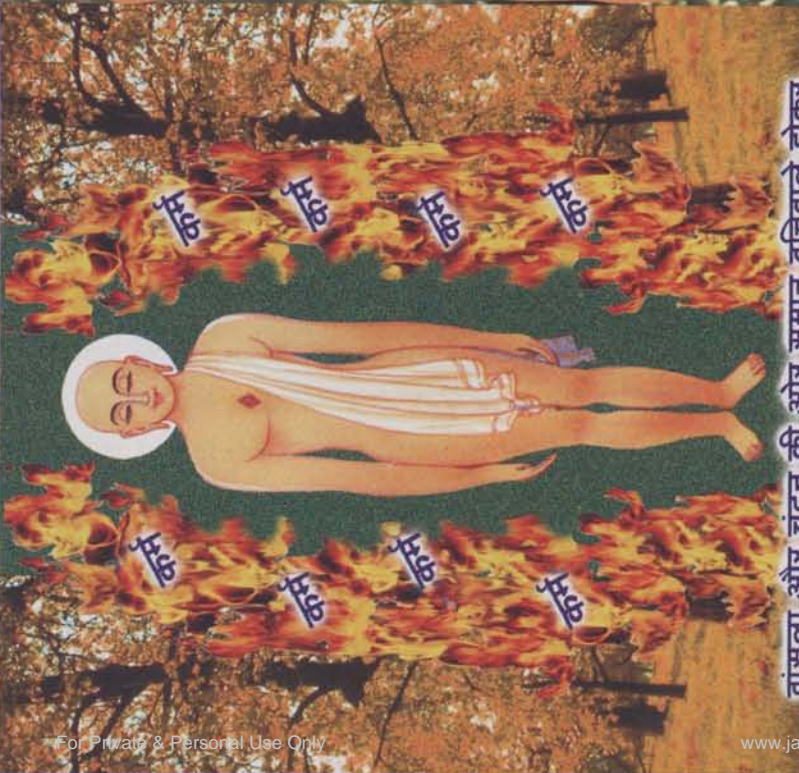
પમી સંપદામાં ચિત્ર જુઓ. આ કલ્પના છે, જંગલમાં પ્રવાસીને લૂંટારા માલ લૂંટી આંખે પાટા બાંધી ભયભીત રખડતો કરી દે, ત્યાં કોઈ દયાળુ પહેલાં 'અભય' નિર્ભયતા આપે, પછી પાટા ખોલી 'ચક્ષુ' દૃષ્ટિ દે, 'માર્ગ' ચડાવે, 'શરણ' રક્ષણ દે, 'બોધિ' = માલનો પત્તો આપે, એમ સંસાર-અટવીમાં કષાયયોરોથી જ્ઞાનાદિમાલ લૂંટાયેલા અને ભૂલા પડેલા ભયભીત જીવને પ્રભુ અભયાદિ આપે છે એ જોવાનું. 'અભય' = ચિત્તસ્વાસ્થ્ય દઈ ૭ ભયોથી મુક્ત કરનાર પ્રભુ દેખાય, 'ચક્ષુ' = ધર્મદૃષ્ટિ દેનાર-ધર્મઆકર્ષણકારી, 'માર્ગ' = ધર્મમાર્ગ દેખાડનાર, ધર્મને અનુકૂળ સરણ ચિત્ત કરનાર, 'શરણ' = રક્ષણદાતા, સરણ ચિત્તમાં તત્ત્વજિજ્ઞાસા ઉભી કરનારા, 'બોધિ' = તત્ત્વદર્શન કરાવનારા પ્રભુ દેખાય. (એથી જીવને માલનો પત્તો મળ્યો.)

દૃઢી સંપદામાં, ચિત્રાનુસાર, પ્રભુ 'ધર્મદાતા' = ચારિત્રધર્મને દેનારા દેખાય, એમ 'ધર્મદેશક' પ્રભુ, 'આ સંસાર બળતા ઘરના મધ્યભાગ જેવો સંતાપકારી છે, ચારિત્રધર્મરૂપી મેઘ જ એને બૂઝવે', વગેરે ધર્મોપદેશ દેતા દેખાય. 'ધર્મનાયક' એટલે પ્રભુ નટની જેમ ધર્મનેતા નહિ, પણ સ્વયં ઉપસર્ગ-પરીસહો વચ્ચે તપ-સંયમ-ધ્યાનધર્મ ઉત્કૃષ્ટ આરાધી ધર્મનેતા બનેલા, 'ધર્મસારથિ' એટલે જેમ સારથિ ઘોડાનું દમન-પાલન-પ્રવર્તન કરે, એમ પ્રભુ સાધક જીવોને ઉન્માર્ગથી દમી-રોકી, શુભ ભાવનાઓથી પાળી, ધર્મમાર્ગના પ્રવર્તાવનારા દેખાય. પ્રભુ 'ધર્મ-શ્રેષ્ઠ-ચક્રવર્તી', દાનાદિ ધર્મ-સમ્યગ્દર્શનાદિધર્મ-સાશ્રવનિરાશ્રવધર્મ-યોગાત્મકધર્મ સ્વરૂપ શ્રેષ્ઠ ધર્મચક્રને ધરનારા તરીકે દેખાય. આ ધર્મચક્ર 'ચાઉરંત' = ચાર ગતિનો અંત કરનારું છે, એ જોવા ચાર ખૂણે એ ચાર ગતિ નષ્ટ થતી દેખાય.

चौद राजलोक

(समस्त लोकालोक के शाश्वत ज्ञान-दर्शन को धरनेवाले)
अप्पडिहय-वर-नाणदंसण-धराण

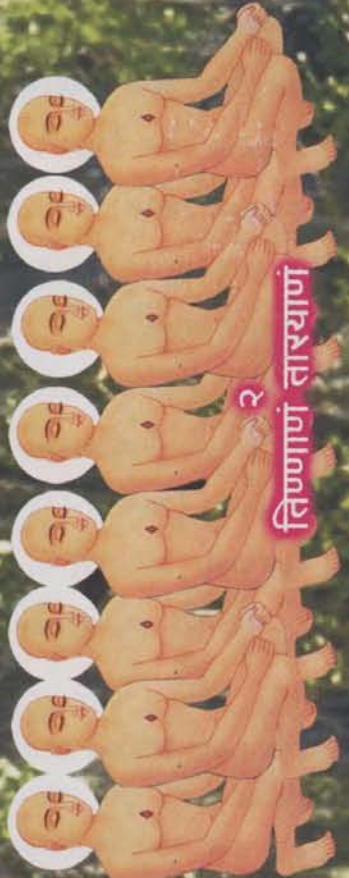
वांसला और चंदन की ओर समान वृत्तिवाले होकर
 छद्म = कर्म के आवरण दूर करनेवाले
वियहृछउमाण

**सर्वज्ञ-सर्वदर्शी,
 शिव-अचल-अरुज-अनंत-अक्षय-अव्याबाध
 अपुनरावृत्ति-सिद्धिगति-नाम-स्थान-संप्राप्त**

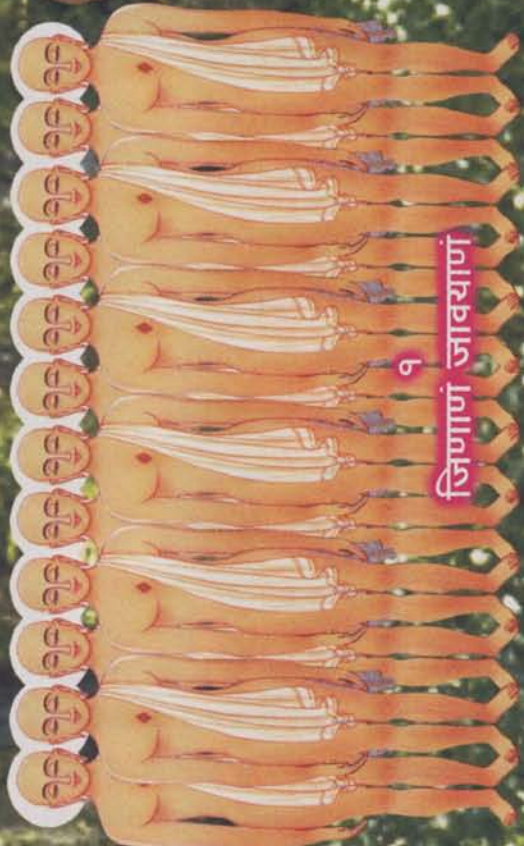
मुत्ताणं मोअगाण

बुद्धाणं बोहयाण

तिण्णाणं तारयाण

जिण्णाणं जावयाण

बुद्ध

(૭) અપ્પહિહય વર-નાણદંસણધરાણં
વિયટ્ટ-છઝમાણં

(૮) જિણાણં જાવયાણં
તિણ્ણાણં તારયાણં
બુદ્ધાણં બોહયાણં
મુત્તાણં મોઅગાણં

(૯) સવ્વન્નૂણં સવ્વદરિસીણં
સિવ-મયલ-મરુઅ-મણંત-મક્કચય-
મલ્લાબાહ-મપુણરાવિત્તિ
સિદ્ધિગટ્ટ-નામધેયં-ઠાણં સંપત્તાણં
નમો જિણાણં જિયમયાણં

(અર્થ)- અસ્ખલિત શ્રેષ્ઠ (કેવળ)જ્ઞાનદર્શન ધરનારને,
અસર્વજ્ઞભાવને દૂર કરનારને.

(રાગ-દ્વેષ) જિતનારને-જિતાડનારને,
(ભવસાગર-અજ્ઞાન) તરી ગયેલાને-તારનારને,
(સર્વ) બોધ પામેલાને-બોધ પમાડનારને,
મુક્ત થયેલાને-મુક્ત કરનારને,

(૯) સર્વજ્ઞને, સર્વદર્શીને,
નિરુપદ્રવ, સ્થિર, રોગરહિત, અનંત (જ્ઞાનવાણું), અક્ષય,
બાધારહિત, જ્યાંથી ફરી (સંસારે) પાછું ન ફરવું પડે એવું,
સિદ્ધિગતિ નામનું સ્થાન પામેલાને,
ભયોને જીતી લીધા છે જેમણે એવા જિનેન્દ્ર ભગવંતને હું નમું છું.

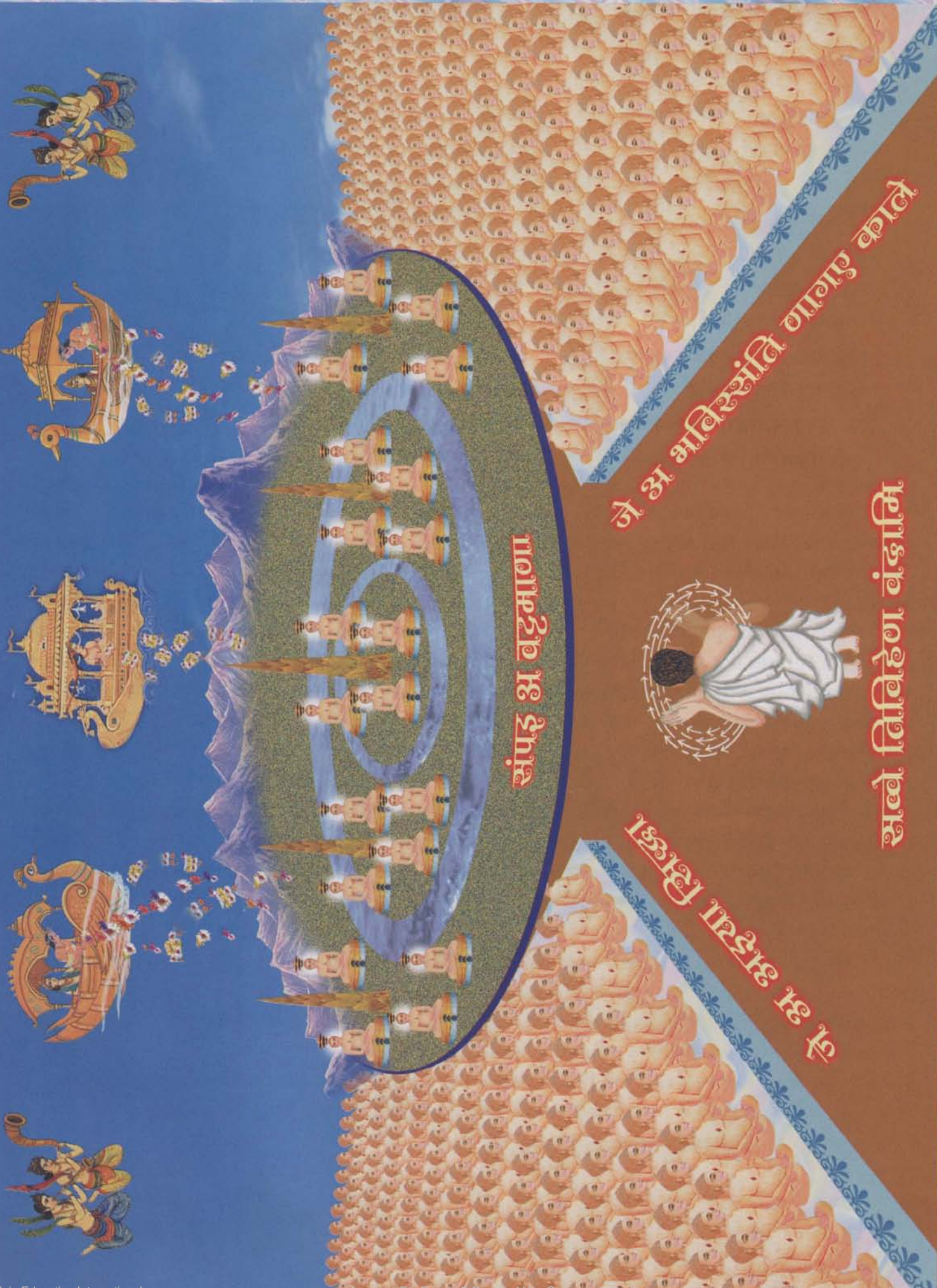
ચિત્ર સમજ - ‘અપ્પહિહય’ પદ બોલતાં (ચિત્રખંડ ૧ અનુસાર) શુક્લધ્યાનથી પ્રગટેલા કેવળજ્ઞાન-કેવળદર્શનવાળા પ્રભુને ત્રિકાળના સમસ્ત વિશ્વને જોતા જોવાના. આ જ્ઞાનને કોઈ ભીંત-પર્વતાદિ દેશ-કાળના અંતર પ્રતિઘાત (બાધ) નથી કરી શકતા, ‘વિયટ્ટછઝમાણં’ પદ વખતે (ચિત્રખંડ ૧ નીચે અનુસાર) પ્રભુના ધ્યાનાગ્નિથી છદ્મસ્થભાવ યાને જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મ બળી ગયા દેખાય.

‘જિણાણં’ આદિ પદોમાં (ચિત્રખંડ ૨ નીચેથી ઉપર અનુસાર) પ્રભુને જિન-તીર્ણ-બુદ્ધ-મુક્તરૂપે ખડા ધ્યાનસ્થ- બેઠેલા-સમવસરણસ્થ અને મુક્ત સિદ્ધ એ ચાર અવસ્થામાં જોવાના. બહુવચન હોઈ અનંતા જોવાના. ‘જિણાણં’માં જિન ૧૦ મા ગુણઠાણાને અંતે રાગદ્વેષ-વિજેતા (સમશત્રુમિત્ર) વીતરાગ બનેલા જોવા, પછી ‘તિણ્ણાણં’થી ૧૨માના અંતે બાકી ૩ ઘાતીકર્મ અજ્ઞાન-નિદ્રા-અંતરાયના મહાસાગરને તરી જતા પ્રભુ ગોદોહિકા આસને દેખાય. ‘બુદ્ધાણં’માં ૧૩ મે ગુણઠાણો બુદ્ધ-સર્વજ્ઞ બની સમવસરણ પર બિરાજેલા જોવા. ‘મુત્તાણં’ માં ૧૪માના અંતે સર્વકર્મથી મુક્ત બની સિદ્ધશિલા પર રહ્યા જ્યોતિસ્વરૂપ દેખાય. આંખ મીંચી આ ચારે અવસ્થા ક્રમશઃ ત્રાંસી ઉપર ઉપર જોવાની.

ચિત્રમાં બાજુમાં ઉપમા બતાવી છે, સંસાર-સાગર બતાવ્યો છે. એમાં મોહરૂપી મગરના મોંમાં ફસાયેલો જીવ નિર્ગ્રંથયા-રિતરૂપી મુષ્ટિપ્રહારથી જીતી એમાંથી બહાર નીકળે છે (જિન), પછી અજ્ઞાનાદિ-સાગર તરી જાય છે (તિણ્ણા) બાદ કેવળજ્ઞાન સ્વરૂપ તટ પર પહોંચે છે, (બુદ્ધ) અંતે મોક્ષરૂપી ઈષ્ટ નગરે પહોંચી સ્થિર થાય છે, (મુક્ત) ‘જાવયાણં તારયાણં’ વગેરે પદોથી પ્રભુના સહારે પ્રભુની પાછળ કે આજુબાજુ બીજા પણ જીવોને જિન-તીર્ણ-બુદ્ધ-મુક્ત બન્યા જોવાના. આમાં ‘બુદ્ધ’માં સર્વજ્ઞ બનેલા જીવો સુવર્ણ-કમળ પર દેખાય.

‘સવ્વન્નૂણં’ બોલતાં પૂર્વ ‘મુત્તાણં’ થી પ્રભુને સિદ્ધશિલા પર જોયા (ચિત્રમાં ઠેઠ ઉપર) તે ત્યાં જ ધારી રાખવાના, અને ત્યાં પણ ‘સવ્વન્નૂ’ = સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શી જોવા. વળી એ ‘સિદ્ધિગતિ’ નામનું સ્થાન એવું પામ્યા છે કે જ્યાં ‘સિવં અયલં અરુઅં’ છે, અર્થાત્ કોઈ અશિવ-ઉપદ્રવ નથી, ચલાયમાનતા નથી, રોગ નથી, કોઈ હોયનો અંત-સીમા નથી, ક્ષય-મૃત્યુ-નાશ નથી, કશી બાધા-નડતર નથી, ત્યાંથી ક્યારેય સંસારમાં પુનરાગમન નથી, આવા ‘સિદ્ધિગતિ-સંપ્રાપ્ત’ જોવા. એ ‘જિઅભયાણં’ અર્થાત્ ભયોને જીતી નિર્ભય બનેલા દેખાય. એવા એ જિનેન્દ્રદેવોને ‘નમો જિણાણં’ બોલતાં પ્રભુના પગે પડી નમસ્કાર કરવાનો. અર્થાત્ પ્રભુના પગે આપણી હાથ અંજલિ ૧ કે ૩ વાર લાગે. તે પણ કલ્પનાથી આપણી અનંત અંજલિ કલ્પી, ઉપરોક્ત જિન-તીર્ણ વગેરેમાં પ્રભુ ખડા, બેઠા... વગેરે અનંતના ચરણો લાગતી જોવાની.

સંપત્તિ અ વટમાળા

જે અ મવિસંતિ યાગણ વગલે

જે અ ગરહા હે જ

અલ્લે તિવિહેળ વંજામિ

‘નમોઽધ્યુષાં’ સૂત્ર (ચાલુ ભાગ ૪) દ્રવ્યજિન વંદના

જે અ અહ્યા સિદ્ધા,
જે અ ભવિસ્સંતિ ણાગે કાલે ।
સંપહ અ વહ્માણા સવ્વે તિવિહેણ વંદામિ ॥

(અર્થ) - જે જિનો ભૂતકાળમાં સિદ્ધ થયા,
અને ભવિષ્યકાળે (સિદ્ધ) થશે, (ને જે) વર્તમાનમાં વિદ્યમાન છે.
(તે) સર્વને ત્રિવિધે (મન-વચન-કાયાથી) વાંદું છું.

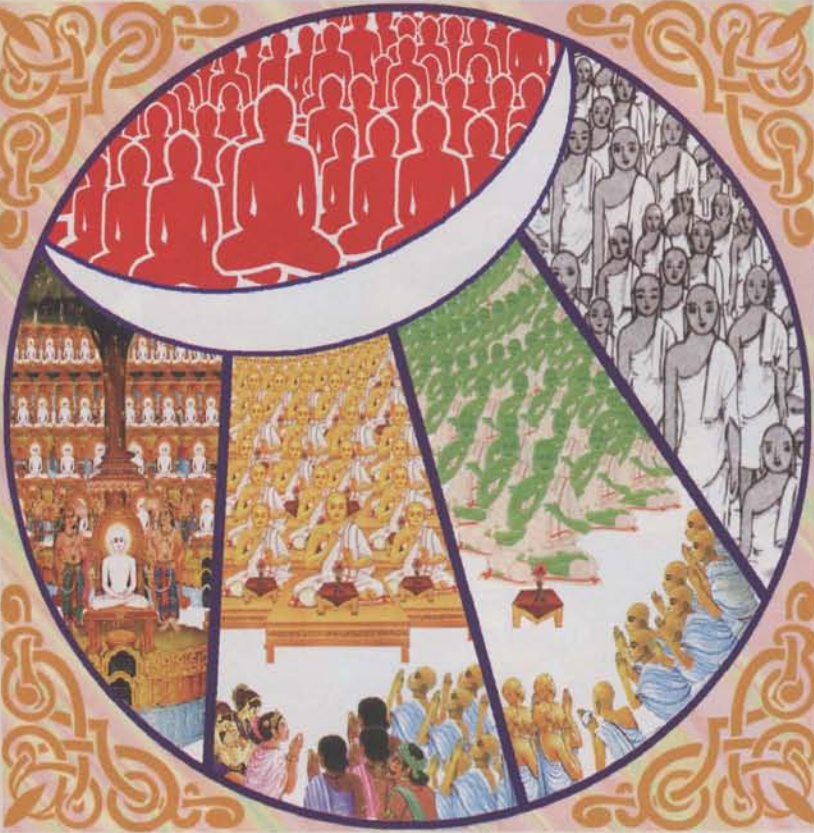
(ચિત્રસમજ) - અહીં ત્રિકાળના તીર્થંકર દેવોને વંદના છે. એ ધારવા (ચિત્રાનુસાર) વર્તમાન કાળના ૫ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સીમંધરાદિ ૨૦ ભગવાન સામે જોવાના, ભૂતકાળના અનંત ભગવાન ૨૦ ના જમણા હાથે ને પાછળ જોવાના, ભવિષ્યકાલીન અનંતને ૨૦ના ડાબે, બોલતાં આંખ મીંચી આપણી સામે ડાબી બાજુ અતીત અનંતા પ્રભુ દેખાય. વચ્ચે મધ્યમાં ખાલી જગા છોડી જમણી તરફ ‘જે અ ભવિસ્સંતિ...’ થી ભાવી અનંત પ્રભુને જોવા. મધ્યમાં ‘સંપહ અ...’ થી વર્તમાન ૨૦ પ્રભુ જોવા. ચિત્રમાં ડાબે-જમણે બતાવ્યું નથી. પરંતુ ભૂત-ભવિષ્યના અનંતા ભગવાન વર્તમાનમાં હયાત નથી માટે એ હાલ દ્રવ્યજિન કહેવાય. પણ આપણે જાણે ભૂતકાળ-ભવિષ્યકાળમાં જઈ વાંદીએ છીએ તેથી એમને પણ સમવસરણ પર પ્રાતિહાર્યયુક્ત જોવાના. ‘સવ્વે તિવિહેણ વંદામિ’ બોલતાં પ્રભુ ચરણે નમેલા, આપણા અનંતા શરીર કલ્પી એ અનંત અને ૨૦ના ચરણે આપણું લલાટ અને અંજલિ તથા મન અડે છે, ને વચન ‘વંદામિ’ બોલે છે એમ ધારવાનું-જોવાનું.

‘નમોઽર્હત્’ સૂત્ર

નમોઽર્હત્-સિદ્ધા-ઽઽચાર્યો-પાધ્યાય-સર્વસાધુભ્યઃ ।

(અર્થ-) હું (અનંત) અરિહંત-સિદ્ધ-આચાર્ય-
ઉપાધ્યાય-સર્વમુનિઓને નમસ્કાર કરું છું.

(ચિત્રસમજ) - આ સૂત્રથી અનંતા પંચ પર-
મેષ્ટી ભગવાનને નમસ્કાર છે માટે ‘અર્હત્’ ‘સિદ્ધા’...
અલગ અલગ પાડીને બોલતાં આંખ મીંચી સામે ડાબી
તરફથી ક્રમસર અનંત અરિહંત, સિદ્ધ... વગેરે પર-
મેષ્ટી જોવાના. (એમાં ‘સિદ્ધો’ અરિહંત ને આચાર્યની
વચ્ચે, પણ ઉપર દેખાય.) એ દરેક પોતાના કોલમમાં
પાછળ પાછળ અનંતા infinite દેખાય. તેમજ દરેકના
ચરણે આપણાં શિર અંજલિ લાગેલા એટલે અનંતાના
ચરણે અનંતા મસ્તક લાગેલા જોવા. સામે લાઈનમાંને
બદલે અરિહંત સિદ્ધ વગેરે એકેકની પાછળ પાછળ
જોઈ શકાય. ત્યારે અનંતાની કલ્પના દરેકની સીધી
લાઈનમાં કરવાની. આ દરેક પરમેષ્ટીને ‘નવકાર સૂત્રમાં’
બતાવ્યા પ્રમાણે એમની એમની ખાસ મુદ્રા (Pose) માં
જોવાના.

ભગવાનહં,
આચાર્યહં,
ઉપાધ્યાયહં,
સર્વસાધુહં ।

(ભાવાર્થ) આમાં ‘હં’ અક્ષર અપભ્રંશ ભાષાનો ૪ થી વિભક્તિનો પ્રત્યય છે. એમાં ‘ભગ-
વાનહં’ બોલતાં દૃષ્ટિ સામે અનંત અરિહંત-સિદ્ધ લાવવાના. જ્યારે જ્યારે અરિહંત જોઈએ ત્યારે ત્યારે
એમને સમવસરણ પર યા ૮ પ્રાતિહાર્ય સહિત જોવાના ને એમનાથી ઊંચે સિદ્ધશિલા પર સિદ્ધ
જોવાના. ‘આચાર્યહં’...વગેરેથી આચાર્ય આદિને જોવાના. દરેકના ચરણે આપણું માથું નમેલું જોવું.

ભગવાનહં...સૂત્ર

જાવંબ વેવિ સારૂ...ઝારૂઠાકજીસુ...

જાવંત કે વિ સાહુ સૂત્ર

જાવંત કે વિ સાહુ
મરહેરવય-મહાવિદેહે ય ।
સવ્વેસિં તેસિં પળઓ
તિવિહેણ તિદંડ-વિરયાણં ॥

(અર્થ -) જેટલા પણ ભરત- એરવત-મહાવિદેહમાં (કરણ- કરાવણ- અનુમોદન) ત્રણ રીતે ત્રિદંડ (મન-વચન-કાયાની અસત્પ્રવૃત્તિ)થી વિરામ પામેલા સાધુ છે, તે સર્વને હું નમન કરું છું.

આચરિય ઉવજ્ઞાએ સૂત્ર

આચરિય ઉવજ્ઞાએ;
સીસે સાહમિએ કુલગણે ય ।
જે મે કેહ કસાયા,
સવ્વે તિવિહેણ ખામેમિ ॥
(૨) સવ્વસ્સ સમણસંઘસ્સ,
મગવઓ અઞ્જલિ કરિય સીસે ।
સવ્વં યમાવજ્ઞતા,
ચમામિ સવ્વસ્સ અહયં પિ ॥
(૩) સવ્વસ્સ જીવરાસિસ્સ,
માવઓ ધમ્મ-નિહિય-નિયચિત્તો ।
સવ્વં યમાવજ્ઞતા,
ચમામિ સવ્વસ્સ અહયં પિ ॥

(અર્થ)-આચાર્ય-ઉપાધ્યાય ની પ્રત્યે,
શિષ્ય પ્રત્યે, સાધર્મિકની પ્રત્યે, કુલ (આચાર્ય પરિવાર),
ગણ (કુલસમુહ) ની પ્રત્યે મારે જે કોઈ કષાય થયો હોય,
(તેની) તે બધાની આગળ ત્રિવિધે (મન- વચન-કાયાથી) ક્ષમા માંગું છું.
પૂજ્ય સકલ શ્રમણસંઘ (ગણસમૂહ) પ્રત્યે
મસ્તકે અંજલિ લગાવી બધા
(કષાય)ની ક્ષમા માગીને હું પણ એ બધાના
(મારી પ્રત્યેના કષાયને) માફ કરું છું (એમના પ્રત્યે ઉપશાંત થાઉં છું).
સમસ્ત જીવરાશિની પ્રત્યે
ઉપશમ ભાવથી ધર્મમાં મારું ચિત્ત સ્થાપિત કરી
સર્વ (કષાય)ની ક્ષમા માંગી, હું પણ સર્વ (જીવો)ના
(મારા પ્રત્યેના કષાયને) માફ કરું છું. (ઉપશાંત થાઉં છું).

(ચિત્રસમજ) - ચિત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે 'જાવંત કે વિ' સૂત્ર બોલતાં આ જોવાનું કે આપણે જાણે અલોકમાં ઉભા છીએ, સામે મનુષ્યલોકમાં (અઠી દ્વીપમાં) ૫ ભરત, ૫ એરવત, ૫ મહાવિદેહ છે, એમાં ત્રિવિધ (વાણી-વિચાર-વર્તાવના) યોગમાં મુનિઓ રહેલા છે. એમાં કેટલાક વિહાર કરે છે, કેટલાક ધ્યાન કરે છે, કેટલાક કાયોત્સર્ગમાં છે, કેટલાક ભણે- ભણાવે છે, માંદાની સેવા કરે છે, કેટલાક આવશ્યક-ચૈત્યવંદન-પડિલેહણાદિ ક્રિયા કરે છે, લોચકષ્ટ-પરિસહ-ઉપસર્ગ સહ છે વગેરે. આ બધા ત્રિદંડ (ત્રિવિધ દુષ્ટપ્રવૃત્તિ, અસદ્ વિચાર-વાણી-વર્તાવ) થી ત્રિવિધે કરણ-કરાવણ-અનુમોદનથી વિરામ પામેલા છે. નથી જાતે એ કરતા, નથી બીજા પાસે એ ત્રિદંડ કરાવતા, ને નથી ત્રિદંડ કરનારના ત્રિદંડને પસંદ કરતા. એવા એમને જોતાં આપણે મસ્તકે અંજલિ લગાડી નમીએ છીએ, એ જોવાનું.

આચરિય ઉવજ્ઞાએ સૂત્ર બોલતાં, ● પહેલી ગાથા વખતે જાણે અલોકમાં ઉભા રહી આ જ ચિત્ર પ્રમાણે સામે લોકમાં બધા આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-શિષ્ય-સાધર્મિક-કુળ (આચાર્ય પરિવાર)-ગણ (કુળસમૂહ) જોવાના, ને એમની ક્ષમા માંગવાની. નવકાર-ચિત્ર પ્રમાણે આચાર્યો પાટ પર પ્રવચન દેતા, અને ઉપાધ્યાય વાચના દેતા દેખાય.

- બીજી ગાથા વખતે મસ્તકે અંજલિ લગાડી પૂજ્ય સાધુસંઘ દેખવો અને ખમાવવું-ખમવું.
- ત્રીજી ગાથા વખતે સામે ૧૪ રાજલોકના સમસ્ત એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના જીવ જોવા, ને એમની ક્ષમા માંગવી-દેવી.
- અડ્ઠાઈજેસુ સૂત્રનું ચિત્ર આજ પ્રમાણે. સૂત્ર અને અર્થ જુઓ પૃ. ૫૯ ઉપર.

'સવ્વસ્થ વિ' સૂત્ર

(સૂત્ર-) સવ્વસ્સ વિ રાહુ (દેવસિઅ)
દુચ્ચિન્તિઅ દુબ્બાસિઅ દુચ્ચિહ્મિઅ,
(ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ મગવન્ ?
ઇચ્છં, તસ્સ) મિચ્છામિ દુક્કહં ।

(અર્થ)- દુષ્ટ ચિંતનવાળા, દુષ્ટ ભાષણવાળા અને કાયા- ઇન્દ્રિયોની દુષ્ટ ચેષ્ટાવાળા રાત્રિ (દિવસ) સંબંધી સમસ્ત અતિચારોનું (શું ? એનું હે ભગવન્ ! આપની ઇચ્છાથી ફરમાવો, ત્યારે ગુરુ કહે 'પડિક્કમેહ = પ્રતિક્રમણ કર' આપણે કહીએ 'ઇચ્છં = હું સ્વીકાર કરું છું, તે સર્વ અતિચારોનું) મારું દુષ્ટ મિથ્યા હો. (= દુષ્ટતની ને જાતની ઘૂણા કરે છે.)

२ पूजन
(पुष्पादिसे)

३ सत्कार
(वस्त्रालंकारादि से)

१ वंदन

४ सन्मान
(स्तुति आदि से)

५ बोधिलाभ

६ निरुपसर्ग (मोक्ष)

अरिहतयेऽयाणं

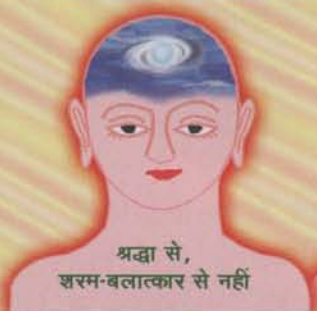
श्रद्धा
जीवादितत्व प्रतीति से

मेधा शुद्धशास्त्रग्रहण
के आदर-कौशल्य से

धृति दुःखचिन्तामुक्त
मनःसमाधिरुप धैर्य से

धारणा चित्तोपयोगकृढता
अविस्मरण से

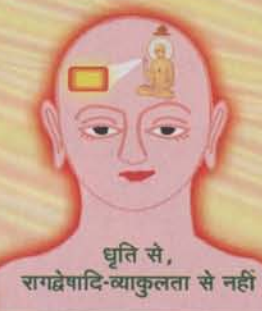
अनुप्रेक्षा
तत्त्वार्थानुचितन से

श्रद्धा से,
शरम-बलात्कार से नहीं

मेधा से,
जडता से नहीं

धृति से,
रागद्वेषादि-व्याकुलता से नहीं

धारणा से,
चित्त की शून्यतासे नहीं

अनुप्रेक्षा से,
तत्त्वार्थचिंतन के बिना नहीं

**जलशोधकमगिवत्
चित्तमालिन्व्यशोधक**

**औषध के समान
वितरोगनाशक सम्यक्शास्त्र के
ग्रहण-आदर-कौशल्य मेधा**

**चिन्तामणि-समान जिनोक्त
धर्म की प्राप्ति से दुःख
चिन्तामुक्ति धृति-धैर्य**

**मोतीमाला में परोसे मोतीवत्
चिन्तनपदार्थों
का कृढ संकलन धारणा**

**आत्मरत्न से कर्ममलशोधक अग्निमम
अनुप्रेक्षा से अनुभूत
अर्थाभ्यासविशेष-परमसंवेगकृढता
अधिकाधिक संप्रत्यय-कर्मनाश-केवलज्ञान**

અરિહંત ચેષ્ટયાણાં (ચૈત્યસ્તવ) સૂત્ર

અરિહંત-ચેષ્ટયાણાં
કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં
૧. વંદણવત્તિયા
૨. પૂજણવત્તિયા
૩. સક્કારવત્તિયા
૪. સમ્માણવત્તિયા
૫. બોહિલામવત્તિયા
૬. નિરુવસગ્ગવત્તિયા
૧. સદ્ધા
૨. મેહા
૩. ધિર્ઠ
૪. ધારણા
૫. અણુપ્પેહા
વડ્ઢમાણી
ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં

(અર્થ) - હું કાયોત્સર્ગ કરું છું
અરિહંત પ્રભુની પ્રતિમાઓના,
(મન-વચન-કાયાથી સંપન્ન) વંદન હેતુ,
(પુષ્પાદિથી સંપન્ન) પૂજન હેતુ,
(વસ્ત્રાલંકારાદિથી સંપન્ન) સત્કાર હેતુ,
(સ્તોત્રાદિથી સંપન્ન) સન્માન હેતુ, (તાત્પર્ય સમસ્ત ભક્તોથી કરાતા અર્હદ્ભિ-
બના વંદન આદિની અનુમોદના અર્થ અને તેથી થતા કર્મક્ષયાદિના લાભ
માટે.) (અને) સમ્યક્ત્વાદિ જૈનધર્મ હેતુ, મોક્ષ હેતુ, (આ પણ કાયોત્સર્ગ કયા
સાધનોથી) તો કે,
'વડ્ઢમાણીએ' = વધતી જતી
શ્રદ્ધાથી = તત્ત્વપ્રતીતિથી (શરણ-બળાત્કારથી નહિ)
મેધાથી = શાસ્ત્રપ્રજ્ઞાથી (જડતાથી નહિ)
ધૃતિથી = ચિત્તસમાધિથી (રાગાદિ-વ્યાકુળતાથી નહિ)
ધારણાથી = ઉપયોગદૃઢતાથી (શૂન્યતાથી નહિ)
અનુપ્રેક્ષાથી = તત્ત્વાર્થચિંતનથી (ચિંતન વિના નહિ) હું કાયોત્સર્ગ કરું છું.

(સમજ) - આ સૂત્ર, અર્હત્ પ્રતિમાઓના સકલ ભક્તોથી કરાતા વંદન-પૂજન-સત્કાર-સન્માનના અનુમોદન અને તેથી થતા કર્મ-ક્ષયાદિના લાભ હેતુએ તથા બોધિલાભ અને મોક્ષહેતુએ કાયોત્સર્ગ કરવા માટે બોલવાનું છે. આ સૂત્રમાં બે ભાગ છે. (૧) કાયોત્સર્ગના ૬ નિમિત્ત યાને પ્રયોજન કે જે પ્રયોજનોએ આ કાઉસ્સગ્ગ કરાશે. (૨) કાયોત્સર્ગ માટે ૫ સાધન, કે જેના વડે કાયોત્સર્ગ-ધ્યાન કરાશે.

૧) છ નિમિત્ત (પ્રયોજન)માં પણ બે ભાગ છે (૧) 'સમ્માણ' સુધી ૪ નિમિત્ત, ચૈત્યોનો વંદન-પૂજન-સત્કાર-સન્માન અને (૨) બોધિલાભ તથા મોક્ષ, એમ ૨ નિમિત્ત માટે અહીં ધ્યાનમાં રહે કે 'અરિહંત ચેષ્ટયાણાં' પદને 'વંદણાં' થી 'સમ્માણવત્તિયાએ' સુધીના ચાર જ નિમિત્ત-પદો સાથે જોડવાનું છે, પણ પછીના 'બોહિલાભાં, નિરુવસગ્ગાં' સાથે નહિ. (કેમકે, વંદનાદિ ૪ તો ચૈત્યોના હોય, કિન્તુ બોધિલાભ-મોક્ષ ચૈત્યોના નહિ પણ આપણા લેવા છે.) આમ, 'અરિહંત ચેષ્ટયાણાં' પદ 'વંદણાં' સાથે જોડાઈ ગયા પછી 'કરેમિ કાઉં' 'પદ જોડાશે. તેથી અન્વય આ રીતે, 'અરિહંત ચેષ્ટયાણાં' પૂજણાં સક્કારાં સમ્માણવત્તિયાએ કરેમિ કાઉ-સ્સગ્ગં' હવે બાકી 'બોહિલાભાં' આદિ બે નિમિત્તપદ સાથે 'અરિહંત ચેષ્ટ' નથી જોડવાનું. માત્ર 'કરેમિ કાઉં' જોડાય. તેથી 'બોહિં નિરુવસગ્ગવત્તિયાએ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં' એમ અન્વય કરવાનો. એટલે કાયોત્સર્ગ આ છ પ્રયોજન લક્ષમાં રાખીને કરવાનો, અર્હત્યૈ-ત્યવંદનાદિ ૪ અને બોધિ-મોક્ષ ૨ એમ છે માટે કાયોત્સર્ગ કરું છું.

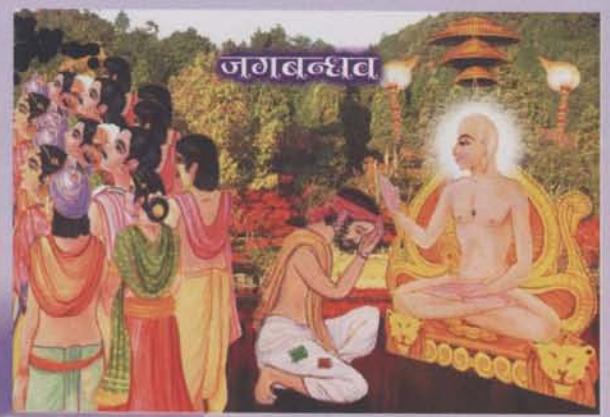
૨) ૫ સાધનોના 'સદ્ધાએ' આદિ ૫ પદ છે, પછી 'વડ્ઢમાણીએ' પદ છે એ આ દરેક 'સદ્ધાએ, 'મેહાએ,' વગેરે સાથે જોડાશે. દા.ત. 'સદ્ધાએ વડ્ઢમાણીએ, મેહાએ વડ્ઢમાણીએ' ઇત્યાદિ. એમ કાયોત્સર્ગ ધ્યાન વધતી જતી શ્રદ્ધા-મેધાદિ પાંચને સાથે રાખી કરવાનો. માટે એ પાંચ કાયોત્સર્ગના સાધન છે.

(ચિત્ર સમજ)- ચિત્રમાં ઉપર સીધી લાઇનમાં છે એમ, 'અરિહંત ચેષ્ટયાણાં' બોલતાં, અર્હત્ પ્રતિમાઓ દૃષ્ટિ સામે આવે. દેરાસરમાં હોઈએ તો સામેના પ્રતિમા ધ્યાનમાં લેવા. 'વંદણવત્તિયાએ' બોલતાં ચિત્રમાંના ૧ અનુસાર કલ્પનાથી હજારો ભક્તો દ્વારા કરાતાં વંદન દેખાય. 'પૂજણાં' થી ચિત્રના ૨ અનુસાર ભક્તોથી કરાતાં પુષ્પાદિથી પૂજન, 'સક્કારાં' થી ચિત્રના ૩ અનુસાર ભક્તોથી કરાતા આંગી-આભૂષણાદિ આદિ સન્માન, 'સમ્માણ' થી ચિત્રના ૪ પ્રમાણે ભક્તકૃત સ્તુતિ-ગુણગાન દેખાય, એ દરેક દેખતાં અતિ હર્ષ થાય છે કે 'વાહ ! આ પ્રભુને લાખો ભક્તોથી કરાતાં વંદન..કેવા સુંદર !'

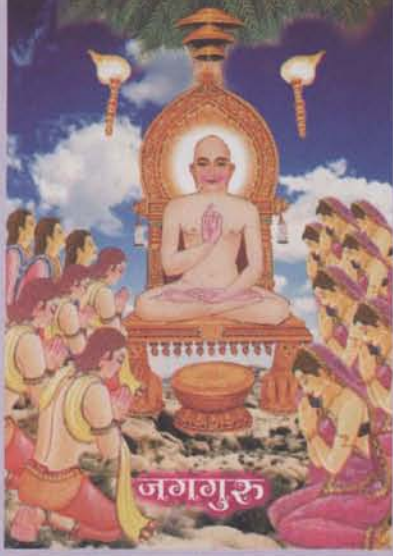
(અનુસંધાન પૃ. ૩૩ પર)

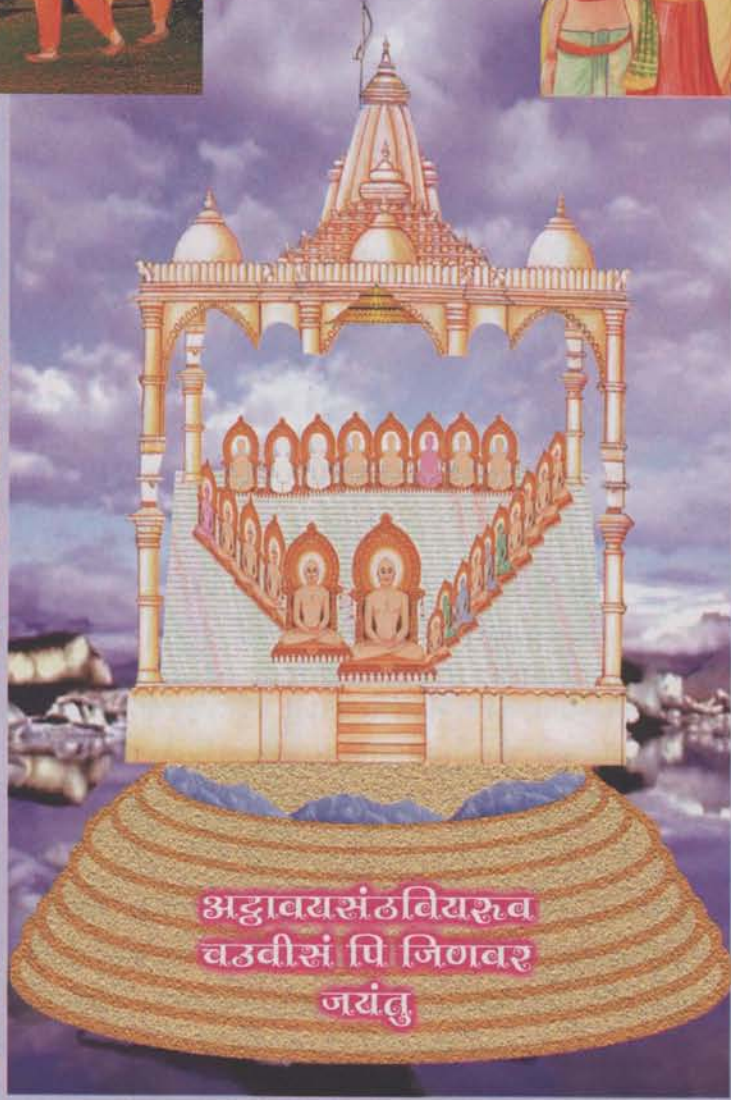
जगरकरवण

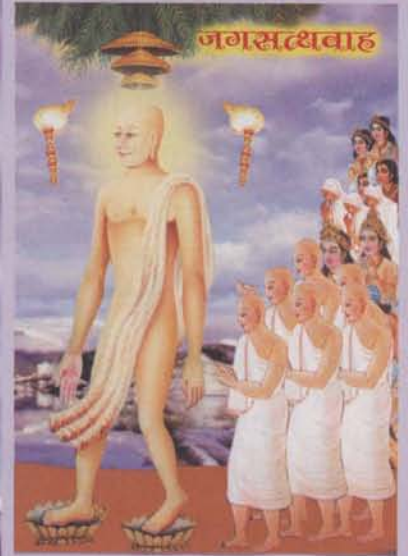
जगबन्धव

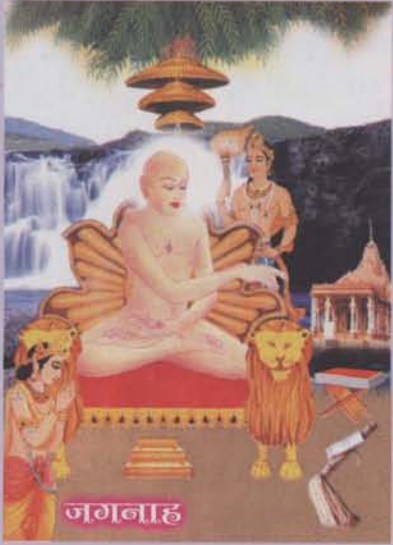
जगगुरु

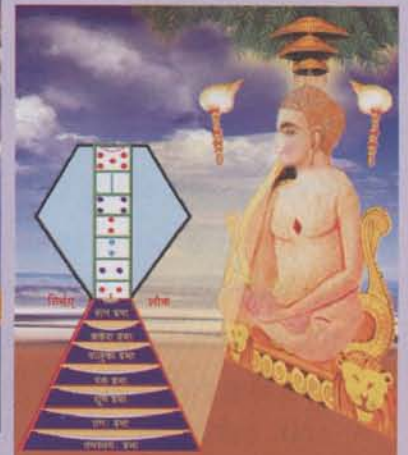
अद्वावयसंठवियरुव
चठवीसं पि जिगवर
जयंतु

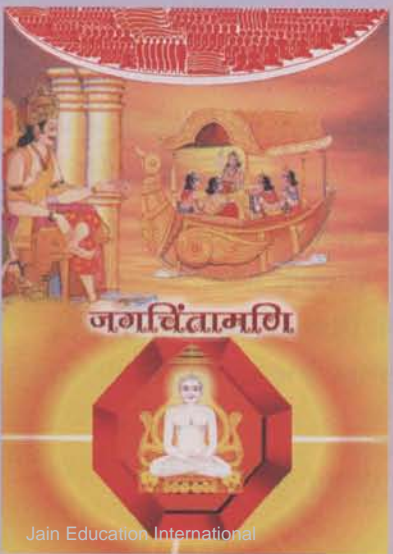
जगसत्थवाह

जगनाह

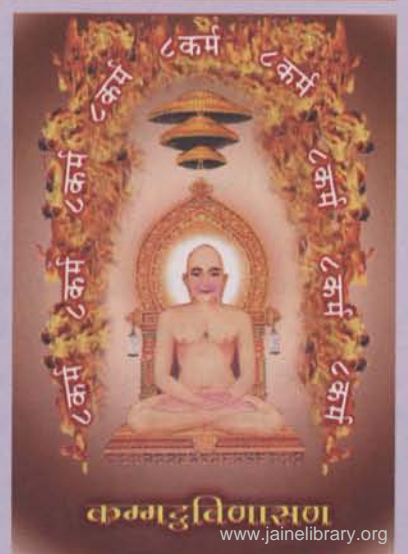
जगभाववियकरवण

जगचिंतामणि

अप्पडिहयसासण

कम्मडुविणासण

जगचिंतामणि

(૧) જગચિંતામણિ ! જગનાહ !
જગગુરુ ! જગરક્ષણ !
જગબંધવ ! જગસત્થવાહ !
જગભાવ-વિચક્ષણ !

(૨) અઘ્ટાપદ-સંઠવિચરુવ !
કમ્મઙ્ગ-વિણાસણ !
ચત્તવીસં પિ જિણવર !
જયંતુ અપ્પહિહયસાસણ !

(અર્થ-) હે જગતના ચિંતામણિ રત્ન ! હે જગતના નાથ !
હે જગતના ગુરુ ! હે જગતના રક્ષક !
હે જગતના બંધવ (સગા !) હે જગતના સાર્થવાહ !
હે જગતના ભાવોના જ્ઞાતા !
હે અઘ્ટાપદ પર સ્થાપિત બિંબવાળા !
હે આઠ કર્મોના વિનાશક !
હે ચોવીસે જિનેન્દ્રદેવ !
હે અબાધિત (ધર્મ-તત્ત્વ) શાસનવાળા ! આપ જયવંતા વર્તો.

(સમજ -) ગણધરદેવ શ્રી ગૌતમસ્વામીજી મહારાજે અઘ્ટાપદ પર્વત પર જઈ ત્યાં ભરત ચક્રવર્તીએ સ્થાપેલ ૨૪ જિનેન્દ્રદેવોના સ્વકાયા પ્રમાણ રત્નમય બિંબો આગળ આ સ્તુતિ કરી છે. આમાં ભગવાનના ૮ વિશેષણ છે, હે જગતના ચિંતામણિ-નાથ-ગુરુ-રક્ષક-બંધવ - સાર્થવાહ - ભાવજ્ઞાતા, હે અઘ્ટકર્મનાશક અને હે અબાધિત શાસનના સ્થાપક...

(ચિત્રસમજ-) આમાં દરેક પદનો ભાવ મનમાં લાવવા ચિત્રમાં ડાબી બીજી નીચેથી બતાવ્યા પ્રમાણે ભગવાન તેવા તેવા સ્વરૂપવાળા કલ્પના સામે આવે.

૧) ભગવાન ‘ચિંતામણિ રત્ન’ સમાન ચળકતા દેખાય તે અચિંત્ય પ્રભાવથી જગતને સુરનરસુખ ને મોક્ષસુખ દેનાર દેખાય. ૨) ‘નાથ’ = જગતને દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પમાડનારા અને રક્ષનારા. ૩) ‘ગુરુ’ = જગતને સમ્યક્તત્ત્વ - ઉપદેશક. ૪) ‘રક્ષક’ = જગતને કષાયલૂંટારાથી બચાવનારા, ૫) ‘બંધવ’ જગતને ‘અભયદાન દો, મૈત્રીભાવ રાખો’ વગેરે શીખવી એના સાચા નિઃસ્વાર્થ સગા બનેલા. ૬) ‘સાર્થવાહ’ = જગતને મોક્ષમાર્ગ પર લઈ ચાલતા સાર્થપતિ. ૭) ‘ભાવવિચક્ષણ’ = જગત યાને સમસ્ત લોક-અલોકના ત્રિકાળના ભાવના કુશળ જ્ઞાતા. આ બધા પદ વખતે ચિત્રાનુસાર તે તે પ્રતિક દેખવાના. ૮) ‘કર્માઘ્ટકવિનાશક’ = પ્રભુએ ધ્યાનથી ૮ કર્મ નષ્ટ કર્યા, તે કર્મ બહારમાં બળતા દેખાય. ૯) ‘અપ્રતિહતશાસન’ = ત્રિકાલાબાધ્ય અને સમસ્ત ઇતર દર્શનોથી અબાધિત શાસનવાળા. આમાં અનંત તીર્થકરોનું એકસરખું તત્ત્વશાસન-ધર્મશાસન દેખાય તથા ઇતરો બિચારા બાધ નહિ કરી શકવાથી વીલે મોઢે પાછા ફરતા દેખાય. આવા અનંતા તો ખરા કિન્તુ ૨૪ પણ પ્રભુને અઘ્ટાપદ ઉપર ચોમુખ મંદિરમાં જોવા.

(અનુસંધાન પૃ. ૩૧ થી ‘અરિહંત ચેઈયાણં’ સૂત્રનું ચાલુ)

૫) ‘બોહિલાભવત્તિયાએ’ આમાં સમ્યગ્દર્શન કલ્પનામાં લાવવા એક દૃષ્ટાન્તરૂપે ચિત્રમાં ડાબી બીજી વચ્ચેમાં દેખાડ્યા પ્રમાણે ચંદનબાળાનો અત્યંત પ્રભુપ્રેમ-પ્રભુવચનશ્રદ્ધા જોવાના. (આના બદલે બીજા શ્રેણિકાદિના પણ જોઈ શકાય.) ચિત્રમાં માથું મૂંડેલી ચંદનબાળા પગે બેઠીએ જકડાઈ, ભોયરામાં પૂરાયેલી ૩ દિવસ ભૂખી-તરસી બેઠી છતાં, ત્યાં પૂરનાર પર લેશ પણ દ્વેષ કે પૂરાવા વગેરેનું કોઈ પણ દુઃખ મનમાં ન લાવતાં મગજમાં ધ્યાના વીરપ્રભુનું સ્મરણ ચિંતન કરી રહી છે. (શ્રેણિકાદિ ક્ષાયિક સમકિતવાળા ‘બોહિલાભવત્તિયાએ’ બોલે તે ‘બોહિલાભ’ એટલે ઉપરની વિરતિથી માંડી વીતરાગતા સુધીની જૈનધર્મ-પ્રાપ્તિ માટે બોલે.)

ચિત્રમાં નીચે આડી લાઇનમાં કાયોત્સર્ગના ૫ સાધન, શ્રદ્ધા-મેઘાદિને દૃષ્ટાન્ત વિવરણ સાથે દેખાડ્યા છે. જેમકે, શ્રદ્ધા જળશોધક મણિની જેમ ચિત્તની મલિનતા દૂર કરે છે. ‘મેઘા’ એ જેમ રોગીને ઔષધ પ્રત્યે પ્રેમ હોય તેમ શાસ્ત્રગ્રહણ પ્રત્યે અત્યંત આદર અને પ્રજ્ઞા કૌશલ્ય સ્વરૂપ છે. ‘ધૃતિ’ એ ચિંતામણિરત્નની જેમ ધર્મ અને કાયોત્સર્ગની પ્રાપ્તિથી થતી નિરાંત-ધૈર્ય-હુંફ સ્વરૂપ છે. ‘ધારણા’ એ મોતીમાળામાં પરોવેલા મોતીની જેમ ચિંતનીય પદાર્થોનું દૃઢ શ્રેણિબદ્ધ ગોઠવાયેલા પદાર્થના દૃઢ સંકલનરૂપ છે. ‘અનુપ્રેક્ષા’ તત્ત્વાર્થ-ચિંતનરૂપ છે, અને તે પરમસંવેગની દૃઢતાદિ દ્વારા અગ્નિની માફક કર્મમળને બાળી નાખનારી છે. આ સાધનો પાછા વધી રહ્યા હોય એવી કલ્પના સાથે કાયોત્સર્ગ કરવાનો છે.

जयउ सामिय ! जयउ सामिय !

रिसह सतुजि

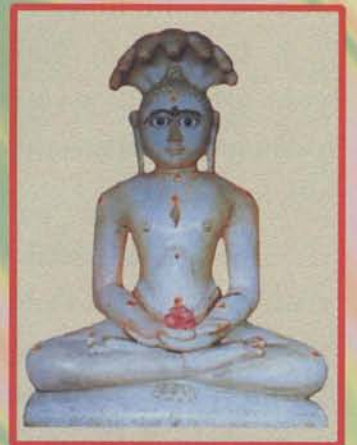
उज्जितषहु नेमिजिण

जयउ वीर !
सुखसुधि-सुंढण

मरुधरहिं तुणिमुज्जण

महुरि पास
दुह-दुरिअ-सुंढण

- (૩) કમ્મભૂમિહિં કમ્મભૂમિહિં પઠમ સંઘયણિ
 ઉવ્કોસય સત્તરિસય જિણવરાણ
 વિહરંત લબ્ભઇ । નવકોડિહિં કેવલીણ,
 કોડિસહસ્સ નવ સાહૂ ગમ્મઇ ।
 સંપઇ જિણવર વીસ, મુણિ બિહું કોડિહિં વરનાણ,
 સમણહ કોડિ સહસ્સ દુઅ,
 થુણિજ્જઇ નિચ્ચવિહાણિ ॥
- (૪) જયઉ સામિય ! જયઉ સામિય !
 રિસહ ! સત્તુજિ, ઉજ્જિતિ પહુ-નેમિજિણ !
 જયઉ વીર ! સચ્ચરિ-મંડણ !
 મરુઅચ્છહિં મુણિસુવ્વય ! મહુરિ પાસ !
 દુહ-દુરિઅ-ખંડણ !

(અર્થ) - સર્વ કર્મભૂમિઓમાં (મળીને) વજ્રઋષભના-
 રાય સંઘયણવાળા ઉત્કૃષ્ટથી ૧૭૦ જિનેશ્વરો વિચરતા
 મળે છે. ઉત્કૃષ્ટથી ૯ કોડ કેવળજ્ઞાની (ને)
 ૮૦૦૦ કોડ મુનિ મળે છે. હાલમાં ૨૦ જિનેશ્વરો,
 ૨ કોડ શ્રેષ્ઠ (કેવળ) જ્ઞાનવાળા મુનિ, (અને)
 ૨૦૦૦ કોડ શ્રમણો
 નિત્ય પ્રાતઃકાળે સ્તવવામાં આવે છે.
 હે સ્વામી ! આપ જયવંતા વર્તો ! હે શત્રુંજય પર
 ઋષભદેવ ! ગીરનાર પર નેમિજિન ! જયવંતા વર્તો.
 હે સ્વામી ! સાયોર (સત્યપુર) ના શણગાર મહાવીર
 પ્રભુ ! ભરુચમાં મુનિસુવ્રત સ્વામી ! મથુરામાં દુઃખ-
 પાપના નાશક પાર્શ્વનાથ ! આપ જયવંતા વર્તો.

(ચિત્રસમજ) - 'કમ્મભૂમિહિં'નું ચિત્ર પાછળ છે. આપણે જાણે અલોકમાં ઉભા છીએ અને એ ચિત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે
 આપણને મૃત્યુલોકમાં અઢી દ્વીપ દૃષ્ટિ સામે આવે છે. એમાં ૫ ભરત, ૫ ઐરવત, ૫ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર, એમ ૧૫ કર્મભૂમિ છે. એમાં
 બીજા શ્રી અજીતનાથ ભગવાનના કાળે ઉત્કૃષ્ટથી (દરેક ભરત-ઐરવતમાં ૧-૧ એમ ૧૦ તીર્થંકર અને ૫ મહાવિદેહની ૩૨x૫=૧૬૦
 વિજયો પૈકી દરેક વિજયમાં ૧-૧, એમ ૧૬૦ તીર્થંકર, કુલ ૧૦+૧૬૦)=૧૭૦ જિનવર વિચરતા. એમના પરિવારમાં કુલ ૯ કોડ
 કેવળજ્ઞાની અને ૮૦૦૦ કોડ સાધુઓ હતા. ચિત્રમાં જિનેશ્વરો સમવસરણ પર, કેવળજ્ઞાની ભગવંતો સુવર્ણકમળ પર અને સાધુભગવંતો
 કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં બતાવ્યા છે. વર્તમાનમાં ૨૦ જિનવર, ૨ કોડ કેવળજ્ઞાની, ૨૦૦૦ કોડ મુનિ વિચરે છે. તે આ જ ચિત્રાનુસાર, પણ
 પ્રભુ માત્ર દરેક મહાવિદેહમાં ૪-૪ અને કેવલી ૪૦-૪૦ લાખ ને મુનિ ૪-૪- અબજ જોવાના. જિનવરને સમવસરણ પર, કેવળીને
 સુવર્ણકમળ પર જોવા, અને મુનિ ધ્યાનમાં ખડા.

- 'જયઉ સામિઅં' નું ચિત્ર સામે છે તે મુજબ પાંચ તીર્થમાં ભગવાન જોવાના.

સુઅદેવયા શ્લુઠિ સૂત્ર

સુઅદેવયા ભગવઇ નાણાવરણીઅ-કમ્મસંઘાયં ।
 તેસિંં યવેઉ સયયં, જેસિંં સુઅ-સાયરે મત્તી ॥૧॥

ખિત્તદેવયા શ્લુઠિ સૂત્ર

જીસે યિત્તે સાહૂ, ઢંસણ-નાણેહિં ચરણ-સહિએહિં ।
 સાહંતિ મુકખમગ્ગં, સા દેવી હરઉ દુરિઆઇ ॥૧॥

કમલ-દલ શ્લુઠિ સૂત્ર

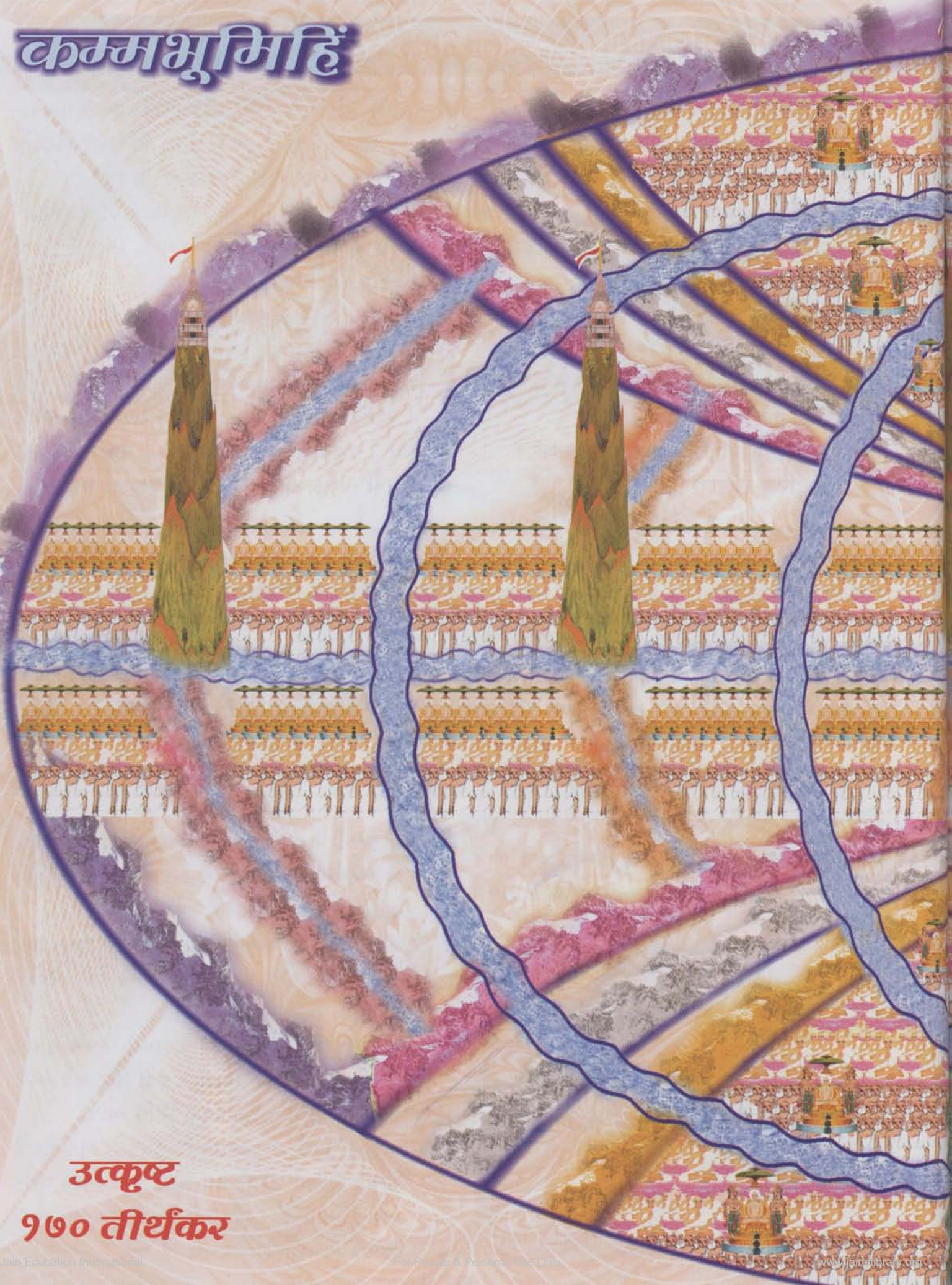
કમલ-દલ-વિપુલ-નયના કમલ-મુખી કમલગર્મ-સમ ગૌરી ।
 કમલે સ્થિતા ભગવતી, દદાતુ શ્વતદેવતા સિદ્ધિમ્ ॥૧॥

વરકનક સૂત્ર

વર-કનક-શંખવિદ્રુમ-મરકતઘનસન્નિમં વિગતમોહં ।
 સપ્તતિશતં જિનાનાં, સર્વામરપૂજિતં વંદે ॥૧॥

- જેમની શ્વતસાગર (શાસ્ત્રોના સમૂહ) પર ભક્તિ
 છે, એમના જ્ઞાનાવરણીય કર્મોના સમૂહનો પૂજ્ય
 શ્વતદેવતા સદા ક્ષય કરતી રહો.
- જેના ક્ષેત્રમાં સાધુઓ ચારિત્ર યુક્ત દર્શન- જ્ઞાન
 દ્વારા મોક્ષમાર્ગની સાધના કરે છે એ દેવી વિધ્નોને
 દૂર કરો.
- કમળ પત્ર જેવા વિશાલ નેત્રવાળી, કમળ સમાન
 મુખવાળી, કમળના મધ્યભાગ જેવી ગૌર અને કમળ
 ઉપર બેઠેલી પૂજ્ય શ્વતદેવતા સિદ્ધિ આપો.
- શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ-શંખ-પ્રવાલ-મરકતમણિ અને મેઘની
 સમાન (પીળા-સફેદ-લાલ-લીલા અને શ્યામ વર્ણ-
 વાળા), મોહરહિત અને સર્વ દેવોથી પૂજાયેલા ૧૭૦
 જિનેન્દ્ર ભગવંતોને હું વંદના કરું છું.

कम्मभूमिहिं

उत्कृष्ट
१७० तीर्थंकर

कम्मभूमिहिं

९ क्रोड केवलज्ञानी
९००० क्रोड मुनि

(जंकिचि नामतिथं)
(जावंति चेइयाइ)

जगचिंतामणि - अवरविदेहि तिथयरा

અવરવિદેહિ તિત્થયરા,
ચિહું દિસિ વિદિસિ જિં કે વિ ।
તીયાડનાગય-સંપડય,
વંદું જિણ સવ્વે વિ ॥
સત્તાણવર્ડે સહસ્સ લક્ખા,
છપ્પન અટ્ટ કોહિઓ ।
બત્તીસસય બાસિયાઈ,
તિયલોએ ચેહ્ણ વંદે ॥
પનરસ કોહિસયાઈ,
કોહિબાયાલ લક્ખ અહવન્ના ।
છત્તીસ સહસ્સ અસીઈ,
સાસય બિંબાઈ પળમામિ ॥

(ચિત્રસમજ-) અહીં ભૂત-ભવિષ્ય સર્વ કાળના જિનબિંબ જોવાના છે. માટે સામે ચિત્રમાં છે તેવા ભૂતભાવી અનંતા મધ્યલોક કલ્પના સામે લાવી એમાં ચારે દિશા-વિદિશામાં જિનમંદિરોમાં બિંબો જોવાના. સત્તાણવર્ડે ગાથામાં ત્રિલોકવર્તી શાશ્વતા બિંબ જોવાના. આનું ચિત્ર પૃ. ૬૭ પર સકલતીર્થના ત્રિલોકના શાશ્વત ચૈત્યવાળા પૂર્વભાગ જેવું.

(અર્થ-) 'અવર' = પૂર્વગાથોક્ત ૫ તીર્થ - જિન ઉપરાંત 'વિદેહિ' = વિદેહ-મુક્ત. અહીં સ્થાપનારૂપ, તીર્થકરો જે કોઈ ચારે દિશામાં-ખૂણામાં 'તીયા' થયા હોય, થવાના હોય, અને વર્તમાનમાં હયાત હોય તે બધાય જિનવરોને હું વંદન કરું છું. ચોપડીઓમાં 'વિદેહિ'નો અર્થ મહાવિદેહમાં લખે છે, પરંતુ તેથી ભરત-ઐરવતના બિંબ રહી જાય.

ત્રણ લોકમાં (૨હેલા) ૮ કોડ, ૫૬ લાખ, ૯૭ હજાર, ૩૨ સો, ૮૨ (કુલ ૮,૫૭,૦૦,૨૮૨) (શાશ્વત) મંદિરોને વંદન કરું છું.

૧૫૦૦ કોડ, ૪૨ કોડ, ૫૮ લાખ, ૩૬ હજાર, ૮૦ શાશ્વત બિંબોને હું ભાવોલ્લાસથી નમસ્કાર કરું છું.

(૧૫,૪૨,૫૮,૩૬,૦૮૦)

ઉવસગ્ગહર સૂત્ર

ઉવસગ્ગહરં પાસં
પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં ।
વિસહર વિસ-નિન્નાસં,
મંગલ-કલ્લાણ-આવાસં ॥૧॥
વિસહર ફુલિંગમંતં કંઠે,
ધારેહ્ણ જો સયા મળુઓ ।
તસ્સ ગહ રોગમારી, દુહ્ણજરા જંતિ ઉવસામં ॥
ચિહ્ણુ દૂરે મંતો,
તુહ્ણ પળામો વિ બહુફલો હોહ્ણ ।
નરત્તિરિએસુ વિ જીવા,
પાવંતિ ન દુક્ખ-દોગચ્ચં ॥૩॥
તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે,
ચિન્તામણિ-કપ્પપાયવભ્મહિએ ।
પાવંતિ અવિઘ્ણેણં, જીવા અયરામરં ઠાણં ॥૪॥
હિ અ સંથુઓ મહાયસ !
મત્તિભ્મરનિભ્મરેણ હિ અણ ।
તા દેવ ! દિજ્જ બોહિં,
ભવે ભવે પાસ-જિણચંદ ॥૫॥

અર્થ - ૧) 'ઉવસગ્ગહરં પાસં' = ૧) ઉપસર્ગહર પાર્શ્વયક્ષ છે જેને ૨) ઉપસર્ગહર સામીપ્ય છે જેનું. ૩) ઉપસર્ગ હરનારા તથા આશા-તૃષ્ણાથી રહિત એવા, કર્મસમૂહ (કર્મવાદળ)થી મુકાયેલા, સર્પના ઝેરનો નાશ કરનારા તથા મંગળ અને કલ્યાણના આવાસભૂત શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને હું વંદન કરું છું.

૨) 'વિસહરફુલિંગ' મંત્ર જે મનુષ્ય હંમેશા કંઠમાં ધારણ (૨૮ણ) કરે છે, તેના દુષ્ટ ગ્રહ, બાહ્ય-આભ્યન્તર રોગ, મરકી (મારણ-પ્રયોગ, આક્રમણ), દુષ્ટ જ્વરવર્ગ ઉપશાન્ત થઈ જાય છે.

૩) (હે પ્રભો !) આપનો મન્ત્ર તો દૂર રહો. (કિન્તુ) આપને કરેલ પ્રણામ પણ બહુ ફળદાયી બને છે. (એથી) જીવો મનુષ્ય કે તિર્યચ (ગતિ)ને વિષે દુઃખ તથા દુર્દશા નથી પામતા.

૪) ચિન્તામણિ અને કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક (સમર્થ) તારું સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થયે, જીવો જરામરણરહિત સ્થાન (મોક્ષ)ને નિર્વિઘ્ને પામી જાય છે.

૫) આ પ્રમાણે, હે મહાયશસ્વી પ્રભો ! બહુ ભક્તિથી ભરપૂર હૃદય બનાવી આપની સ્તુતિ કરી માટે હે દેવ ! હે પાર્શ્વ જિનચંદ્ર ! (મને) જનમ-જનમમાં બોધિ (સમ્યક્ત્વથી માંડી વીતરાગતા સુધીનો જૈન ધર્મ) મને આપ.

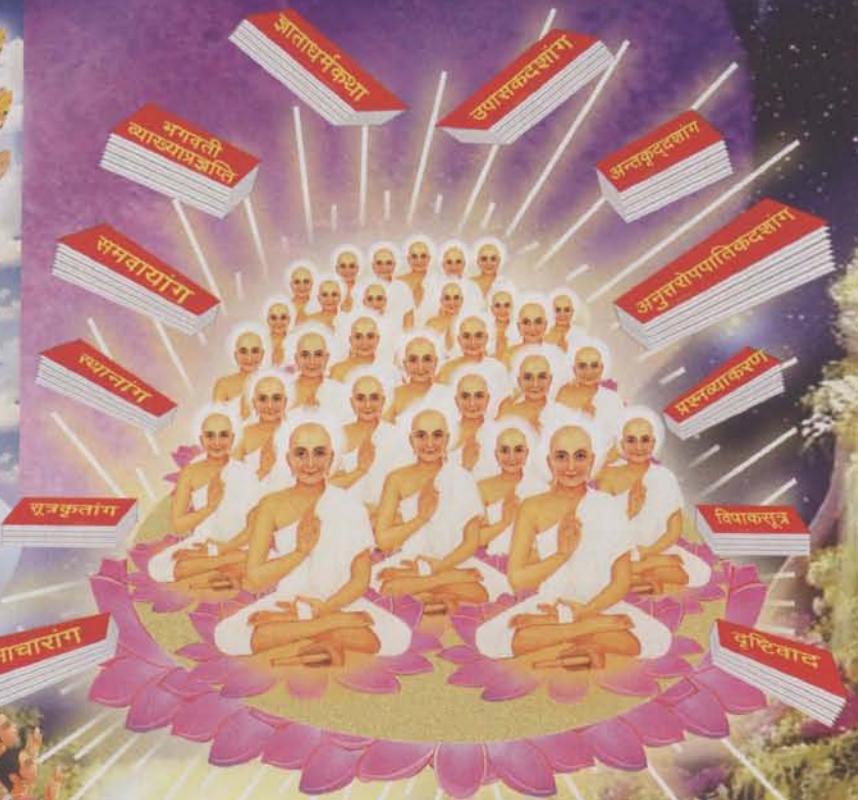
(અનુસંધાન પૃ. ૧૭ પર)

गाथा-२
तम
तिमिर
नाश

सुरनृप पूजित

पूत्रकुलाग

आचारान

विपाकसूत्र

दृष्टिवास

मोहजाल नाश

પુનઃસ્થાપના-દીવકી

શ્રુત-ધર્મ

દેવ દાનવ પૂજિત

સુખ

કલ્યાણ

માથા-૩ નાઈ-જરા

ગભા

શોક

ભરણ

રોગ

જરા

મતિ જ્ઞાન

શ્રુત જ્ઞાન

આવધિ જ્ઞાન

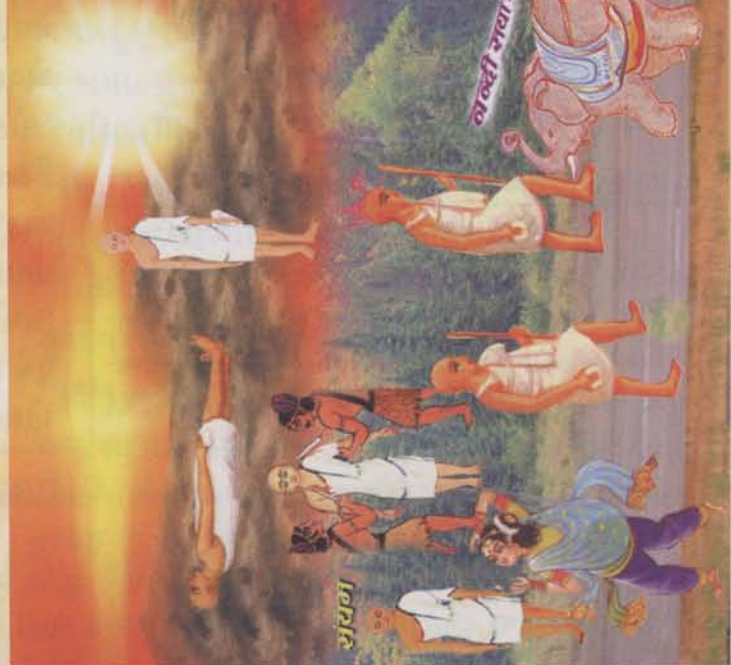
મનઃપર્વક જ્ઞાન

કેવ જ્ઞાન

દેવ ભાંગે ગણે સૌ ડી વ

લાલ્કી રાવર સંભવ

સંજ્ઞા

જિ ન મ ત

માથા-૪ સિદ્ધે મો.

પુષ્કરવર-દીવડ્ઢે (શ્રુતસ્વલ) સૂત્ર

- ૧) પુષ્કરવર-દીવડ્ઢે,
ઘાયડ્ઢસંઢે અ જંબૂદીવે ય ।
મરહેરવય-વિદેહે,
ઘમ્માડ્ઢગરે નમંસામિ ॥
- ૨) તમતિમિરપડલ-વિઢ્ઢંસણસ્સ,
સુરગણનરિંદ-મહિયસ્સ ।
સીમાઢરસ્સ વંદે,
પપ્ફોડિય-મોહજાલસ્સ ॥
- ૩) જાડ્ઢ-જરા-મરણ-સોગ-પણાસણસ્સ,
કલ્લાણ-પુષ્કલ-વિસાલ-સુહાવહસ્સ ।
કો દેવદાણવનરિંદગણચ્ચિઅસ્સ,
ઢમ્મસ્સ સારમુવલભ્મ કરે પમાયં ॥
- ૪) સિઢ્ઢે મો ! પયઓ ણમો જિણમણ,
ણંદી સયા સંજમે,
દેવંનાગસુવન્નકિન્નરગણ-
સ્સભ્મૂયભાવડ્ઢચ્ચિણ ।
લોગો જત્થ પડ્ઢિઓ,
જગમિણં તેલુક્કમચ્ચાસુરં,
ઢમ્મો વડ્ઢઉ સાસઓ વિજયઓ,
ઢમ્મુત્તરં વડ્ઢઉ ॥

(ચિત્રસમજ-) પૃષ્ઠ ૪૦ પરના ચિત્રમાં સોથી ઉપર મુજબ પહેલી ગાથા બોલતાં પુષ્કરવર-અર્ધ-દ્વીપ, ધાતકીખંડ અને જંબૂદ્વીપ દેખાય. એમાં ભરત-ઐરવત-મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં 'ધર્માદિકર' = શ્રુતધર્મ-તત્વ-શાસ્ત્રબોધના પ્રારંભક અનંત તીર્થકરદેવ સમવસરણ પર દૃષ્ટિમાં આવે. એ પણ ગણધરને સર્વશ્રુતસંગ્રહરૂપ

ત્રિપટ્ટી આપતા દેખાય. (ચિત્રમાં એટલું અધુરું છે.) 'તમતિમિર' ગાથા વખતે ચિત્રમાં નીચેથી બીજા આડા કોલમ મુજબ, ગાથાની ૪ લીટીથી ક્રમશઃ આગમથી અજ્ઞાનાંધકાર-નાશ ૨) સુરગણ - નૃપથી કરાતી આગમ-પૂજા. ૩) 'સીમાઢરને' અર્થાત્ સુવર્ણકમલસ્થ ગણધરોના હૃદયમાં રહેલ આગમજ્ઞાન તથા આગમોને વંદના, અને ૪) મિથ્યાત્વાદિ મોહજાળની આગમથી તોડફોડ દૃષ્ટિમાં આવે. 'જાઈજરા' ગાથા વખતે, પૃષ્ઠ ૪૧ પરના સૌથી ઉપરના આઠા કોલમના ચિત્ર મુજબ, ગાથાની ૪ લીટીથી ક્રમશઃ-જન્મ-જરા-મરણ અને શોકની પીડાના દૃશ્ય દેખાય. 'એનો શ્રુતથી નાશ દેખાય. 'કલ્યાણ=ભાવારોગ્યનિમંત્રક દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના પ્રતીક મંદિરાદિ દેખી એવા દર્શનાદિ કલ્યાણને સુઝાડનાર અનુત્તરવાસી દેવાદિના પુષ્કળ=સંપૂર્ણ વિસ્તૃત સુખ અને એના શ્રુતથી નિર્માણ દેખાય. 'દેવ-દાનવ-નરેદ્રગણથી કરાતી શ્રુતપૂજા દેખાય. 'શ્રુતધર્મનો આટલો પ્રભાવ જાણી સુજ મુનિઓનો એમાં અપ્રમાદ (ઉઘમ) જોવાનો, ને જાત માટે અપ્રમાદની ભાવના કરવાની. 'સિઢ્ઢે ભો' ગાથા વખતે, ચિત્રમાં પૃષ્ઠ ૪૧ મુજબ, ગાથાની ૪ લીટીથી ક્રમશઃ 'સર્વ તીર્થકરોનો એકજ શ્રુતપ્રકાશ લેવો. તે સર્વ નયથી વ્યાપ્ત અને ત્રિલોકખ્યાત છે, એને પ્રણામ કરવાનો. 'સંયમે નંદી=વૃદ્ધિ'થી અપ્સરાના નૃત્યાદિથી પણ ચલિત ન થાય એવા ધ્યાન, અનશન, સૂર્યતાપમાં કાયોત્સર્ગ, લૂંટારા જેવા સામે પણ ઉપશમ, ચાલતાં જીવજંતુની રક્ષા, તોફાની હાથી જેવા ઉપદ્રવમાં પણ માર્ગ મૂકી આડા વનસ્પતિ આદિ પર નહિ ચાલવાનું...વગેરે સંયમ દૃશ્ય જોવાં, એની પ્રાર્થના કરવી. એ સંયમની 'દેવં નાગો' =દેવોથી સાચા ભાવે થતી શ્રુતપૂજા જોવી. 'લોગો જત્થો' સિઢ્ઢ જિનમતમાં જિનાગમોમાં 'લોક' =આલોક યાને મતિજ્ઞાનાદિ પાંચ જ્ઞાન આશ્રિત છે એ જોવાનું. તેમજ 'જગત' ત્રેલોક્ય સ્વરૂપ વર્ણિત છે એ જોવું. છેલ્લે 'ઢમ્મો વડ્ઢઉ' થી દૃઢ પ્રાર્થના-આશંસા કરવાની કે આવા પ્રભાવવંતા જૈનમતની રટણારૂપ શ્રુતધર્મ મારે વધો; એ પણ પરવાદી-પર વિકલ્પ ઉપર વિજય દ્વારા વધો-તેમજ ચારિત્રધર્મ પ્રધાન બને એ રીતે એ વધો.

'સુઅસ્સ ભગવઓ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં' - 'ભગવાન' =યશ-મહિમાદિયુક્ત શ્રુતના વંદન-પૂજન-સત્કાર-સન્માન નિમિત્તે કાયોત્સર્ગ કરું છું.

રાઈઅ-પ્રતિક્રમણ વિધિ

સામા૦ લેવાનું

સામા૦ પારવાનું

- ^૧કુસુમિણ કાઉ૦ ૪ લોગ૦, ^૨જગચિંતા, ચૈત્ય૦, ^૩૬ ખમા૦ ^૪સજ્જાય ભરહેસર ઇચ્છકાર, ^૫રાઈઅ-પડિ૦ ઠાઉ૦-સવ્વસવિ૦
- ^૧નમુ૦, ^૨કરેમિ ભંતે૦૪, કાઉ૦ ૧લોગ૦ ^૩લોગ૦સવ્વ૦, કાઉ૦ ૧લો ^૪પુકખર૦, કાઉ૦ નાણાંમિ૦, સિદ્ધાણાં
- ^૧મુહ૦-^૨વાંદણાં-^૩રાઈઅ આલોઉં-^૪સાતલાખ૦ સવ્વસવિ૦
- ^૧સીમંધર-^૨શત્રુંજય ^૩અઠાઈજજેસુ-^૪૨ચૈત્યવંદન ^૫સિદ્ધાણાં વેયાવ૦ અત્તથ૦ કાઉ૦ ^૧નમુ૦-અરિ૦, ^૨લોગ૦ સવ્વ૦, ^૩પુકખર૦ સુઅ૦, (૧-૧) નવકાર કાઉ૦થી કલ્લાણકંદં ^૪થોય ^૫મુહ૦-વાંદણાં-^૩સકલતીર્થ૦ ^૪સામા૦૬, વિશાલલો
- ^૧કરેમિભંતે૦૪, કાઉ૦ તપ૦૧૬ નવકાર, લોગ૦

વંદિતુ-વાંદણાં-અબ્ભુટ્ટિઓ-વાંદણાં-આયરિયઉવ૦

દેવસિઅ પ્રતિક્રમણ વિધિ

સામાયિક લેવું

સામાયિક પારવું (જેમાં

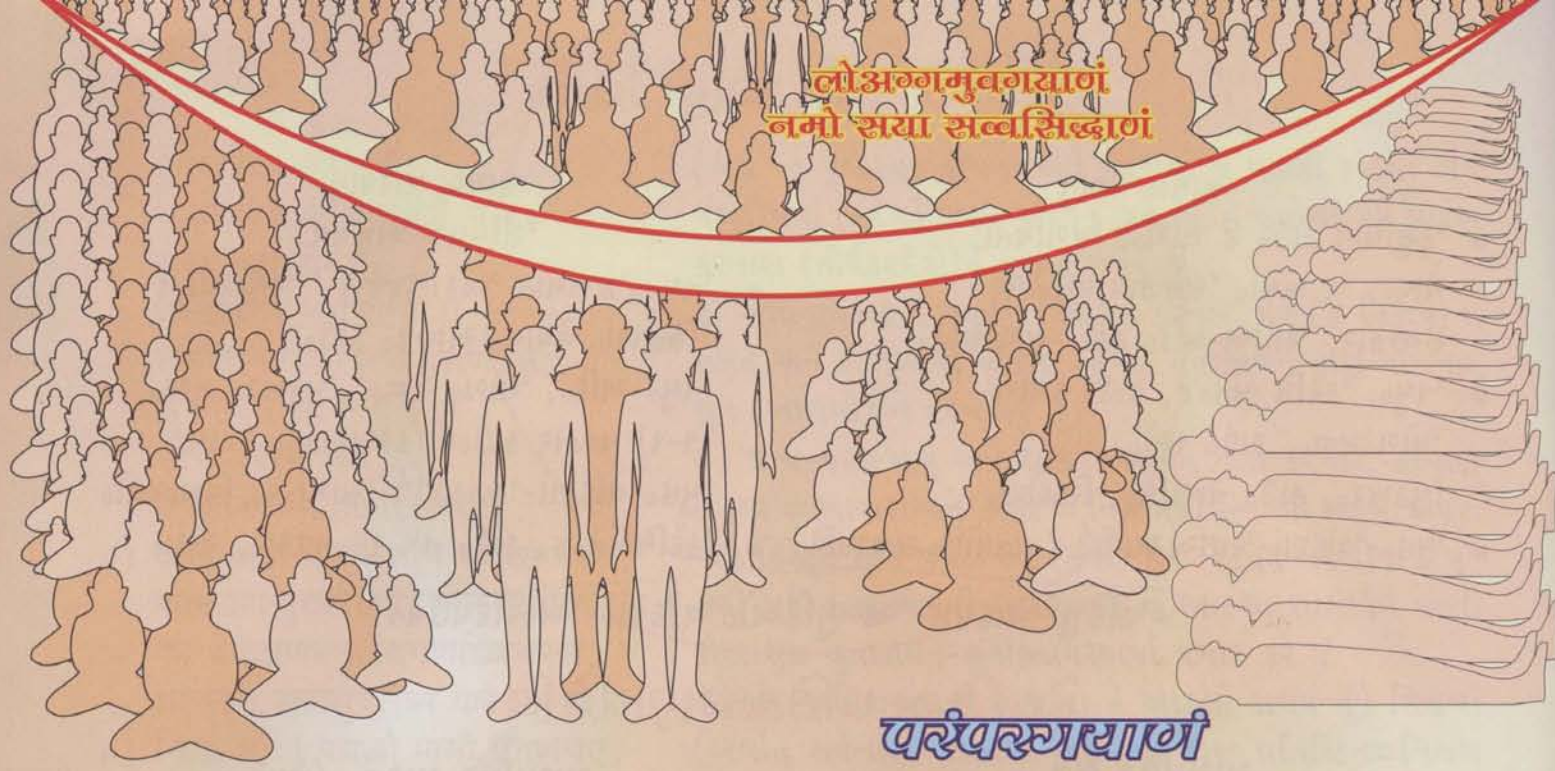
- ^૧મુહ૦-૨ વાંદણાં, ^૨પચ્ચ૦ ^૩ચૈત્ય૦ ^૪નમુ૦ ^૫૪થોય અરિહંતયે૦ અત્તથ૦, કાઉ૦ ૧ નવ૦થોય-૧ લોગ૦ સવ્વલોએ૦ વંદણાં અત્તથ૦ ૧ નવ૦ થોય-૨ પુકખર૦સુઅસસ૦ વંદણાં અત્તથ૦ ૧ નવ-થોય-૩ સિદ્ધાણાં-વેયાવચ્ચ૦ અત્તથ૦ ૧ નવ૦ થોય-૪
- ^૧નમુત્યુ૦, ^૨ખમા૦, ઇ૦સ૦ ભગ૦ ^૩દેવસિઅ પરિક્ક૦ ઠાઉં ? ઇચ્છં હાથ થાપી સવ્વસવિ૦ ^૪કરેમિ ભંતે૦ ૪ સૂત્ર, કાઉ૦ નાણાંમિ૦, લોગસ
- ^૧મુહ૦ ^૨વાંદણાં ^૩દેવસિઅ આલોઉં ^૪સાતલાખ૦૨, ^૫સવ્વસવિ૦
- ^૧રિયા૦પછી ચઉકકસાયથી જયવીય૦) ૪લોગ૦ શાંતિ ઉપર લોગ૦ ખમા૦દુકખખય કમ્મકખય નિમિત્તં કાઉ૦ ^૨ખમા૦ સજ્જાયસંદિ-કરું ૧ નવ૦ સજ્જાય ૧ નવ૦, ^૩દેવસિઅ પાય૦કાઉ૦ ૪લોગસસ ઉપર લોગ૦ ^૪નમુ૦ ^૫સ્તવન, ^૧વરકનક૦ ૪ ખમા૦, ^૩અઠાઈજજેસુ
- ^૧મુહ૦-વાંદણાં-^૨સામા૦ ૬, ^૩નમોસ્તુ વર્ધ૦, ^૪ખિત્તદેવયાએ૦ ૧નવ૦ થોય ૧નવ૦ સુયદેવયાએ કરેમિકાઉ૦ ૧ નવ૦ થોય, ^૫પુકખરવર૦કાઉ૦ ૧ લોગ૦-^૪સિદ્ધાણાં સવ્વ લોએ કા૦૧ લોગ૦,
- ^૧કરેમિ ભંતે ૪-કાઉ૦-૨લોગ૦-^૨લોગ૦-

વંદિતુ-વાંદણાં-અબ્ભુટ્ટિઓ-વાંદણાં-આયરિયઉવ૦ (૫ કાઉ૦)

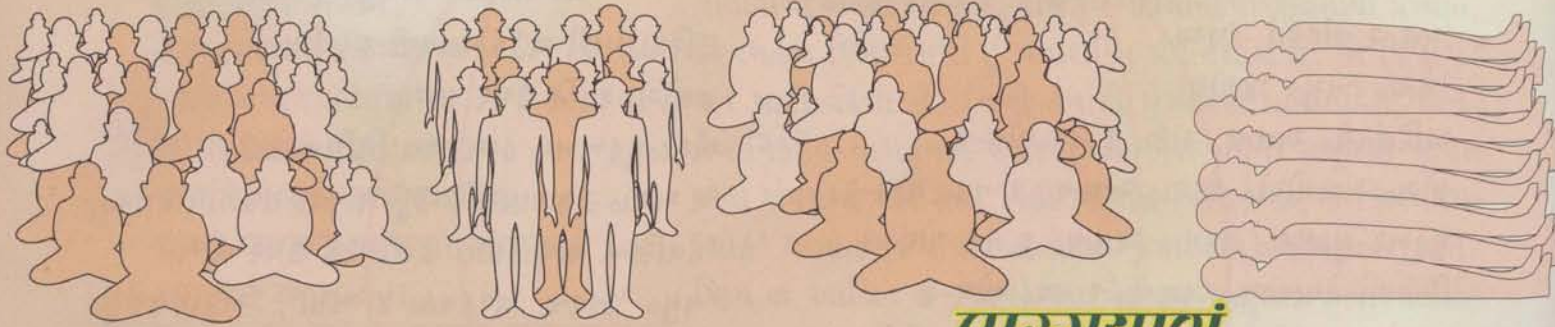
રાઈઅ-દેવસિઅ પ્રતિક્રમણ વિધિ (ચિત્રના સંકેતોની સમજ)

ક્રમ ચંદ્રાકારમાં ચંદ્રની રેખાના અનુસારે આગળ વધવું. સંકેત - 'કુસુમિણ કાઉ૦' = ખમા૦ આપી ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ કુસુમિણ દુસુમિણ ઉડાવણિયં રાઈઅ પાયચિત્ત વિસોહણત્થં કાઉસગ્ગ કરું ? ઇચ્છં, કુસુ.. વિસોહણત્થં કરેમિ કાઉ૦ અત્તથ૦ સૂત્ર બોલી ૪ લોગસસ કાઉ૦ કરી પ્રગટ લોગસસ બોલે. ★'જગચિંતા' ચૈત્યવંદન કહી જંકિચિથી જયવીયરાય સુધી ★ '૬ ખમા૦'માં એક એક ખમા૦ આપી ભગવાનહં-આચાર્યહં-ઉપાધ્યાયહં-સર્વસાધુહં આ ચારમાંથી એક એક પદ બોલવું, અને ૨ ખમા૦ દઈ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ સજ્જાય સંદિસાહું...સજ્જાય કરું ? ★'રાઈઅ પડિ૦' = ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ રાઈઅ પરિક્કમણો ઠાઉં ? ઇચ્છં ★'નમુ૦' નમુત્યુણાં, લોગ૦= લોગસસ, 'સવ્વ૦'= સવ્વલોએ અરિહંત ચેઇયાણાં, કરેમિ ૪ = 'કરેમિભંતે૦' ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉ૦ ^૩તસસઉત્તરી૦, ^૪અત્તથ એ ૪ સૂત્ર, ★'મુહ૦ વાંદણાં = મુહપત્તિનું પરિલેહણ કરી ૨ વાંદણાં દેવાં. 'સાત લાખ' સૂત્રની સાથે પહેલે પ્રાણા૦ સૂત્ર બોલવું ★'વંદિતુ' = જમણો ઢીંચણ ઉભો રાખી નવકાર, કરેમિભંતે૦ ઇચ્છામિ પરિક્કમિઉં સૂત્ર બોલી વંદિતુ બોલવું. એમાં તસસ ધમ્મસસ બોલતી વખતે ઉભા થઈ જવું. ★ 'તપ' = તપચિંતવણી કાઉ૦, 'સામા૦૬' = 'સામાઈઅ-^૨ચઉવિસત્થો-^૩વંદણા-^૪પરિક્કમણ-^૫કાઉસસગ્ગ-^૬પચ્ચકખાણ કર્યું છે જી, ઇચ્છામો અણુસદ્દિં નમો ખમાસમણાણાં નમોહર્હત્ કહેવું. ★'દેવસિઅ પાય૦' = ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ દેવસિઅ પાયચિત્ત વિસોહણત્થં કાઉ૦ કરું ? ઇચ્છં દેવસિઅ.. વિસો૦ કરેમિ કાઉ૦, અત્તથસૂત્ર બોલવું.

लोअण्णमुवगयाणं
नमो सया संव्वसिद्धाणं

परंपरगयाणं

पारगयाणं

बुद्धाणं

सिद्धाणं कस्सो को उभा देवेवाले

શિદ્ધાણં બુદ્ધાણં (શિદ્ધસ્તવ) ગાથા ૧

સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં,
પારગયાણં પરંપરગયાણં ।
લોઅગ્ગ-મુવગયાણં,
નમો સયા સવ્વસિદ્ધાણં ॥૧॥

(અર્થ-) બાંધેલા (આઠ કર્મો)ને બાળી નાખ્યા છે જેમણે એવા, કેવલ્ય પ્રકાશ-વાળા, સંસારથી પાર ગયેલા (પામેલા), (ગુણસ્થાનક ક્રમે યા પૂર્વ સિદ્ધોની) પરંપરાએ પાર પ્રાપ્ત, ૧૪ રાજલોકના અગ્રભાગને પ્રાપ્ત સર્વ સિદ્ધ ભગવંતોને હું હંમેશા નમું છું.

ચિત્રસમજ - ચિત્રમાંના નીચેથી ઉપરના દૃશ્ય મુજબ, 'સિદ્ધાણં' આદિ પદ બોલતાં, અનંત સિદ્ધ બુદ્ધ ક્રમશઃ ઉપર ઉપર દેખવાના. 'સિદ્ધ' = સિતને યાને બાંધેલા ૮ કર્મોને ધમ્મી=બાળી નાખનાર તરીકે જોવા. શુક્લધ્યાન-શૈલેશીથી કર્મ બળી બહાર નષ્ટ થતા દેખાય. 'બુદ્ધ' = સર્વજ્ઞ, 'પારગત' = સંસારસાગર પાર કરી ગયેલા, 'પરંપરાગત' = ગુણસ્થાનકના ક્રમમાં ઠેઠ અંત વટાવી પૂર્વ સિદ્ધોની પરંપરામાં લાગુ થઈ ગયેલા, ને છેવટે 'લોકાગ્રે=સિદ્ધશિલા પર પહોંચી' સર્વાર્થ સિદ્ધ કરી ચૂકેલા દેખાય. ત્યાં સુધી નજર પહોંચી એટલે 'નમો સયા સવ્વસિદ્ધાણં' બોલતાં ત્યાં રહેલા સર્વ સિદ્ધ ભગવાનના દરેકના ચરણે આપણું મસ્તક અને અંજલિ લાગેલા દેખાય.

'નાણંમિ' (અતિયાશ આલોચનાર્થ) સૂત્ર

- (૧) નાણંમિ દંસણંમિ અ ચરણંમિ તવંમિ તહ ય વીરિયંમિ ।
આચરણં આચારો ઇઅ એસો પંચહા મણિઓ ॥
- (૨) કાલે વિણે બહુમાણે, ઉવહાણે તહ ય અ-નિન્હવણે ।
વંજણ-અત્થ-તદુમ્પે, અદ્ધવિહો નાણમાચારો ॥
- (૩) નિસ્સંકિય-નિક્કંચિય નિવ્વિત્તિગિચ્છા અમૂઢવિટ્ઠી ય ।
ઉવવૂહ-થિરીકરણે વચ્છલ્લ પમાવણે અટ્ઠ ॥
- (૪) પણિહાણ જોગજુત્તો પંચહિં સમિઈહિં તિહિં ગુત્તીહિં ।
એસ ચરિત્તાચારો અદ્ધવિહો હોઈ નાયવ્વો ॥
- (૫) બારસવિહંમિ વિ તવે સબ્બિન્તર-બાહિરે કુસલદિટ્ઠે ।
અગિલાઈ-અણાજીવી નાયવ્વો સો તવાચારો ॥
- (૬) અણસણ-મૂણોચરિઆ વિત્તિસંખેવણં રસચ્ચાઓ ।
કાયકિલેસો સંલીણયા ય બજ્ઞો તવો હોઈ ॥
- (૭) પાયચ્છિત્તં વિણઓ વેયાવચ્ચં તહેવ સજ્ઞાઓ ।
જ્ઞાણં ઉસ્સગ્ગો વિ અ, અબ્બિંતરઓ તવો હોઈ ॥
- (૮) અ-ણિગૂહિઅ બલવીરિઓ પરવ્વકમઙ્ગો જો જહુત્તમાઉત્તો ।
જુંજઈ અ જહાથામં, નાયવ્વો વીરિયાચારો ॥

(અર્થ-) ૧) જ્ઞાનમાં, દર્શનમાં, ચારિત્રમાં, તપમાં, તથા વીર્યમાં પ્રવૃત્તિ એ આચાર છે, એમ આ જ્ઞાનાચાર-દર્શનાચાર-ચારિત્રાચાર-તપાચાર-વીર્યાચાર એ પાંચ પ્રકારે આચાર કહ્યો છે. ૨) કાળ, વિનય, બહુમાન, ઉપધાન (યોગોદ્ધન તપ), (ગુરુ, જ્ઞાન અને શાસ્ત્રનો) અપલાપ ન કરવો, સૂત્ર, અર્થ, અને સૂત્રાર્થ સંબંધમાં ૮ પ્રકારે જ્ઞાનાચાર છે. ૩) જેન મતમાં નિઃશંકતા, અન્ય મતની ઈચ્છા-આકર્ષણ નહિ, 'નિર્વિચિકિત્સા' ધર્મ-ફળ સંબંધે મતિભ્રમ નહિ, 'અમૂઢદૃષ્ટિ' = મિથ્યાત્વની પૂજા-પ્રભાવના દેખી સત્ય જૈનમાર્ગમાં ચળ-વિચળતા નહિ, 'ઉપબંહણા' ધર્મીના ધર્મ અને ગુણની પ્રશંસા, પ્રોત્સાહન, ધર્મ-ગુણમાં સ્થિરીકરણ, સાધર્મિક પરવાસલ્ય, ધર્મ પ્રભાવના આ આઠ દર્શનાચાર છે.

● (ગાથા-૪) પ્રણિધાન (એકાગ્ર ઉપયોગ) અને સંયમયોગોથી યુક્ત ચારિત્રાચાર ૫ સમિતિ અને ૩ ગુપ્તિ દ્વારા ૮ પ્રકારે છે. (ગા.૫) ૧૨ પ્રકારના જિનોક્ત બાહ્ય-આભ્યંતર તપમાં પણ ખેદરહિત અને આજીવિકાના હેતુ વિના પ્રવૃત્તિ એ તપાચાર જાણવો. ● (ગા. ૬) અનશન, ઉનોદરિકા, (ખાનપાનાદિ ભોગ્ય દ્રવ્યોમાં) છૂટી મનોવૃત્તિને સંકોચવી, રસત્યાગ, કાયકષ્ટ અને કાયાદિનું સંગોપન (સંકોચવું) એ બાહ્ય તપ છે. ● (ગા.૭) પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવચ્ચ (સેવા), તેમજ સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને કાયોત્સર્ગ એ આભ્યંતર તપ છે. (ગાથા-૮) બળ-વીર્ય (બાહ્ય-આભ્યંતર કાયબળ-મનોબળ) ન છુપાવતાં અને યથોક્ત (અર્થાત્ શાસ્ત્રોક્ત જ્ઞાનાચારાદિ)માં સાવધાન થઈ જે પરાક્રમ કરાય અને શક્ય બળ-વીર્ય લગાવાય એ વીર્યાચાર જાણવો.

जो देवाण वि देवो

जं देवा पंजली नमसंति

तं देवदेव-महियं

सिरसा वंदे महावीरं ।

જો દેવાણ વિ દેવો,
જં દેવા પંજલી નમસંતિ ।
તં દેવદેવમહિયં,
સિરસા વંદે મહાવીરં ॥

(અર્થ-) જે દેવોના પણ દેવ છે, જેમને અંજલિ જોડેલા દેવો નમસ્કાર કરે છે, એ ઇન્દ્રોથી પૂજાયેલા મહાવીર સ્વામીને શિર નમાવી વંદના કરું છું. [અહીં 'દેવોના ય દેવ' એટલે (૧) દેવતાઓના પણ પૂજ્ય નેતા, તો મનુષ્યોને પૂજ્ય હોવાનું તો પૂછવું જ શું ?] (૨) મિથ્યા દેવોથી ય ઊંચા સાચા મહાદેવ, દેવાધિદેવ.

(ચિત્રસમજ-) અહીં શ્રી મહાવીર પ્રભુને વંદના કરવી છે. સામેના ચિત્ર મુજબ, એકેક લીટી બોલતાં તે તે દૃશ્ય કલ્પનાથી નજર સામે લાવવાનું. (૧) 'જો દેવાણં' વખતે, સામે દૂરમાં આપણી જમણી બાજુથી ગુણગાન-નમન કરતા જઘન્યથી કોડ દેવોના મોખરે નેતા - શ્રી મહાવીર પ્રભુ આવી રહ્યા દેખવાના. ૨) 'જં દેવા' વખતે, સામે દૂર આકાશમાં આપણી ડાબી બાજુથી હાથ જોડી નમસ્કાર કરતા દેવ ઉતરી રહ્યા દેખાય. ૩) 'તં દેવદેવ' વખતે પ્રભુની બે બાજુ ચામર ઢાળતા ઇંદ્રથી પ્રભુ પૂજાતા દેખાય. ૪) 'સિરસા' વખતે આવા મહાવીર પ્રભુને જોતાં એમના ચરણો આપણે માથું નમાવી વંદન કરીએ. (ચિત્રમાં પદોના અર્થ પૂરતું બતાવ્યું છે, પણ આપણે પ્રભુની પાછળ હજારો સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાનો પરિવાર, આગળ ઊંચો ધર્મધ્વજ, તથા 'નમુત્સુણાં... ભગવંતાણં' પદચિત્ર (પૃ. ૨૦) મુજબ ઊંચે દેવદુંદુભિ, પંખી પ્રદક્ષિણા, નીચે ઝાડ નમતા, વગેરે જોવાનું.

'દેવસિઅં' આલોઉં સૂત્ર

इच्छाकारेण संदिसह भगवन् !
देवसिअं आलौउं ? इच्छं आलोएमि ।
जो मे देवसिओ अइयारो कओ
काइओ-वाइओ-माणसिओ
उस्सुत्तो-उम्मग्गो अकप्पो-अकरणिज्जो
दुज्झाओ-दुव्विचिंतिओ अणायारो
अणिच्छिअव्वो असावगपाउग्गो
नाणे-दंसणे-चरित्ताचरित्ते सुए-सामाइए
तिण्हं गुत्तीणं चउण्हं कसायाणं
पंचण्ह-मणुव्वयाणं तिण्हं गुणव्वयाणं
चउण्हं सिक्खावयाणं
बारसविहस्स सावगघम्मस्स
जं खंडियं, जं विराहियं
तस्स मिच्छामि दुक्कडं

(અર્થ-) હે ભગવન્ ! આપની ઇચ્છાથી મને આદેશ આપો કે હું દિવસે લાગેલા અતિચાર પ્રકાશિત કરું ? (ગુરુ કહે, 'પ્રકાશ' શિષ્ય કહે) આદેશ સ્વીકારું છું, હું પ્રકાશન કરું છું. જે મે દિવસ સંબંધી અતિચાર=દોષસમૂહ સેવ્યો, કાયિક-વાચિક-માનસિક, ઉત્સૂત્ર- ઉન્માર્ગ, અકલ્પ્ય-અકરણીય, દુર્ધ્યાનરૂપ દુશ્ચિંતનરૂપ, અનાચારરૂપ- અનિચ્છનીય, શ્રાવકને માટે સર્વથા અનુચિત, જ્ઞાનના વિષયમાં, દર્શનનાં દેશવિરતિનાં શ્રુત (મત્યાદિજ્ઞાન)ના, સામાયિક (સમ્યક્ત્વ સામાં ચારિત્રસામાં)ના વિષયમાં (જે કોઈ અતિચાર કર્યો) ૩ ગુપ્તિઓનું, ૪ કષાયોનું ૫ અણુવ્રતોનું, ૩ ગુણવ્રતોનું, ૪ શિક્ષાવ્રતોનું, ૧૨ પ્રકારના શ્રાવક ધર્મનું જે અંશે ખંડયું, જે સર્વથા વિરાધ્યું તત્સંબંધી મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.

(સમજ-) આ સૂત્રમાં 'દેવસિઅં' 'દેવસિઓ' સાંજના પ્રતિક્રમણ માટે છે. સવાર માટે 'રાઈઅં' 'રાઈઓ' બોલાય. અતિચાર પદો બોલતાં દિવસે-રાત્રે સેવેલા દોષ મનમાં લાવવાના. અતિચારોના બે વિભાગ છે. ૧) 'જો મે દેવસિઓ'થી 'સુએ સામાઈએ' સુધી. ૨) 'તિણ્હં ગુત્તીણં' થી 'જં વિરાહિઅં' સુધી આ બંનેનો સંબંધ 'તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં' સાથે છે.

અર્થાત્ ૧) જે મેં દેવસિક અતિચાર કાયિક...શ્રુત સામાયિક સંબંધી કર્યો અને ૨) ચારિત્ર સામાયિકમાં ત્રણ ગુપ્તિનું... શ્રાવક ધર્મનું જે કાંઈ મેં ખંડયું-વિરાધ્યું, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં' તત્સંબંધી મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ, એની મને ઘૃણા-સંતાપ થાય છે. આમાં પણ ૧લા વિભાગમાં છેડે 'નાણો દંસણો'...એ પાંચ પદ છે એના દરેકની સાથે (અર્થાત્ જ્ઞાન સાથે, દર્શન સાથે...) કાયિક-વાચિક-માનસિક ઉત્સૂત્ર-ઉન્માર્ગ વગેરે ઠેઠ અસાવગપાઉગ્ગો સુધીના બધા અતિચાર પદ જોડી દરેકના આ અતિચારો સ્મરીને એનું મિથ્યાદુષ્કૃત દેવાનું છે.

इक्को वि तमुक्कारो

निणवस्सहरस्स वट्टमाणस्स

શિક્ષણું શૂત્રે ગાથા - ૩ 'ઈક્કો વિ'

इक्को वि नमुक्कारो,
जिणवर वसहस्स वद्धमाणस्स ।
संसारसागराओ,
तारेइ नरं व नारिं वा ॥

अर्थ - जिनवर (केवणज्ञानीओ)मां प्रधान वर्धमान स्वामीने (करेल)
अेक पइ (सामर्थ्य योगनो) नमस्कार नर या नारीने संसारसाग-
रथी तारी दे छे.

(चित्रसमज)- आ गाथा ओलतां, चित्र मुजुब नीचे सुवर्णकमण पर केवणज्ञानी मडर्षिओने 'जिनवर' तरीके देभवाना (जिन = रागद्वेषने जितनार अवधिज्ञानी वगेरे, अेमां 'वर' = श्रेष्ठ, ते केवणज्ञानी). अेमना उपर जिनवर वृषभ (श्रेष्ठ - प्रधान) मडावीर स्वामीने अष्ट प्रातिहार्य युक्त अने देव-देवेन्द्रथी पूजाता तथा पाछण उज्जरो साधु साध्वीथी परिवरेला जेवाना. प्रभुनी बे भाजू नरसाधु नारीसाध्वी सामर्थ्य योगनो नमस्कार करता क्षपकश्रेणी-केवणज्ञान पामवा द्वारा णिंथे भोक्ष पामेला देभाय.

नमस्कारादि कोछ पइ साधनानो धर्मयोग त्रषा कक्षानो डोय. (१) पहेलो छच्छायोगनी कक्षानो, जेमां नमस्कारादि निराशंसभावे करवानी मात्र छच्छा भणवान डोय, बाकी साधना विधिविधानमां काणादिनी जाभीवाणी अने निद्राविकथादि प्रमाद-वाणी थालती डोय. २) भीज कक्षानो योग 'शास्त्रयोग' छे. अेमां थारित्रभाव साथे तीव्र श्रद्धा संवेदन डोय अने बराबर शास्त्रोक्त विधिविधाननुं पालन तथा अप्रमाद डोय. ३) त्रीज कक्षा सामर्थ्ययोगनी अेमां टमा गुणस्थानकनुं अपूर्व सामर्थ्य प्रगटी अपूर्व स्थितिघातादि पांथ अपूर्वकरइ करवामां आवे. अेथी अवश्य अंतर्मुहूर्तमां क्षपकश्रेणि मांडी घातीकर्म नाश करी केवणज्ञान पमाय. माटे अहीं आवा सामर्थ्ययोगनी कक्षाना अेक नमस्कारने तारनारो कब्बो.

सात लाख सूत्र

सात लाख पृथ्वीकाय, सात लाख अप्काय,
सात लाख तेउकाय, सात लाख वाऊकाय,
दस लाख प्रत्येक वनस्पतिकाय,
चौद लाख साधारण वनस्पतिकाय,
बे लाख बेइंद्रिय, बे लाख तेइंद्रिय,
बे लाख चउरिंद्रिय, चार लाख देवता,
चार लाख नारकी,
चार लाख तिर्यच पंचेन्द्रिय
चौद लाख मनुष्य
एवंकारे चोराशी लाख जीवयोनिमांहे
मारे जीवे जे कोइ जीव हण्यो होय,
हणाव्यो होय, हणता प्रत्ये अनुमोद्यो होय ते
सवि हु मन-वचन-कायाए करी मिच्छामि दुक्कडं ॥ दुक्कडं ।

पहेले प्राणातिपात (१८ पापस्थानक) सूत्र

पहेले प्राणातिपात	बीजे मृषावाद
त्रीजे अदत्तादान	चोथे मैथून
पांचमे परिग्रह	छठे क्रोध
सातमे मान	आठमे माया
नवमे लोभ	दसमे राग
अगियारमे द्वेष	बारमे कलह
तेरमे अभ्याख्यान	चौदमे पैशुन्य
पंदरमे रतिअरति	सोलमे परपरिवाद
सत्तरमे मायामृषावाद	अठारमे मिथ्यात्वश्लय

ए अठार पापस्थानकमांहे मारे जीवे जे कोइ पाप
सेव्युं होय, सेवराव्युं होय, सेवता प्रत्ये अनुमोद्युं
होय ते सवि हु मन वचन कायाए करी मिच्छामि

जज्जितसेल-सिहरे

दिवरुवा

बाणं

निसीहिया
गरुस

तं धम्मचक्कवट्ठीं
अरिहनेभिं नमंसाभि

‘શિક્ષણ’ સૂત્ર ગાથા - ૪ (ભૈમિસ્તુતિ)

ઉજ્જિતસેલ-સિહરે,
દિક્ષા-નાણં નિસીહિયા જસ્સ ।
તં ધમ્મચક્કવટ્ટિં,
અરિદ્ધનેમિં નમંસામિ ॥૪॥

(અર્થ-) ગીરનાર પર્વતના શિખર ઉપર જેમની દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ થયા, તે ધર્મચક્રવર્તી શ્રી નેમનાથ સ્વામીને હું નમસ્કાર કરું છું.

(ચિત્રસમજ) - અહીં ચિત્રાનુસાર, આપણે આ ગાથા બોલતાં ગીરનાર પર્વત પરના વિશાળ સહસ્રાબ્ર વનમાં શ્રી નેમનાથ પ્રભુના દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ એ ત્રણ કલ્યાણક પ્રસંગ કલ્પનાથી નજર સામે લાવવાના. એ એકી સાથે જોવા છે માટે વનમાં ત્રણ કોલમ પાડવાના.

૧) પહેલામાં પ્રભુ કૅશલોચ કરતા અને આગળ જાવજીવના સામાયિકની ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞા કરતા દેખાય. ૨) બીજામાં ગોદોહિકા આસને શુકલધ્યાનથી કેવળજ્ઞાન પામતા અને આગળ સમવસરણ પર બિરાજેલા દેખાય. ૩) ત્રીજામાં નિર્વાણ પામેલા પ્રભુનો આભૂષણો અલંકૃત દેહ દેવોથી અગ્નિ-સંસ્કાર પામતો દેખાય. (ચિત્રમાં પ્રભુને મુખ્ય દેખાડવા આકૃતિ મોટી દેખાડવાથી બીજું ઓછું દેખાડ્યું છે. પરંતુ આપણે લોચ દૃશ્ય આગળ સામાયિક પ્રતિજ્ઞા દૃશ્ય, ત્યાં કોડો દેવો-મનુષ્યો, પાસે શિબિકામાં ઝગમગતા ઝવેરાતના આભૂષણો, દેવવાજિંત્રોના નાદ વગેરે જોવાનું. સમવસરણની પાછળ ધ્યાનસ્થ પ્રભુ જોવાના. અને સમવસરણ પર ૧૨ વર્ષદા આદિ તથા અગ્નિસંસ્કારની પાછળ ધ્યાનસ્થ પ્રભુની આત્મજ્યોતિ મોક્ષમાં જતી જોવાની, કોડો દેવોને નાથવિહૂણા બનવાથી શોકમગ્ન બનેલા જોવાના.)

મન્નહ જિણાણં - શ્રાવક કૃત્ય સજ્ઞાય

મન્નહ જિણાણમાણં,
મિચ્છં પરિહરહ ધરહ સમ્મત્તં ।
છલ્લિહ આવસ્સયમ્મિ,
ઉજ્જુત્તા હોહ પડ્ડિવસં ॥૧॥
પલ્લેસુ પોસહવયં,
દાણં સીલં તવો અ માવો અ ।
સજ્ઞાય નમુક્કારો,
પરોવયારો અ જયણા અ ॥૨॥
જિણપૂઆ જિણથુણણં,
ગુરુથુઅ સાહમ્મિઆણ વચ્છલ્લં ।
વવહારસ્સ ય સુદ્ધી,
રહજત્તા તિત્થજત્તા ય ॥૩॥
ઉવસમ વિવેગ સંવર,
માસાસમિઈ છ-જીવ-કરુણા ય ।
ધમ્મિઅ-જણ-સંસગ્ગો,
કરણદમો ચરણપરિણામો ય ॥૪॥
સંઘોવરિ બહુમાણો,
પુત્થયલિહણં પમાવણા તિત્થે ।
સડ્ઢાણ કિચ્ચમેઅં,
નિચ્ચં સુગુરુવણેણં ॥૫॥

(અર્થ-) હે ભવ્ય જીવો ! ^૧જિનેશ્વરોની આજ્ઞા માનો, ^૨મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરો, ^૩સમ્યક્ત્વને ધારણ કરો અને ^(૪-૯)દરરોજ છ પ્રકારના આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) કરવામાં પ્રયત્નશીલ બનો.

^{૧૦}પર્વદિવસોમાં પૌષધવ્રત, ^{૧૧}દાન, ^{૧૨}શીલ, ^{૧૩}તપ, ^{૧૪}ભાવ એ ચતુર્વિધ ધર્મ (આચરો), ^{૧૫}પાંચ પ્રકારનો સ્વાધ્યાય, ^{૧૬}નવકાર મંત્રની આરાધના, ^{૧૭}પરોપકાર અને ^{૧૮}જયણાનું પાલન (કરો).

^{૧૯}જિનેશ્વરોની પૂજા, ^{૨૦}જિનેશ્વર-દેવની સ્તુતિ, ^{૨૧}ગુરુભગવંતોની સ્તુતિ (બહુમાન), ^{૨૨}સાધર્મિકો પ્રતિ વાત્સલ્ય, ^{૨૩}વેપાર-ધંધામાં નીતિમત્તા, તથા ^{૨૪}રથયાત્રા અને ^{૨૫}તીર્થયાત્રા (કરવી જોઈએ).

ઉપશમ-^{૨૬}કષાયોની શાંતિ, વિવેક-^{૨૭}હેયો-પાદેયની સમજણ, સંવર-^{૨૮}કર્મબંધને અટકાવતી આરાધના, ^{૨૯}બોલવામાં સાવધાની, ^{૩૦}ખટકાય જીવો પ્રત્યે કરૂણા, ^{૩૧}ધાર્મિક જીવોનો સંપર્ક, ^{૩૨}ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ અને ^{૩૩}ચારિત્રની ભાવના (રાખો).

^{૩૪}સંઘ પ્રત્યે બહુમાન, ^{૩૫}ધર્મગ્રંથોનું લેખન, ^{૩૬}તીર્થ (શાસન)ની પ્રભાવના-સદ્ગુરૂના ઉપદેશ અનુસારી આ શ્રાવકોનું નિત્ય કર્તવ્ય છે.

परमदुनिद्वियद्वा
सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु

श्री अष्टापदजी महातीर्थ

जगचिंतामणि जगनाह
अद्वावय-संठवियरुव

चत्वारि-अद्द
दस-दोय
वंदिया

ચત્તારિ-અઢ્ઢ-દસ-દોય,
વંદિયા જિણવરા ચઢવીસં ।

(અર્થ-) અષ્ટાપદે ચારે દિશામાં ક્રમશઃ

૪-૮-૧૦-૨ એમ ૨૪ જિનેશ્વરો વંદન કરાયા, જેમને પરમાર્થથી

પરમઢ્ઢ-નિઢ્ઢિયઢ્ઢા, સિઢ્ઢા સિઢ્ઢિં મમ દિસન્તુ ॥૫॥ (વાસ્તવમાં) ઇષ્ટ પૂર્ણ થઈ ગયા છે એવા સિઢ્ઢો મને મોક્ષ આપો.

(ચિત્રસમજ)- અહીં ચિત્રાનુસાર, અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર મોટું ચોમુખ સુવર્ણમંદિર નજરે આવે. એમાં ચારે દિશામાં ૨૪ ભગવાનની પોત પોતાની શરીર ઊંચાઈ જેટલી ક્રમશઃ ૪-૮-૧૦-૨ રત્નમય મૂર્તિઓ છે, એમને આપણે વંદન કરીએ. પછી આપણે ઊંચે સિઢ્ઢશિક્ષા પર દૃષ્ટિ નાખી કૃતકૃત્ય-સિઢ્ઢાર્થ થઈ ગયેલા આ ૨૪ પ્રભુ અને બીજા સિઢ્ઢોને હાથ જોડી પ્રાર્થના કરવાની કે આપણને મોક્ષ આપે. આમને વાસ્તવમાં હવે કશું ઇષ્ટ સાધવાનું બાકી નથી. બધું સિઢ્ઢ થઈ તૃપ્ત થઈ બેઠા છે. નમન-વંદન કરતાં આપણે દરેક પ્રભુને ચરણે મસ્તક નમેલું દેખવાનું.

‘વૈયાવચ્ચગણું’ સૂત્ર

વૈયાવચ્ચગરાણં સંતિગરાણં સમ્મદિઢ્ઢિસમાહિગરાણં,
કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં (અન્નત્થં)

(અર્થ-) વૈયાવચ્ચ કરનાર, શાંતિ કરનાર અને સમ્ય-
ગૃહિત્તે સમાધિ કરનારને નિમિત્તે કાઉસ્સગ્ગ કરું છું.

(સમજ-) આ કાઉસ્સગ્ગનું તાત્પર્ય આ છે કે આથી કાઉસ્સગ્ગ કરનારને એક એવું શુભ તત્વ ઉત્પન્ન થાય છે કે જે દેવતાને વૈયાવચ્ચ-શાંતિ-સમાધિ કરવા પ્રેરે છે. (જેમકે આપણું યશનામકર્મ બીજાને આપણો યશ ગાવા પ્રેરે) નહિંતર આ કાયોત્સર્ગ કરવાનું કોઈ ફળ ન રહે, કેમકે એથી કાંઈ બધા દેવોને સીધો વૈયાવચ્ચ આદિનો ઉપયોગ (વિચાર) આવે એવો નિયમ નથી. એ તો માનવું જ પડે કે કાયોત્સર્ગથી તો સીધું આપણને શુભ ઉત્પન્ન થાય, પછી એ કામ કરે. ‘લલિતવિસ્તરા’ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે આવું શુભ ઉત્પન્ન થવામાં આ સૂત્ર જ પ્રમાણ છે. સૂત્ર બોલતાં આપણે આ ઉદ્દેશ રાખવાનો કે કાયોત્સર્ગથી વૈયાવચ્ચી દેવોને વૈયાવચ્ચ આદિનો ભાવ જાગો.

લઘુ શાંતિસ્તવ સૂત્ર

શાન્તિ-શાન્તિ-નિશાન્તં, શાન્તં શાન્તાઢ્ઢશિવં નમસ્કૃત્ય । સ્તોતુઃ શાન્તિ-નિમિત્તં, મંત્ર-પદૈઃ શાન્તયે સ્તૌમિ ।૧।
ઓમિતિ નિશ્ચિત-વચસે, નમો નમો ભગવતેઢ્ઢર્હતે પૂજામ્ । શાન્તિ-જિનાય-જયવતે, યશસ્વિને સ્વામિને દમિનામ્ ।૨।
સકલા-તિષેષક-મહાસંપત્તિ-સમન્વિતાય શસ્યાય । ત્રૈલોક્ય-પૂજિતાય ચ, નમો નમઃ શાન્તિદેવાય ।૩।
સર્વા-ઢ્ઢમર-સુસમૂહસ્વામિક-સંપૂજિતાય ન જિતાય । ભુવન-જન-પાલનોઢ્ઢ્યતતમાય સતતં નમસ્તસ્મૈ ।૪।
સર્વ-દુરિતૌઢ્ઢ-નાશનકરાય સર્વા-ઢ્ઢશિવ-પ્રશમનાય । દુષ્ટ-ગ્રહ-ભૂત-પિશાચ-શાકિનીનાં પ્રમથનાય ।૫।
યસ્યેતિ નામ-મંત્રપ્રધાન-વાક્યોપયોગ-કૃત-તોષા । વિજયા કુરુતે જન-હિતમિતિ ચ નુતા નમત તં શાન્તિમ્ ।૬।
ભવતુ નમસ્તે ભગવતિ ! વિજયે ! સુજયે પરાપરૈરજિતે ! અપરાજિતે ! જગત્યાં, જયતીતિ જયાવહે ભવતિ ! ।૭।
સર્વસ્યાપિ ચ સંઘસ્ય, મદ્ર-કલ્યાણ-મંગલ-પ્રદદે ! । સાધૂનાં ચ સદા શિવ- સુતુષ્ટિ-પુષ્ટિ-પ્રદે ! જીયાઃ ।૮।
ભવ્યાનાં કૃત-સિઢ્ઢ્ઢે ! નિર્વૃત્તિ-નિર્વાણ-જનનિ ! સત્ત્વાનામ્ । અમય-પ્રદાન-નિરતે ! નમોઢ્ઢસ્તુ સ્વસ્તિપ્રદે ! તુમ્યમ્ ।૯।
મક્તાનાં જંતૂનાં, શુભાવહે ! નિત્યમુઢ્ઢ્યતે ! દેવિ !, સમ્યગ્રદ્ધિનાં ઢ્ઢૃતિ- રતિ-મતિ-બુઢ્ઢ્ઢિ-પ્રદાનાય ।૧૦।
જિનશાસન-નિરતાનાં, શાન્તિ-નતાનાં ચ જગતિ જનતાનામ્ । શ્રી-સંપત્-કીર્તિ-યશો- વર્ઢ્ઢ્ઢિનિ ! જય દેવિ ! વિજયસ્વ ।૧૧।
સલિલા-નલ-વિષ-વિષઢ્ઢર, દુષ્ટ-ગ્રહ-રાજ-રોગ-રણ-મયતઃ । રાક્ષસ-રિપુ-ગણ-મારી-ચૌરૈતિ-શ્ચાપદાઢ્ઢ્ઢિમ્યઃ ।૧૨।
અથ રક્ષ રક્ષ સુશિવં, કુરુ કુરુ શાન્તિં ચ કુરુ કુરુ સદેતિ । તુષ્ટિં કુરુ કુરુ પુષ્ટિં, કુરુ કુરુ સ્વસ્તિં ચ કુરુ કુરુ ત્વમ્ ।૧૩।
ભગવતિ ! ગુણવતિ ! શિવ-શાન્તિ-તુષ્ટિ-પુષ્ટિ- સ્વસ્તીહ કુરુ કુરુ જનાનામ્ ॥
ઓમિતિ નમો નમો હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં ફુટ્ ફુટ્ સ્વાહા ।૧૪।
એવં યન્નામાઢ્ઢક્ષરપુરસ્સરં સંસ્તુતા જયાદેવી । કુરુતે શાન્તિં નમતાં નમો નમઃ શાંતયે તસ્મૈ ।૧૫।
ઙ્ઙિતિપૂર્વ-સૂરિ-દર્શિત-મંત્ર-પદ-વિદર્ભિતઃ સ્તવઃ શાંતેઃ । સલિલા-ઢ્ઢ્ઢિ-મય-વિનાશી, શાન્ત્યાદિકસ્થ મક્તિ-મતામ્ ।૧૬।
યશ્ચૈનં પઠતિ સદા, શૃણોતિ ભાવયતિ વા યથા-યોગમ્ । સ હિ શાન્તિપદં યાયાત્, સૂરિઃ શ્રી-માનદેવશ્ચ ।૧૭।
ઉપસર્ગાઃ ક્ષયં યાન્તિ, છિઢ્ઢ્યન્તે વિઢ્ઢ્ઢ-વલ્લયઃ । મનઃ પ્રસન્નતામેતિ, પૂજ્યમાને જિનેશ્વરે ।૧૮।
સર્વ-મંગલ-માંગલ્યં, સર્વ-કલ્યાણ-કારણમ્ । પ્રધાનં-સર્વ-ઢ્ઢર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ।૧૯।

१

यथाजात
मुद्रा

२

अवनत
मुद्रा

३

पहला
आवर्त

४

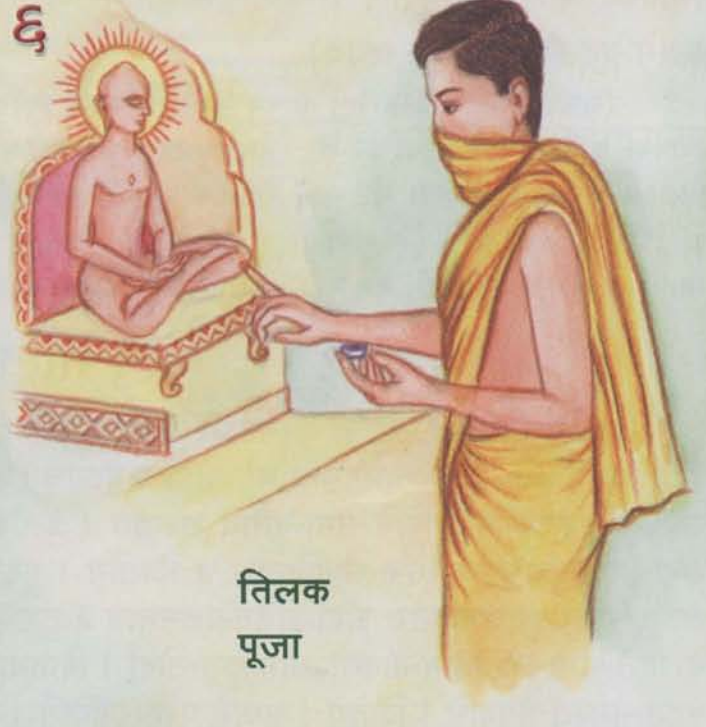
दूसरा आवर्त

५

प्रक्षाल
अभिषेक पूजा

६

तिलक
पूजा

७

स्वस्तिक के लिए
पहला अक्षत वर्तुल

८

वर्तुल
मे ४ लकीर

इच्छामि खमासमणो
 वंदितं जावणिज्जाए
 निसीहियाए अणुजाणह मे मिउ-
 ग्गहं निसीहि
 अ...हो, का...यं, का...य
 संफासं,
 खमणिज्जो मे किलामो
 १अप्पकिलंताणं बहुसुमेण मे राइ
 वइक्कंता ?
 २ज...त्ता...मे ?
 ३ज...व...णिज्जं...च...मे ?
 खामेमि खमासमणो
 राइयं वइक्कमं
 आवस्सियाए, पडिक्कमामि
 खमासमणाणं राइयाए
 आसायणाए तित्तीसन्नयराए
 जंकिंचि मिच्छाए मणदुक्कडाए
 वयदुक्कडाए कायदुक्कडाए
 कोहाए माणाए मायाए लोभाए
 सब्बकालियाए
 सब्बमिच्छोवयाराए
 सब्बधम्माइक्कमणाए ।
 आसायणाए जो मे अइयारो
 कओ तस्स खमासमणो
 पडिक्कमामि निंदामि
 गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि.

(અર્થ-) હે ક્ષમાશ્રમણ ! હું શક્તિ સમન્વિત થઈ, (પ્રમાદ-પાપક્રિયાથી શરીરને) હટાવી, વંદન કરવા ઇચ્છું છું. (ગુરુ કહે 'ઈંદેણ') મને પરિમિત અવગ્રહ (માં પ્રવેશ અને કાયસ્પર્શ) ની અનુજ્ઞા આપો. (ગુરુ કહે 'અણુજ્ઞાણમિ') 'નિસીહિ' અર્થાત્ સર્વ અશુભ વ્યાપારનો ત્યાગ કરીને હું પ્રવેશ કરું છું. 'અ...હો' યાને આપની નીચેની 'કા...યં= કાયા (ચરણ)ને, 'કા ય' (મારી) કાયા (હાથ ને શિર) નો, 'સંફાસં'= સ્પર્શ કરાવી વંદું છું. આપને (સ્પર્શથી થયેલ) કષ્ટ-દુઃખની ક્ષમા માંગું છું, (કષ્ટ આપે નભાવવા યોગ્ય છે.)

(હવે ગુરુને ૩ પ્રશ્ન)

૧'અલ્પ ખેદવાળા (ખેદરહિત) આપને રાત્રિ (દિવસ) બહુ (શુભ) સુખપૂર્વક પસાર થઈ ? (ગુરુ 'તહત્તિ) ૨'આપની સંયમયાત્રા (સુખરૂપ ચાલે છે ?) (ગુરુ ૦ તુબ્ભંપિ વટ્ટએ ?) ૩'અને આપને યાપનીયતા (ઈંદ્રિય-મનની વ્યાકુળતા રહિત શરીરે ઉપશાંતતાદિથી યુક્તતા) છે ?

હે ક્ષમાશ્રમણ ! રાત્રિ (દિવસ) સંબંધી (મારા કર્તવ્યમાં સ્ખલનારૂપ) અપરાધની ક્ષમા માંગું છું. (ગુરુ કહે !અહમવિ ખામેમિ')

આવશ્યક ક્રિયા માટે (અવગ્રહથી બહાર જાઉં છું.) આપ ક્ષમાશ્રમણની પ્રત્યે (મારાથી થયેલ) રાત્રિ સંબંધી ૩૩માંથી ગમે તે આશાતનાથી હું પાછો ફરું છું. (વિશેષતાએ, અસદ્ આલંબન લઈને) 'જં કિંચિ...' જે કાંઈ મિથ્યા ભાવથી 'મનની (દ્વેષાદિ નિમિત્ત) દુષ્ટ વિચારણારૂપ, વચનની (અસભ્યાદિ) દુષ્ટ ભાષણપ્રવૃત્તિરૂપ, અને કાયાના (નિકટ જવું, નિકટ ઉભા રહેવું ઇત્યાદિરૂપે) દુષ્ટ વર્તાવરૂપ, 'કોહાએ' ક્રોધ સ્વરૂપ, માનસ્વરૂપ, માયાસ્વરૂપ, લોભસ્વરૂપ, 'સવ્વકાલિ' સર્વકાળ સંબંધી થયેલી, સર્વ મિથ્યા (માયાકપટાદિભર્યા) આચરણ સ્વરૂપ, અને સર્વ પ્રકારના ધર્મ (૮ પ્રવચનમાતા યા સામાન્યથી કર્તવ્ય) ના ઉલ્લંઘનરૂપ આશાતના દ્વારા 'જો મે..' જે કોઈ મારા વડે અતિચાર સેવાયો, તે સંબંધી હે ક્ષમાશ્રમણ ! હું 'પ્રતિકમણ' (ફરીથી એ પાપ ન સેવાય એ ભાવ સાથે પાછા ફરવાનું) કરું છું. 'નિંદામિ' (દુષ્ટ કર્મકારી મારા આત્માની સંસારથી ભયભીત અને સર્વથા શાંત ચિત્તથી) નિંદા કરું છું. (નિંદેલ મારા આત્માની આપની સમક્ષ) ગર્હા કરું છું. (આશાતનાની અનુમતિ છોડી મારા દુષ્ટકારી) આત્માનો ત્યાગ કરું છું.

(સામેના મુદ્રાચિત્રની સમજ)- વાંદણાં દેતાં, પહેલાં 'ઈચ્છામિ નિસીહિયાએ' સુધીમાં ૧ લી 'યથાજાતમુદ્રા'-આમાં ને બીજે માથું સહેજ નમાવી હાથ યોગમુદ્રાથી જોડાય. પછી 'અણુજ્ઞાણહ..' બોલતાં રજી 'અવનતમુદ્રા'-આમાં અંજલિ લલાટે લઈ જઈ, કેડથી નમવાનું. 'અ...હો, કા...યં, કા...ય'માં ૩ આવર્ત, તે 'અ' બોલતાં હાથની ૧૦ આંગળી અડે ત્યાં 'હો' બોલવું, બાદ હાથ ઉલટાવી નીચે લેતાં ગુરુચરણો અડે ત્યાં 'કા' બોલવું. પાછું ઉપર લલાટે અડાડતાં 'યં', એમ 'કા' ... 'ય'. એજ રીતે 'જ...તા...ભે.' 'જ...વ...ણિ' જજં...ય...ભે' આ ત્રણ આવર્ત, માત્ર વચલા અક્ષર 'તા', 'વ' 'ય' અક્ષર બોલવાના તે નીચેથી ઉઠાવેલા હાથને વચમાં સહેજ રોકતાં બોલવાના.

પ્રકાલમુદ્રામાં બે હાથથી કળશને પકડી પ્રભુના મસ્તક પર, રાજ્યાભિષેકમાં કરે તેમ, અભિષેકની ધાર કરવાની, (સામેનું ચિત્ર ખંડ ૫ જુઓ, પછી ખંડ ૬ની જેમ) ★ પૂજા મુદ્રામાં જમણા હાથની 'અનામિકા' (સૌથી નાનીની પાસેની) આંગળીના ટેરવાથી પ્રભુના અંગને નખ ન અડે એ રીતે તિલક કરાય. (ચિત્ર ખંડ ૭-૮ની જેમ) સાથિયો કરવામાં, પહેલા અક્ષતનું ભરેલું વર્તુલ, એના પર નાની ૩ ઢગલી, એના પર એથી સહેજ મોટી ઢગલી કરાય. પછી નીચેના મોટા વર્તુલમાં, ચિત્રાનુસાર, ચાર લીટી ખેંચાય, ને સાથિયાની ચાર પાંખ ઠીક કરાય. સૌથી ઉપરની ઢગલીમાં બીજની ચંદ્ર-રેખા જેવી સિદ્ધશિલાની રેખા બનાવાય.

स्पर्धमानाय कर्मणा

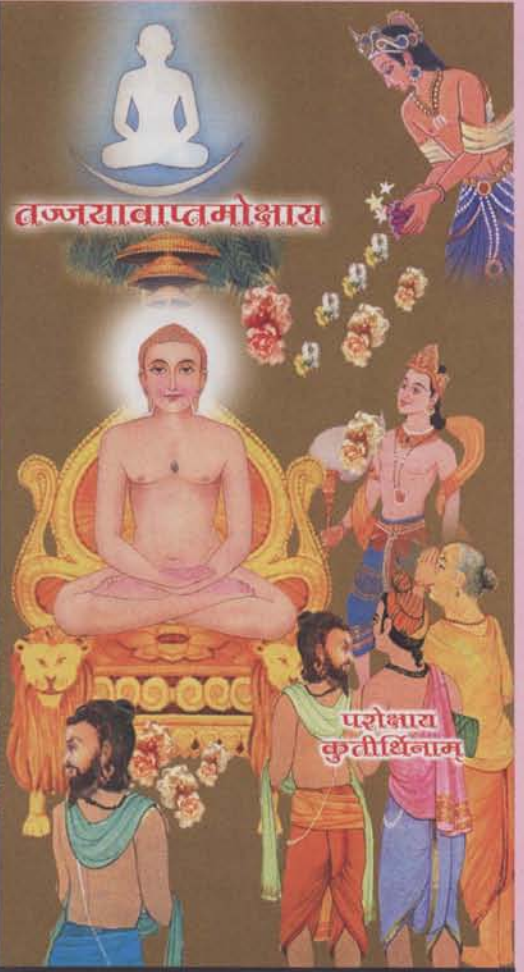
नमोऽस्तु वर्धमानाय

नमोऽस्तु वर्धमानाय

तज्जयावाप्तमोक्षाय

परोक्षाय कुतीर्थिनाम्

येषां विकचारविन्दराज्या

कषाय तापीदिह
इन्द्रनिर्षूल

નમોઽસ્તુ વર્ધમાનાય૦ સૂત્ર

- (૧) નમોઽસ્તુ^૧ વર્ધમાનાય,
^૨સ્પર્ધમાનાય કર્મણા ।
^૩તજ્જયાવાપ્તમોક્ષાય,
^૪પરોક્ષાય કુતીર્થિનામ્ ॥
- (૨) યેષાં^૧ વિકચારવિન્દરાજ્યા,
^૨જ્યાય:ક્રમકમલાવલિં દઘત્યા ।
^૩સદ્દશૈરિતિ સંગતં પ્રશસ્યં,
 કથિતં સન્તુ શિવાય તે જિનેન્દ્રાઃ ॥
- (૩) કષાયતાપાર્દિત-જન્તુ-નિર્વૃત્તિં
 કરોતિ યો જૈનમુખામ્બુદોદ્ગતઃ ।
 સ શુક્રમાસોદ્ભવ-વૃષ્ટિ-સંનિમ્નો
 દધાતુ તુષ્ટિં મયિ વિસ્તરો ગિરામ્ ॥

(અર્થ-) ● ૧) જે કર્મસમૂહ સાથે લડે છે, (અંતે) જેમણે એના પર વિજય મેળવવા દ્વારા મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો છે, અને જે મિથ્યા-દર્શનીઓને પરોક્ષ છે (બુદ્ધિગમ્ય નથી) એવા શ્રી વર્ધમાન-સ્વામી (મહાવીરપ્રભુ) ને મારો નમસ્કાર હો.

● ૨) જેમના ઉત્તમ ચરણકમળની શ્રેણિને ધારણ કરનારી વિકસ્વર કમળપંક્તિએ, (માનો) કહ્યું કે સમાનોની સાથે સંગત પ્રશંસનીય છે એવા તે જિનેન્દ્ર ભગવાન શિવ (કલ્યાણ-મોક્ષ) માટે થાઓ.

● ૩) કષાયોના તાપથી પીડિત પ્રાણીઓને જિનેશ્વર ભગવંતના મુખરૂપી વાદળથી વરસેલી, જેઠમાસમાં થયેલ વૃષ્ટિના જેવી, વાણીનો જે વિસ્તાર (ધોધ) શાંતિ કરે છે, તે મારા પર કૃપા કરે.

(ચિત્રસમજ :) ૧) સામેના ચિત્રાનુસાર, 'નમોઽસ્તુ વર્ધમાનાય' બોલતાં, અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય યુક્ત શ્રી મહાવીર પ્રભુને જોઈ શિર નમાવી વંદન કરવું. ★ 'સ્પર્ધમાનાય કર્મણા' બોલતાં, પ્રભુને કર્મ સાથે લડતા અર્થાત્ કર્મના ઉપદ્રવ (દા.ત. દુષ્ટ દેવથી મસ્તકે ઠોકાતું કાળચક્ર, સિંહવાઘના આક્રમણ-સર્પદંશ, પગ વચ્ચે અગ્નિ આદિ) વખતે અણનમ ચિત્તસમાધિથી ઉભેલા જોવાના. 'તજ્જયાવાપ્ત મોક્ષાય' બોલતાં એ ઉપદ્રવોમાં અદ્ભુત ઉપશમ-સમતા રાખી કર્મ પર વિજય યાને કર્મધ્વંસ કરી જીવનમોક્ષ-વિદેહમોક્ષ પ્રાપ્ત કરતા જોવાના. 'પરોક્ષાય..' બોલતાં, મિથ્યાદર્શનીઓ પ્રભુથી મોં ફેરવી લેતા, પ્રભુને જોઈ નહિ શકતા હોય એવા પ્રભુ જોવાના.

૨) 'યેષાં વિકચાર..' વખતે, નીચેના ખંડ - ૧ મુજબ, એ જોવાનું કે આપણી સામે અનંતા તીર્થંકર દેવ છે, એમના ચરમકમળ આગળ કમળોની પંક્તિ છે, એની અપેક્ષાએ પ્રભુચરણકમળપંક્તિ અધિક સુંદર છે, છતાં કમળ તરીકે બંને સમાન હોઈ કમળપંક્તિ બોલે છે કે 'સમાનની સાથેનો અમારો યોગ પ્રશંસનીય છે.' આવા પ્રભુ પાસે શિવ-મોક્ષ-કલ્યાણ માગવાનું.

૩) 'કષાયતાપા૦...' બોલતાં, ચિત્ર નીચેના ખંડ-૨ અનુસાર, આ જોવાનું કે, પ્રભુ દેશના દે છે, તે મુખ જાણે વાદળ, અને એમાંથી નીકળતી વાણી જાણે વૃષ્ટિ, એ શ્રોતા પર પડી એમના કષાય-તાપને શાંત કરી દે છે. જેઠનો વરસાદ ભૂમિને કેવી ઠંડીગાર કરી દે ? એવી વાણી અમારા પર અનુગ્રહ (કૃપા) કરો.

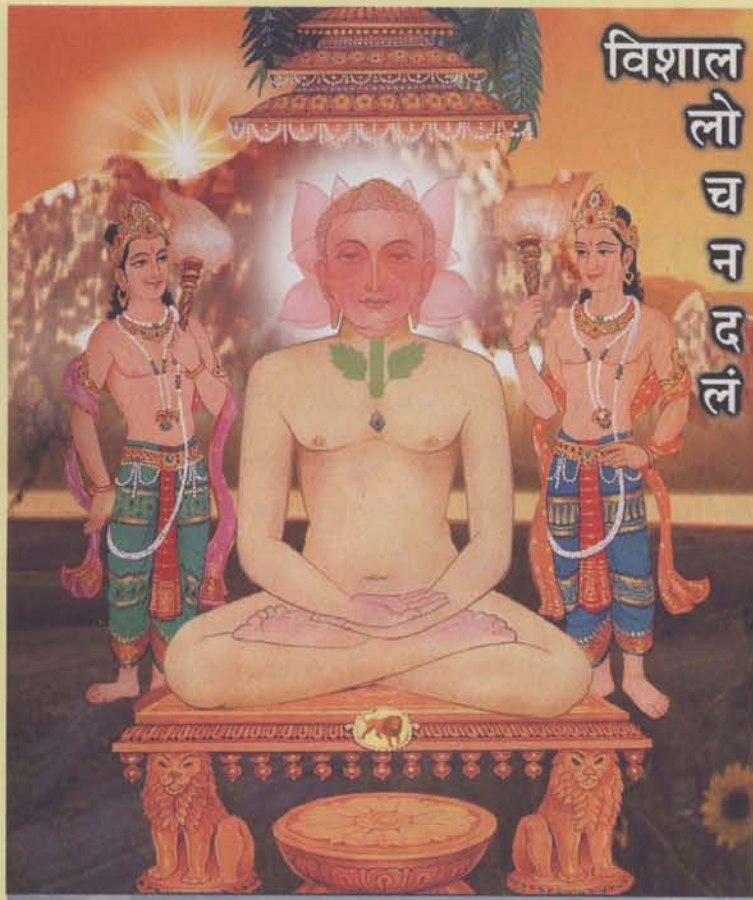
ચરણસાચ૦ સૂત્ર

- (૧) ચરણસાચ પડિમલ્લુલ્લૂરણુ,
 દુજ્જયમયણ-બાણ- મુસુમૂરણુ ।
 સરસ-પિયંગુ-વણ્ણુ ગય-ગામિહ,
 જયહ પાસુ મુવણત્તય-સામિહ ॥
- (૨) જસુ તણુકંતિ-કહ્ણસિણિહ્ણહ્ણ,
 સોહહ્ણ ફણિ-મણિ-કિરણા- લિહ્ણહ્ણ ।
 નં નવજલહર તહિલ્લયલંછિહ્ણ,
 સો જિણુ પાસુ પયચ્છહ્ણ વંછિહ્ણ ॥

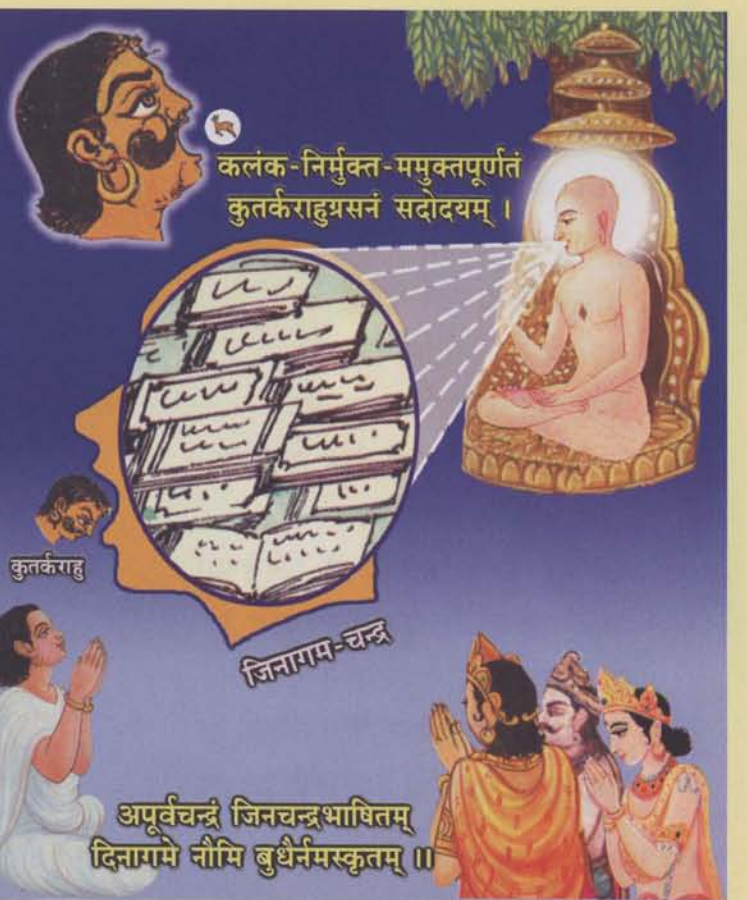
(અર્થ-) ૧) ચાર કષાયયોદ્ધાઓનો નાશ કરનારા, દુર્જય કામ-દેવના બાણ તોડનારા, સરસ પ્રિયંગુલતા સમાન (લીલા) વર્ણ-વાળા, ગજગતિવાળા, ત્રણે જગતના સ્વામી શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન (મારા દિલમાં) જયવંતા હો.

૨) જેમનું કાચિક તેજોમંડળ દેદીપ્યમાન છે, જે (શિર પરના) નાગમણિના કિરણોથી વ્યાપ્ત (થવાથી માનો), વિજળીની રેખાથી અંકિત નવીન મેઘ જેવું શોભે છે. તે પાર્શ્વનાથ જિન મનોવાંછિત આપો.

विशाल
लोचन
दलं

कलंक-निर्मुक्त-ममुक्तपूर्णतं
कुतर्कराहुग्रसनं सदोदयम् ।

कुतर्कराहु

जिनागम-चन्द्र

अपूर्वचन्द्रं जिनचन्द्रभाषितम्
दिनागमे नौमि बुधैर्नमस्कृतम् ॥

येषामभिषेककर्म कृत्वा

વિશાલ-લોચનદલં શ્રુત

૧) વિશાલ-લોચનદલં પ્રોઘદ્વન્તાંશુ-કેસરમ્ ।
પ્રાતર્વીરજિનેન્દ્રસ્ય મુખપદ્મં પુનાતુ વઃ ॥

(૨) યેષામભિષેકકર્મ કૃત્વા,
મત્તા હર્ષમરાત્ સુખં સુરેન્દ્રાઃ ।
તૃણમપિ ગણયન્તિ નૈવ નાકં,
પ્રાતઃ સન્તુ શિવાય તે જિનેન્દ્રાઃ ॥

(૩) કલઙ્કનિર્મુક્ત-મમુક્તપૂર્ણતં,
કુતર્કરાહુગ્રસનં સદોદયમ્ ।
અપૂર્વચન્દ્રં જિનચન્દ્રમાષિતમ્,
દિનાગમે નૌમિ બુધૈર્નમસ્કૃતમ્ ॥

(અર્થ-) (૧) વિશાળ નેત્રરૂપી પત્રવાળા, અત્યંત દેદીપ્યમાન દાંતના કિરણ સ્વરૂપ કેસરાવાળા, શ્રી મહાવીર જિનેન્દ્રદેવનું વદનકમળ પ્રાતઃકાળમાં તમને પવિત્ર કરો.

૨) જેમનો અભિષેક કરીને ભરચક હર્ષવશ દેવેન્દ્રો સ્વર્ગસુખને તૃણાવત્ પણ નથી ગણાતા, તે જિનેન્દ્ર ભગવંતો પ્રાતઃકાળે શિવસુખ (નિરુપદ્રવતા) માટે હો.

૩) (અસસ્થાપન-સત્નિષેધાદિ) કલંકથી રહિત, (સર્વનયોથી) પૂર્ણતાને કદી નહિ છોડનાર, કુતર્ક સ્વરૂપ રાહુને ગળી જનાર, હંમેશા ઉદયવાળો, ને પંડિતજનોથી વંદાયેલ, જિનેન્દ્રના વચનરૂપી અપૂર્વ (નવી જ તરેહના) ચંદ્રમાને હું દિવસના પ્રારંભે (પ્રાતઃકાળે) નમસ્કાર કરું છું.

(ચિત્રસમજ-) ૧) સામે ઉપરના ડાબા ખૂણામાં ૧ લી ગાથાને અનુસારે ભગવાનનું મુખ કમળ જેવું, જેમાં બે નેત્ર પાંદડા સમાન, અને દાંતમાં ઉછળતા કિરણ પરગ જેવા જોવાના. ★ ૨) સામે નીચેના અર્ધમાં છે તેમ ગાથા - ૨ અનુસારે પૂર્વ પૂર્વ કાળની અનંત મેરુ-અવસ્થા પર અનંત પ્રભુને ઈન્દ્ર જન્માભિષેક કરતા જોવાના, અને એ એના અનહદ આનંદમાં સ્વર્ગસુખને તૃણાથી પણ તુચ્છ માનતા જોવાના. ૩) ત્રીજી 'કલંક' ગાથા વખતે, ચિત્ર મુજબ એમ જોવાનું કે દુનિયાનો ચંદ્ર તો કલંકિત અને પૂર્ણતા છોડી નાનો થનારો, તથા રાહુના મોંમાં ગળાતો ને અસ્ત પામતો છે, ત્યારે જિનેન્દ્રભાષિત આગમોરૂપી ચંદ્ર નિષ્કલંક છે, કદી પૂર્ણતાને છોડતો નથી, તથા કુતર્કરૂપી રાહુના ડોકાને ગળી જઈ સાફ કરનારો, અને સદા ઉદય જ પામનારો છે, તેમજ સુબુદ્ધ (વિશુદ્ધ બુદ્ધિના ધણી) દેવ-માનવોથી વંદાયેલ છે.

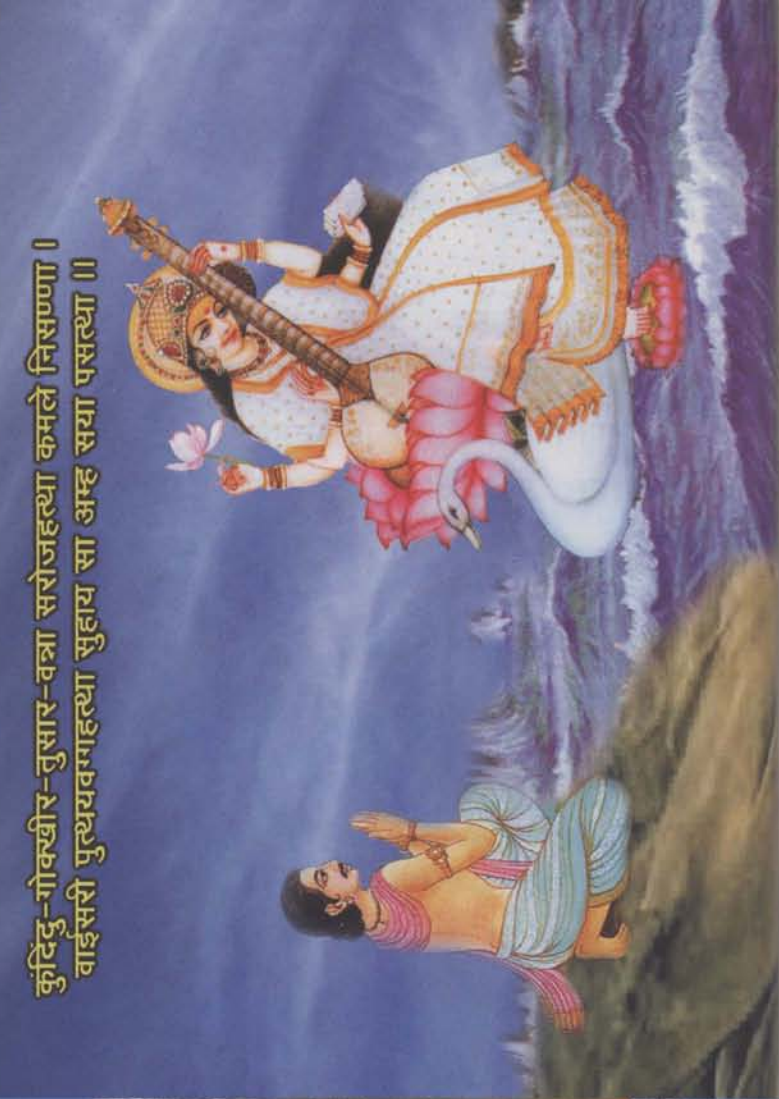
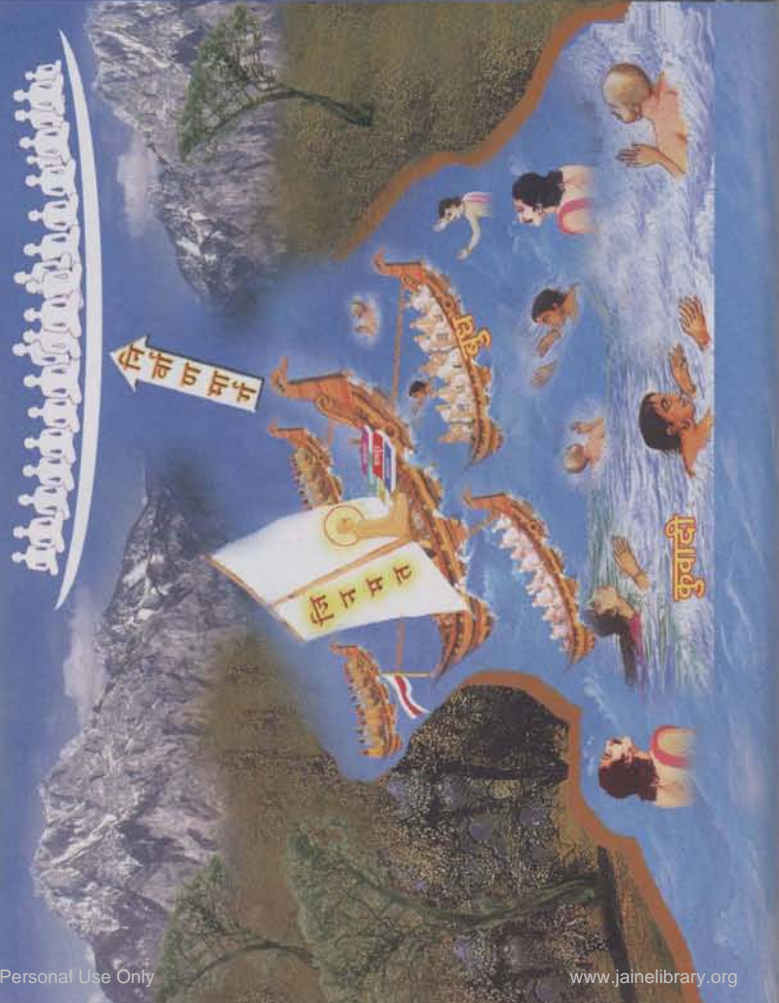
અડ્ઢાઈજ્જેસુ શ્રુત

અડ્ઢાઈજ્જેસુ દીવ-સમુદ્દેસુ, પનરસસુ કમ્મ-
ભૂમિસુ જાવંત કેવિ સાહુ, સ્યહરણ-ગુચ્છ-
પડિગ્ગહ ધારા, પંચમહલ્લય-ધારા, અઢ્ઢારસ-
સહસ્સ-સીલંગ ધારા, અક્ખુયાયાર-ચરિત્તા,
તે સલ્લે સિરસા મણસા મત્થણ વન્દામિ !

(અર્થ-) અઢી દ્વીપસમુદ્ર સંબંધી ૧૫ કર્મભૂમિમાં રજોહરણ (ઓઘો) ગુચ્છા-પાત્રને ધરનારા, પાંચ મહાપ્રતવાળા, ૧૮૦૦૦ શીલાંગ-ગને ધરનારા, અભગ્ન પંચાચાર અને ચારિત્ર્યવાળા જે કોઈ પણ સાધુ છે, તે સર્વને શિરથી (બહુ આદર સાથે), મનથી (ભાવપૂર્વક), મસ્તક ઝુકાવી વાંદું છું.

(સમજ-) આના માટે 'જાવંત કે વિ સાહુ'નું ચિત્ર પૃષ્ઠ ૨૮ પર છે. એ પ્રમાણે જોવાનું કે આપણે જાણે અઢી દ્વીપની બહાર ઉભા, સામે અઢી દ્વીપ (જંબૂદ્વીપ-ઘાતકી ખંડ અને પુષ્કરવરદ્વીપ છે, વચ્ચે ૨ સમુદ્ર, લવણસમુદ્ર-કાલોદધિસમુદ્ર) છે. એમાં ચારિત્રના ઉપકરણ સહિત વિવિધ સાધુચર્યામાં રહેલા મુનિઓ છે, અને એમને આપણે આદર સહિત ભાવપૂર્વક માથું જમીન પર લગાવી વંદન કરીએ છીએ. આમાં 'રજોહરણ' એ ઊનની દશીઓનું બનેલું, જીવરક્ષાર્થ પૂંજ પ્રમાણે કર્મરજ હરવાનું સાધુ ચિહ્ન છે. 'ગુચ્છો' એ ભિક્ષાર્થે રાખેલ કાષ્ઠ પાત્રની ઉપર નીચે રાખવાનો ઊનનો ટૂકડો છે. '૫ મહાપ્રત' એ જીવનભર ત્રિવિધ ત્રિવિધ પાળવાના હિંસા-જૂઠ-ચોરી-મૈથુન-પરિગ્રહના ત્યાગની પ્રતિજ્ઞા છે. '૧૮૦૦૦ શીલાંગ' આ પ્રમાણે પૃથ્વીકાયાદિ ૫, દ્વીન્દ્રિયાદિ ૪, અને અજીવ ૧, એમ ૧૦ નિમિત્તે, ૧૦ ક્ષમાદિ યતિધર્મ પાળતાં, આરંભ-સમારંભ-જૂઠ આદિ પાપ કરવાનો ત્યાગ છે, તે પણ ૫ ઈન્દ્રિયનિગ્રહ અને ૪ સંજ્ઞાનિરોધ રાખી ૩ મનોયોગાદિથી ત્યાગ છે. એમ ૧૦ X ૧૦ X ૫ X ૪ X ૩ = ૬૦૦૦, એ પણ કરણ-કરાવણ-અનુમોદનથી ત્યાગ, એમ ૬૦૦૦ X ૩ = ૧૮૦૦૦ શીલાંગ. એને ધરનારા મુનિ. એ 'અક્ષુતાચાર-ચારિત્ર્ય' = જ્ઞાનાચાર-દર્શનાચાર - ચારિત્રાચાર - તપાચાર- વીર્યાચારને તથા શુદ્ધ નિર્વિકાર હૃદયવૃત્તિને અપંડિત ધરનારા જોતાં વાંદવાના.

કલ્યાણકંઠ

કલ્યાણકંઠં પઠમં જિણિદં,
સંતિં તઓ નેમિજિણં મુણિદં ।
પાસં પયાસં સુગુણિક્કટાણં,
મત્તીઙ્ઠ વંદે સિરિવદ્ધમાણં ॥
અપાર સંસાર-સમુદ્ધપારં,
પત્તા સિવં દિંતુ સુઙ્ઠક્કસારં ।
સવ્વે જિણિંદા સુરવિંદવંદા,
કલ્યાણવલ્લીણ વિસાલકંઠા ॥
નિલ્લાણમગ્ગે વરજાણકપ્પં,
પણાસિયાસેસ-કુવાઙ્ઠદપ્પં ।
મયં જિણાણં સરણં બુહાણં,
નમામિ નિચ્ચં તિજગપ્પહાણં ॥
કુંદિંદુ-ગોક્ખીર-તુસારવન્ના,
સરોજહત્થા કમલે નિસણ્ણા ।
વાઙ્ઠસરી પુત્થયવગ્ગહત્થા,
સુહાય સા અમ્હ સયા પસત્થા ॥

(અર્થ-) કલ્યાણના મૂળરૂપ પ્રથમ જિનેન્દ્ર (શ્રી ઋષભદેવ)ને,
(ને) શ્રી શાન્તિનાથને, પછી મુનિઓમાં શ્રેષ્ઠ શ્રી નેમિનાથ જિનેશ્વરને,
જ્ઞાનપ્રકાશરૂપ શ્રી પાર્શ્વનાથને, (અને) સદ્ગુણોના એકસ્થાનરૂપ (તથા)
વિભૂતિયુક્ત શ્રી વર્ધમાન સ્વામીને હું ભક્તિથી વંદન કરું છું.
અનંત સંસાર સાગરના પારને પામેલા, દેવોના સમૂહને વંદનીય, કલ્યા-
ણરૂપી વેલડીઓને (વિસ્તારનાર) કંઠસ્વરૂપ, સમસ્ત જિનેન્દ્રદેવો શ્રુતિઓ
(શાસ્ત્રો)ના (યા શુચિ-પવિત્ર વસ્તુઓના) એક સારભૂત મોક્ષને આપો.
મોક્ષમાર્ગમાં શ્રેષ્ઠ જહાજ સમાન, સમસ્ત કુવાદીઓના મદને નષ્ટ કરનાર,
પંડિતોને શરણભૂત અને ત્રિભુવનમાં શ્રેષ્ઠ એવા જિનેશ્વરદેવે (કહેલા)
સિદ્ધાન્ત (આગમ) ને હું હંમેશા નમસ્કાર કરું છું.
મોગરો-ચંદ્ર-ગાયનું દૂધ-બરફના જેવા (સફેદ) વર્ણવાળી,
હાથમાં કમળવાળી, કમળ પર બેઠેલી,
પુસ્તક વ્યગ્ર (યા પુસ્તકવર્ગ-સમૂહ યુક્ત) હાથવાળી તે વાગીશ્વરી (સર-
સ્વતી) દેવી હંમેશા અમારા સુખ માટે થાઓ.

ચિત્રસમજ - ૧) સામે ચિત્રમાં ઉપર પહેલા ભાગમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ૧ લી ગાથા વખતે આ જોવાનું કે, શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર-ક્ષમાદિ કલ્યાણલતાઓના કંઠ જેવા છે. (પ્રભુમાંથી જ બધા કલ્યાણ ઉઠે છે.) એમની નીચે શ્રી શાન્તિનાથ તથા શ્રી નેમિનાથ છે. બાજુમાં જ્ઞાનપ્રકાશરૂપ શ્રી પાર્શ્વનાથ છે, (જે અજ્ઞાનતિમિરને હટાવે છે.) એમની નીચે સદ્ગુણોના અર્કરૂપ અને પ્રાતિહાર્યના વૈભવયુક્ત શ્રી મહાવીરસ્વામી છે.

૨) ચિત્રખંડ - ૨ અનુસારે, ૨જી ગાથા બોલતાં, આ જોવાનું કે, સામે અનંતા જિનેશ્વરદેવો સમવસરણમાં બિરાજમાન છે, અને એમની આત્મજ્યોત ભવસમુદ્ર પાર કરી મોક્ષે પહોંચી રહી છે. એ બે બાજુ દેવોથી વંદાય છે, અને એમના (ચિંતનાદિ દ્વારા) પ્રભાવથી આપણામાં કલ્યાણ-વેલડીઓ ઉગી-વિસ્તરી રહી છે. એવા પ્રભુને હાથ જોડી પ્રાર્થવાનું કે 'શિવં દિંતુ સુઘક્કસારં' અમને શાસ્ત્રોના સારભૂત અને સમગ્ર પવિત્ર-નિર્મળ વસ્તુઓમાં પ્રધાન એવા મોક્ષને દો.

૩) ૩જી ગાથા વખતે ચિત્રખંડ - ૩ પ્રમાણે આ જોવાનું કે, જિનાગમ એ મોક્ષમાર્ગ=જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રે વિહરવા માટે જહાજરૂપ છે. બુધજનોએ પોતાનું જીવનનાવ એની સાથે ગાંઠીને એનું શરણ લીધું છે. આ જિનમત-જહાજે મિથ્યાવાદીઓના મદને તોડવાથી એ બિયારા એની સામે ન જોતાં નિસ્તેજ થઈ કદાગ્રહમાં ડૂબી રહ્યા છે. આવા વિશ્વ શ્રેષ્ઠ જિનમતને હું સદા નમું છું.

૪) ગાથા-૪ વખતે ચિત્રખંડ-૪ અનુસાર આ જોવાનું કે, સામે સફેદ વર્ણવાળી સરસ્વતી કમળ પર બેઠી છે, એના એક હાથમાં કમળ છે, બીજા હાથમાં પુસ્તક સમૂહ છે, એને આપણે પ્રાર્થીએ છીએ કે તું અમારા સુખ માટે થાઓ.

(અનુસંધાન પૃ. ૬૩ થી ચાલુ)

● ગાથા-૩ 'બોધાગાથ' અહીં મહાવીર-જિનાગમ-સમુદ્ર જોવાનો. એની ઉંડાઈ એટલે બોધની ઉંડાઈ જોવી. જળ-પ્રવાહ તરીકે સુપદરચના જોવી. એમાં અહિંસાના સતત તરંગ (ડગલે ને પગલે સૂક્ષ્મ અહિંસાના વિધાન) એવા ઉછળતા દેખાય કે જેની તેની રુચિ એમાં પેસી ન શકે. 'ચૂલાવેલં' શાસ્ત્રોના અંતે ચૂલિકા એ ભરતી યા તટ જેવી દેખાય. 'ગુરુગમ' આગમોમાં મોટા આલાવા (ફકરા) યા અર્થ-માર્ગ (માર્ગણાદારો) એ રત્નસંચયો દેખાય. 'દૂરપાર' આગમતત્ત્વનો છેડો દૂર છે. આવા વીરાગમ 'સાર' = શ્રેષ્ઠ સારભૂત જોવાના. એની સાદર સવિધિ ઉપાસનાની ભાવના કરવી.

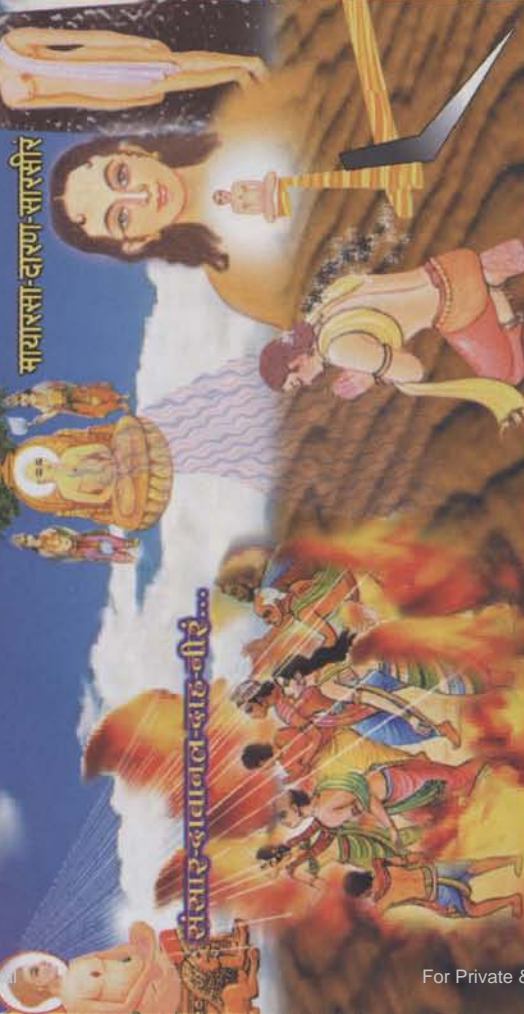
● ગાથા - ૪ 'આમૂલાલોલ૦' અહીં જિનવચનમય સરસ્વતી જોવી. એ કમળધરમાં બિરાજમાન છે. એ કમળના ૩ વિશેષણ ૧) મૂળમાંથી હાલી ઉઠેલું ૨) હાલી ઉઠવાથી એમાંથી 'ધૂલી' = પરાગ ઉડી રહી છે, એની બહુ સુગંધમાં લટ્ટુ 'અલિમાલા' = ભમરાઓની હારની હારના ઝંકાર ધ્વનિથી પ્રધાનપણે શોભતું. ૩) 'અમલદલ' = નિર્મળ પાંખડીઓવાળું. આ દેવી તેજોમય, તે હાથમાં કમળવાળી, તથા ગળે ચળકતા હારવાળી દેખાય. એને જોઈ આપણે પ્રાર્થના કરવાની કે અમને ભવ-વિરહ = મોક્ષનું વરદાન આપ.

१

संसार-द्वानल-दाह-वीरं...

नमामि वीरं गिरिसारधीरम् ॥

संमोहधूलीहरणो समीरम् ।

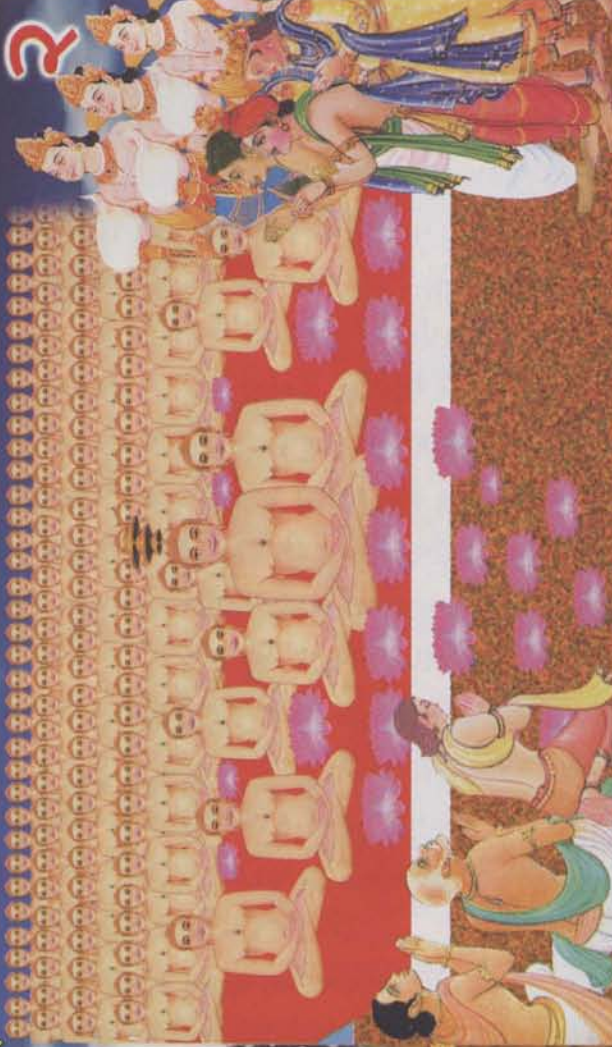

संसार-द्वानल-दाह-वीरं...

मायारसा-दारण-सारसीरं

भावावनाम-सुरदानव-मानवेन-चूलाविलोककमलावलिमालितानि ।
संपूरिताऽभिनतलोकसमीहितानि कामं नमामि जिनराजपदानि तानि ॥

२

३

बोधागाधं सुपदपदवी-नीरपूसाभिरामं,
जीवाहिंसा-विरल-लहरी-संगमागाहदेहम् ।
चूलावेलं गुरुगम-मणि-संकुलं दूरपारं
सारं वीरगमजलनिधिं सादरं साधु सेवे ॥

४

भवविरहवरं देहि मे देवि ! सारम् ॥

वाणी-सलोह-देहे

- आयाराज
- इत्यशुभ
- पद्मवट
- द्रष्टिवाट
- महावती
- पथश्री

- ૧) સંસાર-દાવાનલ-દાહ-નીરં,
સંમોહધૂલી-હરણે સમીરં ।
માયારસા-દારણ-સાર-સીરં,
નમામિ વીરં ગિરિસાર-ધીરમ્ ॥
- ૨) ભાવાવનામ-સુર-દાનવ માનવેન-
ચૂલાવિલોલ-કમલાવલિ
માલિતાનિ ।
સંપૂરિતામિનત-લોક
સમીહિતાનિ, કામં નમામિ
જિનરાજપદાનિ તાનિ ॥
- ૩) બોધાગાઘં સુપદ-પદવી-
નીરપૂરામિરામં,
જીવાહિંસા-વિરલલહરી-
સંગમાગાહદેહમ્ ।
ચૂલાવેલં ગુરુગમમણિ-
સંકુલં દૂરપારં,
સારં વીરાગમજલનિધિં
સાદરં સાધુ સેવે ॥
- ૪) આમૂલાલોલ-ધૂલી-બહુલ
પરિમલાલીઢ-લોલાલિમાલા,
ઙ્ગકારારાવસારા
મલદલકમલાગાર-ભૂમિનિવાસે ।
છાયાસંભારસારે વરકમલકરે
તારહારામિરામે,
વાણીસંદોહદેહે ભવવિરહવરં
દેહિ મે દેવિ ! સારં ॥

- (અર્થ-) ૧) સંસાર (કષાય) રૂપી દાવાનળના દાહ (ને શમાવવા) માટે પાણી સમાન, સંમોહ (વ્યામોહ-ભ્રમ-અજ્ઞાન) સ્વરૂપ ધૂળને દૂર કરવામાં ‘સમીર’= પવન સમાન, (અને) માયારૂપી ‘રસા’= પૃથ્વીને ફાડી નાખવામાં ‘સાર’=સમર્થ (તીક્ષ્ણ) સીર= હળ સમાન, ‘ગિરિસાર’=પર્વ-તશ્રેષ્ઠ (મેરુ) ની જેમ નિષ્પ્રકંપ શ્રી મહાવીરસ્વામીને હું વંદન કરું છું.
- ૨) ભક્તિભાવથી ‘અવનામ’ = પ્રણામ કરનારા સુરેન્દ્ર-અસુરેન્દ્ર-નરેન્દ્ર (ઈન= સ્વામી) ના ‘ચુલા’= મુગટોમાંની ‘વિલોલ’ = ચંચળ કમળ શ્રેણીથી ‘માલિત’ = સુશોભિત, (અને પ્રભુને) ‘અમિનત’= નમસ્કાર કરનારા લોકોના વાંછિતને સારી રીતે પૂરનારા, શ્રી જિનેશ્વરદેવના ‘તે’= પ્રસિદ્ધ ચરણોમાં ‘કામ’ = અત્યંત આદરથી નમન કરું છું.
- ૩) જ્ઞાનથી અગાધ, સુંદર ‘પદપદવી’ = પદરચના રૂપી જળના ઊછળતા પ્રવાહથી ‘અભિરામ’ = મનોહર, જીવોની અહિંસાના ‘અવિરલ’ = સતત સળંગ ‘લહરી’ = તરંગોના સંબંધથી અગાહ (કઠિનાઈથી પ્રવેશ યોગ્ય) દેહવાળા, (અધ્યયનો પરની) ચૂલિકારૂપી ભરતી (યા તટ) વાળા, મોટામોટા ‘ગમ’= અર્થમાર્ગ યા આલાવા (ફકરા)રૂપી ‘મણિસંકુલ’ = રત્નોથી વ્યાપ્ત, દૂર કિનારાવાળા, ‘સારં’ = શ્રેષ્ઠ, મહાવીર-આગમ-રૂપી સમુદ્રની ‘સાદર’ = આદર બહુમાન સાથે ‘સાધુ’= સારી રીતે (વિધિપૂર્વક) ઉપાસના કરું છું.
- ૪) ‘આમૂલાલોલ’ = મૂલ સુધી ડોલતા, (કમળો, એટલા જ માટે એમાંથી) ઉડતી પરાગની ખૂબ સુગંધિમાં ‘આલીઢ’ = અતિ આસક્ત ચપળ ‘અભિમાલા’ = ભ્રમરોની હારની હાર ઝંકારધ્વનિથી ‘સાર’= પ્રધાન, એવા ‘અમલ’= નિર્મળ પાંખડીવાળા કમળ-ઘરની ભૂમિ પર હે નિવાસવાળી, ‘છાયા સંભાર’ = કાન્તિસમૂહથી ‘સારે’ = હે શોભાય-માન, ‘વરકમલકરે’- હે હાથમાં ઉત્તમ કમળવાળી, ‘તાર’= દેદીપ્ય-માન હારથી મનોહર, હે જિનવચન-સમૂહરૂપી દેહવાળી દેવી ! મને સારભૂત ‘ભવવિરહ’= મોક્ષનું વરદાન દે.

(ચિત્રસમજ-) સામે ચિત્રમાં છે તે મુજબ

● ગાથા-૧ બોલતાં, ૧લી લીટી વખતે શ્રી વીરપ્રભુ દર્શન અને વાણીથી જીવોના સંસાર યાને કષાયને ઠારે છે. માટે જીવો કષાય દાવાનળના ભડકે સળગી રહ્યા દેખાય, એના પર પ્રભુ અને પ્રભુની વાણીરૂપી વર્ષા થતી દેખાય. ‘સંમોહ’ લીટી વખતે પ્રભુ પવન સમાન દેખાય, જેનાથી ભક્તની મોહધૂળ ઉડી જાય છે. ‘માયા’ લીટી વખતે ભક્તના દિલમાંની માયારૂપી ભૂમિને ધ્યાનમાં લાવેલ પ્રભુરૂપી તીક્ષ્ણ હળ ફાડી નાખે છે. ‘ગિરિસારધીર’માં પ્રભુ મેરુ જેવા નિશ્ચળ દેખાય. ‘નમામિ વીરં’ બોલતાં મેરુસમ ધીર વીર પ્રભુને જોતાં એમનાં ચરણો આપણું માથું ઢળેલું દેખાય.

● ગાથા-૨ બોલતાં ચિત્રાનુસાર અનંત જિનરાજ દેખાય. એમના ચરણકમળે ભાવથી નમેલા સુરાસુરેન્દ્ર નરેન્દ્રના મુગટ પરની કમળશ્રેણી દેખાય. એનાથી એ ચરણ શોભતા અને નમનારના વાંછિત પૂરક દેખાય. એને હું નમું છું. (ચિત્ર નાનું હોઈ પ્રભુચરણો ઇંદ્રનમનમાં મુગટ પરની કમળપંક્તિ ચરણકમળની સાથોસાથ નથી દેખાડી શકાઈ.)

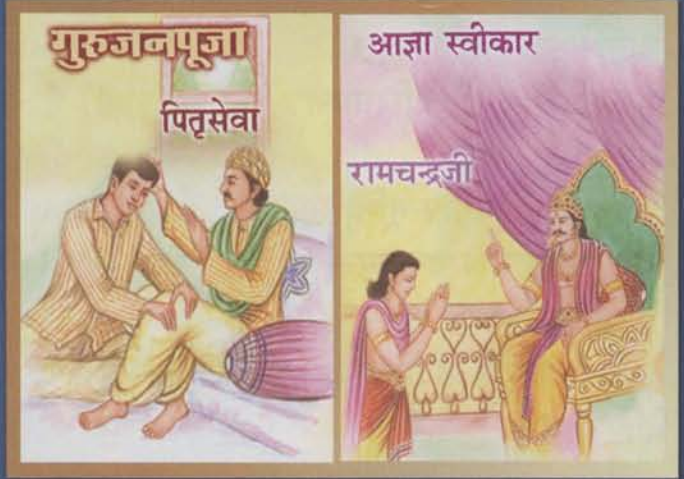
(અનુસંધાન પેજ ૬૧ પર)

जय वीयराय

हे वीतराग जगद्गुरु ! आप मेरे दिल में विजय पाएँ । हे भगवंत ! आप के प्रभाव से मुझे हो.....भवनिर्वेद...

हे भगवंत ! मेरे जीवनरथ के सुकानी बनकर कर्मयुद्ध को जीताईए ।
(१) भवनिर्वेद : रागादिरोग व जन्ममरण
(२) मार्गानुसारिता : कलह-निर्दयता-अनीति-ईर्ष्या आदि को छोड़ मैत्री-दान-नीति-शुभेच्छादि मार्गग्रहण ।
(३) देवदर्शनदि : धर्म व चिन्तनान्ति हो सलए आजीविकादि इष्ट की सिद्धि ।

वित्तव्यावाली सुखमय भी संसार पर गतानि । निन्दा आदि का त्याग ।
(४) लोकविरुद्धत्याग : कार्यों (५) गुरुजनपूजा : मातापितादि वडिलजन की सेवा (६) दान-सेवा-सहायादि रुच्य सुचारु भोजनवस्त्रादिभक्ति, रामवत् आज्ञास्वीकार । उपकार हितोपदेश आदि भावोपकार

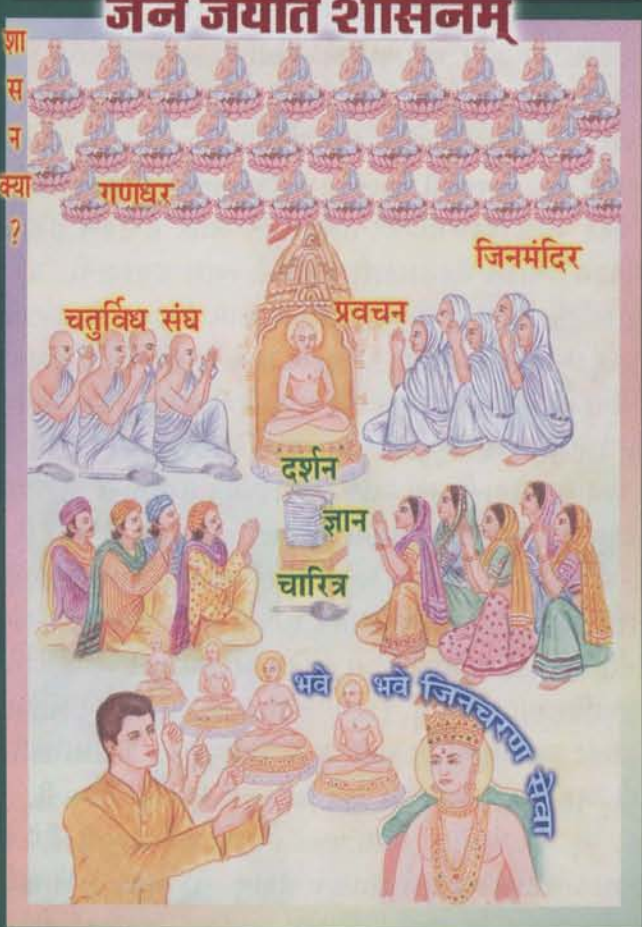
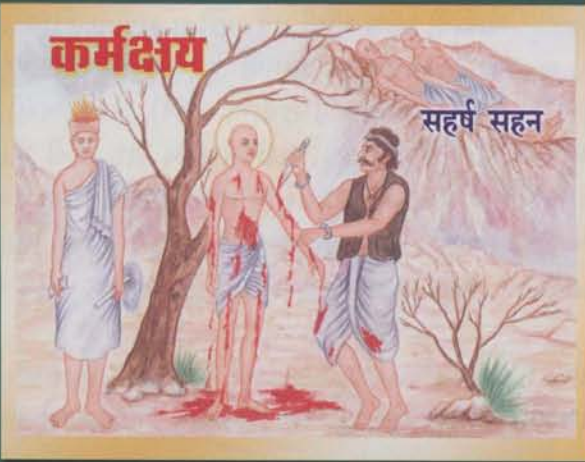
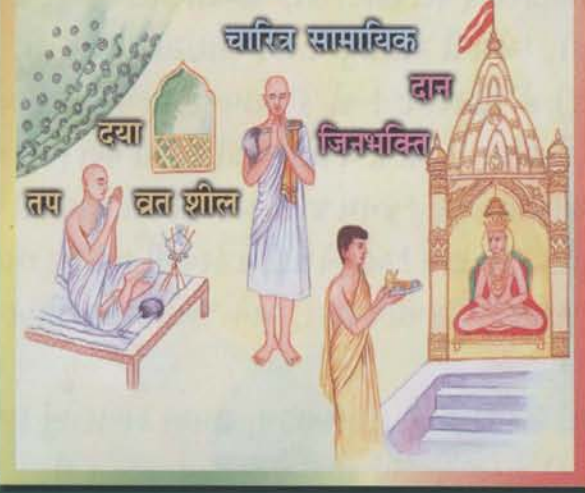
जय वीरशाय

(७) शुभगुरुयोग : त्यागी चारित्र्यी साधु-समागम

(८) गुरुवचनसेवना : जिनभक्ति-तप-दान-दया-व्रतादि ।

(१०) दुःखक्षय : ईर्ष्या दीनता का क्षय निश्चिन्ता । कामशोक का क्षय जाप-गुभेच्छा । आधि-विनाक्षय शास्त्रचित्तन प्रभुशरण । क्रोधादि दुःखक्षय समता सौम्यता-मैत्री ।

(११) कर्मक्षय : गजसुकुमाल खंडक शालिभद्रवत् सहर्ष सहन ।

(१२) समाधि-मरण : अन्त में परमोच्छि ध्यानयुक्त (१३) बोधिलाभ : परभव के लिए जैन धर्म प्राप्त जिनवचन स्वीकार दर्शन-ज्ञान चारित्र । स्वस्व जिनशासन का जय हो । प्रभुचरण की सेवा मिले । गणधर, चतुर्विध संघ, प्रवचन, रत्नत्रय मोक्ष न हो तब तक हर भव में

જય વીયરાય (પ્રણિધાન) સૂત્ર

- ૧) જય વીયરાય જગગુરુ !
હોડ મમં તુહ પમાવઓ ભયવં !
૧ભવનિવ્વેઓ ૨મગ્ગાણુસારિઆ
૩ઙ્ઙ-ફલસિદ્ધી ॥
- ૨) ૪લોગવિરુદ્ધચ્ચાઓ ૫ગુરુજ્જણપૂઆ ૬પરત્થકરણં ચ ।
૭સુહગુરુજોગો ૮તવ્વયણસેવણા આભવમખંડા ॥
- ૩) વારિજ્જઙ્ઙ જઙ્ઙવિ નિયાણ-બંધણં
વીયરાય ! તુહ સમયે ।
તહ વિ મમ હુજ્જ ૯સેવા
મવે મવે તુમ્હ ચલણાણં ॥
- ૪) ૧૦દુક્ખક્ખઓ ૧૧કમ્મક્ખઓ,
૧૨સમાહિમરણં ચ ૧૩બોહિલામો અ ।
સંપજ્જહ મહ એયં,
તુહ ણાહ ! પણામકરણેણં ।
- ૫) સર્વમંગલમાંગલ્યં, સર્વકલ્યાણકારણં ।
પ્રધાનં સર્વધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥

- (૧-૨) હે વીતરાગ ! હે જગદ્ગુરુ ! (મારા આત્મામાં)
તમારો જય હો. હે ભગવાન ! તમારા (અચિંત્ય) પ્રભા-
વથી મને 'સંસાર પ્રત્યે વેરાગ્ય હો, 'તત્વાનુસારિતા હો,
(ધર્મારાધના સ્વસ્થતાથી ચાલે એવી) 'ઈષ્ટ ફળની સિદ્ધિ
હો, 'લોકસંકલેશકારી લોકવિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ હો,
(માતા-પિતાદિ) 'પૂજ્યજનોની સાદર સેવા હો, 'પર-
હિતકરણ (પરોપકાર) હો, 'સચ્ચારિત્રસંપન્ન ગુરુનો યોગ
હો. 'એમની આજ્ઞાનું પાલન આસંસાર પર્યંત હો.
- ૩) હે વીતરાગ ! જો કે આપના આગમમાં નિયાણા
(આશંસા) કરવાની મનાઈ કરેલી છે, તો પણ (આ મારી
આશંસા છે કે) 'જનમ જનમ મને આપના ચરણોની સેવા
હો. ૪) હે નાથ ! આપને પ્રણામ કરવાથી મારે ૧૦દુઃખક્ષય,
૧૧કર્મક્ષય, ૧૨સમાધિમરણ, અને ૧૩બોધિલાભ પ્રાપ્ત હો.
- ૫) સર્વમંગળોની મંગળતારૂપ, સમસ્ત કલ્યાણોનું કારણ,
(ને) સકલ ધર્મોમાં શ્રેષ્ઠ જૈનશાસન જયવંતુ છે.

ચિત્રસમજ - ચિત્રમાં મથાળે બતાવ્યા મુજબ, આ સૂત્ર બોલતાં, પ્રભુ સામે દેખાય અને આપણે લલાટે અંજલિ લગાડી પ્રભુના પ્રભાવે 'આ ૧૩ વસ્તુ મારે જોઈએ' એવી ઉલ્કટ અભિલાષા (આશંસા) કરવાની. ૧) 'ભવનિવ્વેઓ'માં ચિત્રમાં બતાવ્યા મુજબ દેવમાનવનો સુખમય સંસાર સામે દેખાય, એ પણ જન્મમૃત્યુની વિદંબણાથી અકારો લાગો એવી આશંસા કરવાની. ૨) 'મગ્ગાણુ-સારિયા' = તત્વાનુસારિતામાં કલહ-નિર્દયતા-અનીતિ- ઇર્ષ્યાદિ ઉન્માર્ગ અને તત્વહીન વાતોનો રસ મૂકી મૈત્રી-દયાદાન-નીતિ-શુભેચ્છાદિ તથા તત્વવાળી વાતનો રસ ઇચ્છવાનો ૩) 'ઈષ્ટફલસિદ્ધિ'માં જેથી શાંતિથી દેવદર્શનાદિ આરાધના થાય એવી ચિત્તસમાધિને પ્રેરક આજીવિકા-તીવ્રવેદનાની શાંતિ આદિ ઇષ્ટફળ ઇચ્છાય છે ૪) 'લોગવિરુદ્ધચ્ચાઓ'માં જુગાર-ખરકર્મ-મશકરી આદિ (લોકવિરુદ્ધ) લોકને સંકલેશકારી પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ ઇચ્છવાનો. ૫) 'ગુરુજ્જણપૂઆ'માં પૂજ્ય માતાપિતાદિ અને વિદ્યાગુરુ- ધર્મગુરુના આદર સહિત વિનય-સેવા-આજ્ઞાસ્વીકાર સામે દેખાય, એ ઇચ્છવાના. ૬) 'પરત્થકરણં'માં દાન-ધર્મસ્થાનનિર્માણ- સેવા-હિતોપ-દેશ-પરદુઃખનિવારણ આદિ પરોપકાર સામે દેખાય, એ જંખવાનો. ૭) પૃષ્ઠ નં. ૬૫ માં બતાવ્યા મુજબ 'સુહગુરુજોગો'માં કંચન-કામિનીના ત્યાગી, પંચમહાવ્રતધારી સચ્ચારિત્રી ગુરુમુનિ મન સામે આવે, એમનો યોગ જંખવાનો. ૮) 'તવ્વયણસેવા'માં ગુરુ-ઉપદેશ શ્રવણ-ઉપાસના અને ગુરુકથિતદયા-ક્ષમાદિસદ્ગુણ-દાન-શીલ-તપ-સામાયિક-સંયમ-જિનભક્તિ-સાધુસેવાદિ નજર સામે આવે, એની આશંસા કરવાની. આ આદેય સંસારપર્યંત ઇચ્છવાના. ૯) 'વારિજ્જઙ્ઙ' ગાથાથી આંખ મીંચી હવે પછીના ભવોના કુંડાળાઓમાં પ્રભુ દેખવાના. એમની ચરણસેવા માગવાની. ★ (૧૦ થી ૧૩) ચિત્રમાં બતાવ્યા મુજબ પ્રભુને પ્રણામથી 'દુક્ખખઓ'માં ભાવદુઃખો ઇર્ષ્યા-દીનતા, ગર્વ, ચિંતા, મનને ઓછું આવવું, કામ-ક્રોધ-લોભ વગેરે જોઈ એનો ક્ષય ઇચ્છવાનો. (૧૧) 'કમ્મક્ખઓ'માં, કર્મનિર્જરાકારી બાહ્ય-આત્મન્ટર તપ સાધના અને ગજસુકુમાર-ખંધકમુનિ આદિની જેમ ઉપસર્ગ-પરીસહસહન જોઈ એની આશંસા કરવાની. (૧૨) 'સમાહિમરણં'માં અંતિમ અવસ્થા અને એમાં પરમેષ્ઠી ધ્યાન-સર્વ મૈત્રી આદિ યુક્ત ચિત્તસમાધિ સાથે મરણ દેખાય, એવું સમાધિમરણ માંગવાનું. (૧૩) 'બોહિલાભો'માં પરભવે બોધિલાભ અને સમ્યગ્દર્શન શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્ર સ્વરૂપ જૈનધર્મ જોવાનો, એની ઉલ્કટ અભિલાષા કરવાની. સામે ચિત્રમાં આ ૧૩ માગણી-આશંસાના પ્રતીક-પ્રસંગ આપ્યા છે તે મુજબ નજર સામે લાવી એમાંથી અપ્રશસ્તની અનિચ્છા અને પ્રશસ્તની આશંસા કરવાની.

★ 'સર્વ મંગલો' ગાથા વખતે ચિત્રમાં વચ્ચે પ્રભુની નીચે બતાવ્યા મુજબ ચતુર્વિધ સંઘ, પરમાત્મા, જિનમંદિર-જિનાગમ અને દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રસ્વરૂપ જૈનશાસન જોવાનું. ને 'અહો ! એ સર્વ મંગળમાં માંગલ્ય પૂરનારું, સર્વ કલ્યાણાનું કારણ, સર્વ ધર્મોમાં પ્રધાન જૈન શાસન કેવું જયવંતુ !' એમ આહ્લાહ અનુભવવાનો.

सिद्ध अनंत
नमुं निशदिस

सकल तीर्थ
वंदुं कर जोड

वैमानिक देवलोक में
कुल जिनमंदिर-८४,९७,०२३
कुल जिनबिंब-१,५२,९४,४४,७६०

पांच (चैत्य)

अनुत्तरे

नवग्रेवैयके

त्रणसें अद्वार (३१८)

(११-१२ में ३००)
(९-१० में ४००)

८ में स्वर्गे
७ में
६ टे स्वर्गे
५ में वंदु

६०००
४०,०००
५०,०००
४ लाख

त्रीजे १२ लाख

चोथे ८ लाख

पहेले स्वर्गे लाख ३२

बीजे लाख २८

ज्योतिषी असंख्य
मंदिर बिंब

व्यतर-असंख्य मंदिर बिंब...

भवनपति में
७,७२ लाख
मंदिर
१३८९ क्रोड
६० लाख बिंब

૧. સકલ તીર્થ વંદુ કરજોડ, જિનવર નામે મંગલ કોડ ।
પહેલે સ્વર્ગે લાખ બત્રીસ, જિનવર ચૈત્ય નમું નિશ્ચ દિશ ॥
૨. બીજે લાખ અઢાવીસ કહ્યા, ત્રીજે બાર લાખ સદ્દહ્યાં ।
ચોથે સ્વર્ગે અડલખ ધાર, પાંચમે વંદૂં લાખ જ ચાર ॥
૩. છઠ્ઠે સ્વર્ગે સહસ પચાસ, સાતમે ચાલીસ સહસ પ્રાસાદ ।
આઠમે સ્વર્ગે છ હજાર, નવ દશમે વંદૂં શત ચાર ॥
૪. અગિયાર બારમે ત્રણસે સાર, નવ ગ્રૈવેયકે ત્રણસે અઢાર ।
પાંચ અનુત્તર સર્વે મઠી, લાખ ચોરાસી અધિકાં વઠી ॥
૫. સહસ સત્તાણું ત્રેવીસ સાર, જિનવરભવન તણો અધિકાર ।
લાંબા સો જોજન વિસ્તાર, પચાસ ડુંચા બહોતેર ધાર ॥
૬. એકસો એંસી બિમ્બ પ્રમાણ, સમાસહિત એક ચૈત્યે જાણ ।
સો ક્રોડ બાવન ક્રોડ સંભાલ, લાખ ચોરાણું સહસ ચૌંઆલ ॥
૭. સાતસે ઉપર સાઠ વિશાલ, સવિ બિમ્બ પ્રણમું ત્રણ કાલ ।
સાત ક્રોડ ને બહોંતેર લાખ, ભવનપતિમાં દેવલ લાખ ॥
૮. એકસો એંસી બિમ્બ પ્રમાણ, એક એક ચૈત્યે સંખ્યા જાણ ।
તેરસે ક્રોડ નેવ્યાશી ક્રોડ, સાઠ લાખ વંદું કર જોડ ॥
૯. બત્રીસે ને ઓગણસાઠ, તિર્ચ્છાલોકમાં ચૈત્યનો પાઠ ।
ત્રણ લાખ એકાણું હજાર, ત્રણસે વીશ તે બિમ્બ જુહાર ॥
૧૦. વ્યંતર જ્યોતિષીમાં વઠી જેહ, શાશ્વતા જિન વંદૂં તેહ ।
ઋષભ ચંદ્રાનન વારિષેણ, વર્ધ્ધમાન નામે ગુણસેન ॥

ચિત્રસમજ - આ સૂત્રમાં સમસ્ત તીર્થને વંદના છે. માટે આગળના તથા પૃષ્ઠ નં. ૬૯ અને ૭૦ના ચિત્રના અનુસારે જોવાનું. આપણે જાણે ૧૪ રાજલોકની બહાર અલોકમાં ઉભા છીએ ને આપણી સામે નીચેના ભવનપતિથી ઉપર ઉપર ઠેઠ અનુત્તર વિમાન સુધીનો ૮ રાજલોક છે. એમાં પાંચ ભાગ છે, (૧) શાશ્વત મંદિરો, (૨) અશાશ્વત મંદિરો, (૩) ૨૦ વિચરતા તીર્થકર, (૪) અનંતા સિદ્ધ અને (૫) અઠી દ્વીપમાં વિદ્યમાન ૨૦ અબજ મુનિ. સૂત્ર બોલતાં કમશ: એને જોતાં જોતાં વંદના કરતા જવાનું. અહીં ૧૦ ગાથામાં, પહેલો ભાગ (આગળના ચિત્ર મુજબ) શાશ્વત મંદિર-મૂર્તિઓનો છે. એમાં પણ ૪ ભાગ, તે (૧) 'પહેલે સ્વર્ગે લાખ બત્રીસ' થી મધ્ય મેરુની ઉપર ઉપરના વૈમાનિક વિમાનોમાં શાશ્વત મંદિર-મૂર્તિ જોવાના (૨) 'સાતસે ઉપર સાઠ..' થી ઠેઠ નીચે ભવનપતિના મંદિર-મૂર્તિ (૩) 'બત્રીસે ને' થી મધ્યલોકના શાશ્વત મંદિર-મૂર્તિ, ને (૪) 'વ્યંતરજ્યો' થી મધ્ય લોકમાં નીચે અસંખ્ય વ્યંતરનગરોના તથા ઉપર મેરુ આસપાસ અસંખ્ય જ્યોતિષી વિમાનોના અસંખ્ય મંદિર-મૂર્તિ જોતા ને વાંદતા જવાનું. કમ આ પ્રમાણે.

૫	અનુત્તરમાં
૩૧૮	નવગ્રૈવેયકમાં
૩૦૦	૧૧-૧૨માં દેવલોકમાં
૪૦૦	૯-૧૦મા "
૬,૦૦૦	૮મા "
૪૦,૦૦૦	૭માં "
૫૦,૦૦૦	૬ઠ્ઠા "
૪ લાખ	૫મા "
૩જો દેવલોક	૪થો દેવલોક
૧૨ લાખ	૮ લાખ
૧લો દેવલોક	૨જો દેવલોક
૩૨ લાખ	૨૮ લાખ

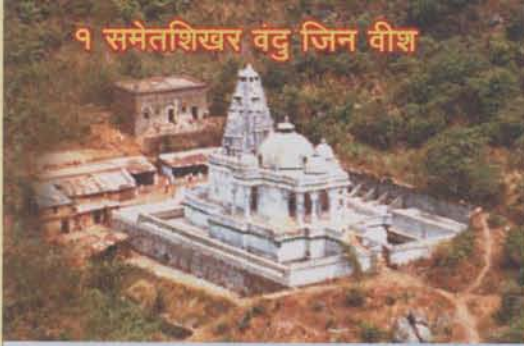
● ૧) પહેલાં ઊંચે વૈમાનિકમાં નીચેના પહેલા દેવલોકથી શરુ કરવાનું. એમાં કહેલી ૩૨ લાખ... વગેરે સંખ્યા જેટલા વિમાન છે. દરેકમાં ૧-૧ જિન મંદિર છે. માટે આપણે ૩૨ લાખ, ૨૮ લાખ, વગેરે મંદિર આ બાજુમાં બતાવ્યા પ્રમાણે નીચેથી ઉપર ઉપર જોવાના. પ્રત્યેક મંદિર લાંબુ ૧૦૦ યોજન, પહોળુ ૫૦ યોજન, ને ઊંચું ૭૨ યોજન જોવું... કુલ મંદિર ૮૪,૯૭,૦૨૩.

● વૈમાનિકમાં દરેક મંદિરમાં ૧૮૦ રત્નમય શાશ્વત મૂર્તિઓ છે. માત્ર ગ્રૈવેયક-અનુત્તરના ૩૨૩ મંદિરોમાં ૧૨૦-૧૨૦ જિનબિંબો છે. આમ વૈમાનિક દેવલોકમાં કુલ જિનબિંબ-

$$\begin{aligned}
 & ૮૪,૯૭,૦૨૩ \text{ મંદિર } \left\{ \begin{array}{l} ૮૪,૯૬,૭૦૦ \times ૧૮૦ = ૧,૫૨,૯૪,૦૬,૦૦૦ \\ ૩૨૩ \times ૧૨૦ = ૩૮,૭૬૦ \\ = ૧,૫૨,૯૪,૪૪,૭૬૦ \end{array} \right.
 \end{aligned}$$

● ૨) હવે નીચે પાતાળમાં ભવનપતિ દેવલોકમાં મંદિર ૭,૭૨,૦૦,૦૦૦ (તે કમશ: ૧-૨-૩જામાં ૬૪-૮૪-૭૨ લાખ, પછી છમાં દરેકમાં ૭૬ લાખ, ને ૧૦ મામાં ૯૬ લાખ, એમ કુલ ૭,૭૨ લાખ.) દરેકમાં ૧૮૦ મૂર્તિના હિસાબે કુલ ૧૩૮૯ કોડ ૬૦ લાખ જિનબિંબને વંદના...

● ૩) હવે મધ્યે મૃત્યુલોકમાં ૩૨૫૯ મંદિર, ને મૂર્તિ ૩,૯૧,૩૨૦. આનો હિસાબ પૃ. ૭૧ પર છે.

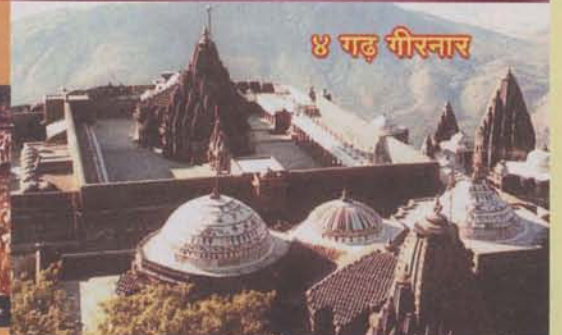
१ समेतशिखर वंदु जिन वीश

२ अष्टापद वंदु चोवीश

३ विमलाचल

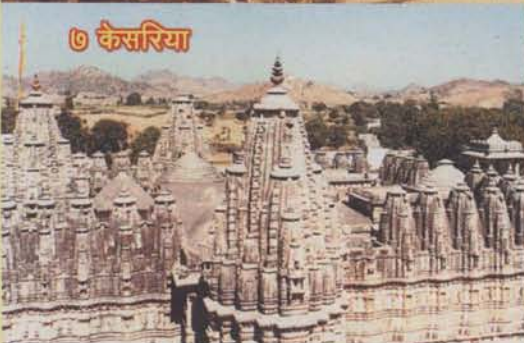
४ गढ़ गीरनार

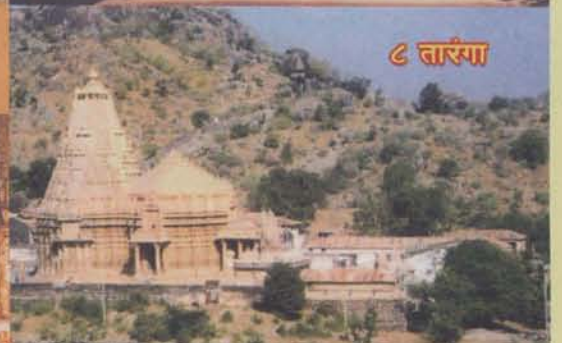
५ आहु

६ संखेश्वर

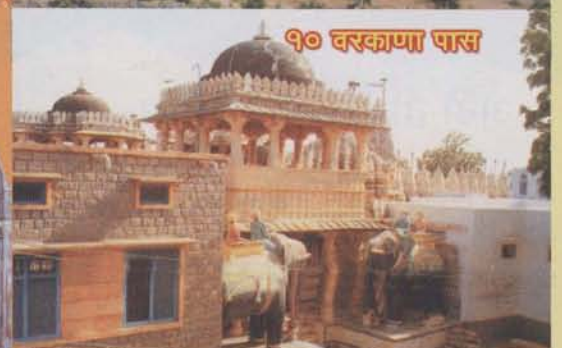
७ केसरिया

८ तारंगा

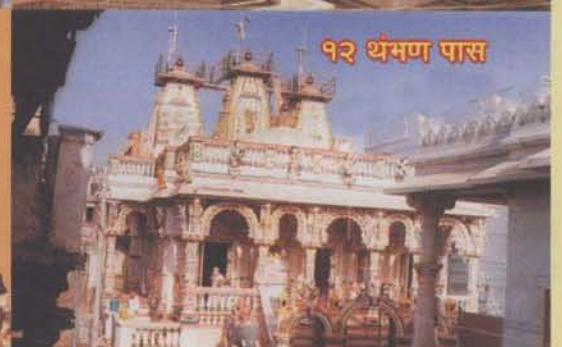
९ अंतरिक्ष

१० वरकाणा पास

११ जीरावला

१२ थंभण पास

गाम-नगर-पुर-पाटण जेह
जिनवर चैत्य नमुं

विहरमान वंदु जिन वीश

सिद्ध अनंत नमुं

अढी द्वीपमां जे अणगार

સમેતશિખર વંદૂં જિન વીશ, અષ્ટાપદ વંદૂં ચોવીશ ।
 વિમલાચલ ને ગઢ ગીરનાર, આબુ ઉપર જિનવર જુહાર ॥
 શંખેશ્વર કેસરિયો સાર, તારંગે શ્રી અજિત જુહાર ।
 અંતરીક્ષ વરકાળો પાસ, જીરાડલો ને થંભણ પાસ ॥
 ગામ નગર પુર પાટણ જેહ, જિનવર-ચૈત્ય નમું ગુણગેહ ।
 વિહરમાન વંદૂં જિન વીશ, સિદ્ધ અનંત નમું નિશ-દીસ ॥
 અઢીઢીપમાં જે અણગાર, અઢાર સહસ સીલાંગના ધાર ।
 પંચ મહાવ્રત સમિતિ સાર, પાઠે પઠાવે પંચાચાર ॥
 બાહ્ય અભ્યંતર તપ ઉજમાલ, તે મુનિ વંદૂં ગુણ-મણિ-માલ ।
 નિત નિત ઉઠી કીર્તિ કરું, જીવ કહે ભવસાયર તરું ॥

અહીં ૪ વિભાગ છે ૧) અશાશ્વત તીર્થ, ૨) વિદ્ય-
 માન ૨૦ ભગવાન, ૩) અનંત સિદ્ધ ૪) વર્તમાન
 મુનિ. ચિત્રમાં જુઓ આગલા પૃષ્ઠમાં ચિત્રમાં
 ક્રમશઃ ખાનામાં સમેતશિખર, અષ્ટાપદ, વિમ-
 લાયલ, ગીરનાર, આબૂ શંખેશ્વર, કેસરિયા,
 તારંગા, અંતરીક્ષજી, વરકાણા, જીરાવલા, થંભ-
 ણપાસ, એમ ૧૨, અને બીજા પૃષ્ઠમાં અઢી ઢીપ
 કર્મભૂમિમાં ગામ-નગર વગેરેના અશાશ્વતા તીર્થ,
 એની નીચે ૨) વિદ્યમાન વિચરતા ૨૦ ભગવાન
 પાંચ મહાવિદેહમાં, એની નીચે ૩) અનંત સિદ્ધ
 ભગવાન સિદ્ધશિલા પર, એની નીચે ૪) અઢી
 ઢીપમાં વિવિધ સાધુચર્યામાં મુનિ, ૧૮૦૦૦
 શીલાંગ, ૫ મહાવ્રત, ૫ સમિતિ, ૫ આચાર, ને
 બાહ્ય-અભ્યંતર તપવાળા દેખાય.

તિર્થો (મૃત્યુ) લોકમાં ૩૨૫૯ મંદિર, અને ૩,૯૧,૩૨૦ મૂર્તિનું કોષ્ઠક

	મંદિર	બિંબ		મંદિર	બિંબ		મંદિર	બિંબ
નંદીશ્વર	૫૨	૬૪૪૮	ઈષુકાર	૪	૪૮૦	યમકગિરિ	૨૦	૨૪૦૦
કુંડલ	૪	૪૯૬	માનુષોત્તર	૪	૪૮૦	મેરુચૂલા	૨૫	૬૦૦
રૂચક	૪	૪૯૬	દિગ્ગજ	૪૦	૪૮૦૦	જંબૂવૃક્ષાદિ	૧૧૭૦	૧૪૦૪૦૦
કુંડલ	૩૦	૩૬૦૦	દ્રહ	૮૦	૮૬૦૦	વૃત્તવૈતાઢ્ય	૨૦	૨૪૦૦
દેવઉત્તરકુરુ	૧૦	૧૨૦૦	કંચનગિરિ	૧૦૦૦	૧૨૦૦૦૦	વિજયાદિ નગરીઓ	૧૬	૧૯૨૦
મેરુ	૮૦	૮૬૦૦	મહાનદી	૭૦	૮૪૦૦			
ગજદંતા	૨૦	૨૪૦૦	દીર્ઘ વૈતાઢ્ય	૧૭૦	૨૦૪૦૦	કુલ	૩૨૫૯	૩૯૧૩૨૦
વક્ષસ્કાર	૮૦	૮૬૦૦	કુંડ	૩૮૦	૪૫૬૦૦			

ભાનુકિરણ

માનવ જીવન જીવવું શા માટે ?

તો કે (૧) જન્મ-મરણની આપદામાંથી છુટવાની શુભભાવ આદિની ઉત્કૃષ્ટ કરણી કરી શકાય એ માટે. કેમકે મર્યા પછી માનવેતર જીવનમાં એ કરવાનું મુશ્કેલ, અને માનવજન્મ પણ મળવો મુશ્કેલ. એટલે જ અહીં જીવતાં એ કરણી જ કરવા માટે મથવાનું છે. એ સારૂ જીવનમાં કેટલાક અમી કેળવવાના છે. દા.ત. (૨) આકુળતા-વ્યાકુળતાનું ઝેર કાઢી ધૈર્ય અને સત્ત્વનું અમી કેળવવા માટે આ જીવન છે. એમ (૩) જાત વડાઈ અને ખોટી આશા એવું ઝેર કાઢી કર્મ પર વિશ્વાસનું અમી કેળવવા આ જીવન છે. એમ (૪) નકામી આળપંપાળનું ઝેર કાઢી અરિહંતશરણ ઉપર અગાધ આસ્થાનું અમી મનમાં વસાવવા આ જીવન છે. વળી (૫) પાપના ઉદયે દુઃખ આવે ત્યારે પાપબુદ્ધિ ને પાપકૃત્યો ફાવી ન જાય અને ધર્મ બુદ્ધિ-ધર્મસાધના વધે, એ માટે જીવન જીવવાનું છે.

वंदितु सर्वसिद्धे

वंदितु सर्वसिद्धे

अरिहंत

सिद्ध

आचार्य

साधु

उपाध्याय

वंदितु

जो मे क्याइयारो

ज्ञान

चास्त्रि

दर्शन

दुविहे परिग्रहम्भि

सचित्त परिग्रह

अचित्त परिग्रह

सावज्जे बहुविहे अ आरंभे

पडिक्कमे

आगमणे निग्गमणे

चंकमणे

ठाणे

आगमणे

निग्गमणे

अभिओगे

निओगे

संकाकंख विगिच्छा

देव

मोक्ष

शुद्धका

गुरु

देवलोक

नर्क

?

साधु प्रति द्वेषभाव विचिकित्सा

अन्य धर्मा की इच्छा=काङ्क्षा

अन्य दर्शनीयों का परिचय-प्रशंसा

વંદિતુ સૂત્ર (શ્રાવક-પ્રતિક્રમણ સૂત્ર)

વંદિતુ સવ્વસિદ્ધે,
ધમ્માયરિએ અ સવ્વસાહૂ અ ।
ઇચ્છામિ પડિક્કમિહં,
સાવગધમ્માઙ્ગારસ્સ ॥૧॥

જો મે વયાઙ્ગારો,
નાળે તહ દંસણે ચરિત્તે અ ।
સુહુમો અ બાયરો વા,
તં નિદે તં ચ ગરિહામિ ॥૨॥

દુવિહે પરિગ્ગહમ્મિ,
સાવજ્જે બહુવિહે અ આરંભે ।
કારાવણે અ કરણે,
પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥૩॥

જં બદ્ધમિંદિએહિં,
ચહિં કસાએહિં અપ્પસત્થેહિં ।
રાગેણ વ દોસેણ વ,
તં નિદે તં ચ ગરિહામિ ॥૪॥

આગમણે નિગ્ગમણે,
ઠાણે ચંકમણે અણામોગે ।
અભિઓગે અ નિઓગે,
પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥૫॥

સંકા કંચ વિગિચ્છા,
પસંસ તહ સંથવો કુલિંગીસુ ।
સમ્મત્તસ્સ-ઙ્ગારે,
પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥૬॥

સર્વ (અરિહંતોને), સિદ્ધોને, ધર્મના ઉપદેશક આચાર્યોને, (ય શબ્દથી ઉપાધ્યાય ભગવંતોને) તથા સર્વસાધુઓને વંદન કરીને શ્રાવક ધર્મમાં લાગેલા અતિચારોનું પ્રતિક્રમણ કરવા (વ્રતમાં આવેલી મલિનતાને દૂર કરવા) ઇચ્છું છું.

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર ('ચ' થી તપાચાર-વીર્યાચાર, સંલેખના તથા સમ્યક્ત્વ) વિષયક મારા વ્રતમાં નાનો કે મોટો જે કોઈ અતિચાર (વ્રતમાં સ્ખલના કે ભૂલ) લાગ્યો હોય તેને હું (આત્મસાક્ષીએ) નિંદું છું અને (ગુરુસાક્ષીએ) ગર્હા કરું છું.

સચિત્ત અને અચિત્ત (અથવા બાહ્ય-અભ્યંતર) એમ બે પ્રકારના પરિગ્રહને અંગે તથા પાપમય-હિંસામય વિવિધ સાંસારિક પ્રવૃત્તિઓ કરતા અને કરાવતા (તથા અનુમોદતા) દિવસ દરમ્યાન (સવારના પ્રતિક્રમણમાં રાત્રિ દરમ્યાન) જે જે અતિચારો લાગ્યા હોય તેનું હું પ્રતિક્રમણ કરું છું.

અપ્રશસ્ત (અશુભ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્તેલ) પાંચ ઇન્દ્રિયો, ચાર કષાયો, રાગ અને દ્વેષ દ્વારા મેં જે કર્મ બાંધ્યું હોય તેની હું નિંદા કરું છું અને ગર્હા કરું છું.

આવતા, જતા, ઊભા રહેતા, વારંવાર કે અહીં-તહીં ફરતા રહેવામાં, ઉપયોગ શૂન્યતાથી, કોઈના દબાણથી કે ફરજવશ કરાયેલા અપકૃત્ય દ્વારા દિવસ દરમ્યાન બંધાયેલા કર્મનું પ્રતિક્રમણ કરું છું-શુદ્ધિ કરું છું. (અભિયોગ=દબાણ. રાજા, લોકસમૂહ, બળવાન પ્રતિસ્પર્ધી, દેવતા, માત-પિતાદિ વડીલ જનો તથા દુષ્કાળ કે જંગલમાં ફસાવું વિ. આપત્તિથી આવેલું દબાણ. નિયોગ=ફરજ.)

સમ્યક્ત્વ વ્રત વિષયક પાંચ અતિચાર : ૧) મોક્ષમાર્ગમાં શંકા ૨) અન્ય ધર્મની ઇચ્છા, ૩) ક્રિયાના ફલમાં સંદેહ કે ધર્મીઓ પ્રત્યે જુગુપ્સા, ૪) મોક્ષપ્રાપ્તિમાં બાધક અન્ય દર્શનીઓની પ્રશંસા તેમજ ૫) તેમનો પરિચય. દિવસ દરમ્યાન સમ્યક્ત્વ વિષયક આ અતિચારોના કારણે બંધાયેલા કર્મની હું શુદ્ધિ કરું છું.

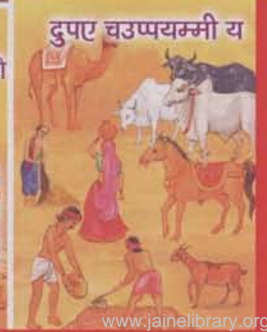
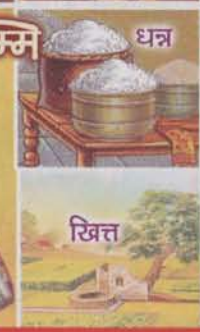
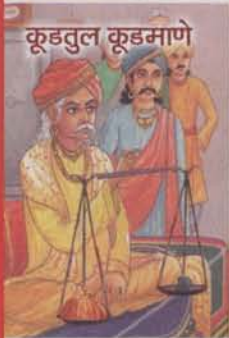
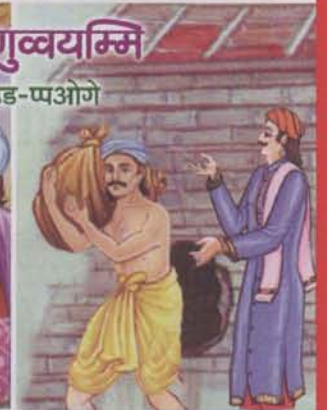
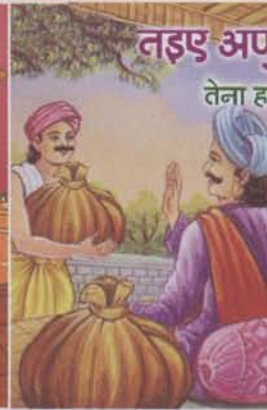
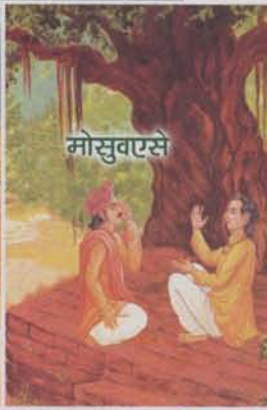
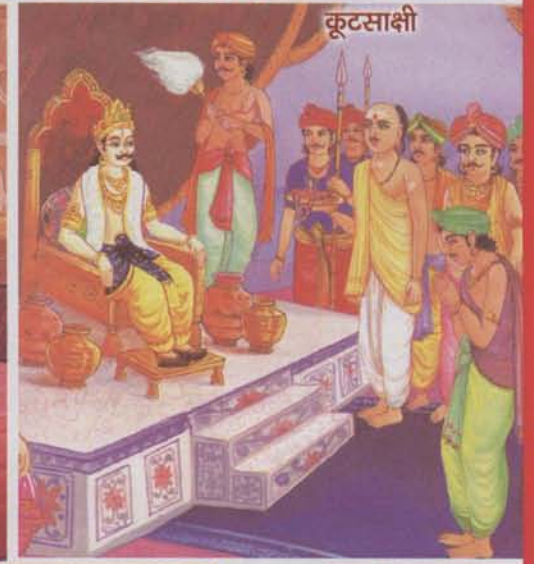
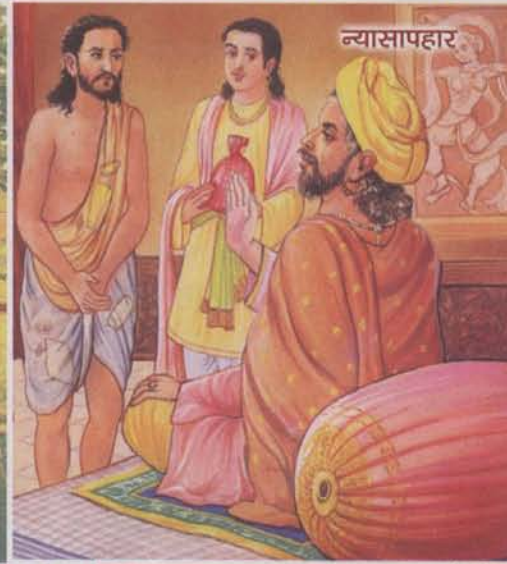
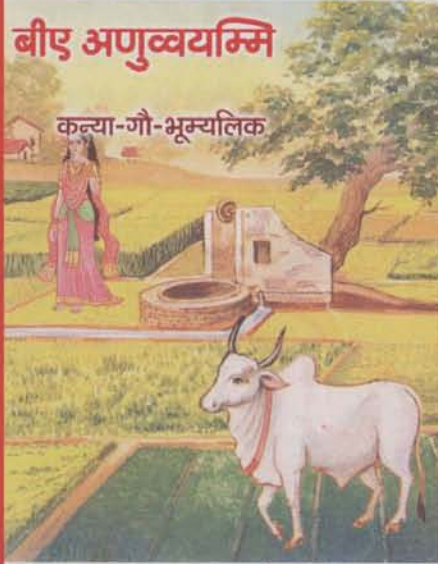
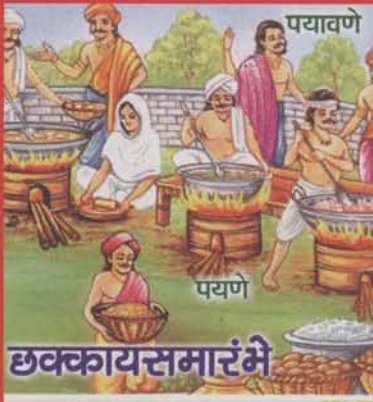
ચિત્રસમજ - ગાથા ૧ : પ્રતિક્રમણના હાર્દરૂપ આ સૂત્રના પ્રારંભમાં પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર દ્વારા મંગલ કરવામાં આવે છે. પાંચે પરમેષ્ઠીને પોતાની વિશિષ્ટ મુદ્રામાં જોઈ ભાવથી મસ્તક ઝુકાવી 'શુદ્ધ આલોચના કરી શકવાનું સામર્થ્ય મળે' તેવી પ્રાર્થના કરવી.

ગાથા ૨ : દેવ-ગુરુકૃપાથી મળેલ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રના યોગો અને ભાવમાં આવેલ મલિનતાને દૂર કરી નિર્મલતાને પ્રાપ્ત કરવાનો પુરુષાર્થ. તે માટે પશ્ચાદ્ભૂમાં અંધારામાંથી અજવાળા તરફ ગતિ બતાવી છે.

ગાથા ૩ : પરિગ્રહ તથા આરંભના પ્રતિકોથી પાછા ફરતા આત્માને જોવો.

ગાથા ૫ : અનુપયોગ અને બેપરવાહીથી જીવયુક્ત કે જીવરહિતભૂમિ પર સકારણ કે નિષ્કારણ આવવું, જવું, ઉભા રહેવું તથા હરવું-ફરવું. ઘર તથા પાછળ ઉદ્યાનના માણસો જુઓ. અભિયોગમાં રાજાના આદેશને નતમસ્તકે સ્વીકાર કરતો સેવક છે તથા નિયોગમાં રામચંદ્રજીના આદેશથી સીતાજીને જંગલમાં મૂકવા જતા પોતાની ફરજને બંધાયેલા કૃતાંતવદન સેનાપતિ દેખાય છે.

ગાથા ૬ : આલોક વિષયમાં દેવ-ગુરુના વચન પર અને પરલોક વિષયમાં મોક્ષ, દેવલોક અને નરક જેવા સ્થાનો પ્રત્યે શંકા હોય...અન્ય ધર્મના સ્થાનોની યમત્કારિક વાતો સાંભળી મન આકર્ષાય તે કાંસા, જેમાં પ્રખ્યાત હિંદુદેવસ્થાન તથા ચર્ચ દેખાડ્યા છે. સાધુના મલિન વસ્ત્ર-ગાત્ર જોઈ મોઢું મચકોડતો યુવાન. તથા અન્ય દર્શનીઓની યજ્ઞ-યાગાદિ ક્રિયા જોઈ તેનાથી પ્રભાવિત થતા અને તેના તરફ ખેંચાતા જીવો...

छक्कायसमारंभे,
पयणे अ पयावणे अ जे दोसा ।
अत्तद्धा य परद्धा,
उभयद्धा चेव तं निंदे ॥७॥

पंचण्हमणुव्याणं,
गुणव्याणं च तिण्हमइआरे ।
सिक्खाणं च चउण्हं,
पडिक्कमे देसिअं सव्वं ॥८॥

पढमे अणुव्यामि,
थूलग-पाणाइवाय-विरईओ ।
आयरियमप्पसत्थे,
इत्थ पमायप्पसंगेणं ॥९॥

वह-बंध-छविच्छेए,
अइभारे भत्तपाणवुच्छेए ।
पढम वयस्सइआरे,
पडिक्कमे देसिअं सव्वं ॥१०॥

बीए अणुव्यामि,
परिथूलग-अलियवयण-विरईओ ।
आयरियमप्पसत्थे,
इत्थ पमायप्पसंगेणं ॥११॥

सहसा-रहस्स-दारे,
मोसुवएसे अ कूडलेहे अ ।
बीयवयस्स-इआरे,
पडिक्कमे देसिअं सव्वं ॥१२॥

तइए अणुव्यामि,
थूलग-परदव्वहरण-विरईओ ।
आयरियमप्पसत्थे,
इत्थ पमायप्पसंगेणं ॥१३॥

तेनाहड-प्पओगे,
तप्पडिरुवे विरूद्धगमणे अ ।
कूडतुल-कूडमाणे,
पडिक्कमे देसिअं सव्वं ॥१४॥

चउत्थे अणुव्यामि,
निच्चं परदारगमणविरईओ ।
आयरियमप्पसत्थे,
इत्थ पमायप्पसंगेणं ॥१५॥

पोताना माटे, पारका माटे के बन्नेने माटे छ कायना जवोनी हिंसाथी युक्त
(आरंभ अने) समारंभ करता, रांधता, रंधावता (के अनुमोदन करता) जे
कर्मा बांध्या डोय तेनी हुं निंदा करूं छूं.

पांय अणुव्रतो, त्रण गुणव्रतो अने यार शिक्षाव्रतोना (तथा तप, संलेपना
अने सम्यक्त्वादिना) अतियारो अंगे दिवस दरम्यान बंधायेला अशुभ कर्मनुं
प्रतिक्रमण करूं छूं.

प्रथम अणुव्रत-स्थूल प्राणातिपात विरमण व्रतने विषे पांय अतियार-प्रमादवश
के रागादि अप्रशस्त भावथी—

- १) मार मारवो,
- २) अतिगाढ बंधन बांधवा,
- ३) अंग-उपांग छेदवा,
- ४) अतिभार भूकवो अने
- ५) भोजन-पाणीमां अंतराय करवो. प्रथम व्रतना आ पांय अतियारथी
दिवस दरम्यान बंधायेला अशुभ कर्मनुं हुं प्रतिक्रमण करूं छूं.

द्वितीय अणुव्रत-स्थूल मृधावाद विरमण व्रतने विषे पांय अतियार-प्रमादवश
के रागादि अप्रशस्त भावथी—

- १) उतावणथी के वगर विचार्ये अन्यने द्रोषित कडेवा,
- २) अन्यने गुप्त मंत्रण करता ज्ञाणीने आण यडाववुं,
- ३) स्वपत्नी (पति)नी गुप्त वात प्रगट करवी,
- ४) फोटो उपदेश के सलाह आपवा, तथा
- ५) फोटुं लभाण करवुं. बीजा व्रतना आ पांय अतियारना कारणे दिवस
दरम्यान बंधायेला अशुभ कर्मनी हुं शुद्धि करूं छूं.

तृतीय अणुव्रत-स्थूल अदत्तादान विरमण व्रतने विषे पांय अतियार-प्रमादवश
के रागादि अप्रशस्त भावथी—

- १) योरे लावेली वस्तु स्वीकारवी,
- २) योरने उत्तेजन आपवुं,
- ३) मालमां भेणसेण करवी,
- ४) राज्यना कायदाओथी विरुद्ध वर्तवुं, तथा
- ५) फोटा तोल-मापनो उपयोग करवो. आ अतियारथी दिवस दरम्यान
बंधायेला अशुभ कर्मनुं प्रतिक्रमण करूं छूं.

चतुर्थ अणुव्रत-स्वदारा संतोष-परस्त्रीगमन विरमण व्रत अंगे पांय अतियार-
प्रमादवश के रागादि अप्रशस्त भावथी—

- १) व्रतने मलिन करे तेम कुंवारी कन्या, विधवा आदि साथे, तथा

(अनुसंधान पृ. ८५ पर)

उड़ें

गमणरस्य परिमाणे

अहे अ

तिरिअं च

मज्जग्मि अ मंसग्मि अ / सचिते पडिबद्धे

मद्य

मांस

पुष्प

फल

आइसक्रीम

रात्रिमोजन

रिंगण

कंदमूल

मक्खन

मध

अंगार कर्म

पंदर कर्मदान

वन कर्म

शकट कर्म

भाटक कर्म

स्फोटक कर्म

दंत वाणिज्य

लक्ख वाणिज्य

रस वाणिज्य

केस वाणिज्य

विष वाणिज्य

जतपिल्लण कम्म

निल्लक्षण कम्म

सर-दह-तलाय सोस

दवग्गिदान

असइपोसं

ગમણસ્સ ય પરિમાણે,
 દિસાસુ ઉઢું અહે અ તિરિઅં ચ ।
 વુઢિ સઈ-અંતરઢ્ઢા,
 પઢમંમિ ગુણવ્વે નિંદે ॥૧૧॥

મજ્જમ્મિ અ મંસમ્મિ અ,
 પુપ્પે અ ફલે અ ગંધમલ્લે અ ।
 ઉવમોગ-પરીમોગે,
 બીઅમ્મિ ગુણવ્વે નિંદે ॥૨૦॥

સચિત્તે પઢિબઢ્ઢે,
 અપોલ-દુપ્પોલિયં ચ આહારે ।
 તુચ્છોસહિ-મક્ખણયા,
 પઢિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥૨૧॥

ઇંગાલી-વળ-સાડી-
 માડી-ફોડીસુ વજ્જણ કમ્મં ।
 વાણિજ્જં ચેવ દંત-
 લક્ખ-રસ-કેસ-વિસવિસયં ॥૨૨॥
 એવં સુ જંતપીલણ-
 કમ્મં નિલ્લંછણં ચ દવ-દાણં ।
 સર-દહ-તલાયસોસં,
 અસઙ્ગોસં ચ વજ્જિજ્જા ॥૨૩॥

દંતવાણિજ્ય-હાથીદાંત આદિ પશુપક્ષીના અંગોપાંગથી તૈયાર થતી ચીજવસ્તુઓ વેચવી...
લાક્ષાવાણિજ્ય-લાખ, ગળી, સાબુ, હરતાલ આદિ વેચવા. **રસવાણિજ્ય**-મહાવિગઈ (મદિરા, માંસ, મધ, માખણ) તથા દૂધ-દહી-ધી-તેલ આદિનો વેપાર. **કેશવાણિજ્ય**-બેપગા કે ચોપગા જીવતા પ્રાણીનો વેપાર કરવો. **વિષવાણિજ્ય**-ઝેર અથવા ઝેરી પદાર્થો તથા શસ્ત્રોનો વેપાર કરવો.
યંત્રપીલનકર્મ-અનેકવિધ યંત્રો ચલાવવા જેમકે ઘાણી, ચિયોડો, પવનચક્કી વિ. **નિર્લાઈનકર્મ**- પશુઓના નાક-કાન વીંધવા, ખસી કરાવવી. **દવાદાનકર્મ**-જંગલો બાળી કોલસા પાડવા, જમીન ચોખ્ખી કરવી વિ... **જલશોષકર્મ**-વાવ, કૂવા, સરોવર આદિ શોષી આપવા. **અસતીપોષણ કર્મ**-મનુષ્યો આદિ મારફત હલકા કામ કરાવવા કે પશુઓ આદિના ખેલ કરવા, વેચવા વિ. આ તમામ અતિહિંસક અને અતિક્રૂર કાર્યોને શ્રાવકોએ અવશ્યમેવ છોડવા જોઈએ.

ચિત્રસમજ - ગાથા ૧૯ : ઊર્ધ્વગમન માટે એરોપ્લેન, અધોગમન માટે સબમરીન કે ડાઈવર્સ વિ. તથા તિચ્છાંગમન માટે ગાડી-મોટર આદિ બતાવ્યા છે.

ગાથા ૨૦-૨૧ : ૨૨ અભક્ષ્ય, ૩૨ અનંતકાય, ચાર મહાવિગઈ, રાત્રિભોજન આદિમાંથી કેટલાક અભક્ષ્ય દ્રવ્યો તથા અતિભોગાસક્તિના પ્રતિકરૂપે પુષ્પ-ફળ દેખાડાયા છે.

ગાથા ૨૨-૨૩ : મહાહિંસક, મહાઆરંભ-સમારંભના કારક પંદર કર્માદાનના ધંધામાંથી કેટલાકની રૂપરેખા...**ચંગારકર્મ**- ઈંટનો નિભાડો તથા સ્ટીલ ફેક્ટરીની ભટ્ટી. **વનકર્મ**-ઝાડ (વૃક્ષો) કાપવાનો કોન્ટ્રેક્ટ, **શકટકર્મ**-મોટર મેન્યુફેકચરીંગ, **ભાટકર્મ**- ટ્રાન્સપોર્ટેશનની ટ્રકો, **સ્ફોટકકર્મ**-બોગદુ બનાવવા ખોદે, તથા સુરંગ ફોડે.

દંતવાણિજ્ય-હાથીદાંતનો ઢગલો, લક્ષ્ણવાણિજ્ય-સાબુની દુકાન, રસવાણિજ્ય-દારૂની બોટલોનો વેપાર, કેશવાણિજ્ય-કેશ તથા કેશયુક્ત જીવોનું વેચાણ. અહીં રૂંવાટીવાળા પશુઓનું વેચાણ બતાવ્યું છે.

વિષવાણિજ્ય-બેગોન સ્પ્રે, ટિક-૨૦ આદિ તથા તલવાર બંદુક આદિ શસ્ત્રોનો વેપાર.

યંત્રપીલન કર્મ-શેરડીનો સંચો. નિર્લાઈન કર્મ : ગાયને ડામ દેવા. દવાગ્નિદાન-જંગલની આગ. સરદ્રહતડાગશોષકર્મ - કૂવા-તળાવનું પાણી મોટરથી ખેંચાય છે. અસતીપોષણ-હલકા કામ કરાવવા મનુષ્યોને વેચતો દલાલ.

तइअम्मि गुणव्वाए निंदे

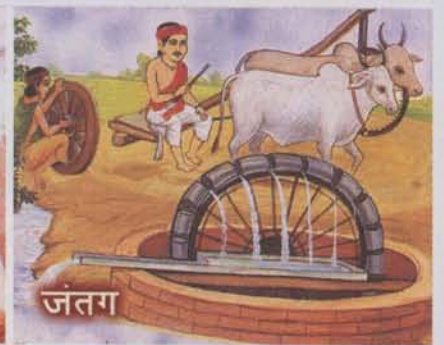
सत्थ

अग्गि

मुसल

जंतग

तण-कट्टे

मंत-मूल-भेसज्जे

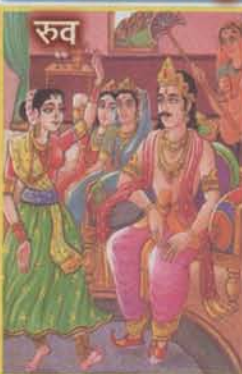
णहाणुव्वट्टण

वन्नग

सद्द-रुव-रस-गंधे

रुव

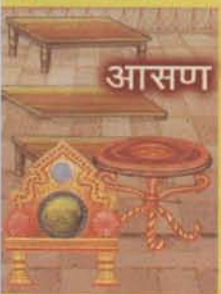
रस

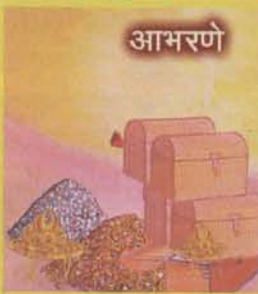
गंधे

वत्थ

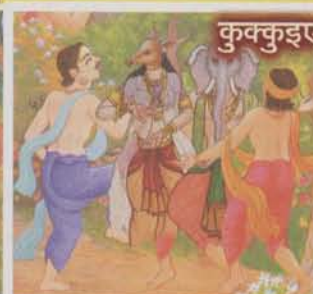
आसण

आभरणे

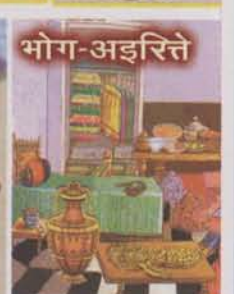
कंदप्पे

कुक्कुड्ढए

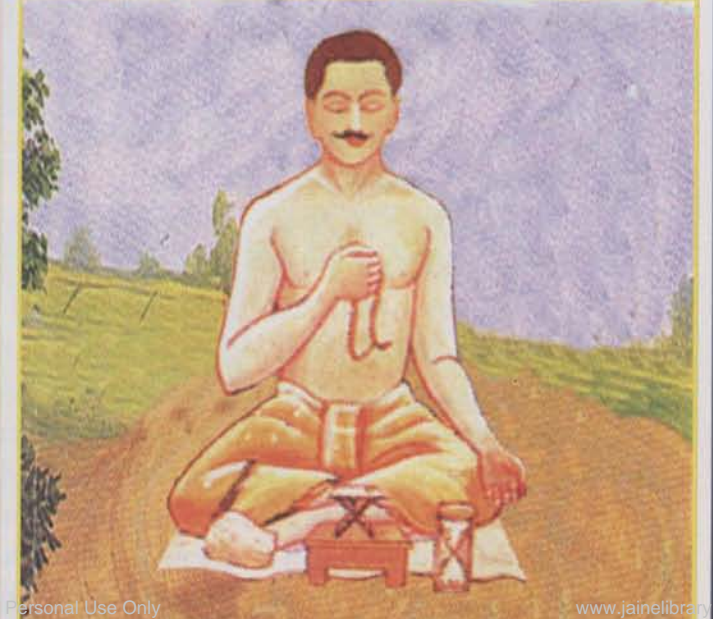
अहिगरण

भोग-अइरित्ति

शिक्षाव्रत १-सामायिक

સત્યગ્ગિમુસલજંતગ-
તળકઢ્ઢે મંતમૂલમેસજ્જે ।
દિન્ને દવાવિે વા,
પડિવકમે દેસિઅં સવ્વં ॥૨૪॥

ળહાણુવ્વટ્ટળ-વત્રગ-
વિલેવળે સઢ્ઢ-રુવ-રસ-ગંધે ।
વત્થાસળ-આમરળે,
પડિવકમે દેસિઅં સવ્વં ॥૨૫॥

કંદપ્પે કુવકુઢ્ઢે,
મોહરિ-અહિગરળ-મોગઅઢ્ઢિરિત્તે ।
દંઢમ્મિ અળઢ્ઢાણ,
તઢ્ઢઅમ્મિ ઘુળવ્વે નિંદે ॥૨૬॥

તિવિહે ઢુપ્પળિહાળે,
અળવઢ્ઢાળે તહા સઢ્ઢવિહૂળે ।
સામાઢ્ઢય વિતહકણ,
પઢ્ઢમે સિવ્વહાવણ નિંદે ॥૨૭॥

અનર્થઢ્ઢંડ યાર પ્રકારે છે. અપઢ્ઢ્યાન, પાપોપઢ્ઢેશ, હિંસ્રપ્રઢ્ઢાન અને પ્રમાઢ્ઢાયરણ, તેમાં હિંસ્રપ્રઢ્ઢાન અને પ્રમાઢ્ઢાયરણ અતિ સાવઢ્ઢ હોવાથી તેનું સ્વરૂપ બે ઘાથાઓ ઢ્ઢારા બતાવે છે. સૌ પ્રથમ હિંસ્રપ્રઢ્ઢાન-શસ્ત્ર, અઢ્ઢિન, ખાંઢ્ઢણિયા-હળ વિ., રેંટ, ઘંટી વિ. યંત્રો, અનેક પ્રકારના ઘાસ, લાકડા, મંત્ર, મૂળિયા, અનેક પ્રકારના ઔષઢ્ઢીય ચૂર્ણ આઢ્ઢિ ઢ્ઢવ્યો બીજાને આપતા કે અપાવતા ઢ્ઢિવસ ઢ્ઢરમ્મ્યાન બંધાયેલ અશુભનું હું પ્રતિક્રમણ કરું છું.

પ્રમાઢ્ઢાયરણ : સ્નાન, પીઢ્ઢી યોળવી વિ., મેંઢ્ઢી મૂકાવવી, ઢેટ્ટુ ચિતરાવવું વિ., સુગંધી પઢ્ઢાર્થ યોળવારુપ વિલેપન, આસક્તિકારક શબ્ઢ-રૂપ-રસ-ગંધનો ભોગવટો, વસ્ત્ર-આસન તથા આભૂષણોમાં તીવ્ર રાગથી ઢ્ઢિવસ ઢ્ઢરમ્મ્યાન બંધાયેલ અશુભની હું શુઢ્ઢિ કરું છું.

અનર્થઢ્ઢંડ વિરમણવ્રત નામના ત્રીજા ઘુણવ્રતમાં લાગેલ પાંચ અતિયાર

- ૧) અન્યને કામવિકાર ઉત્પન્ન થાય તેવા શબ્ઢ પ્રયોગ-કંઢ્ઢર્પ
- ૨) (સામાને હાસ્ય ઉપજાવવા) આંખ વિગેરેની વિકૃત ચેષ્ટાઓ કરવી તે કૌતુચ્ય ૩) વાચાળતા ૪) હિંસક સાઢ્ઢનોને તાત્કાલિક ઉપયોગમાં આવી શકે તેમ સજાવીને રાખવા, અને,
- ૫) ભોગના સાઢ્ઢનોની અધિકતા, આ પાંચ અતિયારોને હું નિંઢ્ઢું છું.

પ્રથમ શિક્ષાવ્રત સામાયિક વ્રતમાં લાગેલા- (૧-૨-૩) મન-વચન-કાયાના ઢુષ્ટ્રણિઢ્ઢાન (અશુભ પ્રવૃત્તિ), ૪) સામાયિકમાં સ્થિર ન થવું, યંચળતા-અનાઢ્ઢર આઢ્ઢિ ઢોષો સેવવા તથા ૫) સામાયિકના સમયને ભૂલી જવું-આ પાંચ અતિયારની હું નિંઢ્ઢા કરું છું.

ચિત્રસમજ - ઘાથા ૨૪-૨૫-૨૬ અનર્થઢ્ઢંડ વિરમણ વ્રતમાં હિંસ્રપ્રઢ્ઢાન તથા પ્રમાઢ્ઢાયરણના પ્રકારો બતાવ્યા છે તથા અતિયારોમાં પ્રેમિકાને પુષ્પ આપી કામચેષ્ટા કરતો માણસ કંઢ્ઢર્પમાં બતાવ્યો છે તથા અન્યને હસાવવા વિચિત્ર ચેષ્ટા કરતા તથા પશુઓનું મહોરું પહેરેલા માણસો કૌતુચ્યમાં બતાવ્યા છે. લોકઆકર્ષણ માટે કરાતી નિરર્થક ચેષ્ટાઓ હોવાથી અનર્થઢ્ઢંડમાં લીધેલ છે. અધિકરણમાં પાપ પ્રવૃત્તિ માટે તૈયાર હાલતમાં રાખી મૂકેલી ઘંટી-સાંબેલું બતાવ્યા છે. તથા સૌથી નીચેના વિભાગમાં વર્તમાનકાળના અત્યંત વ્યાપક બની ગયેલા તથા લોક માનસમાં પાપ પ્રવૃત્તિરૂપ નહીં લાગતા અનર્થઢ્ઢંડના પ્રકારો બતાવ્યા છે જેમાં કોમ્પ્યુટર સંલગ્ન ગેમ-ચેટિંગ-સર્ફિંગ આઢ્ઢિ, ઘૃહોપયોગી સાઢ્ઢનો, પ્રસાઢ્ઢનના સાઢ્ઢનો, સ્વિમિંગપુલ, રેસકોર્સ (ઘોડઢોડ) આઢ્ઢિ સઢ્ઢાના પ્રકારો, ફીજ, ઢી.વી., પત્તાની જોડ, હાઉઝી ગેમ, ઢેપ રેકોર્ડર, થિયેટર, હોટલ, સર્કસ, ઢુરિસ્ટ સ્પોટ (પ્રવાસના સ્થળો), ઘરનું અઢ્ઢતન ફર્નિચર, ક્રિકેટ આઢ્ઢિ રમતમાં અત્યંત રૂચિપૂર્વક પ્રવૃત્તિ આઢ્ઢિ બતાવ્યા છે. અન્ય પણ આવી મોજશોખની રાગ-ઢ્ઢેષ પોષક આત્મહિતબાઢ્ઢક પ્રવૃત્તિઓનો તમામ ભવભીરૂ આત્માઓએ ત્યાગ કરી આત્મસાઢ્ઢનામાં પ્રવૃત્ત થવું જોઈએ.

आणवणे.पेसवणे

आणवणे

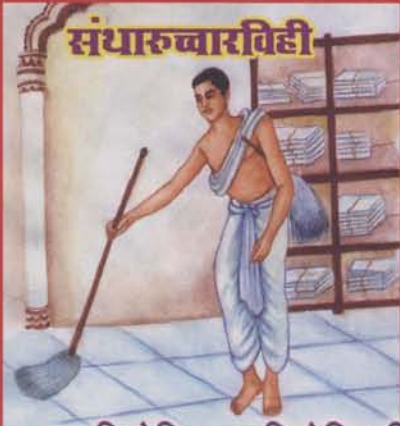
पेसवणे

सहे

रुवे

पुगलकखेवे

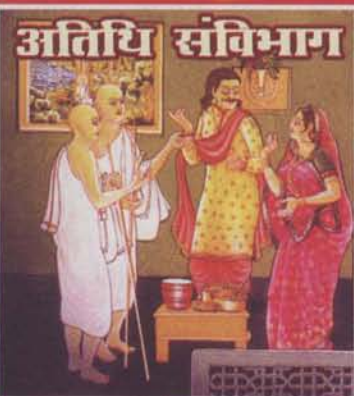
संधारुच्चारविधी

अप्पडिलेहिय-दुप्पडिलेहिय सिज्जा

अप्पडिलेहिय-दुप्पडिलेहिय संथारए

अप्पडिलेहिय-दुप्पडिलेहिय उच्चार-पासवणभूमि

अतिथि संविभाग

इहलोगाससप्पओने

परलोगाससप्पओने

इहलोए परलोए

जीविआससप्पओने

मरणाससप्पओने

कामभोगाससप्पओने

આણવળ પેસવળ,
 સદ્દે રુવે અ પુગ્ગલક્ષેવે ।
 દેસાવગાસિઅમ્મી,
 બીએ સિક્ષાવએ નિંદે ॥૨૮॥
 સંથારુચ્ચારવિહી,
 પમાય તહ ચેવ મોયળામોએ ।
 પોસહવિહિ-વિવરીએ,
 તર્ડએ સિક્ષાવએ નિંદે ॥૨૯॥
 સચ્ચિત્તે નિક્ષિવળે,
 પિહિળે વવએસ મચ્છરે ચેવ ।
 કાલાઙ્કમદાળે,
 ચઉત્થ-સિક્ષાવએ નિંદે ॥૩૦॥

સુહિએસુ અ દુહિએસુ અ,
 જા મે અસંજએસુ અણુકંપા ।
 રાગેળ વ દોસેળ વ,
 તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥૩૧॥
 સાહુસુ સંવિમાગો,
 ન કઓ તવ-ચરળ-કરળજુત્તેસુ ।
 સંતે ફાસુઅદાળે,
 તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥૩૨॥

ઙ્હલોએ પરલોએ,
 જીવિઅ-મરળે અ આસંસ-પઓગે ।
 પંચવિહો અઙ્ગારો,
 મા મજ્ઙ હુજ્જ મરળંતે ॥૩૩॥

કાએળ કાઙ્કઅસ્સ,
 પઙ્કિક્કમે ત્થાઙ્કઅસ્સ વાયાએ ।
 મળસા માળસિઅસ્સ,
 સવ્વસ્સ વયાઙ્કઆરસ્સ ॥૩૪॥

વંદળ-વય-સિક્ષા-ગારવેસુ,
 સન્ના-કસાય-દંડેસુ ।
 ગુત્તીસુ અ સમિઙ્કસુ અ,
 જો અઙ્કારો અ તં નિંદે ॥૩૫॥

બીજા શિક્ષાવ્રત દેશાવગાશિક વ્રતમાં લાગેલા-નિયત મર્યાદાની બહારથી
 ૧) કાંઈક મંગાવવું, ૨) કાંઈક મોકલવું ૩) અવાજ દ્વારા કે ૪) મુખદર્શન
 દ્વારા પોતાની હાજરી જણાવવી અને ૫) કાંકરો, ઢેકું આદિ ફેંકીને પોતાનું
 કામ કરાવવું. આ પાંચ અતિયારથી બંધાયેલા અશુભકર્મની હું નિંદા કરું છું.
 ત્રીજા શિક્ષાવ્રત પૌષધવ્રતમાં લાગેલ-(૧-૨-૩-૪) સંથારાની ભૂમિ તથા
 પરઠવવાની ભૂમિના પરિલેહણ તથા પ્રમાર્જનામાં પ્રમાદ અને ૫) ભોજનાદિની
 ચિંતા કરવામાં પૌષધ વિધિથી વિપરીત આચરણરૂપ અતિયારની હું નિંદા કરું છું.

ચોથા શિક્ષાવ્રત અતિથિસંવિભાગ વ્રતના પાંચ અતિયાર : મુનિને દાન યોગ્ય
 વસ્તુમાં ૧) સચિત્ત વસ્તુ નાખી દેવી, ૨) સચિત્ત વસ્તુથી ઠાંકવી, ૩) બીજાના
 બહાને આપવી કે ન આપવી, ૪) ઈર્ષ્યા-અભિમાનથી દાન આપવું-ન આપવું,
 તથા ૫) સમય વીતી ગયે વિનંતિ કરવી અને આગ્રહ કરવો. આ અતિયારોથી
 બંધાયેલા અશુભ કર્મની હું નિંદા કરું છું.

જ્ઞાનાદિ ઉત્તમ હિતવાળા, ગ્લાન થયેલા અને ગુરૂ નિશ્રાએ વિહરતા મુનિઓ
 પર પ્રથમના પ્રેમના કારણે કે નિંદાદષ્ટિના કારણે મેં જે (દૂષિત) ભક્તિ કરી
 હોય તેને હું નિંદું છું અને ગર્હા કરું છું. અથવા-સુખી કે દુઃખી અસંયમીની
 રાગ કે દ્વેષથી મેં જે અનુકંપા કરી હોય તેની હું નિંદા અને ગર્હા કરું છું.

તપ, ચરણસિત્તરી અને કરણસિત્તરીથી યુક્ત મુનિરાજોને વહોરાવવા લાયક
 પ્રાસુક દ્રવ્ય હોવા છતાં ન વહોરાવ્યું હોય તેની હું નિંદા અને ગર્હા કરું છું.

૧) આલોકના ભોગની આશંસા, ૨) પરલોકના ભોગની આશંસા, ૩) દીર્ઘ
 જીવનની ઇચ્છા, ૪) શીઘ્ર મરણની ઇચ્છા અને ૫) કામભોગની આશંસા-આ
 (સંલેખના વ્રતના) પાંચ અતિયારો મને મરણના અંત સમયે પણ ન હો...
 બધા વ્રતોમાં મને મન, વચન અને કાયાના અશુભ યોગો વડે જે અતિયાર લાગ્યા
 હોય તેમાંથી હું શુભ કાયયોગ દ્વારા, શુભ વચનયોગ દ્વારા અને શુભ મનોયોગ
 દ્વારા પાછો ફરું છું.

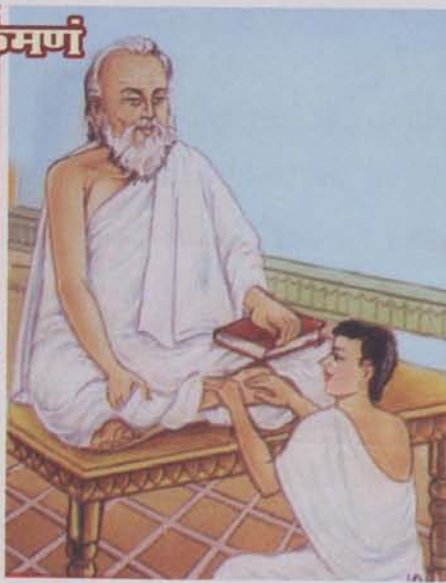
દેવવંદન કે ગુરૂવંદન, બાર વ્રતો કે પોરસી આદિ પચ્યક્રુખાણો, સૂત્રાર્થનું
 ગ્રહણ અને ક્રિયાના આસેવન રૂપ શિક્ષા, ઋદ્ધિ-રસ-શાતાગૌરવ, આહાર-
 ભય-મૈથુન-પરિગ્રહ સંજ્ઞા, ૪ કષાય, મન-વચન-કાયારૂપ ૩ દંડ તથા પાંચ
 સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનું પાલન, આ બધામાં પ્રમાદાદિથી જે અતિયાર
 લાગ્યા હોય તેની હું નિંદા કરું છું.

ચિત્રસમજ - ગાથા-૨૮ : વસ્ત્ર લાવતો, પુસ્તક લઈ જતો, કોઈને બોલાવતો, કાંકરો ફેંકતો આદિ ક્રિયાશીલ સામાયિક
 વસ્ત્રધારી દેશાવગાસિક વ્રતધારી શ્રાવક બતાવ્યો છે.

ગાથા ૨૯ : પૌષધવ્રતમાં અવિધિપૂર્વક કરાતી ક્રિયાઓના પ્રતિકરૂપે સંથારો પાથરવો, કાજો લેવો તથા માત્રુ પરઠવવું આ
 ક્રિયાઓ બતાવી છે.

ગાથા ૩૩ : પાંચ પ્રકારની આશંસા : ઇલલોકની આશંસામાં રાજ્ય સુખાદિની આશંસા દેખાય, એમ અનુક્રમે દેવસુખ,
 જીવિતસુખ, આપઘાત તથા કામભોગની પ્રાપ્તિની આશંસા દેખવી.

तं पि हु सपडिक्कमणं

जहा विसं कुहुगयं

एवं अहुपिहं कम्मं

चिरसंचिय पाव-पणासणीइ, भवसयसहस्समहणीअे ।

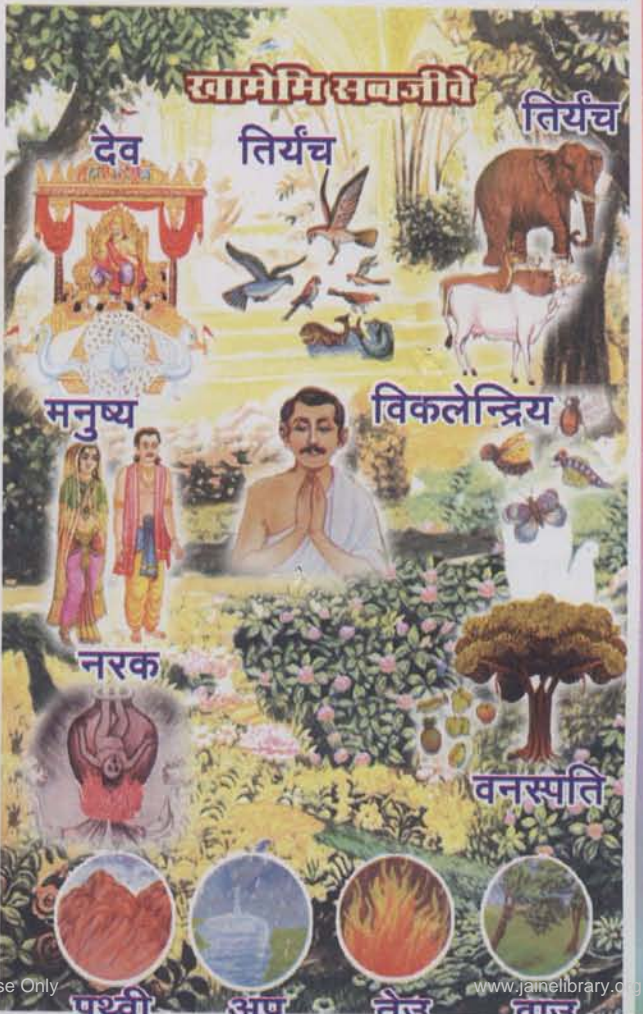

चउव्वीसजिणविणिग्गयकहाइ

वोलंतु मे दिअहा

खामेभिसव्वजीवे

मममंगलमरिहता

सिद्धा

साहू

सुअं च धम्मो अ

सम्मदिट्ठी देवा

दिंतुं

समाहिं च

बोहिं च

सम्मदिद्धी जीवो,
जइ वि हु पावं समायरइ किंचि ।
अप्पो सि होइ बंधो,
जेणं न निद्धंघसं कुणइ ॥३६॥

तं पि हु सपडिक्कमणं,
सप्परिआवं सउत्तरगुणं च ।
खिप्पं उवसामेइ,
वाहिव्व सुसिक्खिओ विज्जो ॥३७॥

जहा वीसं कुड्ढगयं,
मंत-मूल-विसारया ।
विज्जा हणंति मंतेहिं,
तो तं हवइ निव्विसं ॥३८॥

एवं अड्ढविहं कम्मं,
राग-दोस-समज्जिअं ।
आलोअंतो अ निंदंतो,
खिप्पं हणइ सुसावओ ॥३९॥

कयपावो वि मणुस्सो,
आलोइअ निंदिअ गुरुसगासे ।
होइ अइरेग-लहुओ,
ओहरिअ-भरुव्व भारवहो ॥४०॥

आवस्सएण एण,
सावओ जइ वि बहुरओ होइ ।
दुक्खाणमंतकिरिअं,
काही अचिरेण कालेण ॥४१॥

आलोअणा बहुविहा,
न य संभरिआ पडिक्कमणकाले ।
मूलगुण उत्तरगुणे,
तं निंदे तं च गरिहामि ॥४२॥

तस्स धम्मस्स केवलिपन्नत्तस्स
अब्भुद्धिओमि आराहणाए,
विरओ मि विराहणाए ।
तिविहेण पडिक्कंतो,
वंदामि जिणे चउव्वीसं ॥४३॥

ચિત્રસમજ :

ગાથા ૩૭ : વેદ રોગીને ઔષધ આપી સ્વસ્થ કરે તેમ ગુરુસાક્ષીએ પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ શ્રાવકનો ભાવરોગ દૂર થાય છે.

ગાથા ૩૮-૩૯ : માંત્રિક પુરુષ મંત્ર ક્રિયા દ્વારા પેટમાં રહેલા ઝેરને ઉલટી દ્વારા બહાર કાઢે છે તેમ આલોચના-નિંદા દ્વારા શ્રાવકના આત્મામાં પેસેલા કર્મને બહાર નીકળતા જોવા.

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ જો કે ન છૂટકે નિર્વાહપૂરતું અલ્પ પાપ આચરે છતાં પણ તેને અત્યલ્પ જ કર્મબંધ થાય છે કેમ કે તે પાપ પણ તે નિષ્કુરપણે-બેપરવાહીથી કરતો નથી.

જેમ સુશિક્ષિત વેદ રોગને જલ્દી શમાવી દે છે તેમ તે અલ્પ પણ કર્મબંધને સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવક પ્રતિક્રમણ, પશ્ચાત્તાપ અને (પ્રાયશ્ચિત્ત, પચ્ચક્ષ્માણ આદિ રૂપ) ઉત્તરક્રિયા દ્વારા એકદમ શાંત કરી દે છે.

જેમ મંત્ર અને મૂળ-બીજના જાણકાર વેદો પેટમાં ગયેલા ઝેરને મંત્રો વડે ઉતારી દે છે અને તે અવયવને ઝેર વગરનું બનાવી દે છે તેમ (પાપોની) આલોચના અને નિંદા કરતો સુશ્રાવક રાગ અને દ્વેષથી ઉપાર્જન કરેલા આઠ પ્રકારના કર્મોનો શીઘ્રતયા નાશ કરે છે.

જેમ મજૂર ભાર ઉતારવાથી હળવો થાય છે તેમ પાપ કરનાર મનુષ્ય પણ પોતાના પાપોની-અતિચારોની ગુરુ સમક્ષ આલોચના અને નિંદા કરવાથી એકદમ હળવો થઈ જાય છે.

(સાવધ આરંભાદિ કાર્યો દ્વારા) શ્રાવકે જો કે ખૂબ કર્મ બાંધ્યા હોય તો પણ તે આ (છ આવશ્યકરૂપ પ્રતિક્રમણ) આવશ્યક વડે ટૂંક સમયમાં દુઃખોનો અંત (નાશ) કરે છે.

પ્રતિક્રમણ સમયે, (પાંચ અણુવ્રતરૂપ) મૂલગુણ અને (ત્રણ ગુણવ્રત તથા ચાર શિક્ષાવ્રતરૂપ) ઉત્તરગુણ વિષેના ઘણા પ્રકારના આલોચના કરવા યોગ્ય અતિચારો યાદ ન આવ્યા હોય તો તેની હું નિંદા અને ગર્હા કરું છું.

કેવળી ભગવંતોએ ઉપદેશેલા તે (ગુરુ સાક્ષીએ સ્વીકારેલા) ધર્મની આરાધના માટે તત્પર બન્યો છું, તેનાથી વિપરીત વિરાધનાઓથી અટક્યો છું, તેથી મન, વચન અને કાયા વડે તમામ પાપોથી-દોષોથી નિવૃત્ત થઈને ચોવીશેય જિનેશ્વરને વંદન કરું છું.

जावंति चेइआइं,
उड्ढे अ अहे अ तिरिअलोए अ,
सव्वाइं ताइं वंदे,
इह संतो तत्थ संताइं ॥४४॥

जावंत के वि साहू,
भरहेरवय महाविदेहे अ ।
सव्वेसिं तेसिं पणओ,
तिविहेण तिदंड-विरयाणं ॥४५॥
चिरसंचियपावपणासणीइ,
भवसयसहस्समहणीए ।
चउवीसजिणविणिग्गयकहाइ,
वोलंतु मे दिअहा ॥४६॥

मम मंगलमरिहंता,
सिद्धा साहू सुअं च धम्मो अ ।
सम्मदिट्ठी देवा,
दिंतु समाहिं च बोहिं च ॥४७॥

पडिसिद्धाणं करणे,
किच्चाणमकरणे अ पडिक्कमणं ।
असह्णणे अ तहा,
विवरीअपरुवणाए अ ॥४८॥

खामेमि सव्वजीवे,
सव्वे जीवा खमंतु मे,
मित्ती मे सव्वभूएसु,
वेरं मज्झं न केणइ ॥४९॥

एवमहं आलोइअ,
निंदिअ गरहिअ दुगंछिअं सम्मं ।
तिविहेण पडिक्कंतो,
वंदामि जिणे चउवीसं ॥५०॥

ચિત્રસમજ :

गाथा ४६ : २४ जनेश्वरोना मुभथी नीकणेली देशना पुस्तकमां संग्रहाय छे, अने तेनो स्वाध्याय कराय छे तेम भावना करवी.

गाथा ४७ : अरिहंत, सिद्ध, साधु, श्रुत तथा यारित्रधर्मना प्रतिकरूप रजोहरणामांथी कृपाना वरसता तेजपूंजोनी तथा तेना प्रभावे मणती भरषासमाधि अने परभववे जन्मतां ज साधुना मुभे नवकारश्रवण द्वारा बोधिप्राप्तिनी भावना करवी.

गाथा ४८ : यारे गतिना अने छ अे कायना जवो साथे क्षमापना तथा मैत्रीभाव. भधा जवो यथायोग्य संख्यात, असंख्यात के अनंतनी संख्यामां जेवा.

उर्ध्वलोक (देवलोक), अधोलोक (भवनपति-व्यंतरादिना निवासोमां) तथा तिर्थालोक-मध्यलोकमां जेटला जिनालयो छे, अहीं रडेलो हुं त्यां रडेला ते सर्वने वंदन करूं छूं.

करणा-करावणा अने अनुमोदनथी मन-वचन-कायाना अशुभ योगोथी विराम पाभेला भरत, अैरवत अने महाविदेह क्षेत्रमां रडेला तमाम साधुभगवंतोने हुं नभेलो छूं.

योवीश जिनेश्वर भगवंतोथी (तेमना मुभथी) नीकणेली, दीर्घकाणथी भेगा थयेला पापोनो नाश करनारी, लाभो भवोनो क्षय करनारी धर्मकथाओ (देशनाओ)ना स्वाध्यायथी मारा दिवसो पसार थाओ.

अरिहंत भगवंतो, सिद्ध भगवंतो, साधु भगवंतो, द्वादशांगीरूप श्रुतज्ञान अने यारित्रधर्म मने मंगलरूप छो. ते सर्वे तथा सम्यग्दृष्टि देवो मने समाधि अने बोधि (परभवमां जिनधर्मनी प्राप्ति) आयो.

(जिनेश्वर भगवंतोअे) निषेधेला कृत्योनुं आयरणा, करवा योग्य (कर्तव्यो)नुं अनायरणा, (प्रभुना वचनो उपर) अश्रद्धा तथा जिनेश्वर देवना उपदेशथी विपरीत प्ररूपणा-आ यार भूलोनुं प्रतिक्रमणा करवुं जोछअे.

हुं सर्वजवोने हुं भभावुं छूं, सर्वे जवो मने क्षमा आयो, सर्वे जवो साथे मने मैत्रीभाव छे, अने मने कोछनी साथे वेरभाव नथी.

आ प्रमाणो सारी रीते आलोचना, निंदा, गर्हा करीने अने पापकारी आत्मानी (मने धिक्कार छे अे रीते) जुगुप्सा करीने मन, वचन अने काया वडे प्रतिक्रमणा करतो हुं योवीश जिनेश्वरोने वंदन करूं छूं.

અપરિગ્ગહિઆ-હુત્તર-
અણંગવિવાહ-તિલ્લઅણુરાગે ।
ચડત્થવયસ્સ-હુઆરે,
પહિક્કમે દેસિઅં સલ્લં ॥૧૬॥

હુત્તો અણુલ્લે અપ્પચમમ્મિ,
આયરિયમપ્પસત્થમ્મિ ।
પરિમાણ-પરિચ્છેએ,
હુત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥૧૭॥
ધણ-ધન્ન-ચિત્ત-વત્થૂ,
રુપ્પ-સુવત્તે અ કુવિઅ-પરિમાણે ।
દુપે-ચડપ્પયમ્મિ અ,
પહિક્કમે દેસિઅં સલ્લં ॥૧૮॥

૨) રખાત કે વેશ્યા સાથે ભોગ ભોગવવા, ૩) કામોત્તેજક ચેષ્ટા કરવી,
૪) અન્યના લગ્ન કરાવવા તથા ૫) કામસુખની તીવ્ર અભિલાષા કરવી.
ચોથા વ્રતના આ અતિચારોથી દિવસ દરમ્યાન બંધાયેલા અશુભ કર્મનું
પ્રતિક્રમણ કરું છું.

પંચમ અણુવ્રત-પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રતને વિષે પાંચ અતિચાર-પ્રમાદથી કે
રાગાદિ અપ્રશસ્ત ભાવોથી-

૧) ધન-ધાન્ય,

૨) ખેતર તથા બંધાયેલ મકાન

૩) સોનું-રૂપું

૪) અન્ય ધાતુઓ તથા રાચરચીલું (ઘરવખરી) અને

૫) માણસો તથા પશુપંખીનું નિયત મર્યાદા કરતાં પ્રમાણ ઓળંગવું-
પાંચમા વ્રતના આ અતિચારોથી દિવસ દરમ્યાન બંધાયેલા અશુભ કર્મનું
પ્રતિક્રમણ કરું છું.

ચિત્રસમજ - ગાથા ૭ : ભોજન સમારંભના દ્રશ્ય દ્વારા રસોઈ કરવી, કરાવવી તથા છ કાયની જીવહિંસા બતાવી છે.

ગાથા ૯-૧૦ : પૂર્વના કાળમાં ઢોર એ સંપત્તિ ગણાતા તેથી ઢોરને અનુસરીને ચિત્રો બતાવ્યા છે. આજના કાળમાં શેરીમાં
રખડતા કૂતરા-બિલાડા, ઘરના નોકર-ચાકર આદિ સાથે થતા વ્યવહાર પણ આમાં ગણી લેવા. પાંચમા ચિત્રમાં પાણી-ઘાસ ખાતા
ઘોડામાંથી કેટલાકના મોઢા ચામડાથી બાંધેલા દેખાડ્યા છે.

ગાથા ૧૧-૧૨ : લગ્ન લાયક સ્ત્રી, જમીન તથા ગાય મોટા જૂઠના ત્રણ કારણ બતાવ્યા છે. ન્યાસાપહારમાં ધનવાન વ્યક્તિ
સાથે સારી રીતે વ્યવહાર કરી નબળાની થાપણા ઓળવી જતો શઠ વેપારી દેખાડ્યો છે. મોસુવએસેમાં ગામના ચોરા પર બેસી પટલાઈ
કરી જૂઠી સલાહ આપતો માણસ છે.

ગાથા ૧૩-૧૪ : ચોરીનો માલ (સસ્તામાં મળતો હોવાથી) લેનાર વેપારી, તેને પ્રેરણા આપનાર બતાવ્યા છે. આજના કાળમાં
ચોરબજાર કે ગુજરીનો માલ લાવનારે સાવધાન બનવું જોઈએ.

ગાથા ૧૫-૧૬ : વેશ્યાના ઘરે જતો કામી પુરૂષ, વિવાહ કરણ, કામચેષ્ટા આદિ દ્વારા તમામ અતિચાર જાણી લેવા.

ભુવનદેવતા સ્તુતિ

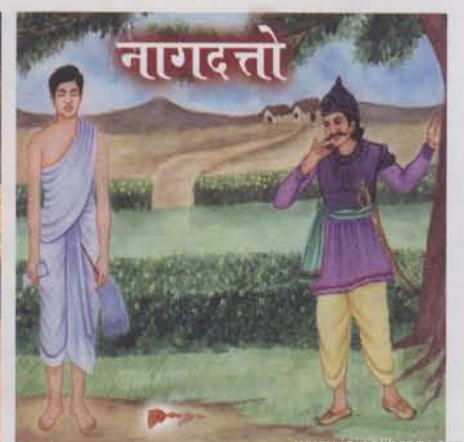
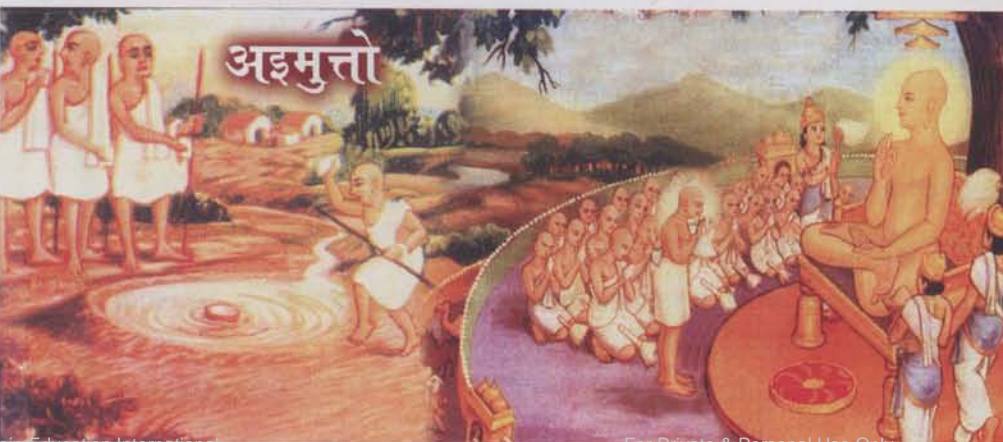
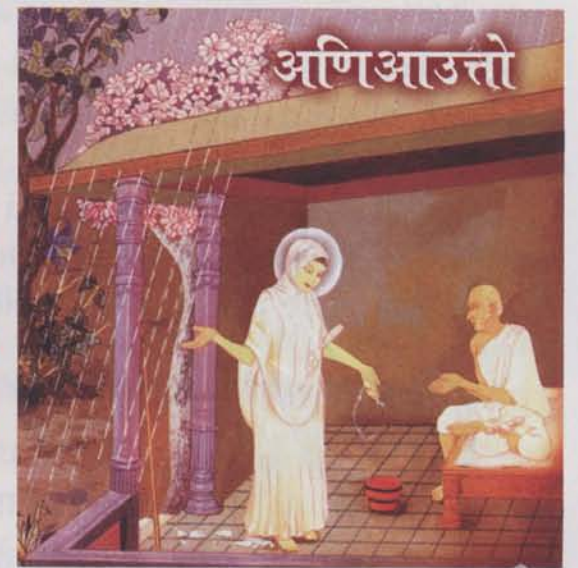
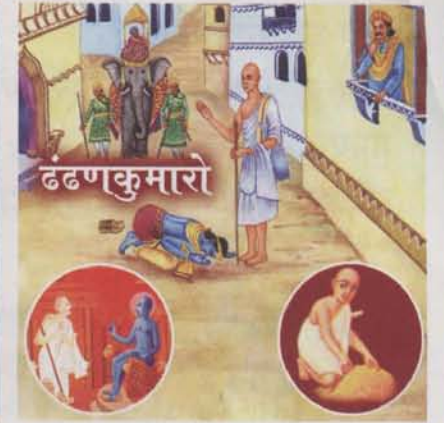
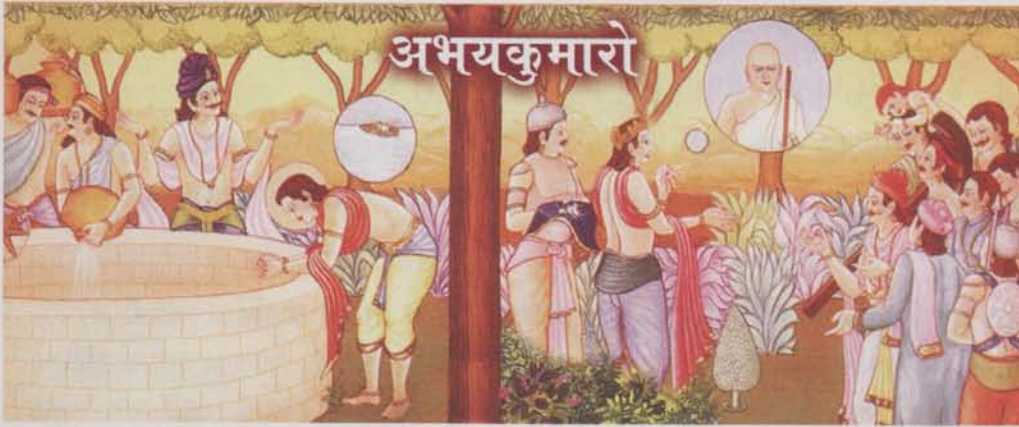
જ્ઞાનાદિગુણયુતાનાં, નિત્યં સ્વાધ્યાયસંયમરતાનાં ।
વિદ્ધાતુ ભુવનદેવી, શિવં સદા સર્વ સાધૂનામ્ ॥

અર્થ : જ્ઞાનાદિ ગુણોથી યુક્ત, સદાકાળ સ્વાધ્યાયમાં તત્પર સર્વ સાધુઓનું ભુવનદેવતા સદાકાળ
કલ્યાણ કરો.

ક્ષેત્રદેવતા સ્તુતિ

યસ્યા: ક્ષેત્રં સમાશ્રિત્ય, સાધુભિઃ સાધ્યતે ક્રિયા ।
સા ક્ષેત્રદેવતા નિત્યં, ભૂયાન્નઃ સુખદાયિની ॥

અર્થ : જેના ક્ષેત્રમાં રહીને સાધુઓ દ્વારા આત્મહિતકર ક્રિયાઓ કરાય છે તે ક્ષેત્રદેવતા સદાકાળ
અમને સુખ આપનારી થાઓ.

ભરત ચક્રવર્તી : શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના જયેષ્ઠપુત્ર તથા પ્રથમ ચક્રવર્તી. તેઓ અપ્રતિમ ઐશ્વર્ય છતાં જાગૃત સાધક હતા. ૬૦,૦૦૦ બ્રાહ્મણો રોજ 'જિતો ભવાન્, વર્ધતે ભયં, તસ્માત્ મા હન ! મા હન !' સંભળાવતા હતા. ૯૯ ભાઈઓની દીક્ષા બાદ વૈરાગ્ય ભાવનામાં રમમાણ રહેતા એકવાર આરીસા-ભુવનમાં અલંકૃત શરીરને જોતાં વીંટી નીકળી જવાથી શોભારહિત થયેલી આંગળીને જોતા અન્ય અલંકારો પણ ઉતાર્યા અને શોભારહિત સંપૂર્ણ દેહ જોઈ અનિત્ય ભાવનામાં રમતા કેવલજ્ઞાન પામ્યા. દેવતાઓએ આપેલ સાધુનો વેષ સ્વીકારી વિશ્વ પર ઉપકાર કરી છેવટે અષ્ટાપદ પર્વત પર નિર્વાણ પામ્યા.

બાહુબલી : ભરત ચક્રવર્તીના નાનાભાઈ. પ્રભુ ઋષભદેવે તક્ષશિલાનું રાજ્ય આપ્યું હતું. બાહુબળ અસાધારણ હોવાથી તથા ૯૮ ભાઈઓના અન્યાયનો પ્રતિકાર કરવા ચક્રવર્તીની આજ્ઞા ન માની અને ભયંકર યુદ્ધ થયું. છેવટે દષ્ટિયુદ્ધ, વાગ્યુદ્ધ, બાહુયુદ્ધ અને દંડયુદ્ધ કર્યું, જેમાં ભરત ચક્રવર્તી હારતાં ચક્રરત્ન ફેંક્યું પરંતુ સ્વગોત્રીયનો નાશ ન કરે તેથી પાછું ફર્યું. બાહુબલી ક્રોધમાં મુઠી ઉપાડી મારવા દોડ્યા. પરંતુ વિવેકબુદ્ધિ જાગ્રત થતા કેશલોચ કરી દીક્ષા લઈ કેવલી નાના ભાઈઓને વંદન ન કરવા પડે તે માટે કાઉત્સગ્ગ ધ્યાનમાં ઉભા રહ્યા. ૧ વર્ષ પછી પ્રભુએ મોકલેલ બ્રાહ્મી-સુંદરી બહેન સાધ્વીજીઓએ 'વીરા મોરા ગજ થકી ઉતરો રે, ગજ ચડ્યે કેવલ ન હોય' એમ પ્રતિબોધ કરતા વંદન કરવા પગ ઉપાડતા કેવળજ્ઞાન થયું. ઋષભદેવ ભગવાન સાથે મોક્ષે ગયા.

અભયકુમાર : નંદા રાણીથી શ્રેણિક રાજાને થયેલ પુત્ર. બાલ્યાવસ્થામાં જ પિતાના ગૂઢ વચનને ઉકેલી પિતાના નગરમાં આવી અને બુદ્ધિબળથી ખાલી કૂવામાંથી વીંટી બહાર કાઢી શ્રેણિક રાજાના મુખ્યમંત્રી બન્યા. ઔત્પાતિકી, વૈનચિકી, કાર્મિકી અને પારિણામિકી બુદ્ધિના સ્વામી એવા તેમણે અનેક સમસ્યાઓ ઉકેલી હતી. છેવટે અંત:પુર બાળવાના બહાને પિતાના વચનથી મુક્ત થઈ પ્રભુવીર પાસે દીક્ષા લઈ ઉત્કૃષ્ટ તપ કરી અનુત્તર વિમાનમાં દેવ થયા. ત્યાંથી સ્વવી મહાવિદેહમાં ચારિત્ર ગ્રહણ કરી મોક્ષે પધારશે.

ઢંઢણકુમાર : શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવની ઢંઢણા નામની રાણીના પુત્ર. પ્રભુ નેમિનાથ પાસે દીક્ષા લીધી પરંતુ લાભાંતરાય કર્મના ઉદયે શુદ્ધ ભિક્ષા મળતી નહીં, તેથી અભિગ્રહ કર્યો કે 'સ્વલબ્ધિથી ભિક્ષા મળે તો જ લેવી.' છ મહિનાના ઉપવાસ થયા એકવાર ભિક્ષા અર્થે દ્વારિકામાં પધાર્યા હતા ત્યારે શ્રી નેમિનાથે પોતાના અટાર હજાર સાધુમાં સર્વોત્તમ તરીકે તેમનું નામ આપ્યું, તેથી નગરમાં પાછા ફરતા શ્રીકૃષ્ણે તેમને જોઈ હાથી પરથી નીચે ઉતરી વિશેષ ભાવથી વંદન કર્યું, તે જોઈ એક શેઠે ઉત્તમ ભિક્ષા વહોરાવી. પરંતુ પ્રભુના શ્રીમુખે 'આ આહાર પોતાની લબ્ધિથી નથી મળ્યો' તેમ જાણતાં કુંભારની શાળામાં પરઠવવા ચાલ્યા. પરઠવતા ઉત્તમ ભાવના ભાવતા કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

શ્રીચક્ર : શકટાલ મંત્રીના નાના પુત્ર તથા સ્થૂલભદ્રસ્વામી અને ચક્ષાદિ સાત બહેનોના ભાઈ. પિતાના મૃત્યુ પછી નંદરાજાનું મંત્રીપદ સ્વીકારી ધર્મના અનુરાગથી ૧૦૦ જેટલા જિનમંદિરો અને ત્રણસો જેટલી ધર્મશાળાઓ બંધાવી હતી. બીજા પણ અનેક સુકૃતો કરી ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. એકદા સંવત્સરી પર્વે ચક્ષા સાધ્વીજીના આગ્રહથી ઉપવાસનું પરચક્રપાણ કર્યું. સુકુમાલતાના કારણે, કદી ભૂખ સહન ન કરેલી હોવાથી તે જ રાત્રે શુભધ્યાનપૂર્વક કાળધર્મ પામી સ્વર્ગવાસી થયા.

અર્ણિકાપુત્ર આચાર્ય : દેવદત્ત વણિક અને અર્ણિકાના પુત્ર. નામ હતું સંધીરણ પણ લોકમાં અર્ણિકાપુત્ર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. જયસિંહ આચાર્ય પાસે દીક્ષા લઈ અનુક્રમે શાસ્ત્રજ્ઞ આચાર્ય થયા. રાણી પુષ્પચૂલાને આવેલા સ્વર્ગ-નરકના સ્વપ્નોનું ચથાતથ વર્ણન કરી પ્રતિબોધ પમાડી દીક્ષા અપાવી. દુષ્કાળમાં અન્ય મુનિઓને દેશાંતર મોકલી વૃદ્ધત્વના કારણે પોતે ત્યાં રહ્યા. તેમની પુષ્પચૂલા સાધ્વીજી વૈયાવચ્ચ કરતા હતા. કાલાંતરે કેવળજ્ઞાની સાધ્વીજીની વૈયાવચ્ચ લીધાનો ખ્યાલ આવતાં મિચ્છામિ દુક્કડ માંગી પોતાનો મોક્ષ ગંગા નદી ઉતરતા થશે તે જાણી ગંગાનદી પાર ઉતરતા વ્યંતરીએ શૂળીમાં પરોવતા સમતાભાવથી અંતકૃત કેવળી થઈ મોક્ષમાં પધાર્યા.

અતિમુક્ત મુનિ : પેટાલપુર નગરમાં વિજય રાજા-શ્રીમતી રાણીના પુત્ર અતિમુક્તક. માત-પિતાની અનુમતિથી આઠ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષા લીધી. 'જે જાણું તે નવિ જાણું, નવિ જાણું તે જાણું' મરણ નિશ્ચિત છે તે જાણું છું, પણ ક્યારે આવશે તે જાણતો નથી' આ સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય દ્વારા શ્રેષ્ઠીની પુત્રવધૂને પ્રતિબોધ પમાડનારા મુનિ બાલ્યાવસ્થાવશ વર્ષાશ્રદુતમાં ભરાયેલા ખાબોચિયામાં પાત્રાની હોડી તરાવવા લાગ્યા ત્યારે સ્થવિરોએ સાધુધર્મ સમજાવતા પ્રભુ પાસે આવી તીવ્ર પશ્ચાતાપપૂર્વક ઇચ્છિયાવહિયાના 'દગમટ્ટી' શબ્દ બોલતા કેવળજ્ઞાન પામ્યા...

નાગદત્ત : વારાણસી નગરીના ચણદત્ત શેઠ-ધનશ્રીના પુત્ર. નાગવસુ કન્યા સાથે વિવાહ થયા. નગરનો કોટવાળ નાગવસુને ચાહતો હોવાથી રાજાના પડી ગયેલા કુંડલને કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં ઉભેલા નિ:સ્પૃહી નાગદત્ત પાસે મૂકી રાજા સમક્ષ એના પર આળ ચડાવ્યું. શૂળીએ ચડાવતા નાગદત્તના સત્યના પ્રભાવથી પ્રગટ થઈ શાસનદેવતાએ-'ત્રાણ જાય પણ પારકી વસ્તુને ન અડે' એવી ટેકને પ્રમાણિત કરી, સત્ય હકીકતની જાણ કરી ચશ ફેલાવ્યો. અંતે દીક્ષા લઈ સર્વકર્મક્ષય કરી કેવળશ્રી વરી મોક્ષમાં પધાર્યા.

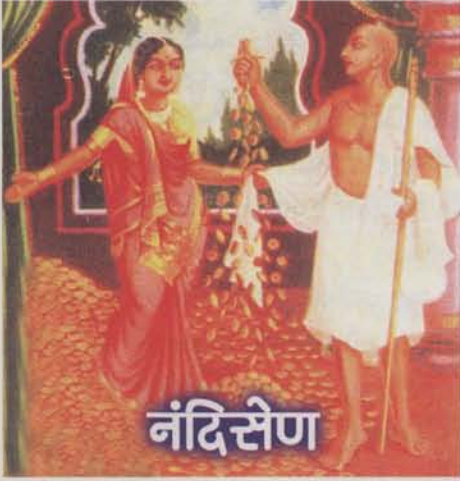
मेअज्ज

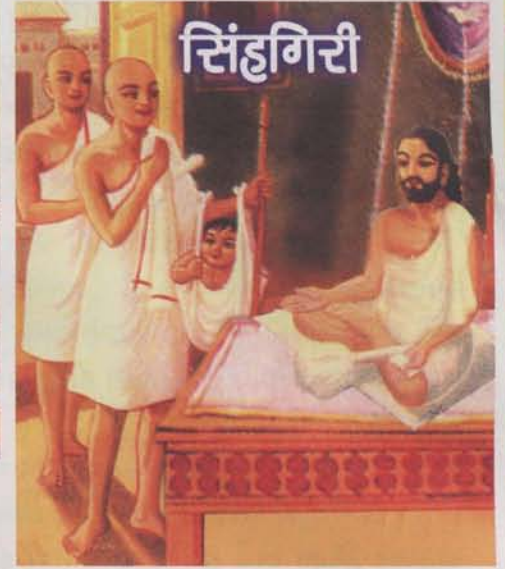
थूलभट्टो

वयरत्तिस्सी

नंदिसेण

सिंहगिरी

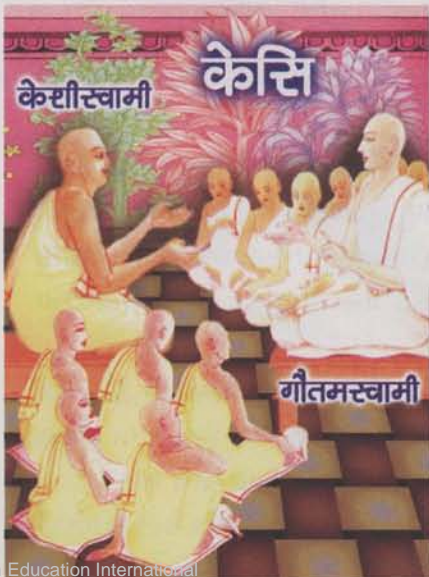
कयवन्नो

सुकोसल

पुंडरिओ

केशीस्वामी

केसि

गीतमस्वामी

करकंडू

મેઅજ્જ થૂલમદો, વયરરિસી નંદિસેણ સીહગિરી ।

કયવન્નો અ સુકોસલ, પુંડરિઓ કેસિ કરકંડૂ ॥૨॥

મેતાર્યમુનિ : ચાંડાલને ત્યાં જન્મ્યા પણ શ્રીમંત શેઠને ત્યાં ઉછર્યા. પૂર્વભવના મિત્રદેવની સહાયથી અદ્ભૂત કાર્યો સાધતા શ્રેણિક રાજાના જમાઇ બન્યા. અંતે દેવના ૩૬ વર્ષ સુધીના પ્રયત્નોથી પ્રતિબોધ પામી દીક્ષા લીધી. શ્રેણિક રાજાના સાથિયાના સોનાના જવલા ઘડતા સોનીને ત્યાં ગોચરી જતાં સોની ભિક્ષા વહોરાવવા ઉદ્યો ત્યાં ક્રૌંચ પક્ષી જવલા ચણી ગયું. જવલા ન દેખાતા સોનીને શંકા જતાં, પૂછવા છતાં પક્ષી પ્રત્યેની દયાથી મહાત્મા મૌન રહેવાથી માથે ભીના ચામડાની વાઘર વીંટી તડકે ઉભા રાખ્યા. બન્ને આંખો બહાર નીકળી જવા છતાં અસહ્ય ચાતનાને સમતાભાવે સહન કરી અંતકૃત્ કેવલી થઇ મોક્ષે ગયા.

સ્થૂલભદ્ર : નંદરાજાના મંત્રી શકટાલના મોટા પુત્ર. ચૌવનાવસ્થામાં કોશા ગણિકાના મોહમાં લપટાયેલા, પરંતુ પિતાના મૃત્યુથી વૈરાગ્ય પામી આર્ય સંભૂતિવિજય પાસે દીક્ષા લઇ એકવાર કોશા ગણિકાને ત્યાં ગુરૂની અનુમતિથી ચોમાસુ કરી કામના ઘરમાં જઇ કામને હરાવી કોશાને ધર્મમાં સ્થિર કરી ગુરૂના શ્રીમુખે 'દુષ્કર દુષ્કરકારક' બિરૂદ મેળવી ૮૪ ચોવીશી સુધી નામ અમર કર્યું. આર્ય ભદ્રબાહુસ્વામી પાસે અર્થથી દશ પૂર્વ અને સૂત્રથી ચૌદ પૂર્વ ભણ્યા. કાળધર્મ પામી પહેલા દેવલોકે ગયા.

વજ્રસ્વામી : તુંબવન ગામના ધનગિરિ-સુનંદાના પુત્ર. પિતાએ જન્મ પહેલા દીક્ષા લીધાનું જાણતા સતત રડતા રહી માતાનો મોહ તોડાવ્યો. માતાએ ધનગિરિમુનિને વહોરાવ્યા. સાધ્વીના ઉપાશ્રયમાં રહી ૧૧ અંગ મોટે કર્યા. માતાએ બાળકને પાછો મેળવવા રાજદ્વારે ઝઘડો કરતા સંઘસમક્ષ ગુરૂના હાથે રજોહરણ લઇ નાચીને દીક્ષા લીધી. રાજાએ બાળકની ઇચ્છાનુસાર ન્યાય ચૂકવ્યો. સંયમથી પ્રસન્ન થયેલા દેવોએ આકાશગામિની તથા વૈક્રિયલવ્ધિ આપેલ.

ભયંકર દુષ્કાળ વખતે આખા સંઘને આકાશગામી પટ દ્વારા સુકાળના ક્ષેત્રમાં ફેરવી, તથા બૌદ્ધ રાજાને પ્રતિબોધ કરવા લાખો પુષ્પો અન્યક્ષેત્રમાંથી લાવી શાસન પ્રભાવના કરી. છેલ્લા દશપૂર્વધર બની અંતે કાળધર્મ પામ્યા. ઇન્દ્રે તેમનો મહોત્સવ કર્યો.

નંદિષેણ : આ નામના બે મહાપુરૂષો થઇ ગયા. એક અદ્ભૂત વૈયાવચ્ચી નંદિષેણ કે જેમણે દેવતાની આકરી પરીક્ષા પણ અપૂર્વ સમતાભાવથી પાર કરી અને અન્ય શ્રેણિક રાજાના પુત્ર નંદિષેણ-જેણે પ્રભુવીરથી પ્રતિબોધ પામી અદ્ભૂત સત્વ દાખવી ચારિત્ર સ્વીકાર્યું તથા કર્મવશ ઉઠતી ભોગેચ્છાઓને દબાવવા ઉગ્ર વિહાર-સંયમ તથા તપશ્ચર્યાના યોગો સેવ્યા, જેના પ્રભાવે અનેક લવ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઇ. એકવાર ગોચરી પ્રસંગે વેશ્યાને ત્યાં જઇ ચડ્યા-જ્યાં ધર્મલાભનો પ્રતિભાવ 'અર્થલાભની અહીં જરૂર છે' વાક્યથી મળ્યો. માનવશ તરણું ખેંચી સાડા બાર કોડ સોનામહોરની વૃષ્ટિ કરી. વેશ્યાના આગ્રહથી સંસારમાં રોકાયા પરંતુ દેશનાલવ્ધિથી રોજ ૧૦ને પ્રતિબોધ કરતા. ૧૨ વર્ષે એક વાર દશમો સોની એવો આવ્યો, જે પ્રતિબોધ પામ્યો જ નહીં. છેવટે ગણિકાએ 'દશમા તમે !' એમ મશ્કરી કરતાં મોહનિદ્રા તૂટતાં દીક્ષા લઇ આત્મકલ્યાણ સાધ્યું.

સિંહગિરિ : પ્રભુ મહાવીરદેવની બારમી પાટે બિરાજમાન પ્રભાવશાળી આચાર્ય. અનેકવિધ શાસનસેવાના કાર્યો કરવાની સાથે તેઓ વજ્રસ્વામીના ગુરૂ પણ બન્યા હતા.

કૃતપુણ્યક (કયવન્ના શેઠ) : પૂર્વભવમાં મુનિને ત્રણ વખત ખંડિત દાન દેવાથી ધનેશ્વર શેઠને ત્યાં અવતરેલા કૃતપુણ્યકને વર્તમાન ભવમાં વેશ્યા સાથે, અપુત્રીયા એવી ચાર શ્રેણિક પુત્રવધુઓ સાથે તથા શ્રેણિકરાજાની પુત્રી મનોરમા સાથે એમ ત્રણ વાર ખંડિત ભોગો પ્રાપ્ત થયા તથા શ્રેણિકરાજાનું અર્ધુ રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું હતું. સંસારના વિવિધ ભોગો ભોગવી પ્રભુવીર પાસે પૂર્વભવનો વૃત્તાંત સાંભળી દીક્ષા ગ્રહણ કરી સ્વર્ગવાસી થયા.

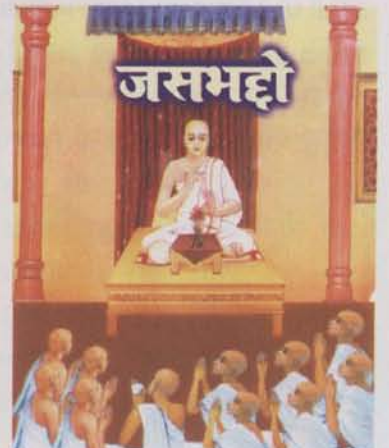
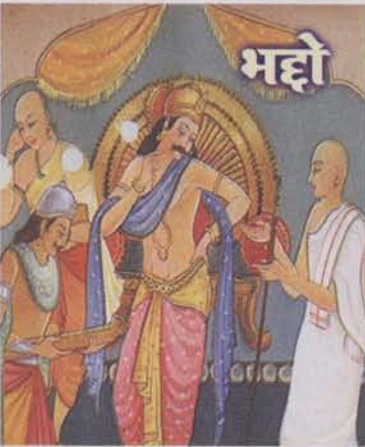
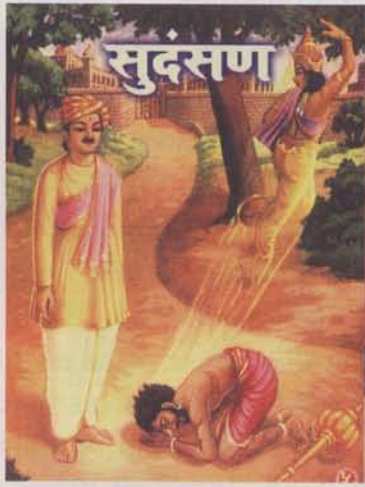
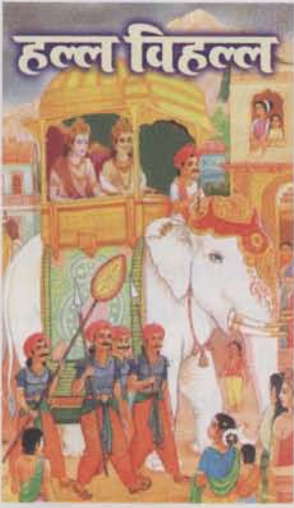
સુકોશલ મુનિ : અયોધ્યાના કીર્તિધર રાજા-સહદેવી રાણીના પુત્ર. પિતાના પગલે સુકોશલે પણ દીક્ષા લેતા વિયોગના આર્તધ્યાને મૃત્યુ પામી સહદેવી જંગલમાં વાઘણ બની. એકદા સુકોશલ તે જ જંગલમાં જઇ કાયોત્સર્ગ ધ્યાને ઊભા રહેતા તેજ વાઘણે આવીને હુમલો કર્યો અને શરીર ચીરી નાંખ્યું. ઉપસર્ગને અપૂર્વ સમતાથી સહન કરતાં અંતકૃત્ કેવળી થઇ સુકોશલ મુનિ મોક્ષે પધાર્યા.

પુંડરીક : પિતાની સાથે દીક્ષા લેવાની ભાવના છતાં નાનાભાઇ કંડરીકની તીવ્ર ભાવના બેઇ તેને દીક્ષાની અનુમતિ આપી પોતે વૈરાગ્યપૂર્વક રાજ્યપાલન કર્યું. હજાર વર્ષના સંયમ પછી કંડરીક મુનિ રોગગ્રસ્ત થતાં સુંદર ઉપચાર તથા અનુપાનાદિથી ભક્તિ કરી વળાવ્યા પરંતુ રાજવી ભોગોની લાલસાએ ચારિત્રભ્રષ્ટ થઇ કંડરીક ઘરે આવતા તેને રાજગાદી સોંપી પોતે સંયમજીવન સ્વીકાર્યું. ગુરૂ ભગવંત ન મળે ત્યાં સુધી ચારે આહાર ત્યાગ કરી વિહાર કર્યો. ઉત્તમ ભાવચારિત્ર પાળી ત્રણ જ દિવસમાં કાળ કરી સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

કેશી ગણધર : શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીની પરંપરાના આ મહાપુરૂષે મહાનાસ્તિક પ્રદેશી રાજાને પ્રતિબોધ પમાડ્યો હતો તથા શ્રી ગૌતમસ્વામી ભગવંત સાથે ધર્મચર્યા કરી પાંચ મહાવ્રતના પ્રભુવીરના શાસનને સ્વીકારી અનુક્રમે સિદ્ધિપદને પામ્યા.

રાજર્ષિ કરકંડુ : ચંપાનગરીના રાજા દધિવાહન રાણી પદ્માવતીના પુત્ર, પણ ઉન્મત્ત હાથીએ જંગલમાં માતાને મૂકી દેતા, માતાએ સાધ્વીજી પાસે દીક્ષા લેતા જન્મ બાદ સ્મશાનમાં મૂકાયા અને ચંડાલને ત્યાં ઉછર્યા. શરીરે ખણજ ખૂબ આવતી હોવાથી કરકંડૂ નામ પડ્યું. અનુક્રમે કંચનપુરના અને ચંપાના રાજા બન્યા. અતિપ્રિય રૂપાળા અને બળવાન સાંઠને જરાજર્જરિત જોતા વૈરાગ્ય થયો અને પ્રત્યેકબુદ્ધ થઇ દીક્ષા લઇ મોક્ષમાં પધાર્યા.

हल्ल विहल्ल सुदंसण, साल महासाल सालिभद्दो अ ।

भद्दो दसण्णभद्दो, पसण्णचंदो अ जसभद्दो ॥३॥

हल्ल-विहल्ल : श्रेणिकनी पत्नी चेल्लएणाना पुत्रो. श्रेणिके सेचनक हाथी भेट आपवाथी कोणिके युद्ध कर्युं. मातामह चेडा राजानी मडदथी लडता हता त्यां रात्रियुद्ध दग्ग्याण सेचनक हाथी पाठमां पडी मरी जता वैराग्य पामी दीक्षा लघ सर्वार्थसिद्ध विमानमां देव थया.

सुदर्शन शेट : अर्हद्दास-अर्हद्दासी मात-पिताना संतान, पार व्रतधारी श्रावक हता. कपिला दासीअे वासनापूर्ति माटे प्रयत्न कर्यो त्यारे 'हुं नपुसक छुं' अेम कही छटकी गया. भीजुवार राजराणी अलयाअे पौषधमां काठिसग्ग स्थित सुदर्शनने दासी द्वारा उपाडी लावी चलायमान करवा घणा प्रयत्न कर्या परंतु निष्फणता मणी त्यारे शील-भंगनो आरोप भूझायो. धलुं पूछवा छतां पुलासो न करता राजाअे फांसीनी सजा करमावी. स्वयंनी आराधना तथा धर्मपत्नी मनोरमाना काठिसग्ग आराधनाना जणे शूणीनुं सिंहासन थयुं. अेकवार प्रभुवीर पासे जतां नवकार महामंत्रना प्रभावे रोजनी सात हत्या करनार अर्जुनभाणीना हेहमांथी यक्षने दूर करी दीक्षा अपावी. अंते महाव्रत आराधी भोक्षमां गया.

शाल-महाशाल : जन्ने भाठयो हता. परस्पर प्रीति हती. भाएज गांगलिन राज्य सोंपी दीक्षा लीधी हती. अेक वपत प्रभु गौतमस्वामी साथे गांगलीने प्रतिभोधवा पृष्ठयंपामां आव्या. माता-पिता साथे गांगलिअे दीक्षा लीधी. रस्तामां उत्तम भावना भावतां सहुने केवणज्ञान थयुं. अंते भोक्ष पाभ्या.

शालिभद्र : भद्रवाडपुत्र संगम तटीकेना पूर्वभवमां मुनिने आपेल भीरदानना प्रभावथी राजगृही नगरीमां गोत्रद्र शेट-भद्राशेटाणीने त्यां पुत्ररूपे जन्म्या. अतुल संपत्ति अने उच्च कुलीन उर सुंदरीओना स्वामी होवानी साथे नित्य देवलोकथी गोत्रद्र देवे भोक्लेल दिव्य वस्त्र-आभूषणादि भोगसामग्रीथी युक्त लल पेटीना भोक्ता हता. अेक वपत श्रेणिक महाराज तेमनी स्वर्गीय समृद्धि जेवा आव्या त्यारे 'पोताना माथे स्वामी छे' अेम जणी दीक्षानी भावनाथी अेक-अेक पत्नीनो त्याग करवा लाग्या त्यारे जनेवी धन्यशेटनी प्रेरणाथी अेक साथे जधो त्याग करी यात्रि स्वीकारी उग्र संयम-तपश्चर्या पाणी वैभारगिरि पर अनशन स्वीकारी सर्वार्थसिद्ध विमानमां उत्पन्न थया.

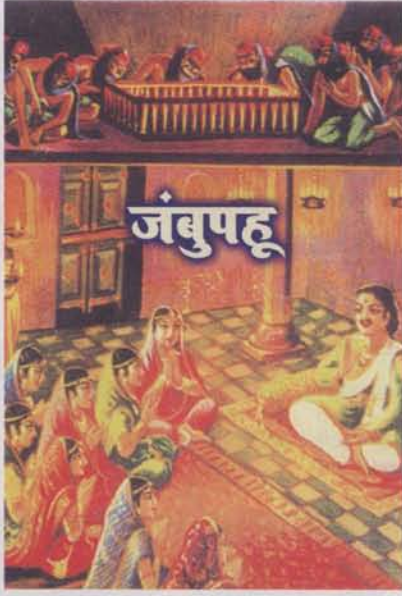
भद्रभाहुस्वामी : अंतिम चौदपूर्वना ज्ञाता अने आवश्यकदि दश सूत्रो पर निर्युक्तिना रचयिता. महाप्राण ध्यानने साधनार महापुत्रे वराहमिहिरना अधकरा ज्योतिष ज्ञाननो प्रतिकार करी आकाशमांथी मांडलानी वस्ये नहीं परंतु मांडलाना छेवाडे माछलुं पडवुं, तथा राजपुत्रनुं १०० वर्षनुं आयुष्य नहीं. परंतु मात्र सात दिवसमां जिलाडीना आगणियाथी मोत थयुं आदि सयोट भविष्य जणावी जिनशासननी प्रभावना करी तथा वराहमिहिर कृत उपसर्गने शांत करवा 'उवसग्गहरे' स्तोत्रनी रचना करी. कल्पसूत्र-भूणसूत्रना तेओ रचयिता छे.

दशार्णभद्र राज : दशार्णपुरनो राजा. नित्य त्रिकाणपूजानो नियम हतो. अेकदा गर्वसहित अपूर्व ऋद्धि साथे वीरप्रभुने वंदन करवा जतां धन्द्रे अपूर्व समृद्धि प्रदर्शन करी गर्वभंडन कर्युं तेथी वैरागी थघ यात्रि लीधुं, अंते सम्यग् आराधना करी भोक्षे पधार्था.

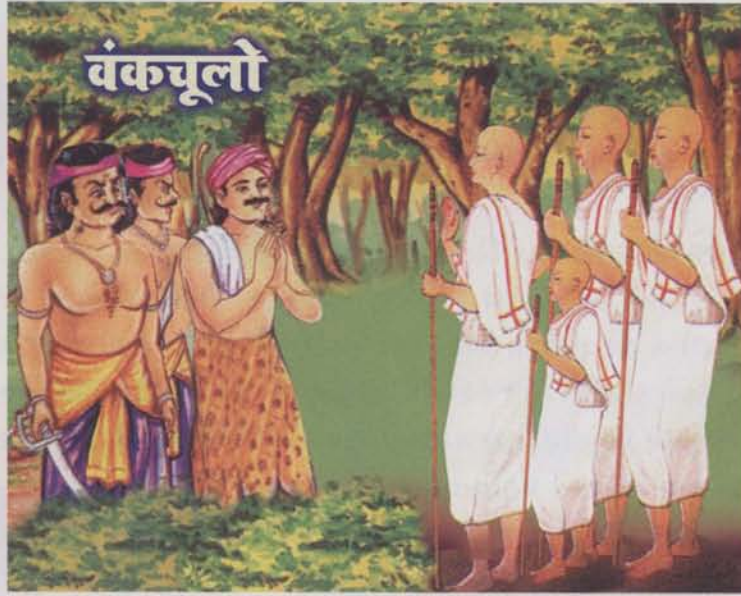
प्रसन्नचंद्र राज : सोमचंद्र राज-दाशिणीना संतान. जालकुंवरने राज्य सोंपी यात्रि लीधुं. अेकवार राजगृहीना उधानमां कायोत्सर्ग ध्याने हता त्यारे प्रभु वीरने वंदन करवा नीकणेल राज श्रेणिकना अग्रेसर जे सैनिकनो मोटे सांभण्युं के 'मंत्रीओ जेवझा थतां चंपानगरीनो राजा दधिवाहन पोताना जाणपुत्रने लडाठमां हणी राज्य लघ लेशे.' तेथी पुत्रमोहथी मानसिक युद्ध करतां सातमी नरक योग्य कर्म अेकठा कर्या. जधा शस्त्रो भूटी गया जणी माथानो लोभंडी टोप काटवा हाथ डेरवे छे त्यारे मुंडित मस्तकथी साधुपणानो ज्वाल आवता पश्चात्ताप करतां केवणज्ञान पाभ्या.

यशोभद्रसूरि : शय्यंभवसूरिना शिष्य तथा भद्रभाहुस्वामीना गुडदेव. चौद पूर्वना अलयासी तेओअे अनेक योग्य साधुओने पूर्वोनी वाचना आपी. अंते शत्रुंजयगिरिनी यात्रा करी काणधर्म पामी स्वर्ग पधार्था.

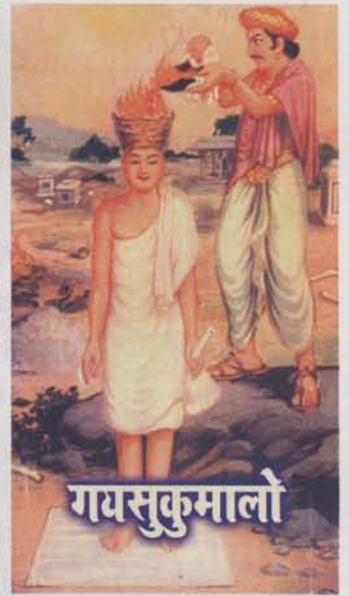

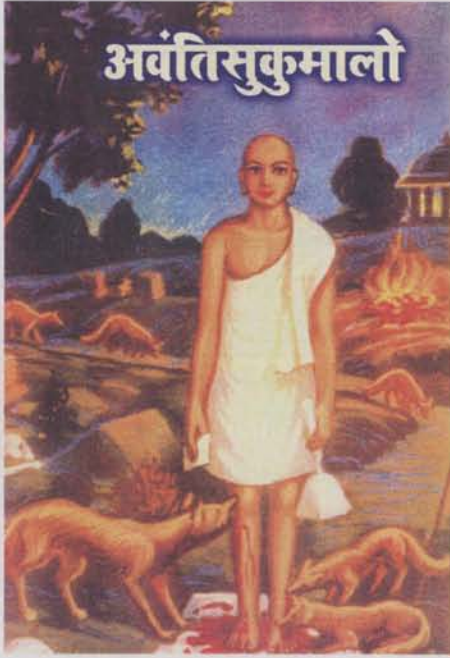
जंबुपहू

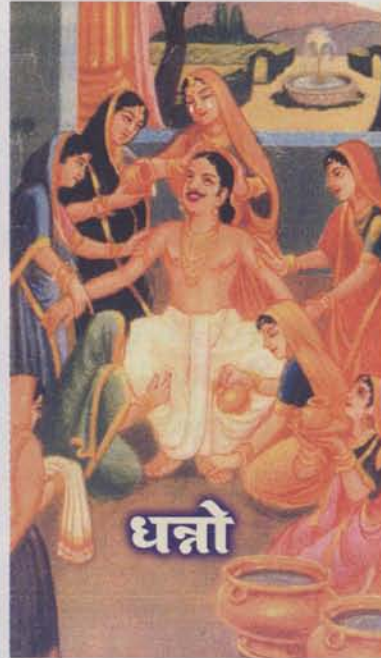
वंकचूलो

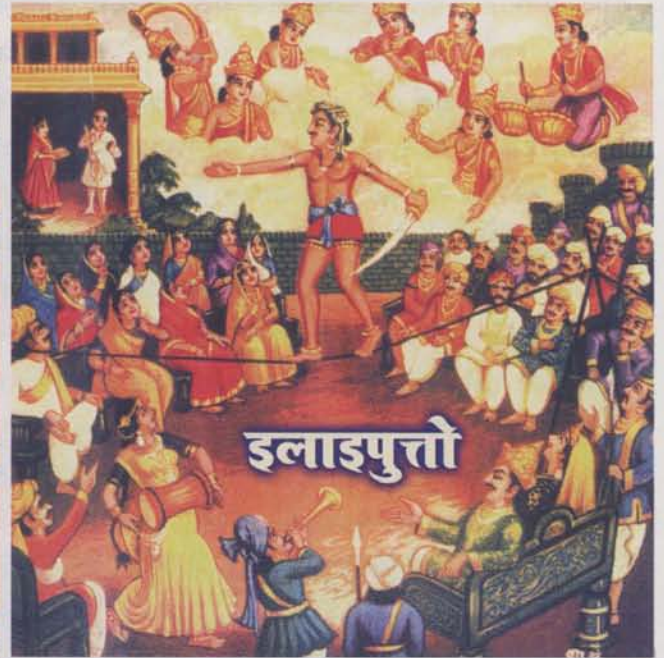
गवसुकुमालो

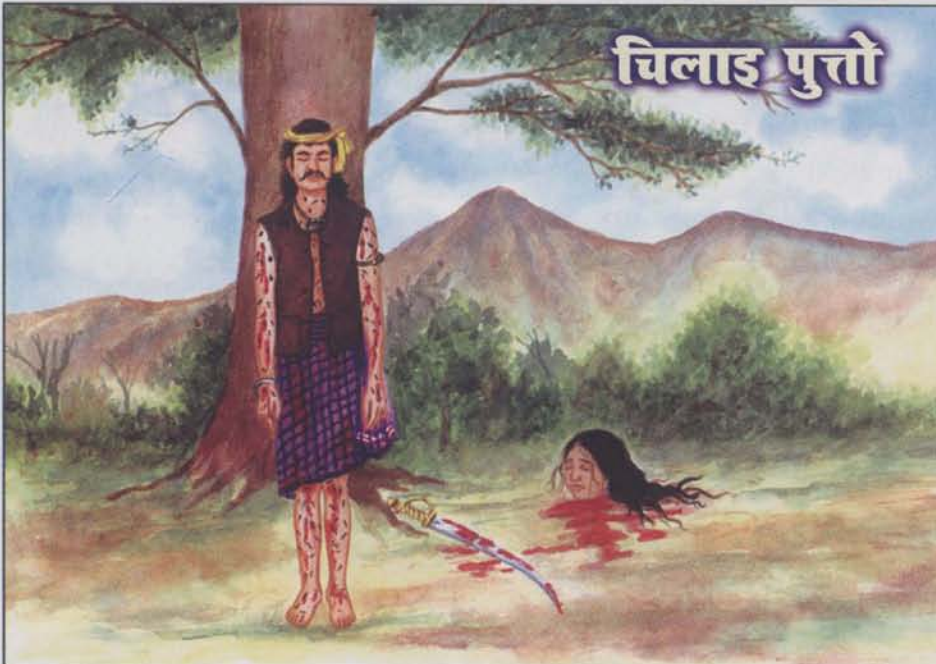
अवंतिसुकुमालो

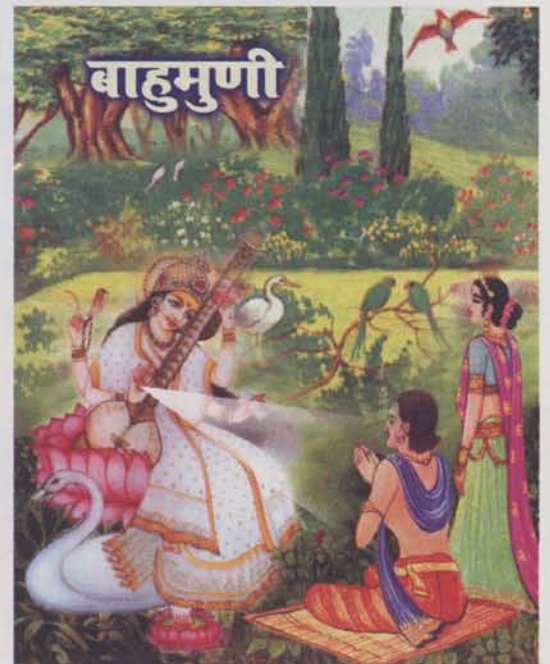
धन्नो

इलाडपुत्तो

चिलाड पुत्तो

बाहुमुणी

જંબુપહુ વંકચૂલો, ગયસુકુમાલો અવંતિસુકુમાલો । ધન્નો ઇલાહપુત્તો, ચિલાહપુત્તો અ બાહુમુળી ॥૪॥

જંબુસ્વામી : નિઃસ્પૃહ અને વૈરાગ્યવાસિત હોવા છતાં શ્રદ્ધભદ્ર-દારિણીના આ પુત્રને માતાના આગ્રહથી આઠ કન્યાઓ સાથે પરણવું પડ્યું. પણ પહેલી જ રાત્રે અતિવૈરાગ્યસભર ઉપદેશ આપી એ બધાને વૈરાગ્ય પમાડ્યો, એ સમયે પાંચસો ચોરો સાથે ચોરી કરવા આવેલ પ્રભવ ચોર પણ પીગળ્યા. બીજા દિવસે પરબ સાથે જંબુકુમારે સુધર્મસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી. અવસર્પિણી કાળના ભરતક્ષેત્રના તેઓ છેલ્લા કેવળી થયા.

વંકચૂલ : વિરાટ દેશના રાજકુમાર પુષ્પચૂલ, પરંતુ જુગાર-ચોરી આદિ વગેરે વકતાના કારણે લોકોએ નામ વંકચૂલ પાડ્યું. પિતાએ દેશવટો આપતાં પત્ની-બહેન સાથે નીકળી જંગલમાં પલ્લીપતિ થયા. એકવાર જ્ઞાનવૃંદાસૂરિશ્રી પધારતા કોઈને ઉપદેશ ન આપવાની શરતે ચોમાસું કરાવ્યું. વિહાર કરતાં વંકચૂલની સરહદ ઓળંગી ત્યારે વંકચૂલની ઇચ્છાથી આચાર્ય ભગવંતે ૧) અબાણ્યા ફળ ખાવા નહીં. ૨) પ્રહાર કરતા પહેલા સાત ડગલા પાછા હટવું. ૩) રાજરાણી સાથે ભોગ ભોગવવા નહીં. ૪) કાગડાનું માંસ ખાવું નહીં, એ ચાર નિયમો આપ્યા. અનેકવિધ કષ્ટો વચ્ચે પણ દઢતાથી નિયમપાલન કરી અનેક લાભો મેળવી વંકચૂલ સ્વર્ગવાસી થયા.

ગજસુકુમાલ : સાત-સાત પુત્રોને જન્મ આપવા છતાં એકેયનું લાલન પાલન કરવા ન મળવાથી વિષાદ પામેલા દેવકીએ કૃષ્ણને જણાવતા કૃષ્ણે હરિણેગમેષી દેવની આરાધના કરી. મહર્ષિક દેવ દેવકીની કુક્ષિમાં આવ્યા તે ગજસુકુમાલ. બાલ્યવયે વૈરાગ્ય પામ્યા પરંતુ મોહપાશમાં બાંધવા માત-પિતાએ લગ્ન કરાવ્યા. પરંતુ યુવાવયે જ નેમિનાથ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લઈ સ્મશાનમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહ્યા. ‘દીકરીનો ભવ બગાડ્યો’ એમ વિચારી સોમિલ સસરાએ માથે માટીની પાળ બાંધી ચિતામાંથી કાઢી ઘગઘગતા અંગારા માથે મૂક્યા. સમતાભાવે અપૂર્વ કર્મનિર્જરા કરી અંતકૃત્ કેવળી થઈ મોક્ષે પધાર્યા.

અવંતિસુકુમાલ : ઉજ્જયિનીના વાસી ભદ્રશેઠ-ભદ્રાશેઠાણીના સંતાન, ૩૨ પત્નીઓના સ્વામી. એક વાર આર્યસુહસ્તિસૂરિને પોતાની યાનશાળામાં વસતિ આપી ત્યારે ‘નલિનીગુલ્મ’ અધ્યયન સાંભળતાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું, ચારિત્ર લીધું અને શરીરની સુકુમાળતાના કારણે લાંબો સમય ચારિત્ર પાળવાની અશક્તિના કારણે સ્મશાને કાઉસગ્ગ ધ્યાને ઉભા રહ્યા. સુકોમળ શરીરની ગંધથી આકર્ષાઈ શિયાળણી બચ્ચા સાથે આવી અને શરીરે બચકા ભરવા લાગી પરંતુ શુભ ધ્યાનમાં મગ્ન રહી કાળ કરી નલિનીગુલ્મ વિમાનમાં દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા.

ધન્યકુમાર : ધનસાર-શીલવતીના સંતાન. ભાગ્યબળે અને બુદ્ધિબળે અપૂર્વ લક્ષ્મી ઉપાર્જન કરી હતી. એકવાર સાળા શાલિભદ્રની દીક્ષાની ભાવનાથી પત્ની સુભદ્રા રડતી હતી, ત્યારે ‘તે તો કાયર છે કે એક-એક છોડે છે.’ આમ ટોણો માર્યો. ‘કથની સહેલી છે, કરણી અઘરી છે’ આવી પત્નીની વાત સાંભળી એક સાથે તમામ ભોગસામગ્રી ત્યાગી શાલિભદ્ર સાથે દીક્ષા લઈ ઉત્તમ આરાધના કરી અનુત્તર દેવલોકમાં ગયા.

ઇલાચીપુત્ર : ઇલાવર્ધન નગરના ઇભ્ય શેઠ-દારિણીના પુત્ર. વૈરાગ્યવાસિત જોઈ પિતાએ હલકા મિત્રોની સોબત કરાવતા લંબીકાર નટની પુત્રી પર મોહાયા. નટે નાટ્યકળામાં પ્રવીણ થઈ રાજાને રીજવવાની શરત મૂકી, તેથી તેમની સાથે નટકળા શીખી બેનાતટના મહીપાળ રાજા પાસે નટકળા બતાવી. અદ્ભૂત ખેલો કરવા છતાં નટડીમાં મોહાઈ રાજા વારંવાર ખેલ કરાવે છે ત્યારે પરસ્ત્રીલંપટતા અને વિષયવાસના પર વૈરાગ્ય આવ્યો, ત્યાં અત્યંત નિર્વિકારભાવે ગોચરી વહોરતા સાધુને જોઈ ભક્તિભાવ બાગ્યો અને ક્ષપકશ્રેણિએ ચડી કેવળજ્ઞાન પામ્યા.

ચિલાતીપુત્ર : રાજગૃહીમાં ચિલાતી દાસીનો પુત્ર. ધન સાર્થવાહને ત્યાં નોકરી કરે પણ અપલક્ષણ જોઈ કાઢી મૂકતા જંગલમાં ચોરોનો સરદાર થયો. ‘ધન તમારું, શ્રેષ્ઠિપુત્રી સુસીમા મારી’ એમ કરાર કરી ચોરોને સાથે લઈ ઘાડ પાડી બંધું ઉપાડી ચાલ્યા. કોલાહલ થતાં રાજાના સિપાઈઓ પાછળ પડ્યા એટલે ધનના પોટલા મૂકી તથા સુસીમાનું માથુ કાપી ઘડ મૂકી ભાગ્યા. રસ્તામાં મુનિરાજ મળતાં તલવારની અણીએ ધર્મ પૂછતાં ‘ઉપશમ વિવેક સંવર’ ત્રણ પદ આપી ચારણલઘ્વિથી સાધુ મહારાજ ઉડ્યા. ચિલાતીપુત્ર ત્રણ પદોનું ધ્યાન ઇરતાં ત્યાં જ શુભ ધ્યાનમાં મગ્ન થયા. લોહીની વાસથી આવેલ કીડીઓનો ઉપદ્રવ અટકી દિવસ સહન કરી સ્વર્ગવાસી થયા.

બાહુમુળિ : જેમનું મૂળ નામ યુગબાહુ હતું તે પાટલીપુત્રના વિક્રમબાહુ રાજા-મદનરેખા રાણીના પુત્ર. પૂર્વભવની જ્ઞાનપંચમીની આરાધનાના પુણ્યબળે સરસ્વતી દેવી અને વિદ્યાઘરોની કૃપા પ્રાપ્ત થતાં અનેક વિદ્યાઓ પ્રાપ્ત કરી તથા ચાર પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તર આપવાની પ્રતિજ્ઞા પૂતળી પાસે પુરાવી અનંગસુંદરી સાથે વિવાહ કર્યા. અંતે ચારિત્ર લઈ જ્ઞાનપંચમીની આરાધના કરી કેવળી બન્યા, ભવિકો પર ઉપકાર કરી મોક્ષે પધાર્યા.

अज्जगिरी

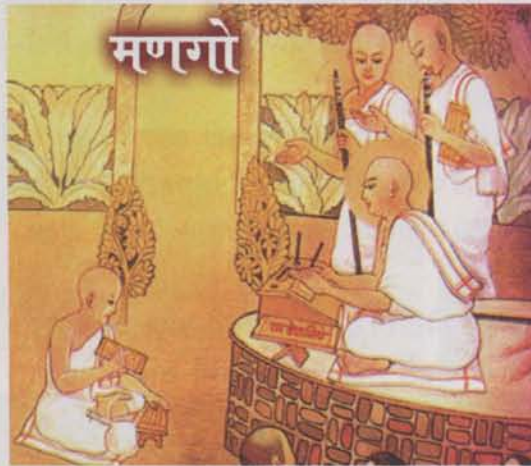
अज्जसुहत्थी

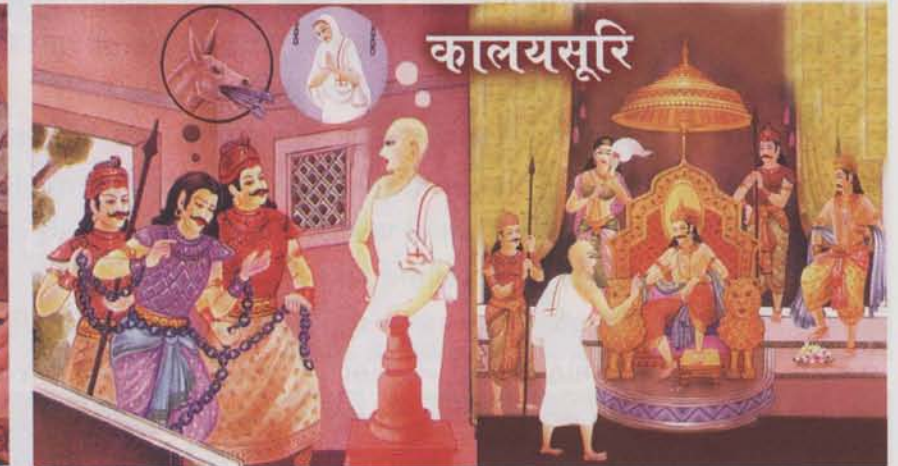
अज्जरक्खिअ

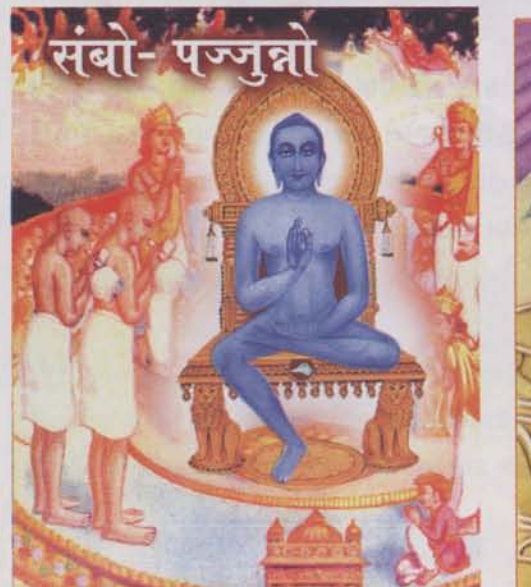
उदायगो

मणगो

कालयसूरि

संबो- पज्जुन्नो

मूलदेवो

अज्जागरी अज्जराक्खअ, अज्जसुहत्थी उदायगो मणगो ।
कालयसूरी संबो, पज्जुण्णो मूलदेवो अ ॥५॥

आर्य महागिरि अने आर्यसुहस्तिसूरि : जन्ने श्री स्थूलभद्रजुना दशपूर्वी शिष्यो हता. आर्य महागिरिअे गच्छमां रही जिनकल्पनी तुलना करेली, तेओ कडकमां कडक चाट्टि पाणता तथा पणावता हता. अंते गजपट तीर्थे 'अनशन' करी स्वर्गमां गया.

आर्य सुहस्तिसूरिअे अेक भिक्षुकने दुष्काणना समयमां भोजननिमित्तक दीक्षा आपेली, जे पाछणथी संप्रति महाराजा थया अने अविस्मरणीय शासनप्रभावना करेली. आचार्यश्री पण लव्य जुवोने प्रतिभोध करी विशिष्ट शासनप्रभावनामां कार्यो करी अंते स्वर्गवासी थया.

आर्यरक्षितसूरि : ब्राह्मण शास्त्रोमां प्रकांड विद्वत्ता मेणवी राजसन्मान प्राप्त कर्युं पण आत्महितेच्छु माताअे दष्टिवाह भएवानी प्रेरणा करतां आचार्य तोसलिपुत्र पासे आवी चाट्टि लघ तेमनी पासे तथा वज्रस्वामिजु पासेथी साडा नव पूर्व सुधीनुं ज्ञान मेणव्युं. दशपुरना राजा, पाटलिपुत्रना राजा आदिने जैन जनाव्या, पोताना परिवारने पण दीक्षा आपी अने आराधनामां स्थिर कर्या. जैन श्रुतज्ञानने द्रव्यानुयोग, गणितानुयोग, चरण करणानुयोग अने धर्मकथानुयोग अेम चार अनुयोगमां विभाजित कर्युं, अंते स्वर्गवासी थया.

उदायन राजर्षि : वीतलय नगरीना राजा हता. पोतानी दासी सहित प्रभुवीरनी देवकृत जिवित प्रतिमा उपाडी गयेला उज्जयिनीना राजा चंडप्रद्योतने युद्धमां हरावी अंटी जनाव्या हता परंतु साधर्मिक जणी संवत्सरीना दिवसे क्षमापनापूर्वक छोड्या हता. जे 'प्रभु पधारै तो दीक्षा लई' अेवा तेमना संकल्पने अेज दिवसे प्रभुवीरै पधारी सङ्ग कर्यो. 'राजेश्वरी ते नरकेश्वरी' अेम मानी पुत्रने राजथ न आपता भाएजे केशीने राजथ आपी अंतिम राजर्षि जन्था. अेकवार विचरता स्वनगरमां पधारता 'आ राजथ पाछुं लेवा आव्या छे' अेम मानी भाएजे विषप्रयोग कर्यो तेमां जे वार जन्था, श्रीजु वार असर थए परंतु शुभध्यानधारामां आइठ थए केवणज्ञान प्राप्त कर्युं.

मनक : शर्यंभवसूरिना पुत्र अने शिष्य. अेमनुं आयुष्य छ महीना जेटलुं अल्प होवाथी टूंक समयमां सुंदर आराधना करी शके ते माटे शर्यंभवसूरिअे दशवैकालिक सूत्रनी रचना करी. तेओ छ महिना चाट्टि पाणी देवलोकै पधार्या.

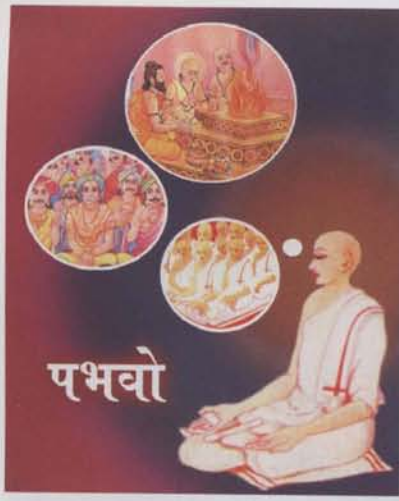
कालकाचार्य : जहेन सरस्वती साथे गणधरसूरि पासे दीक्षा लीधी हती. उज्जयिनीना राजा गर्दभिल्ले अत्यंत रूपवती सरस्वती साध्वीजु पर मोहांध थए अंतःपुरमां केंद कर्या त्यारै घणी रीते समजववा छतां न मान्या अेटले सूरिजुअे वेशपरिवर्तन करी ८६ शकराजओने प्रतिभोध पमाडी गर्दभिल्ल पर चडाए करावी साध्वीजुने छोडाव्या. सूरिजु अत्यंत प्रभावक पुण्यपुरुष हता.

कालकाचार्य (२) : प्रतिष्ठानपुरना राजा शालिवाहननी विनंतिथी संवत्सरी पांचमनी चोथे प्रवर्तावी तथा सीमंधरस्वामिअे घण्ड आगण 'निगोदनुं आभेहुण स्वरूप आ कालकसूरि कही शकशे' तेम जणावतां ब्राह्मणनुं रूप लघ घण्ड आवेल. आचार्ये यथार्थस्वरूप जणावतां घण्ड प्रसन्न थयेला.

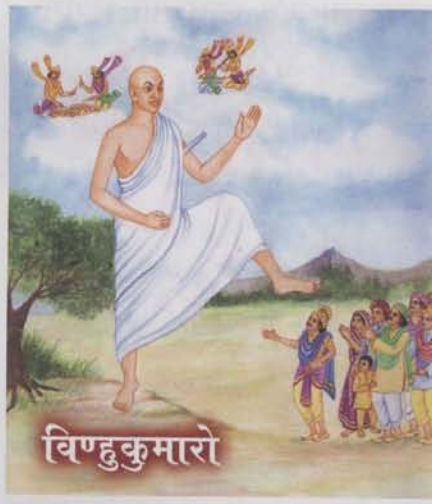
शांभ अने प्रद्युम्न : श्री कृष्णना जन्ने पुत्रो. शांभनी माता जंजुवती, प्रद्युम्ननी माता र्क्ष्मिणी. जाणपणामां अनेक लीलाओ करी, कौमार्यावस्थामां विविध पराक्रमो करी छेवटे प्रभु नेमिनाथ पासे दीक्षा लघ शत्रुंजयगिरि पर मोक्षे गया हता.

मूणदेव : कणाकुशण पण भारे जुगारी. पिताअे देशवटो आय्यो तेथी उज्जयिनीमां आवी देवदत्ता गणिका अने कलाचार्य विश्वभूतिनो पराजय कर्यो. पुण्यजण, कणाजण अने मुनिने दानना प्रभावे विषम परिस्थिति पसार करी हाथीओथी समृद्ध विशाल राजथ अने कलाप्रिय चतुर गणिका देवदत्ताना स्वामी थया. पाछणथी वैराग्य पामी चाट्टि पाणी देवलोकै गया. भविष्यमां मोक्षे जशे.

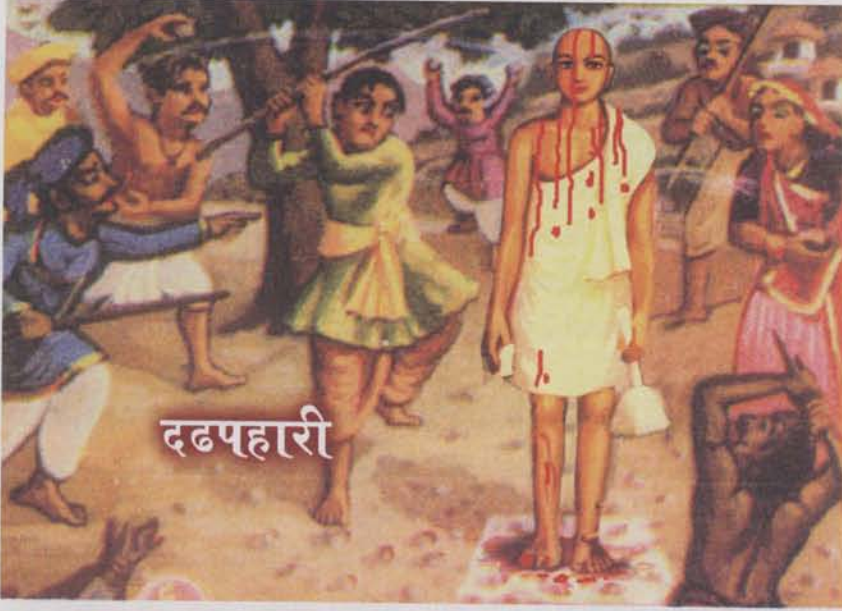
पभवो

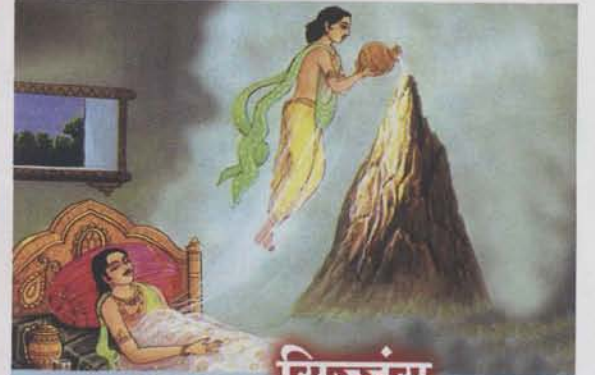
विण्हुकुमारो

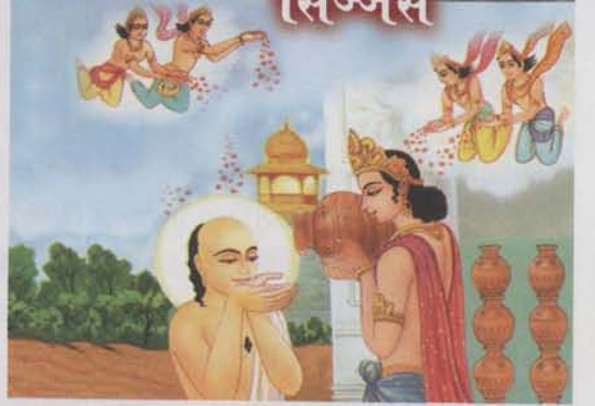
अदकुमारो

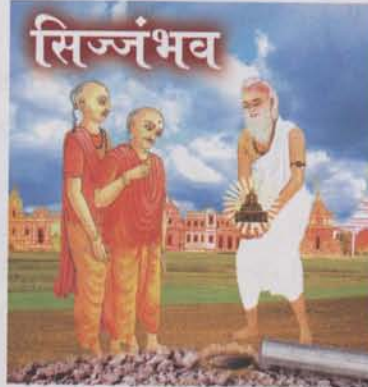
दढपहारी

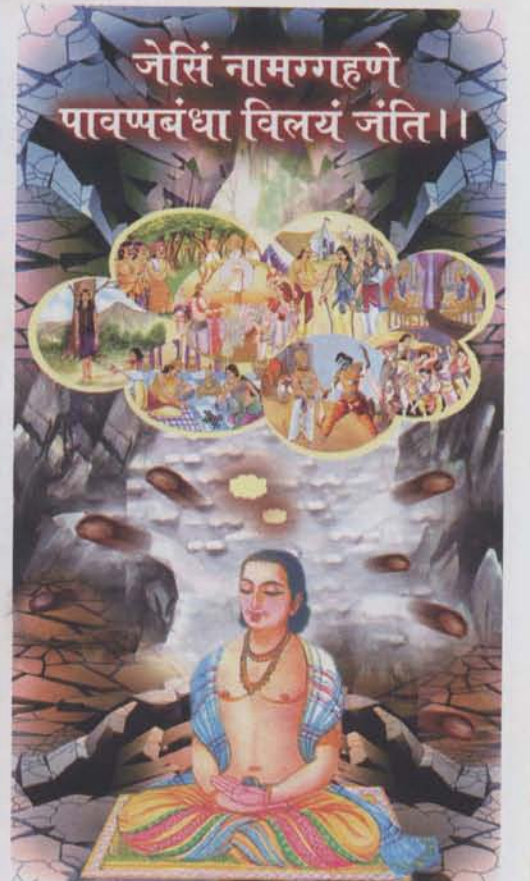
सिज्जंस

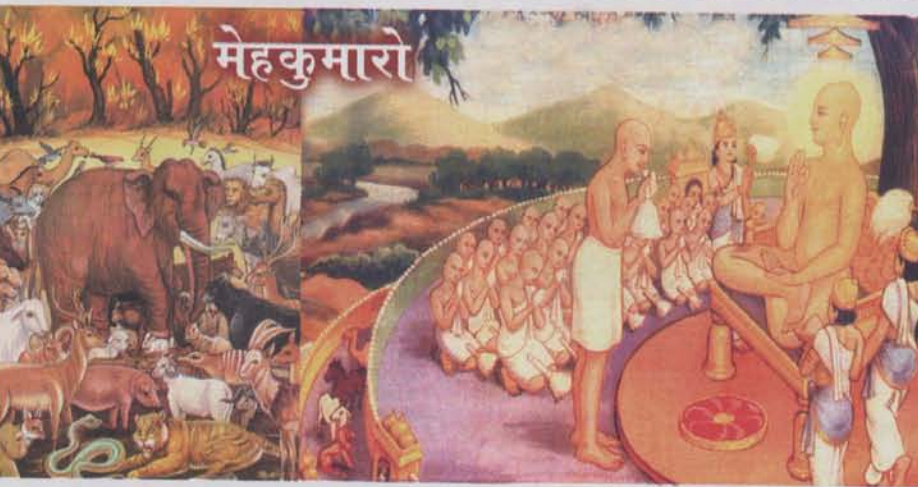
कूरगड् अ

सिज्जंभव

जेसिं नामग्गहणे
पावप्पबंधा विलयं जंति ।।

मेहकुमारो

પમવો વિળ્હુકુમારો, અહુકુમારો દઢપહારી અ ।

સિજ્જંસ કૂરગડુ અ, સિજ્જંમવ મેહકુમારો અ ॥૬॥

પ્રભવસ્વામી : જંબૂસ્વામીને ત્યાં ચોરી કરવા જતાં પતિ-પત્ની વચ્ચેના વૈરાગ્યપ્રેરક સંવાદ સાંભળી પ્રતિબોધ પામી ૫૦૦ ચોરો સાથે દીક્ષા લીધી. જંબૂસ્વામી પછી શાસનનો સર્વભાર સંભાળનાર પૂજ્યશ્રી ચૌદ પૂર્વના જ્ઞાતા હતા. જૈનશાસનની ધુરા સોંપવા શ્રમણ તથા શ્રમણોપાસક સંઘમાં વિશિષ્ટ પાત્ર વ્યક્તિત્વ ન દેખાતા શય્યંભવ બ્રાહ્મણને પ્રતિબોધી ચારિત્ર આપી શાસનનાયક બનાવ્યા હતા.

વિષ્ણુકુમાર : પદ્મોત્તર રાજા-જ્વાલાદેવીના કુળદિપક, મહાપત્ર ચક્રવર્તીના ભાઈ. દીક્ષા લઈ ઘોર તપ તપી અનેક લઘ્વિના ધારક બન્યા, શાસનદ્વેષી નમુચિએ શ્રમણ સંઘને ષટ્પંડની હદ છોડી જવા જણાવ્યું ત્યારે મુનિવરે પધારી ઘણી સમજાવટ કરવા છતાં ન માનતા નમુચિ પાસે ત્રણ ડગલા ભૂમિ માંગી. માંગણી સ્વીકારતા ૧ લાખ યોજનનું વિરાટ શરીર બનાવી ૧ પગ સમુદ્રના પૂર્વ કાંઠે, ૧ પગ સમુદ્રના પશ્ચિમ કાંઠે મૂક્યો. 'શ્રીજો પગ ક્યાં મૂકું' એમ કહી તે પગ નમુચિના મસ્તકે મૂકી સંઘને ઉપદ્રવથી મુક્ત કર્યો. આલોચનાથી શુદ્ધ થઈ ઉત્તમ ચારિત્ર પાળી અંતે મોક્ષે પધાર્યા.

આર્દ્રકુમાર : આર્દ્રક નામે અનાર્થદેશના રાજકુમાર. પિતા આર્દ્રક અને શ્રેણિકરાજાની મૈત્રીને લંબાવવા અભયકુમાર સાથે મૈત્રીનો હાથ લંબાવ્યો ત્યારે હળુકર્મી જાણી અભયકુમારે રત્નમય જિનપ્રતિમા મોકલી. પ્રભુદર્શને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થતા આર્થદેશમાં આવી દીક્ષા લીધી. વર્ષો સુધી ચારિત્ર પાળ્યા બાદ ભોગાવલી કર્મનો ઉદય થતાં સંસારવાસ સ્વીકારવો પડ્યો. ફરી ચારિત્રનો ઉલ્લાસ થયો ત્યારે પુત્રસ્નેહે બીજા બાર વર્ષ સંસારમાં રોકી રાખ્યા બાદ ફરી દીક્ષા લઈ અનેકને પ્રતિબોધ પમાડી આત્મકલ્યાણ સાધ્યું હતું.

દટપહારી : ચઙ્ગદત બ્રાહ્મણનો પુત્ર કુસંગથી બગડી પ્રસિદ્ધ ચોર બન્યો. એકવાર લુંટ ચલાવતા બ્રાહ્મણ, ગાય, સગર્ભા સ્ત્રી એટલે કે સ્ત્રી + ગર્ભસ્થ બાળક એમ ચાર મહાહત્યા કરી, પરંતુ હૃદય દ્રવી જતાં ચારિત્ર લીધું અને જ્યાં સુધી પૂર્વ પાપની સ્મૃતિ થાય ત્યાં સુધી કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહેવાનો અભિગ્રહ લઈ હત્યાવાળા ગામની સીમમાં જ કાઉસગ્ગમાં ઉભા રહ્યા. અસહ્ય કઠોર શબ્દો કહી, પથ્થર, રોડા આદિનો ઘા કરી લોકોએ હેરાન કર્યા પરંતુ બધું સમતાભાવે સહન કરી છ મહિનાના અંતે કેવળજ્ઞાન પામ્યા.

શ્રેયાંસકુમાર : બાહુબલીના પૌત્ર અને સોમચશ રાજાના દીકરા. શ્રી આદિનાથ પરમાત્માને વાર્ષિક તપ પછી ઇક્ષુરસથી પારણું જાતિસ્મરણજ્ઞાની તેમણે કરાવ્યું હતું. આત્મસાધના કરી અંતે સિદ્ધપદને પામ્યા.

કૂરગડુ મુનિ : ઘનદત શ્રેષ્ઠિના પુત્ર, ધર્મઘોષસૂરિ પાસે નાની ઉંમરમાં દીક્ષિત થયા હતા. ક્ષમાગુણ અદ્ભુત હતો પણ તપશ્ચર્યા જરાય ન કરી શકે. એકવાર પર્વદિવસે ત્રાત:કાળમાં ઘડો ભરીને ભાત લઈ આવી વાપરવા બેઠા, ત્યાં સાથે રહેલ માસક્ષમણના તપસ્વી મુનિએ 'મને બળખો કાઢવાનું સાધન કેમ ન આપ્યું ? હવે તમારા પાત્રમાં જ બળખો કાઢું' તેમ કહી ભોજનમાં જ બળખો નાંખ્યો. અન્યત્ર લાવેલ ગોચરી સાથેના ચાર તપસ્વીઓને બતાવતા તેમના ખાઉંધરાપણાની નિંદા કરતાં તેમના પાત્રમાં થૂંક નાખે છે એવો નિર્દેશ આપે છે. કૂરગડુ મુનિએ અદ્ભુત ક્ષમા રાખી સ્વનિંદા કરતાં કરતાં કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.

શય્યંભવસૂરિ : પૂર્વાવસ્થામાં કર્મકાંડી બ્રાહ્મણ હતા, પરંતુ તેમની પાત્રતા દેખી પ્રભવસ્વામિએ બે સાધુ મોકલી પ્રતિબોધ કરી ચારિત્ર આપી શાસનની ધુરા સોંપી હતી. બાલપુત્ર મનક ચારિત્રના માર્ગે આવ્યો ત્યારે તેનું અલ્પ આયુ જાણી સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ધરી દશવૈકાલિક સૂત્રની રચના કરી હતી. શાસનસેવાના અનેકવિધ કાર્યોથી જીવન સફળ બનાવ્યું હતું.

મેઘકુમાર : શ્રેણિક રાજાની ધારિણી નામની રાણીના પુત્ર. આઠ રાજકુમારીને પરણ્યા હોવા છતાં પ્રભુવીરની દેશનાથી પ્રતિબોધ પામી ચારિત્ર સ્વીકાર્યું. નવદીક્ષિત મુનિનો સંથારો છેલ્લે થવાથી. આખી રાત સાધુઓની અવરજવરથી ઘૂળ ઉડવાથી નિદ્રા આવી નહીં તેથી ચારિત્ર નહીં પળાય તેમ સમજી રજોહરણ પાછું સોંપવા વિચાર્યું. સવારે પ્રભુએ સામેથી બોલાવી કરેલું દુર્ઘર્ષન જણાવી પૂર્વના હાથીના ભવમાં સસલાને બચાવવાની દયાથી કેવા કષ્ટ સ્વીકાર્યા હતા તે જણાવ્યું. પ્રતિબોધ પામી આંખ અને પગ સિવાય શરીરના કોઈ અંગોનો ઉપચાર ન કરાવવાની ઘોર પ્રતિજ્ઞા લઈ નિર્મળ ચારિત્ર પાળી સ્વર્ગવાસી થયા.

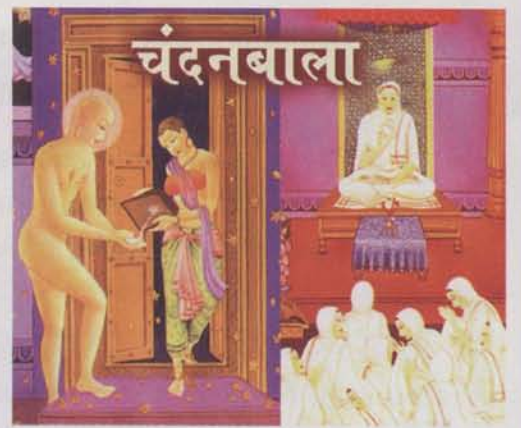
એમહ મહાસત્તા, દિંતુ સુહં ગુણ-ગુણેહિં સંજુત્તા ॥

જેસિં નામગ્ગહણે, પાવપ્પબંધા વિલયં જંતિ ॥૭॥

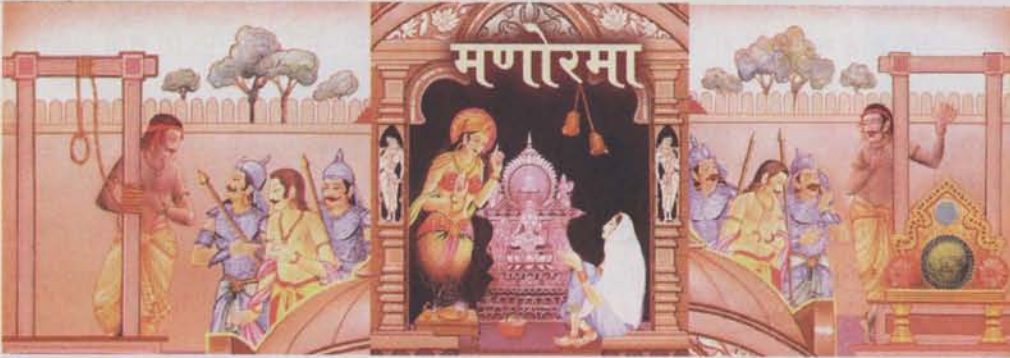
જેમનું નામ લેવાથી પાપની પરંપરા નાશ પામે છે એવા ગુણના સમૂહથી યુક્ત ઉપરોક્ત આદિ મહાસાત્વિક પુણ્યાત્માઓ સુખ આપો.

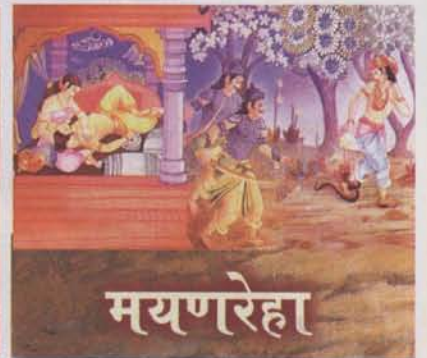
सुलसा

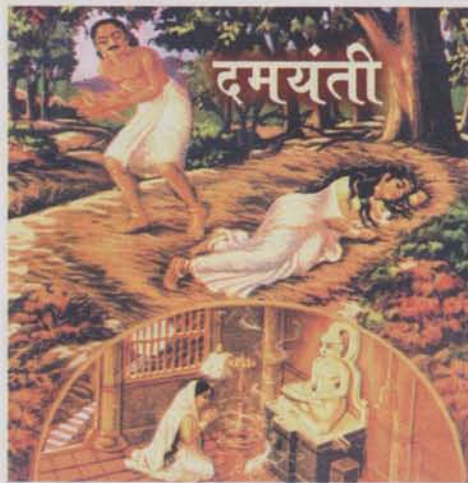
चंदनबाला

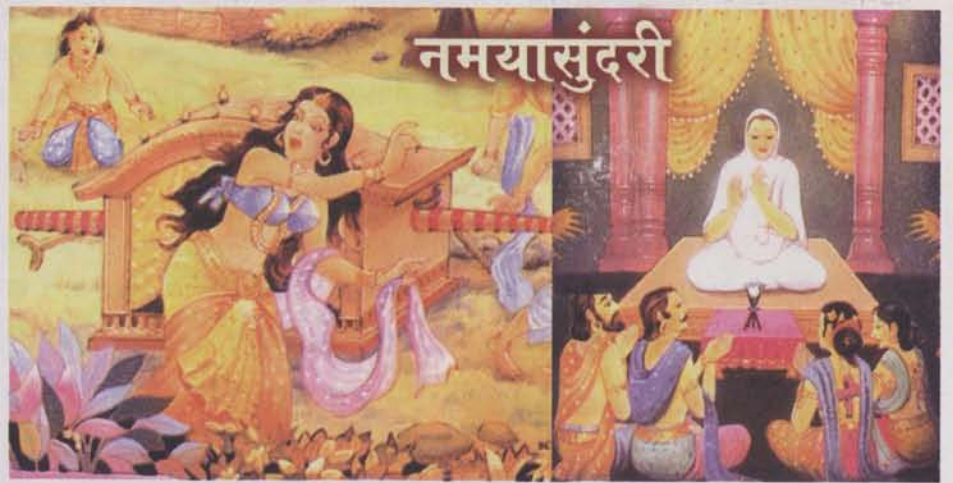
मणोरमा

मयणरेहा

दमयंती

नमयासुंदरी

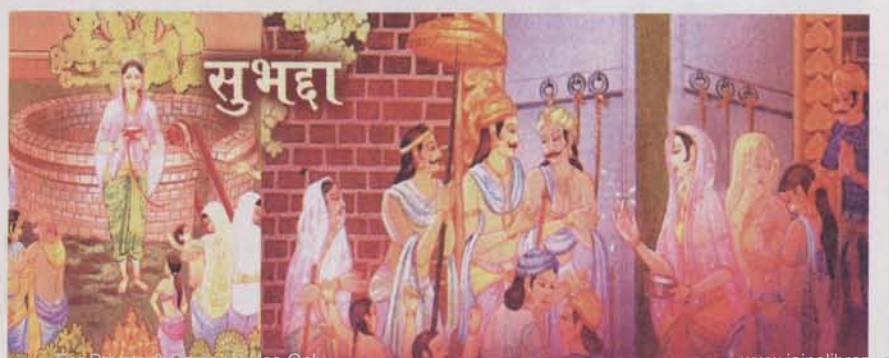
सीया

नंदा

भद्रा

सुभद्रा

સુલસા ચંદનબાલા , મળોરમા મયળરેહા દમયંતી ।

નમયાસુંદરી સીયા , નંદા મદ્દા સુમદ્દા ય ॥૮॥

સુલસા : શ્રેણિકના લશ્કરના મુખ્ય રથિક નાગરથના ધર્મપત્ની. પ્રભુ મહાવીરદેવ પ્રત્યે પરમ ભક્તિ અને શ્રદ્ધા ધરાવતા હતા. દેવસહાયથી થયેલા ૩૨ પુત્રો એક સાથે શ્રેણિકની રક્ષા માટે ખપી ગયા છતાં ભવસ્થિતિ વિચારી પોતે શોક કર્યો નહીં અને પતિને પણ ન કરવા દીધો. પ્રભુ વીરે અંબડ સાથે ધર્મલાભ કહેવડાવ્યા ત્યારે અંબડે ઇન્દ્રજાળથી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ તથા તીર્થંકરની સમવસરણ શ્રદ્ધિ વિકુર્વા પણ સુલસા જરાય શ્રદ્ધાની દટતાથી ચલિત ન થઈ તેથી ઘરે જઈ ધર્મલાભ પહોંચાડ્યા. દેવકૃત સમ્યક્ત્વ પરીક્ષામાં લક્ષપાક તેલના ૪ બાટલા ફુટવા છતાં કષાય ન કર્યો. મૃત્યુ પામી દેવલોકમાં ગયા. આવતી ચોવીશીમાં નિર્મમ નામે ૧૫ મા તીર્થંકર થશે.

ચંદનબાલા : ચંપાપુરીના દધિવાહન રાજા-દાસિણી રાણીની કુલદીપિકા. કૌશાંબીના રાજા શતાનિકના હુમલામાં પિતા ભાગી ગયા, માતાએ શીલરક્ષણાર્થે બલિદાન આપ્યું અને તે ઉભી બજારે વેચાઈ. ધનાવહ શેઠે ખરીદી દીકરી તરીકે ઘરે રાખી પરંતુ શ્રેષ્ઠિકા મૂળાને શંકા થઈ કે ભવિષ્યમાં શેઠ આની સાથે લગ્ન કરશે તેથી મુંડન કરી, પગે બેડી નાખી અંધારિયા ઓરડામાં પૂરી. ૩ દિવસે શેઠને ખબર પડતાં સૂપડામાં અડદના બાકુળા આપી બેડી તોડવા લુહારને બોલાવવા ગયા ત્યાં પ્રભુ વીરના અભિગ્રહની પૂર્તિ કરી બાકુળા વહોરાવતા પંચદિવ્ય પ્રગટ થયા. આખરે પ્રભુ વીરના હસ્તે દીક્ષિત થઈ ૩૬,૦૦૦ સાધ્વીઓના વડેરા થયા, અનુક્રમે કેવળી થઈ મોક્ષે ગયા.

મનોરમા : સુદર્શન શેઠના પતિવ્રતા પત્ની, જેમના કાઉસગ્ગ ધ્યાને શાસનદેવતાને સહાય માટે આકર્ષ્યા હતા.

મદનરેખા : મણિરથ રાજાના લઘુબંધુ યુગબાહુના અત્યંત સ્વરૂપવાન શીલવાન ધર્મપત્ની. મણિરથે મદનરેખાને ચલિત કરવા અનેક પ્રયત્નો કર્યા તેમાં નિષ્ફળ જતા છેવટે યુગબાહુનું ખૂન કર્યું. પતિને અંત સમયે અદ્ભૂત સમાધિ આપી ગર્ભવતી મદનરેખા નાસી છૂટી. જંગલમાં જઈ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો જે પાછળથી નમિરાજર્ષિ થયા. ત્યાર બાદ મદનરેખાએ દીક્ષા લઈ આત્મકલ્યાણ સાધ્યું.

દમયંતી : વિદર્ભ નરેશ ભીમરાજાના પુત્રી અને નળરાજાના ધર્મપત્ની. પૂર્વભવમાં અષ્ટાપદ પર ચોવીસે ય ભગવાનને સુવર્ણમય તિલક ચડાવ્યા હોવાથી કપાળમાં સ્વયંપ્રકાશિત તિલક જન્મથી હતું. નળરાજા જુગારમાં હારી જતા બન્ને જણાએ વનવાસ સ્વીકાર્યો. જ્યાં બાર વર્ષનો બન્ને વચ્ચે વિયોગ થયો. અનેક સંકટોની વચ્ચે શીલપાલન કરી છેવટે નલ સાથે મિલન થયું. અંતે ચારિત્ર લઈ સ્વર્ગવાસી થઈ બીજા ભવમાં કનકવતી નામે વસુદેવના પત્ની બની મોક્ષે ગયા.

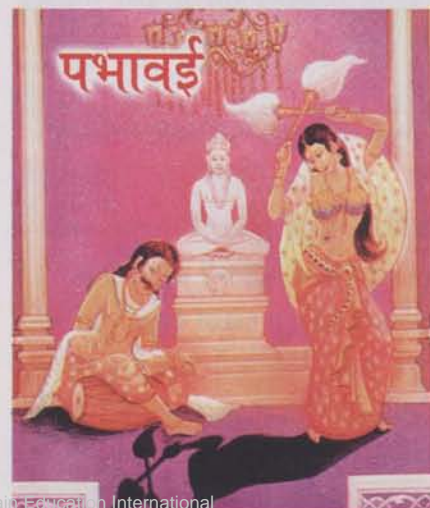
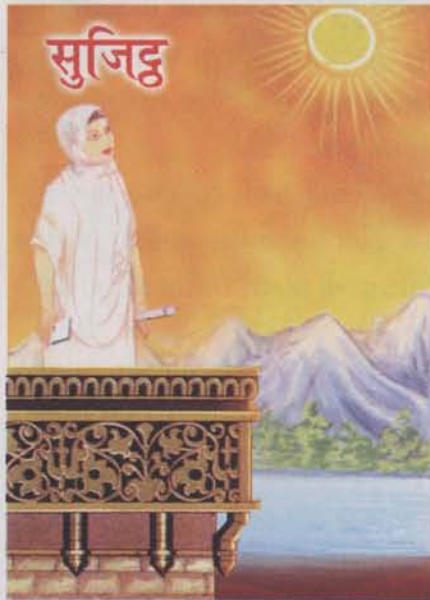
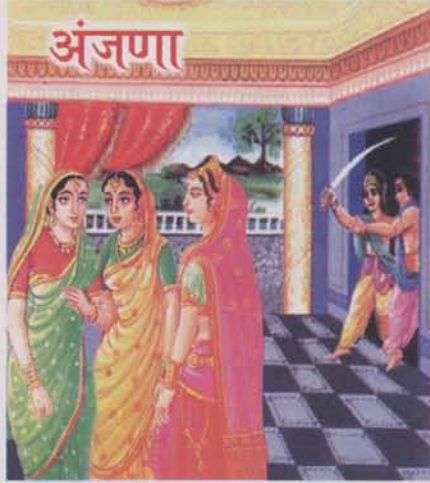
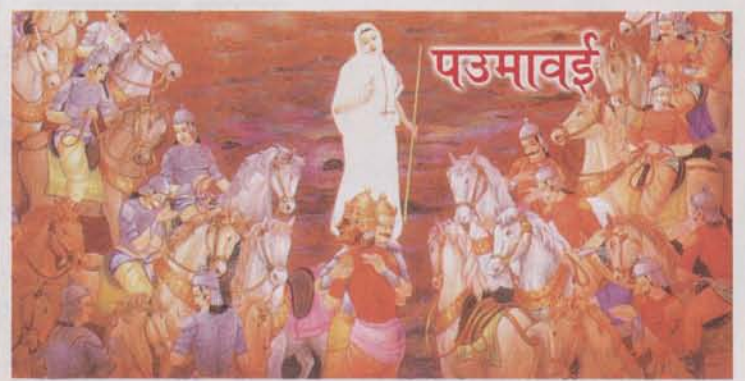
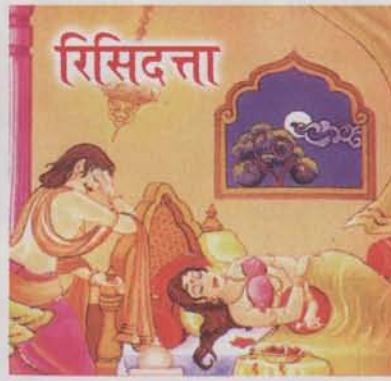
નર્મદાસુંદરી : પિતા સહદેવ અને પતિ મહેશ્વરદત્ત. સ્વપરિચયથી સાસુ-સસરાને દટ જૈનધર્મી કર્યા. સાધુ પર પાનની પિચકારી ઉડવાથી પતિવિયોગની ભવિષ્યવાણી મળી, ભવિષ્યવાણી સફળ થતા પતિવિયોગે શીલ પર અનેક આફતો આવી પણ કષ્ટો વેઠીને પણ સહનશીલતા અને બુદ્ધિના પ્રભાવે શીલ સાચવ્યું. અંતે ચારિત્ર લઈ અવધિજ્ઞાની બન્યા અને પ્રવર્તિની પદ શોભાવ્યું.

સીતા : વિદેહરાજ જનકના પુત્રી અને રામચંદ્રજીના પત્ની. અપરસાસુ કૈકેયીને દશરથે આપેલ વરદાનથી રામ સાથે વનવાસ સ્વીકાર્યો. રાવણે અપહરણ કર્યું. વિકટ સંયોગો વચ્ચે શીલરક્ષા કરી. રામાયણના યુદ્ધ બાદ અયોધ્યા પાછા ફર્યા ત્યાં લોકનિંદા થતાં રામચંદ્રજીએ ગર્ભિણી અવસ્થામાં જંગલમાં મૂક્યા. સંતાનોએ પિતા-કાકા સાથે યુદ્ધ કરી પરાક્રમ દાખવી પિતૃકુળને જગાવ્યું. પછી સતીત્વ અંગે અગ્નિપરીક્ષા આપી. વિશુદ્ધ શીલવતી જાહેર થયા કે તુરંત ચારિત્ર લઈ બારમા દેવલોકે ઇન્દ્ર બન્યા. ત્યાંથી ચ્યવી રાવણના જીવ તીર્થંકર થશે, તેના ગણધર બની મોક્ષે પધારશે.

નંદા : શ્રેણિકરાજા પિતાથી રિસાઈને ગોપાળ નામ ધારણ કરી બેનાતટ ગયેલા ત્યારે ધનપતિ શેઠની પુત્રી નંદાને પરણ્યા હતા. નંદાને અભયકુમાર પુત્ર હતા. જેમણે વર્ષોના વિયોગ પછી માત-પિતાનું મિલન કરાવેલું. અખંડ શીલપાલન કરી આત્મકલ્યાણ સાધ્યું હતું.

ભદ્રા : શાલિભદ્રના માતા, પરમ જૈનધર્મના અનુચારિણી હતા. પતિ-પુત્ર વિયોગમાં વિશુદ્ધ શીલધર્મ પાળી આત્મકલ્યાણ કર્યું હતું.

સુભદ્રા : જિનદાસ પિતા અને તત્ત્વમાલિની માતાની ધર્મપરાયણ સુપુત્રી. તેના સાસરિયા બૌદ્ધ હોવાથી અનેક પ્રકારે સતાવતા હતા પરંતુ તે પોતાના ધર્મથી ચલાયમાન ન થયા. એક વખત વહોરવા પધારેલા એક જિનકલ્પી મુનિની આંખમાં પડેલું તણખલું કાઢતાં કપાળના ચાંલ્લાની છાપ તે સાધુના કપાળ પર પડી અને સતીના માથે આળ આવ્યું. તે દૂર કરવા શાસનદેવીની આરાધના કરતાં બીજે દિવસે નગરના દરવાજા બંધ થઈ ગયા. આકાશવાણી થઈ કે 'જો કોઈ સતી સ્ત્રી કાયા સૂતરના તાંતણાથી ચાળણી વડે કુવામાંથી પાણી કાઢીને છાંટશે તો આ દરવાજા ઉઘડશે.' અન્ય સ્ત્રીઓ ન કરી શકતા છેલ્લે સતી સુભદ્રાએ આ કાર્ય કરી બતાવ્યું અને શીલધર્મનો જયજયકાર ફેલાવ્યો. આખરે દીક્ષા લઈ મોક્ષગામી થયા.

રાજિમતી : ઉચ્ચસેન રાજાના સૌંદર્યવતી પુત્રી અને નેમિનાથ પ્રભુના વાગ્દતા. હરણિયાઓનો પોકાર સાંભળી નેમિકુમાર પાછા ફર્યા પછી મનથી તેમનું જ શરણ લઈ સતીત્વ પાળી ચારિત્ર લીધું. શ્રીનેમિનાથ પ્રભુના લઘુબંધુ રથનેમિ ગુફામાં નિર્વસ્ત્ર અવસ્થામાં તેમને જોઈ વિચલિત બન્યા ત્યારે સુંદર હિતશિક્ષા આપી સંયમમાં સ્થિર કર્યા. સતી છેવટે કર્મક્ષય કરી મુક્તિપદને વર્યા.

શ્રધિદતા : હરિષેણ તાપસની અત્યંત સૌંદર્યવતી પુત્રી અને કનકરથ રાજાના ધર્મપત્ની. કર્મોદયે શોક્યે સુલસા યોગિની દ્વારા ડાકણનું કલંક લગાડાવ્યું હતું તેના કારણે ઘણા કષ્ટો સહવા પડ્યા, પરંતુ પ્રભુભક્તિ અને શીલધર્મના પ્રભાવે તમામમાંથી પાર ઉતર્યા. છેવટે સંયમ ધારણ કરી સિદ્ધિપદને વર્યા.

પદ્માવતી : ચેડા રાજાના પુત્રી અને ચંપાપુરીના દધિવાહન રાજાના ધર્મપત્ની. સગર્ભાવસ્થામાં 'હાથીની અંબાડી પર બેસી રાજાથી છત્ર ધરાતા પોતે વનવિહાર કરે' તેવો દોહદ થતાં તેને પૂર્ણ કરવા વ્યવસ્થા થઈ પરંતુ જંગલ દેખી હાથી ભાગી છૂટતા રાજા એક વૃક્ષની ડાળી પકડી લટકી પડ્યા પરંતુ રાણી તેમ ન કરી શકતા છેવટે હાથી પાણી વાપરવા ઉભો રહ્યો ત્યારે ઉતરી તાપસના આશ્રમમાં ગયા. ત્યાંથી સાધ્વીજીનો પરિચય થતાં ગર્ભની વાત જણાવ્યા વગર દીક્ષા લીધી. પાછળથી ગુપ્ત રીતે બાળકનો જન્મ કરાવી સ્મશાનમાં મૂકાવ્યો જે પ્રત્યેકબુદ્ધ કરકંડૂ થયા. એક વખત થઈ રહેલ પિતા-પુત્રના યુદ્ધને ત્યાં જઈ સાચી હકીકત જણાવી અટકાવ્યું. નિર્મળ ચારિત્ર પાળી અંતે આત્મકલ્યાણ સાધ્યું.

અંજનાસુંદરી : મહેન્દ્ર રાજા-હૃદયસુંદરી રાણીની પુત્રી, પવનંજયના ધર્મપત્ની. નાનીશી વાતને મોટું સ્વરૂપ આપી લગ્ન પછી ૨૨ વર્ષ સુધી પવનંજયે તરછોડી હતી છતાં અખંડ શીલપાલન અને ધર્મધ્યાન કર્યું. યુદ્ધમાં ગયેલા પતિ ચક્રવાક મિથુનની વિરહ-વિહ્વલતા જોઈ ગુપ્ત રીતે અંજના પાસે આવ્યા પરંતુ તે મિલન પરિણામે આફતકારી બન્યું. ગર્ભવતી બનતાં કલંકિની જાહેર કરી સાસુ-સસરાએ પિતાને ઘેર મોકલી, તો ત્યાંથી પણ વનમાં ધકેલાઈ. વનમાં તેજસ્વી 'હનુમાન' પુત્રને જન્મ આપ્યો. શીલપાલનમાં અડગ સતીને શોધવા નીકળેલા પતિને વર્ષો પછી ઘણી મહેનતે મેળાપ થયો. આખરે બંને જણ ચારિત્ર લઈ મુક્તિપદને વર્યા.

શ્રી દેવી : શ્રીધર રાજાની પરમ શીલવતી સ્ત્રી. વિદ્યાધરે અને દેવે અપહરણ કરી શીલથી ડગાવવા ઘણી કોશિશ કરી પણ પર્વતની જેમ નિશ્ચલ રહ્યા. છેવટે ચારિત્ર લઈ પાંચમા દેવલોકે ગયા.

જયેષ્ઠા : ચેડા રાજાના પુત્રી, પ્રભુવીરના મોટાભાઈ નંદિવર્ધન રાજાના ધર્મપત્ની, પ્રભુ વીરના બારવ્રતધારી શ્રાવિકા. એમના અડગ શિયલની શકેન્દ્રે પ્રશંસા કરતાં એક દેવે ઘણી જ ભયંકર કસોટી કરેલી, પરંતુ અણિશુદ્ધ પાર ઉતરતાં મહાસતી જાહેર કરી. દીક્ષા લઈ કર્મ ખપાવી શિવપુરમાં (મોક્ષમાં) પધાર્યા.

સુજયેષ્ઠા : ચેડા રાજાની પુત્રી. સંકેત પ્રમાણે તેને લેવા આવેલ શ્રેણિક રાજા ભૂલથી તેની બહેન ચેલ્લણાને લઈ ચાલતો થયો તેથી વૈરાગ્ય પામી શ્રી ચંદનબાળા પાસે દીક્ષા લીધી, એકવાર અગાસીમાં આતાપના કરતા તેમના રૂપથી મોહ પામી પેટાલ વિદ્યાધરે ભમરાનું રૂપ કરી યોનિ પ્રવેશ કરી શુદ્ધ તેમાં અજાણતા મૂકતાં ગર્ભ રહ્યો પરંતુ જ્ઞાની મહાત્માએ સત્ય જણાવી શંકા દૂર કરી. તીવ્ર તપશ્ચર્યા કરી કર્મ ખપાવી મોક્ષમાં ગયા.

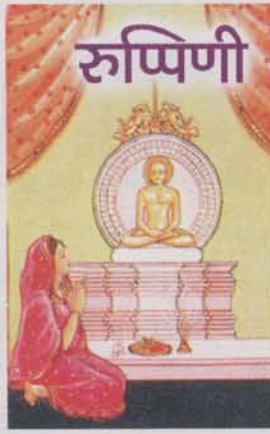
મૃગાવતી : ચેડા રાજાના પુત્રી અને કૌશાંબીના શતાનીકના ધર્મપત્ની. રૂપલુબ્ધ ચંડપ્રદોતે ચડાઈ કરી ત્યારે શતાનીક તે જ રાત્રે અપસ્મારના રોગથી મૃત્યુ પામ્યો. ભોગની આશા બતાવી ચંડપ્રદોત પાસે જ કિલ્લો મજબૂત કરાવી અનાજ-પાણી ભરાવડાવી કિલ્લાના દ્વાર બંધ કરાવી પ્રભુવીરની રાહ જોવા લાગી. પ્રભુ પધારતા દરવાજા ખોલાવી દેશના સાંભળતા વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લીધી. એકવાર સૂર્ય-ચંદ્ર મૂળ વિમાને દર્શન માટે આવતા પ્રકાશને લીધે રાત્રિનો ખ્યાલ ન આવતાં વસ્તીમાં આવવામાં મોડું થતાં આર્યા ચંદનબાળાએ ઠપકો આપવાથી પશ્ચાત્તાપ કરતા કેવળજ્ઞાન પામ્યા.

પ્રભાવતી : ચેડા રાજાના પુત્રી અને સિંધુ-સૌવીરના રાજર્ષિ ઉદાયનના ધર્મપત્ની. કુમારનંદી દેવે બનાવેલ જીવિત સ્વામિની પ્રતિમાની પેટી તેમના હાથે જ ખુલી. તે પરમાત્માને મંદિરમાં પધરાવી રોજ અપૂર્વ જિનભક્તિ કરતા. એકવાર દાસી પાસે મંગાવેલ વસ્ત્રો મંગાવેલ રંગના જ હોવા છતાં અન્ય વર્ણના દેખાવાથી તથા નૃત્યભક્તિ સમયે ઘડ મસ્તક વિનાનું દેખાવાથી મૃત્યુ નજીક જાણી પ્રભુવીર પાસે દીક્ષા લઈ દેવલોકમાં ગયા.

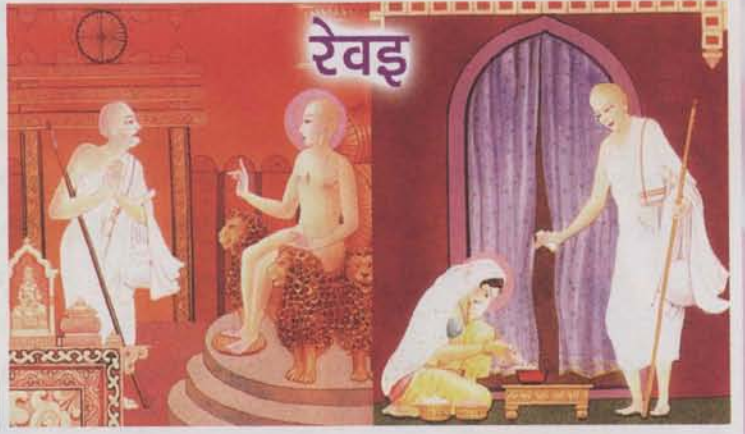
ચેલ્લણા : ચેડા મહારાજાના પુત્રી તથા શ્રેણિકરાજાના ધર્મપત્ની. પ્રભુ મહાવીરદેવના પરમ શ્રાવિકા તથા પરમધર્મનુરાગિણી હતા. એક વાર શિયાળાની તીવ્ર ઠંડીમાં તળાવના કિનારે ખુલ્લા દેહે આખી રાત કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહેનાર સાધુની ચિંતા કરતા શ્રેણિકને તેના શીલ પર વહેમ આવ્યો હતો પરંતુ પ્રભુવીરના વચનથી અખંડ શીલવતી જાણી તે દૂર થયો હતો. વિશુદ્ધ આરાધના કરી આત્મકલ્યાણ સાધ્યું હતું...

बंभीसुंदरी

रुपिणी

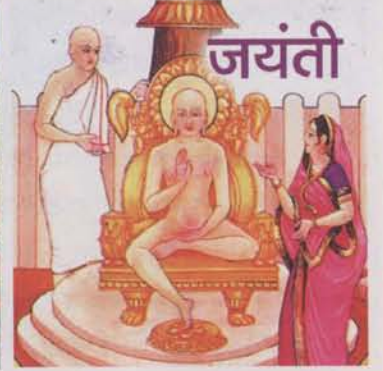
रेवड़

कुंती

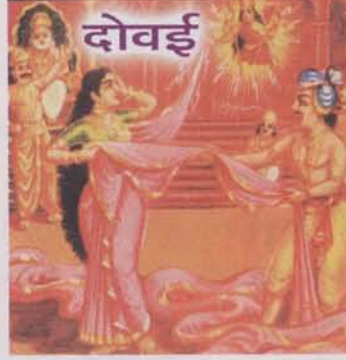
सिवा

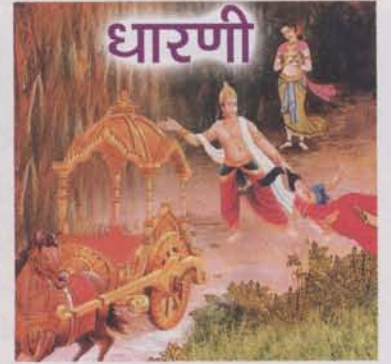
जयंती

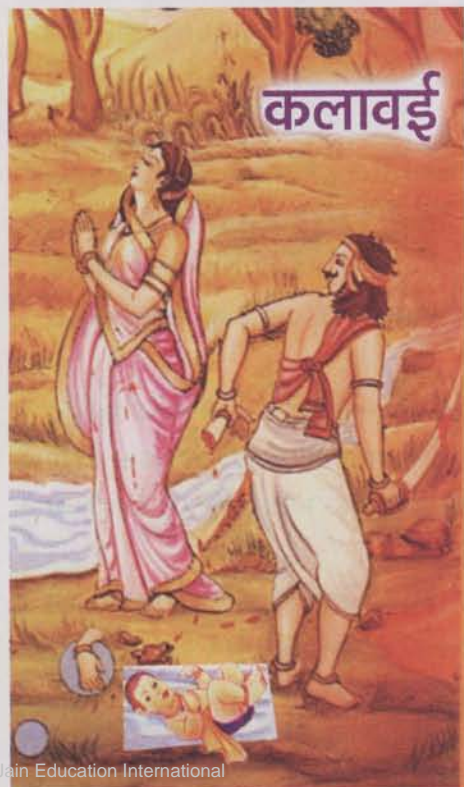
देवई

दोवई

धारणी

कलावई

पुष्पचूला

कण्हट्टमहिशीओ

भयणीओ थूलभदस्स

जखदिन्ना सेणा

जख्खा

रेणा

भूआ

वेणा

भूअदिन्ना

બંમી સુંદરી રુપિણી, રેવડ કુંતી સિવા જયંતી અ । દેવડ દોવડ ધારણી, કલાવડ પુફચૂલા ય ॥૧૦॥
પડમાવડ અ ગોરી, ગંધારી લક્ષ્મણા સુસીમા ય । જંબૂવડ સચ્ચમામા, રુપિણી કળહડ્ડુમહિસીઓ ॥૧૧॥
જક્ષા ય જક્ષદિન્ના, મૂઆ તહ ચેવ મૂઅદિન્ના ય । સેણા વેણા રેણા, મડ્ડીઓ થૂલમહ્સ્સ ॥૧૨॥

બ્રાહ્મી-સુંદરી : ઋષભદેવ ભગવાનની વિદુષી પુત્રીઓ. એક લિપિજ્ઞાનમાં અને બીજી ગણિતમાં પ્રવીણ હતી. સુંદરીએ ચારિત્ર મેળવવા ૬૦,૦૦૦ વર્ષ સુધી આયંબિલનો તપ કરેલો. બન્ને બહેનોએ દીક્ષા લઈ જીવન ઉજ્જવળ કરેલું. બાહુબલીને ઉપદેશ આપવા બન્ને સાધ્વી બહેનો સાથે ગયા હતા. અંતે મોક્ષમાં પધાર્યા.

રુક્મિણી : કૃષ્ણની પટ્ટરાણીથી ભિન્ન વિશુદ્ધ શીલવંતા સન્નારી.

રેવતી : ભગવાન મહાવીર સ્વામીના પરમ શ્રાવિકા. ગોશાળાની તેજેલેશ્યાથી પ્રભુને છ મહિના સુધી થયેલી અશાતાના કાળમાં ભક્તિભાવથી કોળાપાક વહોરાવી પ્રભુવીરને શાતા આપી તીર્થંકર નામગોત્ર બાંધ્યું હતું. આવતી ચોવીસીમાં સમાધિ નામના સત્તરમા તીર્થંકર થશે.

કુંતી : પાંચ પાંડવોના માતા. અનેક કષ્ટમય પ્રસિદ્ધ જીવન પ્રસંગો વચ્ચે પણ ધર્મશ્રદ્ધાની જ્યોત જલતી રાખી હતી. છેવટે પુત્રો અને પુત્રવધૂ સાથે ચારિત્ર લઈ મોક્ષે ગયા હતા.

શિવાદેવી : ચેડા મહારાજના પુત્રી અને ચંડપ્રદોત રાજાના પરમ શીલવતી પટ્ટરાણી. દેવકૃત ઉપસર્ગમાં પણ અચલ રહેલા. ઉજ્જવિની નગરીમાં પ્રગટતો અગ્નિ આ સતીના હાથે પાણી છંટાવવાથી શાંત થઈ જતો. આખરે ચારિત્ર લઈ સિદ્ધિપદ પામ્યા.

જયંતી : શતાનિક રાજાની બહેન અને રાણી મૃગાવતીની નણંદ. તત્ત્વજ્ઞ અને વિદુષી આ શ્રાવિકાએ પ્રભુવીરને કેટલાક તાત્વિક પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા અને પ્રભુવીરે તેના પ્રત્યુત્તર આપ્યા હતા. તે કૌશાંબીમાં પ્રથમ શય્યાતર તરીકે પ્રસિદ્ધ હતી. અંતે દીક્ષા લઈ સિદ્ધિગતિને વર્ચા.

દેવકી : વસુદેવના પત્ની અને શ્રી કૃષ્ણના માતા. 'દેવકીનો પુત્ર કંસને મારશે' એમ કોઈ મુનિના કથનથી જાણવાથી તેના ૬ પુત્રોને ભાઈ કંસે મારી નાખવા લઈ લીધેલ. સાતમું સંતાન કૃષ્ણ-દેવકીની પુત્રપાલનની અતિ ઈચ્છાથી હરિભોગમેષી દેવને પ્રસન્ન કરી કૃષ્ણે ગજસુકુમાલ સંતાન અપાવ્યો. જેણે કુમળી વયમાં દીક્ષા લીધી ત્યારે 'ભવચક્રની છેલ્લી મા બનાવજે' તેવું વરદાન લીધું. દેવકીએ સમ્યક્ત્વ સહિત બારવ્રત પાળી આત્મકલ્યાણ કર્યું હતું.

દ્રૌપદી : પૂર્વકૃત નિયાણાના પ્રભાવે પાંચ પાંડવોના પત્ની બન્યા. નારદે ગોઠવી આપેલ વારા પ્રમાણે જ્યારે જે પતિની સાથે રહેવાનું થાય, તેનાથી અન્ય સાથે ભાઈવત્ વ્યવહાર પાળવાનું અતિદુષ્કર કાર્ય સાધ્યું હોવાથી મહાસતી કહેવાયા. અનેક કષ્ટો વચ્ચે પણ શીલને અખંડ જાળવી, ચારિત્ર લઈ અંતે દેવલોકમાં ગયા.

ધારિણી : ચંદનબાળાજીના માતા. એકવાર શતાનિક રાજા નગર પર ચડી આવતા પોતાની નાની પુત્રી વસુમતી સાથે ભાગી છૂટી પરંતુ સૈનિકોના સુકાનીના હાથમાં આવી. તેણે જંગલમાં અનુચિત માંગણી કરી ત્યારે શીલરક્ષા માટે જીભ કરડીને પ્રાણત્યાગ કર્યો હતો.

કલાવતી : શંખ રાજાના શીલવતી સ્ત્રી. ભાઈએ મોકલેલા કંકણોની જોડી પહેરી પ્રશંસાના ઉચ્ચારાચેલા વાક્યોથી ગેરસમજૂતી થતા પતિને શીલ પર શંકા આવતા કંકણ સહિત કાંડા કાપવા હુકમ કર્યો. મારાઓએ જંગલમાં લઈ જઈ તેમ કર્યું પરંતુ શીલના પ્રભાવે તેના હાથ હતા તેવા ને તેવા થઈ ગયા. જંગલમાં પુત્રને જન્મ આપ્યો અને તાપસોના આશ્રમે આશ્રય લીધો. કંકણ પરનું નામ વાંચી શંકા દૂર થતાં રાજા ઘણું પસ્તાયો અને ઘણા વર્ષો બાદ બન્નેનો મેળાપ થયો પણ ત્યારે જીવનરંગ પલટાઈ જવાથી દીક્ષા લઈ આત્મકલ્યાણ કર્યું અને દેવલોકે પધાર્યા. શંખ-કલાવતી છેવટે પૃથ્વીચંદ્ર-ગુણસાગર થઈ મોક્ષે ગયા.

પુષ્પચૂલા : પુષ્પચૂલ-પુષ્પચૂલા બંને જોડિયા ભાઈ-બહેનોને અતિશય સ્નેહ હોવાથી પિતાએ બન્નેના વિવાહ કરાવ્યા. અઘટિત ઘટતું જોઈ માતાને આઘાત લાગતાં દીક્ષા લઈ સ્વર્ગે ગયા, ત્યાંથી સ્વર્ગ-નરકના સ્વપ્નો દેખાડી પુષ્પચૂલાને પ્રતિબોધિત કરી અર્ણિકાપુત્ર આચાર્ય પાસે દીક્ષા લેવડાવી. સ્થિરવાસ સેવતા અર્ણિકાપુત્ર આચાર્યની બહુમાનપૂર્ણ સેવા-ભક્તિ કરતાં એક દિવસ કેવલજ્ઞાન થયું. ત્યારબાદ આચાર્યશ્રીને ખ્યાલ ન આવ્યો ત્યાં સુધી વૈયાવચ્ચ કરતા રહ્યા. અંતે સિદ્ધિપદને પામ્યા.

પદ્માવતી-ગૌરી-ગાંધારી-લક્ષ્મણા-સુસીમા-જંબૂવતી-સત્યભામા અને રુક્મિણી : આ આઠે કૃષ્ણની અલગ-અલગ દેશમાં જન્મેલી પટ્ટરાણીઓ હતી, જુદા જુદા સમયે થયેલી શીલની કસોટીમાં દરેક પાર ઉતર્યા હતા. છેવટે દરેકે દીક્ષા લઈને આત્મ-કલ્યાણ કર્યું હતું.

ચક્ષા, ચક્ષદતા, ભૂતા, ભૂતદતા, સેણા વેણા, રેણા : સ્થૂલભદ્રજીની સાત બહેનો. સ્મરણ શક્તિ ઘણી તીવ્ર. ક્રમશઃ એક, બે, ત્રણ ચાવત્ સાત વખત સાંભળે તો ચાદ રહી જાય. સાતે બહેનોએ દીક્ષા અંગીકાર કરેલી. ચક્ષા સાધ્વીની પ્રેરણાથી ભાઈમુનિ શ્રીચક્ર પર્વતિથિનો ઉપવાસ કરતાં કાળ પામીને દેવલોકે ગયા. ત્યારે સંઘસહાયથી પ્રાયશ્ચિત માટે શ્રી સીમંધરસ્વામી પાસે ગયા આશય શુદ્ધિના કારણે પ્રાયશ્ચિત ન આપ્યું પણ ભગવાને ભરત ક્ષેત્રના સંઘ માટે ચાર અધ્યયન આપ્યા. સાતે બહેન સાધ્વીઓ પૂર્વ ભણતા. સ્થૂલભદ્રસ્વામીને એકવાર વંદન કરવા ગયેલા ત્યારે અહંકારથી તેઓ સિંહનું રૂપ લઈને બેઠેલા. ગુર્વાજ્ઞાથી ફરી વંદન કરવા ગયા ત્યારે મૂળરૂપમાં આવી ગયા હતા. સાતે ચ સાધ્વીઓએ નિર્મળ સંયમજીવન પાળી આત્મકલ્યાણ સાધ્યું...

ઇચ્ચાઈ મહાસડ્ડો, જયંતિ અકલંકસીલકલિઆઓ ।

અજ્જ વિ વજ્જઈ જાસિં, જસપડઓ તિહુઅણે સયલે ॥૧૩॥

ઈત્યાદિ અનેક અકલંક શીલયુક્ત મહાસતીઓ જય પામે છે કે જેઓનો ચશપટહ આવે પણ ત્રણે લોકમાં ગાજી રહ્યો છે.

પ્રતિક્રમણ વિધિના ક્રમસૂચ અંગોના હેતુ

પ્રતિક્રમણ એટલે પાછા હટવું. શેનાથી ? પાપથી; અર્થાત્ થઈ ગયેલ દુષ્કૃતથી પાછા હટવું તે પ્રતિક્રમણ.

દુષ્કૃત ચાર પ્રકારે હોય છે, ૧) જિનાજ્ઞાએ જેનો નિષેધ કર્યો છે એનું, યા પોતે જેના ત્યાગની પ્રતિજ્ઞા કરી છે તેનું આચરણ. ૨) જિનાજ્ઞાએ જેનું વિધાન કર્યું છે તેનું યા જે આચરવાની પોતે પ્રતિજ્ઞા કરી છે તેનું આચરણ ન કરવું તે. ૩) જિનવચન પર શ્રદ્ધા ન કરવી, અશ્રદ્ધા કરવી તે. ૪) જિનવચનથી વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરવી તે. આ ચાર પૈકી ગમે તે દુષ્કૃત સેવ્યું હોય તેનાથી પાછા હટવું, તેના અંગે હૃદયના સંતાપ સાથે જાત પર સૂગ-ઘૂણા થાય કે 'અરરર ! આ દુષ્કૃત કરનાર મારો આત્મા કેવો અધમ !' અને દિલથી ઘચ્છે કે 'મિચ્છામિ દુક્કડં' આ મારું દુષ્કૃત મિચ્છા થાયો. એ દુષ્કૃત પરથી હું મમત્વ ઉઠાવી લઉં છું.' સારાંશ આવો સાચો 'મિચ્છા મિ દુક્કડં' કરવો એનું નામ પ્રતિક્રમણ છે.

દિવસના કે રાતના ઉપરોક્ત ચારમાંથી એક યા બીજા પ્રકારે દુષ્કૃત ક્યાં નથી થતું ? એનાથી આત્મા પર અશુભ કર્મના બંધ ક્યાં નથી પડતા ? એના નિવારણ માટે અર્થાત્ એ દુષ્કૃતના કુસંસ્કાર અને દુષ્કૃતજન્ય અશુભ કર્મને આત્મા પરથી હટાવવા માટે દૈવસિક-રાત્રિક પ્રતિક્રમણ કરવાની અતિ આવશ્યકતા છે. નહિતર એ કુસંસ્કાર શલ્યની જેમ આત્મામાં ઊભા રહીને જીવને પરભવે પાપિષ્ઠ બનાવે છે, અને એ અશુભકર્મ ઊભા રહીને જીવને દુઃખી બનાવે છે. વર્તમાન જીવનમાં જુઓ કે ૧) જીવ જે પાપાચરણ કરે છે એ પૂર્વના દુષ્કૃતના સંસ્કારોનું પરિણામ છે, અને ૨) વર્તમાનમાં જે અનેક પ્રકારના દુઃખ ભોગવે છે એ પૂર્વના પાંધેલા અશુભ કર્મનું પરિણામ છે. પૂર્વ ભવે પ્રતિક્રમણથી એને રદબાતલ નહિ કરેલા તેથી અહીં પાપી અને દુઃખી બનવું પડે છે. હવે જો આગળ પર એવા ન બનવું હોય તો અહીંના રોજિંદા દુષ્કૃતના કુસંસ્કાર અને અશુભ કર્મના ભાર રોજના પ્રતિક્રમણથી હેઠા ઉતારતા રહેવું જોઈએ. એ માટે પ્રતિક્રમણ રોજનું એક અવશ્ય કર્તવ્ય છે.

દૈવસિક પ્રતિક્રમણ-ક્રમના હેતુ

દિવસના અંતે દૈવસિક પ્રતિક્રમણ કરવા માટે પહેલાં સામાયિક ઉચ્ચરવામાં આવે છે તે એટલા માટે કે જીવ પાપ-વ્યાપારનો પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક ત્યાગ કરી સમભાવમાં આવે ત્યારે જ એને પૂર્વ કરેલા દુષ્કૃતનો સાચો સંતાપ થઈ એનું મિચ્છામિ દુક્કડં યાને 'પ્રતિક્રમણ' સાચું કરી શકે છે. સમભાવની પ્રતિજ્ઞાથી હૈયાની પાપની વૃત્તિ છૂટે. એ વિના પૂર્વના પાપો દિલને ક્યાંથી બાળે ? સામાયિકથી પાપવૃત્તિનો ત્યાગ થાય છે. એ પછી પચ્ચક્ષાણ.

પ્રશ્ન - આમ તો પચ્ચક્ષાણ એ છેલ્લું આવશ્યક છે તો અહીં વહેલું કેમ ?

ઉત્તર - એમ છ આવશ્યકના ક્રમે પચ્ચક્ષાણ કરવા જતાં સૂર્યાસ્ત વીતી જાય. તેથી સૂર્યાસ્ત પહેલાં જ દિવસચરિમનું પચ્ચક્ષાણ કરવું જરૂરી અને સાર્થક બને. એ માટે અહીં સામાયિક લઈને બે વાંદણા લઈ તરત એ કરી લેવાય છે.

પ્રશ્ન - વાંદણા એટલે વંદન, એની શી જરૂર ? તથા એ બે વાર શા માટે ?

ઉત્તર - પચ્ચક્ષાણ ગુરુને વંદન કરીને જ લેવાય એમાં વિનય છે. પરંતુ વાંદણા બે એટલા માટે કે જેમ રાજા પાસેથી નોકર હુકમ મેળવતાં પહેલાં નમસ્કાર કરીને ઊભો રહે છે, તેમજ પછી હુકમનો અમલ કરતાં પહેલાં ફરીથી નમસ્કાર કરીને જાય છે, એ રીતે બે વાર વંદનની જેમ અહીં બે વાર વાંદણા દેવાના હોય છે. એમાંય પહેલી વાર વાંદણા દેતાં 'મે મિઉગ્ગહં' કહી ગુરુના મર્યાદિત અવગ્રહ (વિનયાર્થે સાચવવાના ક્ષેત્ર-અંતર) ની અંદર પેઠેલ, તે હવે અર્ધા વાંદણા પછી 'આવસ્સિયાએ પડિક્કમામિ' કહેતાં 'અવગ્રહ'થી બહાર નીકળી જાય છે. એટલે જાણે હુકમ લઈને ગયો તે પછી અમલના અવસરે બીજી વારના વાંદણામાં પેસી 'આવસ્સિયાએ' ન બોલતાં અવગ્રહમાં જ રહી વાંદણા પૂર્ણ થયે હુકમના અમલ રૂપે પચ્ચક્ષાણ કરાય છે.

પ્રશ્ન - વાંદણા ક્યાં ક્યાં ?

ઉત્તર - ૧) પચ્ચક્ષાણ કરવાની પૂર્વે, તેમજ આગળ પર આવશે તે ૨) પાપોની આલોચના કરાય ત્યારે ૩) અભ્યુત્થાન-વંદન કરાય ત્યારે, બે ૪) આચાર્યાદિની ક્ષમાપના કરાય ત્યારે ૨-૨ વાંદણાની વિધિ. આ હિસાબે.

પ્રશ્ન- મુહપત્તિ પડિલેહણ શા માટે ?

ઉત્તર - અહીં વાંદણા હાથ વગેરે અંગ હલાવીને કે સ્પર્શીને કરવાના છે. માટે અંગનું પડિલેહણ કરવા વાંદણા પૂર્વે મુહપત્તિ પડિલેહણ કરવામાં આવે છે.

આમ મુહપત્તિ વાંદણાં કરી પચ્ચક્ષાણ કરીને પછી ચૈત્યવંદન તથા ૪ થોય કરાય છે.

પ્રશ્ન - ૪ થોય શા માટે ? ઉત્તર - પ્રતિક્રમણનું મહાન શુભ કાર્ય કરવું છે તો એ માટે મંગળ તરીકે દેવવંદન કરવું જોઈએ. મંગળ કર્યાથી શુભ કાર્ય નિર્વિઘ્ને સારું સિદ્ધ થાય અને સારી રીતે પૂર્ણ થાય.

પ્રશ્ન - કાયોત્સર્ગ થોય તે તે સૂત્રોની પછી કેમ ? પહેલાં કેમ નહિ ?

ઉત્તર - પછી એટલા માટે કે દા.ત. ૪ થોયમાં પહેલી થોયનો કાયોત્સર્ગ પ્રભુની ચૈત્યવંદન-સ્તવના કરીને કરાય, કેમકે કાયોત્સર્ગથી સેંકડો હજારો જણ દ્વારા પ્રભુને યતાં વંદન-પૂજન-સત્કાર-સન્માનની અનુમોદનાનો લાભ લેવો છે, તે પહેલાં સ્વયં વંદન કરીને લેવો ચુકિત-ચુકત છે.

પ્રશ્ન - પહેલી થોય નિકટમાં રહેલા અરિહંત ચૈત્ય (મૂર્તિ) નિમિત્તે કેમ ?

ઉત્તર - એનું કારણ એ કે એ આપણને દર્શનાદિનો લાભ આપી સમાધિ આપે છે.

પ્રશ્ન - બીજી થોયના કાઉસ્સગ્ગ શા માટે ?

ઉત્તર - બીજી થોયનો કાઉસ્સગ્ગ સમસ્ત લોકોના અરિહંત ચૈત્યોની ભક્તિ દ્વારા થતા વંદન-પૂજનાદિની અનુમોદનાના લાભ અર્થે છે. ત્રીજી થોયનો કાઉસ્સગ્ગ અરિહંત પછી ઉપકારક શ્વેત-આગમના થતા વંદન-પૂજનાદિની અનુમોદનાર્થે. ચોથી થોય ને કાઉસ્સગ્ગ શાંતિ-સમાધિના પ્રેરક સમ્યગ્દષ્ટિ (દેવ)ના સ્મરણ અર્થે છે. જેથી એમને એની પ્રેરણા થાય.

પ્રશ્ન-૪. થોયની ઉપર નમુત્યુણાં અને ૪ ખમાસમણાં શા માટે ?

ઉત્તર - એટલા માટે કે, હવે છ આવશ્યક શરુ કરવા છે તો નિકટના મંગળ રૂપે 'નમુત્યુણાં' થી અર્હત્ સ્તવના અને ભગવાન-આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-સાધુને વંદના કરી લેવી જોઈએ.

પ્રશ્ન - એ પછી પડિક્કમણા ઠાવવાનું શા માટે ?

ઉત્તર - જો પ્રતિક્રમણા યાને છ આવશ્યક કરવાનું સંકલ્પપૂર્વક દિલમાં સ્થાપ્યું હોય તો પ્રતિક્રમણા પ્રણિધાનપૂર્વક થાય. પ્રણિધાનપૂર્વકનું અનુષ્ઠાન જ સફળ થાય તેમજ સંકલ્પ કર્યાથી પ્રતિક્રમણા પૂર્ણ થતાં સુધી બીજે મન ન જાય. દૈવસિક પડિક્કમણું ઠાવવામાં આવે છે ત્યાં જઘન્યથી સર્વદુષ્કૃતનો સંક્ષેપથી મિચ્છામિ દુક્કડં કરાય. એ પ્રતિક્રમણા સ્થાપના છે.

છ આવશ્યકમાં વચ્ચે મુખ્ય આવશ્યક તરીકે પ્રતિક્રમણા આવશ્યક છે. એ પ્રતિક્રમણા આવશ્યક પહેલાં તો પૂર્વે કહ્યું તેમ ચિત્તને સમભાવમાં લાવીને થાય. એ માટે એનું 'કરેમિ ભંતે.' સૂત્ર બોલાય છે.

એ પછી દિવસના સેવાયેલા જે જે દુષ્કૃતનું પ્રતિક્રમણા કરવું છે તેનું પહેલાં સ્મરણ કરી લેવું જોઈએ. એ સ્મરણ કાયોત્સર્ગમાં શાંતિથી થાય એટલા માટે ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉ. તસ્સ ઉત્તરી. અજ્જત્ય. બોલી કાયોત્સર્ગ કરવામાં આવે છે, અને એમાં 'નાણમિ' સૂત્રથી દુષ્કૃતો-અતિચારો યાદ કરી લેવાના હોય છે.

પ્રશ્ન - એના ઉપર 'લોગસ્સ' શા માટે બોલવાનું ?

ઉત્તર - હવે પ્રતિક્રમણાનું મહાન પ્રશસ્ત કાર્ય કરવું છે તો એ અરિહંત સ્તવના અને ગુરુવંદનનું માંગલિક કરીને થાય એટલા માટે પૂર્વોક્ત પ્રથમ આવશ્યક સામાયિક સૂત્ર પછીના કાયોત્સર્ગ બાદ બીજું આવશ્યક 'લોગસ્સ' સૂત્ર યાને ચતુર્વિ-શતિ સ્તવ બોલાય, અને મુહપત્તિથી અંગ પડિલેહી ગુરુવંદના કરાય. એ ત્રીજું આવશ્યક થયું.

પ્રશ્ન - ચોથું આવશ્યક 'પ્રતિક્રમણા' એ તરત કેમ શરુ નહિ ?

ઉત્તર - પ્રતિક્રમણા ગુરુની સાક્ષીએ કરવાથી ગુરુ પાસેથી પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે પ્રતિક્રમણા કરવાનો આદેશ મળે છે, તેથી વિધિસર પ્રતિક્રમણા-પ્રાયશ્ચિત્ત થાય, અને પાપ ધોવાય. એ માટે પહેલાં ગુરુ આગળ આપણાં દુષ્કૃત્યોનું પ્રકાશન યાને આલોચન કરવું જોઈએ, તે પણ વંદન-વિનય સાચવીને, એ માટે ૨ વાંદણા પછી, દેવસિઅં આલોઉં. સાત લાખ. અટાર પાપસ્થાનક સૂત્ર બોલાય છે. અને 'સવ્વસ્સ વિ.' સૂત્રથી 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્' અર્થાત્ 'હે ભગવંત ! એ મારા સમસ્ત દુષ્કૃતિત-દુર્ભાષિત-દુષ્કૃતિતનું શું કરવાનું ? એ આપની ઇચ્છાથી ફરમાવો' એમ બોલાય છે. ત્યારે ગુરુ કહે 'પડિક્કમેહ' અર્થાત્ પ્રતિક્રમણા-પ્રાયશ્ચિત્ત કર. ત્યાં આપણે સંક્ષેપમાં 'મિચ્છામિ દુક્કડં' કહીએ એ પ્રતિક્રમણાનો આદેશ મળ્યો. હવે વિસ્તારથી દુષ્કૃત લઘ લઘને પ્રતિક્રમણા અર્થાત્ નિંદા-ગર્હા-મિચ્છામિ દુક્કડં કરવાનું. આ માટે વંદિતુ સૂત્ર છે.

'વંદિતુ' સૂત્ર એ આત્માને પાપથી હળવો બનાવી દેવાનું મહાન અને મુખ્ય સૂત્ર છે. એટલે પહેલાં ધીર-વીર-ઉપશાંત બનીને વીરાસને બેસી પ્રારંભે પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર સૂત્રથી મંગળ કરી 'કરેમિભંતે.'થી સમભાવમાં આવવાનું, અને સંક્ષેપમાં પ્રતિક્રમણારૂપ 'ઇચ્છામિ પડિક્કમિહિં જો મે દેવસિઓ.' સૂત્ર બોલવાનું, બાદ વંદિતુ સૂત્ર બોલવાનું. એમાં પટે પટે પાપ-સંતાપ, સંવેગ, વૈરાગ્ય ઝળકાવવાનો. છેવટે 'આલોચણા બહુવિહા.. ગાથાથી યાદ નહિ આવેલા પણ દુષ્કૃતની નિંદા-ગર્હા કરી, આરાધના માટે ઉદ્યત થઈ જવા રૂપે 'તસ્સ ધમ્મસ્સ. આરાહણાએ' બોલતાં ઊભા થવાનું. એમ 'વિરઓમિ વિરાહણાએ' બોલતાં પાછા હટવાનું તે વિરાધનામાંથી નીકળી જવા રૂપે. પછી ગુરુને 'અબ્બુહિઓ.' થી ગુરુ પ્રત્યે અપ્રીતિ આદિ અપરાધ ખમાવવા છે, તેમજ 'આચરિય ઉવજ્જાય' થી આચાર્યાદિ પ્રત્યે કષાય ખમાવવા છે એ 'વંદન' કરીને થાય માટે આની પહેલા ૨-૨ વાંદણાં છે.

પ્રશ્ન - પ્રતિક્રમણા (વંદિતુ) સૂત્રમાં વિસ્તારથી દોષગર્હા તો થઈ ગઈ, હવે પાછું અબ્બુહિઓ શા માટે ?

ઉત્તર- પ્રતિક્રમણા સૂત્રથી ચારે પ્રકારના દુષ્કૃત્યોથી પાછા હટવાનું તો કર્યું છતાં એમાં ખાસ કરીને મહા ઉપકારી ગુરુ પ્રત્યે જે વિવિધ અવિનય-અપરાધ થયા હોય એના નામ દઈને ગુરુ સાક્ષીએ ગર્હા કરવા માટે, ગુરુને વંદનરૂપે બે વાંદણાં દેવાપૂર્વક 'અબ્બુહિઓ' સૂત્રથી 'મિચ્છામિ દુક્કડં' કરવાનું.

પ્રશ્ન - તો હવે તો બધા દુષ્કૃત્યનું પ્રતિક્રમણા થઈ ગયું, પછી 'આચરિય ઉવજ્જાય' શા માટે ?

ઉત્તર - બધા દોષોનું મૂળ રાગ-દ્વેષ છે, કષાયો છે. એ કષાયોને ઉખેડી નાખવા માટે બે વાંદણા દેવાપૂર્વક 'આચરિય ઉવજ્જાય' સૂત્ર બોલવાનું. જૈનશાસનમાં કષાયનિવૃત્તિ એ સૌથી અગત્યની વસ્તુ છે, કેમકે કષાયથી સંસાર છે અને કષાય-

મુક્તિથી મોક્ષ છે. તેથી જ બીજે બધે ઠેકાણે દ્વિતીય વાંદણું પુરૂં થયે તો અવગ્રહમાં રહીને જ તે તે કાર્ય કરવાનું હોય છે, પરંતુ અહીં દ્વિતીય વાંદણું પૂરૂં થયે કષાયથી બહાર નીકળી જવા રૂપે એનો ખ્યાલ કરતાં તરત જ અવગ્રહ બહાર નીકળવાનું છે. પછી 'આચરિય ઉવ૦' સૂત્ર ખોલતાં આચાર્યથી માંડીને સર્વ જીવો પ્રત્યે સેવાયેલા કષાયની ક્ષમા માગવાની છે, તે પણ લલાટે અંજલિ જોડીને એટલા માટે કે કષાય સેવતાં અભિમાન આવ્યું હોય, તેને રદ કરવા અતિનમ્ર ભાવ જોઈએ. અહીં ચોથું પ્રતિક્રમણ આવશ્યક પૂરૂં થાય છે. હવે પાંચમું કાયોત્સર્ગ આવશ્યક શરૂ થાય છે.

પ્રશ્ન - આ કાયોત્સર્ગ આવશ્યક શા માટે ?

ઉત્તર - એ અતિચારોથી આત્મા પર લાગેલા ઘા ઉપર મલમ લગાડવા રૂપે છે. એમાં પ્રતિક્રમણથી શુદ્ધ થવામાં રહી ગયેલ સૂક્ષ્મ અતિચારોનું વિશુદ્ધિકરણ છે અને એના શલ્ય પણ ન રહે એ માટે વિશલ્ચીકરણ પણ છે. ઉપરાંત ચારિત્ર, દર્શન અને જ્ઞાનની વિરાધનાનું પરિમાર્જન (શુદ્ધિકરણ) છે.

આ બધું કાર્ય સમભાવમાં આવીને જ થઈ શકે માટે અહીં પહેલાં 'કરેમિ ભંતે' સૂત્ર ખોલાય છે. એ પછી ક્રમશઃ ચારિત્ર-વિરાધના, દર્શનવિરાધના અને જ્ઞાન વિરાધનાના પાપનિવારણ અર્થે ૨-૧-૧ લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરવામાં આવે છે. દિવસમાં ચારિત્રને સમિતિગુપ્તિના ભંગથી ખોડખાંપણ વધારે લાગવાનો સંભવ છે તેથી એની વિશુદ્ધિ માટે ૨ લોગસ્સનો કાઠિ૦, જ્યારે દર્શન-જ્ઞાનમાં એથી ઓછી વિરાધનાનો સંભવ, માટે ૧-૧ લોગસ્સનો કાઠિસ્સગ્ગ. હવે એ કાર્ય સુંદર થવાથી ખુશાલીમાં 'સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં' સૂત્રથી સિદ્ધસ્તુતિ-નમસ્કારાદિ.

પ્રશ્ન - પછી દેવદેવીનો કાઠિસ્સગ્ગ સમક્ષિતી સામાયિકમાં-વિરતિમાં બેઠેલો શા માટે કરે ?

ઉત્તર - ઔચિત્ય વૃત્તિથી કરે છે, દેવી-દેવતા વિઘ્નનિવારણ આદિ દ્વારા આરાધનામાં સહાય કરે છે, તેથી એમને એની પ્રેરણા જાગે એ માટે કાયોત્સર્ગ કરવો ઉચિત છે. એથી કાયોત્સર્ગ કરનારને ઊભું થતું શુભ (કર્મ) જ એવું છે કે પેલાને પ્રેરણા જગાડે. દા.ત. આપણા યશનું શુભ કર્મ બીજાને આપણો યશ ગાવામાં પ્રેરે છે ને ? કાયો. ઉપર એ જ દેવતાની થોય પણ એટલા જ માટે. છેલ્લે મંગળરૂપે નવકાર બોલી મુહ૦ વાંદણાપૂર્વક છઠ્ઠું આવશ્યક પચ્ચક્ષાણ કરાય છે.

પ્રશ્ન - પચ્ચક્ષાણ તો પૂર્વે થઈ ગયું, અહીં ફરીથી શા માટે ?

ઉત્તર - પાંચમું આવશ્યક કાયોત્સર્ગ એ ઘા રુઝવનાર મલમપટ્ટી રૂપ છે, એથી ઘા રુઝાઈ ગયો, હવે એના પર ગુણધારણ અર્થે શક્તિની દવા રૂપે પચ્ચક્ષાણ આવશ્યક છે. તે અહીં યાદ કરી લેવું જોઈએ.

એ પછી છએ આવશ્યક કર્યાને યાદ કરી લઈ એના પર હિતશિક્ષાની કામના રૂપે 'ઘચ્છામો અણુસઠ્ઠિં' ખોલાય છે, એ પણ 'નમો ખમાસમણાણં' કહેતાં ગુરુને નમસ્કાર કરવા સાથે 'અનુશાસ્તિ' પ્રાર્થના કરાય. ત્યારબાદ 'નમોડર્હત્' સૂત્ર કહી 'નમોસ્તુ વર્ધમાનાય' સૂત્ર ખોલાય છે.

પ્રશ્ન - નમોડસ્તુ સૂત્ર શા માટે અને મોટેથી કેમ ખોલાય છે ?

ઉત્તર - કારણ એ છે કે શ્રી મહાવીર પ્રભુએ સ્થાપેલા શાસનને પામીને છ આવશ્યકના મહાન યોગની સાધના મળી. માટે કૃતજ્ઞતારૂપે એ પ્રભુની સ્તુતિ ગાવી જોઈએ. વળી આ ધડાવશ્યક યોગ જગતના કોઈ ધર્મમાં નહિ એવો અનન્ય અને અદ્ભુત યોગ મળ્યો એનો હર્ષોલ્લાસ વ્યક્ત કરવા આ સ્તુતિ મોટેથી સમૂહમાં ખોલવાની.

એ પછી શુદ્ધ બનેલો આત્મા જિન ગુણગાનમાં લીન થાય એ હેતુથી 'નમુત્યુણં' પૂર્વક સ્તવન ખોલાય છે, અને ઉત્કૃષ્ટથી વિચરતા ૧૭૦ જિનેશ્વર દેવોને 'વરકનક' સૂત્રથી વંદન કરાય છે તથા ૪ ખમા. થી ભગવાન-આચાર્ય વગેરેને વંદના કરાય છે. એના પર દૈવસિક પ્રાયશ્ચિત્તથી વિશોધન અર્થે ૪ લોગસ્સનો કાઠિસ્સગ્ગ અને એ રીતે સંપન્ન થયાની કૃતજ્ઞતા અને ખુશાલીમાં લોગસ્સ છે.

પ્રશ્ન - એ પછી સજ્ઞાય કેમ ?

ઉત્તર - સાધુ કે શ્રાવકે રાત્રિના સ્વાધ્યાય કરવાનો છે. એ કર્તવ્ય બજાવવા સજ્ઞાય છે. એ પછી દુઃખક્ષય-કર્મક્ષય નિમિત્તે ૪ લોગ. કાઠિ. એ પછી શાંતિ નિમિત્તે લઘુશાંતિ સ્તવ, પછી લોગસ્સ. છેલ્લે સામાયિક પારવામાં ચઉક્કસાયથી ચૈત્યવંદન એટલા માટે કે શ્રાવકને પણ દિવસના ૭ ચૈત્યવંદન કરવાના. તેમાં રાત્રિ પ્રતિક્રમણમાં ૧ જગચિંતામણિ ચૈત્ય. ૨-૩ સીમંધર-શરૂંજય ચૈત્ય., ૩ ત્રિકાલ જિનમંદિરે ચૈ., એમ છ, અને ૭મું ચૈત્ય. આ દૈવસિક પ્રતિક્રમણ પછીનું.

રાત્રિક પ્રતિક્રમણ વિધિના હેતુ

કેટલાક અંગોના હેતુ તો દૈવસિક પ્રમાણે જ છે. વિશેષ આ પ્રમાણે-સામાયિક લીધા પછી રાત્રિના ઊંઘમાં આવેલા કુસ્વપ્નની-દુઃસ્વપ્નની શુદ્ધિ પહેલી કરવી જોઈએ જેથી મન નિર્મળ બની છ આવશ્યકની સાધનામાં સારી રીતે જોડાય. તેથી એ શુદ્ધિ માટે ૪ લોગ.નો કાઠિ. એ પછી, પ્રભાતે જાગીને (૧) પહેલું કાર્ય અર્હદ્-વંદના, તેથી 'જગચિંતામણિ' થી ચૈત્યવંદન કરાય છે. એ જ હેતુએ ઉપર ૪ ખમા. પછી (૨) બીજું કાર્ય સ્વાધ્યાયનું, તેથી સજ્ઞાય ખોલવામાં આવે છે. એ પછી પડિ. ઠાવવાનું, અને 'નમુ.'થી મંગળ કરીને પહેલા આવશ્યક 'સામાયિક' માટે 'કરેમિભંતે' એ પછી ક્રમશઃ ચારિત્ર-દર્શન-

જ્ઞાનની વિરાધનાની શુદ્ધિ માટે ૩ કાઉસ્સગ્ગ, એમાં દિવસ કરતાં રાતના ચારિત્ર વિરાધના ઓછી, તેથી બેને બદલે એક લોગ્ગો કાઉસ્સગ્ગ. એના પર જે 'લોગ્સ' બોલાય તે બીજું 'ચઉવીસત્થો' આવશ્યક છે. ૩ કાઉ. પર 'સિદ્ધાણં' સૂત્ર પછી દૈવસિક પ્રતિક્રમની જેમ ૩જું-૪થું આવશ્યક, ને 'આચરિય ઉવં.' પછી તપ-ચિંતાવણી કાઉ. તે પશું આવશ્યક. એ પછી મુહં વાંદણા બાદ 'સકલતીર્થં.' પછી પચ્ચકખાણ તે દહું આવશ્યક. દૈવસિકની જેમ ૬ આવશ્યક કર્યાનું સ્મરણ...પરંતુ 'વિશાલ લોચનં'થી મહાવીર સ્તુતિ, અને સ્તવનના સ્થાને ૪ થોઘએ દેવવંદન. અંતે ૪ ખમાં. 'અડ્ઠાઘજ્જેસું.' થી સર્વ મુનિવંદના, વિચરતા ભગવાનનું ચૈત્યવંદન અને શ્રેષ્ઠતીર્થ શ્રી શત્રુંજયનું ચૈત્યવંદન બાદ સામાં પારવાની વિધિ.

તપચિંતાવણી કાઉસ્સગ્ગમાં ચિંતાવણું કે-

'મહાવીર પ્રભુના શાસનમાં ગણધર ભગવાને છ માસી સુધી તપ કહ્યો છે. તો હું સંયમયોગો ન સીદાય એવો તપ કરું. છ માસી કરવાની શક્તિ નથી. ૧ દિવસ ઓછો છ માસી તપ કરું ? શક્તિ નથી. ૨ દિવસ ઓછો છ માસી તપ ? શક્તિ નથી. ૩ દિવસ ઓછા ? શક્તિ નથી. ૪ દિવસ ઓછા ?...૫ દિવસ ઓછા ?...(એમ એકેક ઓછા કરતાં) ૨૯ દિવસ ઓછો છ માસી તપ ? શક્તિ નથી. પંચમાસી કરું ? શક્તિ નથી. ૧-૨-૩-૪-૫ દિવસ ઓછા ? શક્તિ નથી. ૬-૭-૮-૯-૧૦ દિવસ ઓછા ? શક્તિ નથી. ૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫ ઓછા ? શક્તિ નથી. ૧૬-૧૭-૧૮-૧૯-૨૦ ઓછા ? શક્તિ નથી. ૨૧-૨૨-૨૩-૨૪-૨૫ ઓછા ? શક્તિ નથી. ૨૬-૨૭-૨૮-૨૯ દિવસ ઓછો પંચમાસી તપ કરું ? શક્તિ નથી. ચાર માસી તપ કરું ? શક્તિ નથી. (અહીંથી આગળ પંચમાસીની જેમજ ૫-૫ દિવસ ઓછાની શક્તિ ચિંતાવણી...ચાવત્ ત્રણ માસી, શક્તિ નથી ? ૫-૫ દિવસ ઓછા ? બે માસી ? ૫-૫ દિવસ ઓછા ? તે ૨૬-૨૭-૨૮-૨૯ દિવસ ઓછાની શક્તિ ચિંતાવણી પછી) માસખમણ કરું ? શક્તિ નથી. ૧ ઉપવાસ વ્યૂન કરું ? શક્તિ નથી...(એમ એકેક વ્યૂન ચિંતાવણી) ૧૩ ઉપવાસ વ્યૂન માસખમણ કરું ? શક્તિ નથી. ૩૪ અભત્તહ કરું ? ૩૨ અભત્તહ કરું ? શક્તિ નથી...(એમ ૨-૨ઓછા કરતાં, ૩૦-૨૮-૨૬-૨૪-૨૨-૨૦-૧૮-૧૬-૧૪-૧૨-૧૦ અભત્તહની શક્તિ ચિંતાવણી) અહમ અભત્તહ કરું ? શક્તિ નથી. છહ અભત્તહ-ચઉત્ય અભત્તહ આચંબિલ એકાસણું બેસણું પુરિમડ્ઠ કરું ? સાટપોરિસી પોરિસી નવકારશી કરું ? (આમાં જે તપ પૂર્વે કર્યો હોય ત્યાંથી) 'શક્તિ છે પણ પરિણામ નથી' એમ ચિંતાવણું, ચાવત્ આજે જે તપ કરવો હોય ત્યાં 'શક્તિ છે પરિણામ પણ છે.' એમ ચિંતાવણી પછી કાઉસ્સગ્ગ પારવો.

પ્રતિક્રમણ અંગે આજના પ્રશ્નોના ઉત્તર

પ્રશ્ન-પ્રતિક્રમણ બહુ સમય લે અને ક્રિયા બહુ, તેથી કંટાળાજનક હોય એના બદલે પ્રભુની સંગીતભક્તિ કેમ ન કરવી ?
ઉત્તર-જેઓ વિષયરક્ત અને વિકથાદિપ્રમાદમાં આસક્ત તથા સુખશીલિયા હોય છે, એમને મનુષ્ય જીવનમાં જ લભ્ય વિશિષ્ટ કર્તવ્યોનું ભાન નથી હોતું તેથી એક કર્તવ્યની વાત આવે એટલે એમાંથી છૂટવા માત્ર બીજા કર્તવ્યનું ઓહું ધરે છે. ખરેખર તો એ પણ એમને લાંબું ટકતું નથી અને એ છોડી વિષયો વિકથાદિમાં જ રક્ત રહે છે. બાકી રોજુંદા જીવનમાં અટળક પાપના ભાર ચડે એનો પ્રબળ ખેદ હોય એને તે પ્રતિક્રમણ કર્તવ્યમાં ખૂબ રસ રહે.

પ્રશ્ન-સૂત્રોના અર્થ જાણ્યા વિના પોપટપાઠની જેમ પ્રતિક્રમણ કરવાથી શો લાભ ?

ઉત્તર-આ પ્રશ્નથી સૂચિત છે કે અર્થ શીખી લેવા જોઈએ. પછી પ્રતિક્રમણથી મહાન લાભ થાય. બીજું, અર્થ ન જાણતો હોય છતાં સૂત્ર પર મંત્રાક્ષરની જેમ તીવ્ર શ્રદ્ધા સાથે ઉપયોગ (ધ્યાન) રાખી પાપ પશ્યાત્તાપની વૃત્તિથી પ્રતિક્રમણ કરે તો મહાન લાભ થાય.

પ્રશ્ન-પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રો પ્રાકૃત-માગધી ભાષા કરતાં માતૃભાષામાં હોય તો ઝટ સમજાય ને ?

ઉત્તર-સમજાય ખરા, પણ (૧) કાળે કાળે માતૃભાષા ફરતાં સૂત્રો ફેરવવા પડે, (૨) એમાં અધિક સારી રચનાવાળા સૂત્ર બનતા લોકમાં એકસૂત્રતા નહિ રહે. (૩) ગણધરકૃત સૂત્ર જેવું બહુમાન ન રહે, (૪) કોઈ તીર્થયાત્રા-ઉપધાનાદિ પ્રસંગે એકત્રિત થયેલ ભિન્ન માતૃભાષાવાળામાં પ્રતિક્રમણ ક્રિયાની એકતા ન રહે. ત્યારે ગણધરકૃત સૂત્રમાં આ કોઈ આપત્તિ નહિ ને શાસન ચિરકાળ વ્યવસ્થિત ચાલે.

પ્રશ્ન-પ્રતિક્રમણમાં રસ નથી આવતો, તો રસ વિનાની ક્રિયા તો મજૂરી જ થાય ને ?

ઉત્તર-રસ એ વસ્તુ પર આધારિત નથી પણ તેવી સમજ અને વિવેકવાળા દિલ પર આધારિત છે. દા.ત. જમણામાં પહેલાં મિઠાઈ પર રસ હોય છે, ભાત પર નહિ, પણ મિઠાઈ ખાઈ લીધા પછી દિલ ફર્યું, હવે મિઠાઈ પર નહિ ને ભાત પર રસ હોય છે. આમાં ય જેણે સમજી રાખ્યું છે કે માલથી શક્તિ મળે, ભાતના કૂચાથી નહિ, એને વળી ભાત પીરસાવા ટાણે ય મિઠાઈમાં રસ છે. આમ વસ્તુમાં રસ નિશ્ચિત નથી પણ રસ સમજવાળા દિલમાં છે. જો પ્રતિક્રમણની ઉપયોગિતા અને મહાલાભની સમજ થઈ જાય, અને એની આગળ ટહેલ-ટપ્પાદિ અસાર હોવાનો વિવેક આવી જાય, તો પ્રતિક્રમણમાં ભારે રસ ઉભો થઈ જશે. બાકી રસ વિના પણ ગાડીમાં બેઠેલો સ્ટેશને પહોંચે છે. એમ અહીં રસ વિના પણ પ્રતિક્રમણ ક્રિયા કરનારને એટલો સમય પાપથી બચવાનું મળે તથા સારા ક્રિયાના સંસ્કાર પડે છે એ એને આગળ પર ઉપયોગી થાય છે.

समणेण सावणुण य, अवस्सकायव्वयं इवइ जम्हा ।
अन्ते अहोणिसस्स य, तम्हा आवस्सयं नाम ॥
જે કારણથી દિવસ અને રાત્રિના અંતે સાધુ અને શ્રાવકે (પ્રતિક્રમણ)
અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે, તેથી આને 'આવશ્યક' કહેવાય છે.

आवस्सणुण एणुण सावओ जइ वि बहुरओ होइ ।
दुक्खाणमंतकिरिअं, काही अचिरेण कालेण ॥
જો કે શ્રાવક બહુ કર્મરજવાળો હોય તો પણ આ આવશ્યકથી (કર્મરજને હટાવી)
થોડા જ વખતમાં દુઃખોનો અંત કરે છે.

जइ जिणमयं पवज्जह ता मा तवहारनिच्छण मुयह ।
इवकेण विणा तित्थं छिज्जइ, अण्णेण उ तच्चं ॥
જો જેન સિદ્ધાન્તને સ્વીકારો છો તો વ્યવહાર અને નિશ્ચય
(ખેમાંથી એકેય)ને છોડો નહિ, કેમકે એક (વ્યવહાર)ના વિના શાસનનો ઉચ્છેદ થાય,
અને બીજા (નિશ્ચય)ના વિના તત્ત્વનો ઉચ્છેદ થાય.

न च प्राणायामादिहठयोगाभ्यासश्चित्तनिरोधे
परमेन्द्रियजये च निश्चित उपायोऽपि,
'उसासं न निरुंभइ' (आव० नि० गाथा १४१०)
इत्याद्यागमेन योगसमाधान-विघ्नत्वेन
बहुलं तस्य निषिद्धत्वात् ।

ચિત્તનિરોધ અને શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રિયજયની પ્રત્યે પ્રાણાયામ-શ્વાસરૂંધન આદિ
હઠયોગ કારણભૂત હોવાનો નિયમ પણ નથી,
કેમકે 'ઉસાસં ન નિરુંભઇ' ઇત્યાદિ આગમ-વચનથી
(કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં શ્વાસને ન રોકે એમ કહીને)
શ્વાસરૂંધનનો મોટા ભાગે નિષેધ કર્યો છે,
એ એટલા માટે કે શ્વાસરૂંધન એ યોગસમાધિને વિઘ્નભૂત છે.

ન્યાયવિશારદ વર્ધમાન તપોનિધિ પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ વિજયભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ

આલેખિત સાહિત્ય

મનના દરદ મનની દવા	૪૫.૦૦	અમૃતકણ	૧૦.૦૦
તર્કના ટાંકણા, શ્રદ્ધાનું શિલ્પ	૩૦.૦૦	પરમતેજ ભાગ-૧	૭૦.૦૦
સમરાદિત્ય ચારિત્ર ભવ ૧-૨	૩૦.૦૦	પરમતેજ ભાગ-૨	૧૨૦.૦૦
દરિસન તરસિયે	૨૫.૦૦	ઉપદેશમાળા	૧૫.૦૦
યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય ભાગ-૧	૩૫.૦૦	વાર્તા વિહાર	૧૦.૦૦
યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય ભાગ-૨	૩૦.૦૦	જૈન ધર્મનો સરલ પરિચય	૩૦.૦૦
યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય ભાગ-૩	૧૦૦.૦૦	ધ્યાન અને જીવન ભાગ-૧ અને ભાગ-૨	૪૫.૦૦

પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાન્ત દિવાકર ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ વિજયજયઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ

આલેખિત સાહિત્ય

ભાવનાનું ઉદ્યાન	૩૦.૦૦	આગમ દરિયો રત્ને ભરિયો	૪૦.૦૦
ચિત્તસૌંદર્ય	૮.૦૦	ચિંતન ચંદરવો	૧૨.૦૦
દર્શનસુધા	૨૮.૦૦	સફર : માનવથી મહામાનવની	૩૦.૦૦
સાધનાથી સિદ્ધિ ભણી	૩૦.૦૦	આતમ રૂપાળા ખેલ નિરાળા	૩૦.૦૦
પંચસૂત્ર સ્વાધ્યાય	૧૧.૦૦	ભીના હૈયાનો લીલો વૈભવ	૩૦.૦૦
વહે મીઠી વાણી	૧૨.૦૦	મનના સંશય ભાંજ્યા રે	૩૦.૦૦
પાને પાને વસંત	૨૦.૦૦		

❖ પ્રાપ્તિસ્થાન ❖

દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ

કુમારપાલભાઈ વિ. શાહ

૩૯, કલિકુંડ સોસાયટી, ઘોળકા, જિ. અમદાવાદ, પીન-૩૮૭ ૮૧૦.